J. SENKEVITŠ

Papüürusalusega üle Atlandi

JURI SENKEVITŠ

PAPÜÜRUSALUSEGA ÜLE ATLANDI

VENE KEELEST TÕLKINUD LEONID PARAŠIN

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» · TALLINN 1978

91(09)
S 38

Originaal:
Ю. Сенкевич
НА «РА» ЧЕРЕЗ АТЛАНТИКУ
Гидрометеоиздат
Ленинград
1973

Sarja kujundus: Helmut Polberg
Ümbrise illustratsioon: Ülle Meister

S 70302—014 / M901(16)—78 152 — 77

© Tõlge eesti keelde. Kirjastus «Eesti Raamat», 1978.

EESSÕNA ASEMEL

«Miks ei võiks te oma järgmisele ekspeditsioonile ka mõnd venelast kaasa võtta?» Sellise küsimuse esitas mulle NSV Liidu Teaduste Akadeemia president M. V. Keldõš, kui ma pärast oma arheoloogiaekspeditsiooni Vaikses ookeanis asuvale Lihavõttesaarele Akadeemia ühe instituudi kutsel NSV Liitu külastasin.

Ma ei unustanud seda ettepanekut. Mõne aasta pärast sai akadeemik Keldõš kirja, mis võis teda kenakesti hämmastada. Teatasin nimelt, et valmistun papüüruslaevukesega üle Atlandi Aafrikast Ameerikasse purjetama ja oleksin valmis ekspeditsiooniarstiks mõne venelase kaasa võtma. Tingimused: mees peab valdama võõrkeelt ja tal peab olema huumorimeelt!

Meditsiinilisest kvalifikatsioonist ei kirjutanud ma midagi, sest oli ju niigi selge, et Teaduste Akadeemia valib välja esmaklassilise spetsialisti. Ma ei maininud ka, et soovitatav peab olema tugev, terve ja julge — ka need omadused on kõik iseenesestmõistetavad. Seepärast piirdusingi paljalt palvega leida inimene, kel on naljasoont ja kes kõneleb võõrkeelt. Kõik ei tea ju, et hea nali ja naer on parim hingepalsam, parim abiventiil, kui inimestel tuleb nädalate kaupa keeda ühises katlas, töötada raskeis, ajuti koguni ohtlikes olukordades.

President Keldõš andis mu kirja edasi Tervishoiuministeeriumile ning seal valiti välja noor teadusemees, meedik Juri Aleksandrovitš Senkevitš, kes ka kohe nõusse jäi.

Juba mõne nädala pärast kohtusime Juriga esmakordselt. See toimus Kairo lennuväljal, veidi enne papüüruslaeva «Ra» äravedamist püramiidideesiselt ehitusplatsilt sinna, kust oli ette nähtud alustada katsepurjetamist üle ookeani. Varem polnud me teineteist kunagi näinud. Meil seisis ees mõnedel papüürusekimpudel koos purjetada, sellel alusel päeval ja ööl nädalaid, võib-olla kuid koos elada. Raske öelda, kumb meist esimese kohtumise eel rohkem närvitses — Juri või mina. Hiljem jutustas Juri mulle, et ta oli lennukis kummutanud klaasikese, olemaks sel kohtumisel teravmeelsem!

Saime sõpradeks esimesest hetkest. Teaduste Akadeemia ja Tervishoiu-

ministeerium olid õigesti mõistnud, missugust ekspeditsiooniarsti me oma väikesel papüüruslaeval vajame. Liisk oli langenud andekale noorele teadlasele, julgele ja ustavale, lõbusale ja seltsimehelikule, vene karuna tugevale ja tervele inimesele.

1969. aasta kahekümne viiendal mail astus seitse meest seitsmelt maalt Marokos, Safi sadamas papüüruslaeva pardale. Vene arst, ameerika navigaator, egiptuse akvalangist, mehhiko antropoloog, ehitusmeister Kesk-Aafrika Tšaadi Vabariigist, itaalia alpinist ja mina ise, norralane, katsesõidu juht. Kui me kahe kuu pärast ameerika vetes läbini vettinud papüürusekimbud maha jätsime, tundsime end mitte ainult sõpradena, vaid peaaegu vendadena. Meil olid seljataga ühised rõõmu- ja näguripäevad, ühine töö meie laevukese pardal, kus igaühe elu ja heaolu sõltus kaaslasest.

Asjatu inimeludega riskimise vältimiseks lõpetasin ma kui teadusliku eksperimendi juht purjetamise veidi enne Lääne-India saartel randumist. Ent me jõudsime veendumusele, et kui ehitajaiks ja seilajaiks on inimesed, kes asja tunnevad, kõlbab papüürus laevaehitusmaterjaliks täielikult. Järelikult võisid iidsete Vahemere-kultuuride esindajad tõesti ookeani ületada ja tsivilisatsioonivõrseid kaugetesse maadesse kanda. Me tõestasime ka seda, et eri maade inimesed, hoolimata nende nahavärvusest ning poliitilistest ja usulistest tõekspidamistest, võivad ühistel eesmärkidel edukalt koos töötada isegi äärmises kitsikuses ja ülimalt rasketes tingimustes. Tarvis on lihtsalt arusaamisele jõuda, et üksteist abistades võib rohkem saavutada kui üksteist üle parda tõugates.

Meie sõpruse püsivusest räägib kõige paremat keelt asjaolu, et kümne kuu pärast kogunes seesama seitsmik taas Safi sadamasse, vette laskma papüüruslaeva «Ra II» ja alustama — nüüd juba esimese merereisi praktiliste kogemustega varustatult — selle täiuslikuma laevukesega uut katset üle Atlandi jõuda.

Viimasel hetkel sundisid perekondlikud põhjused meie Tšaadi sõpra kaldale jääma, ent tema kohale asus teine aafriklane — Maroko berber. Juurde tuli veel jaapani filmioperaator. Ning kaheksa meest idast ja läänest, lõunast ja põhjast purjetaski õnnelikult üle Atlandi ookeani ja astus lõpuks Ameerika rannale. Juri Aleksandrovitš Senkevitš võttis osa mõlemast merereisist ja oma käesolevas raamatus jutustab ta meie seiklustest nii, nagu tema neid nägi.

THOR HEYERDAHL

Kolla Mikeri, 17. aprill 1971. a.

Mõlemal «Ra»-reisil pidasin ma üksikasjalikku päevikut. Pärast naasmist tuli mul aga tihti loengutega esineda ning mõned neist salvestati helilindile, nii et kokkuvõttes sain päris korraliku fonoteegi. Ilmnes, et ka väljavõtted meditsiinilistest aruannetest ja muudest dokumentidest kuluvad asja eest ära. Võib öelda, et märkmete, korrastamata väljakirjutiste ja luitunud lehekülgede kujul oli mul raamat varsti olemas — ning samal ajal teda ka polnud, sest ma ei teadnud, kuidas kogu seda materjali rühmitada, jaotada, seostada.

Siis hakkas minu päevikute vastu huvi tundma pioneeride ajakiri «Kostjor». Mul tuli käia nende toimetuses, kus ma tutvusin meeldiva ja lahke Feliks Naftuljeviga. Saime varsti sõpradeks — meeldival kombel armastasime mõlemad meresõitu ja lapsi. Peagi suutsin teda veenda koos raamatu kallale asuma.

Töötasime kaua ja nägime palju vaeva, aga mis sellest kõigest välja tuli, olgu teiste otsustada. Igal juhul olen ajakirjanik F. Naftuljevile tema suure abi eest palju tänu võlgu.

Samuti tahaksin avaldada siirast tänu ja tunnustust kõigile neile, kes otse või kaudselt võtsid osa kirjeldatava kahe ekspeditsiooni ettevalmistamisest.

Autor

See, mis inimkonda ühendab, on loomulik
ja seda tuleb soodustada, ning,
vastupidi, see, mis inimesi lahutab,
on kunstlik ja tuleb kõrvaldada.

Thor Heyerdahl

ESIMENE PEATÜKK

Kuidas lõppes möödunudaastane purjetamine. — «Shanandoah'» pardal. — Mis me oma laevukesega peale hakkame? — «Vesi kubiseb haidest!» — Kurb lahkumine. — Thor ütleb kolm korda «jah». — Aga ometi... — Mitteametlik lõuna Kairos. — Hoiame saladust. — Taas Safi. — Ülistuslaul Yvonne'ile. — Thor kratsib kukalt. — «Kas sa ujuda oskad?» — Teelesaatmine. — Puri läks! — Operatsioon «Groot». — Kui raske on seda heisata! — Torm. — Milleks küll, milleks!...

Ronisime hüttkajuti katusele, Georges vööri, mina ahtri poole ja uurisime silmapiiri. Norman kruttis oma raadiosaatjast väntorelit. Carlo jaotas vorsti ja kondenspiima, meie viimast hommikueinet «Ra» pardal.

Ümberringi valitses metsik kaos, hütis loksus vesi, ujusid lauajupid ja ravimid, lõhnas askorbiinhappe järele. Ainult kaks kasti oli imekombel pidama jäänud — see, millel magas Thor, ja see, millel magas Abdullah. Gaasiballoonid oli meri samuti minema pühkinud ja me ootasime nüüd sõna otseses mõttes kohvrimeeleolus, kas ja kunas saabub jahtlaev.

Korraga möirgas Norman:

«Ma näen neid! Kuhu te ometi vahite? Nad on seal ülal!»

Ahtris minu vaateväljas polnud midagi näha. Pöördusin Georges'i poole — see tukkus rahumeeli. Kauguses aga helendas tõepoolest valkjas täpp.

Aegamööda see lähenes ja muutus ilusaks luksusjahiks, mis armetult lainetel rullas ja mille pardalt paistis kirevalt riietatud noormehi, foto- ja filmiaparaadid meile suunatud. Sedamaid tuli meile elu sisse — uni oli nagu pühitud. Ronisime masti, hakkasime kätega vehkima ja karjuma. Kõigepealt tahtsime suitsu. Kummipaat lasti vette ja madrus vis-

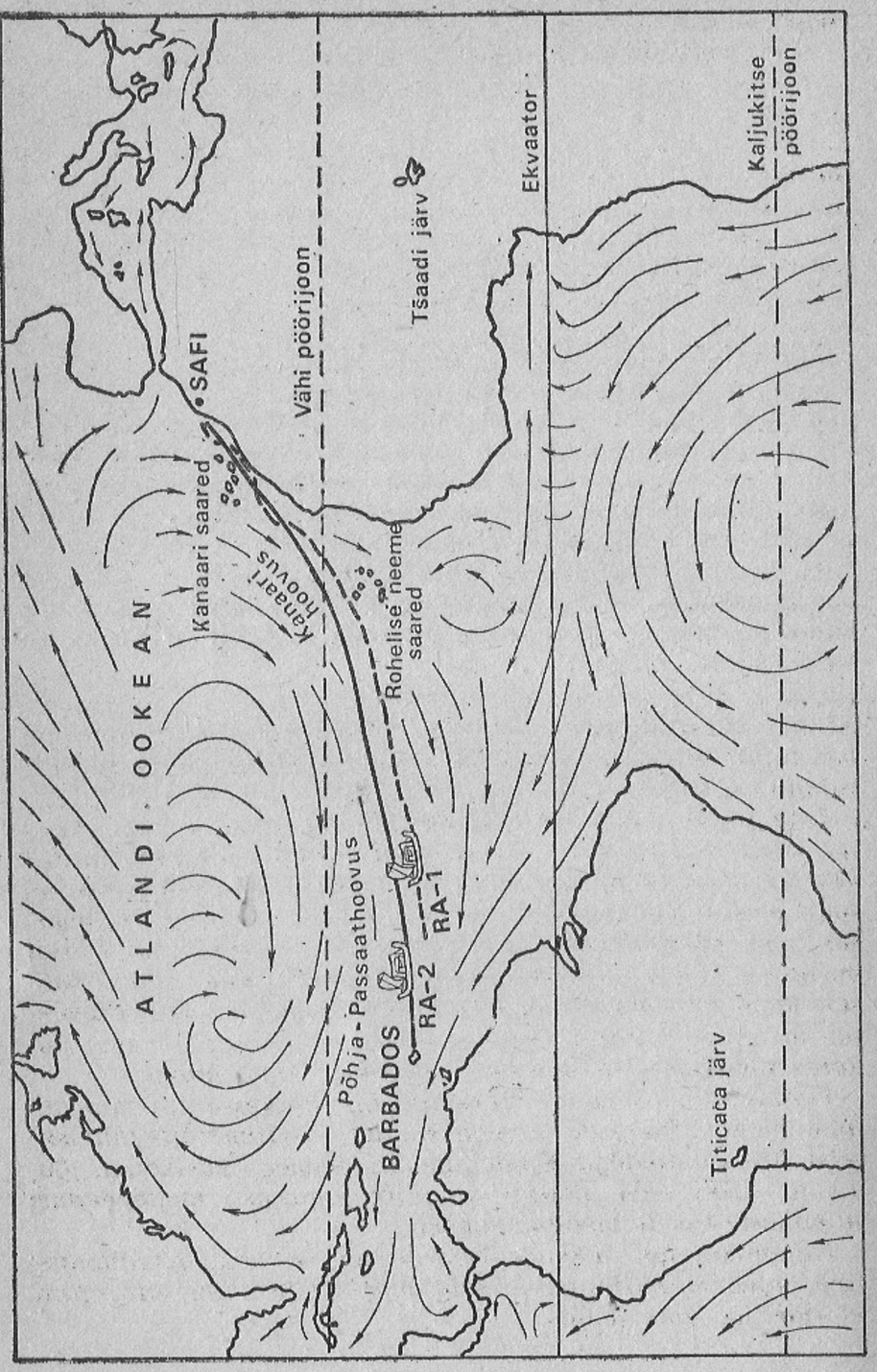

kas meile sealt ploki sigarette. Kargasime sellele kallale, jagasime ära ja tegime mõnuga suitsu.

«Küll nüüd oleks hea ennast mageda veega pesta,» sosistasin ma Thorile, kui me jalad «Shanandoah'» pardale olime saanud. «Lippa, käi ära!» noogutas Thor ja ma ruttasin alla. Leidsin vanni, kellegi seebitüki ja habemenoa . . . Kui ma tagasi tulin, oli pressikonverents juba täies hoos. Thor vastas küsimustele. Sadadele, kui mitte tuhandetele küsimustele. Seejärel me sõime, jõime õlut, külma, jääkapist võetud õlut, ja tundsime ennast suurepäraselt. Meie paljukannatanud laevuke aga loksus rahulikult siinsamas kõrval ja puhkas samuti.

Nii lõppes meie esimene merereis 16. juulil 1969. aastal, kümme kuud tagasi. Täna aga tundub, nagu poleks neid vahepealseid kuid olnudki. Jälle kriuksub ja krigiseb taglas, jälle on särk meresoolast kobe, ja nagu ikka kargab kohe välja Norman ning karjub: «Rrrool parrremale!» Ei, midagi pole lõppenud, üksnes meeskond on veidi muutunud ja ka laev, ehkki endise nimega, pole enam see.

Tol korral, «Shanandoah'ga» kohtumise ajal oli meid vaevanud küsimus, mida hakata peale «Ra'ga». Maha jätta me teda ei tahtnud. Georges teatas, et ta ei kavatse papüüruslaevalt üldse lahkuda, et nemad Abdullahiga on kokku leppinud ja triivivad Barbadoseni välja, et pisitasa, ilma vahikordi sisse seadmata teevad nad alusele remondigi ära, meil aga tuleb jahi pardalt neil silma peal hoida ja vajaduse korral abi osutada.

Leppisime kokku, et arutame hommikul kõik nagu kord ja kohus läbi, ning entusiasmist tulvil Georges siirdus «Ra'le» signaallaternat süütama. Tuld ta põlema panna ei saanud, sest petrooleum oli otsas, aga kuni ta sellega mässas, läks pimedaks, tõstis lainet, ja me olime juba tõsiselt mures, et Georges'i deklareering hakkab liiga sõnasõnaliselt täide minema. Nagu kiuste ei töötanud ka jahi prožektor ja nii ähvardasid «Ra» ja «Shanandoah» öö jooksul pilkases pimeduses teineteisest igaveseks lahku minna.

Parata polnud midagi. Norman istus tillukesse kummipaati, talle näidati valgust, millega suudeti — filmivõttevalgustitega, taskulampidega. Kuidagimoodi, peaaegu käsikaudu jõudis ta siiski «Ra» poordi ning tõi entusiasti mageveeduši ja puhaste linade maailma tagasi.

Hommikul aga läksime Georges'iga — tema akvalangistina, mina mündrikuna — selgitama, mida võiks ette võtta, et «Ra» iga pikendada.

Olime juba peaaegu kohal, kui ma järsku tundsin, et keegi müksib mind läbi kummipaadi põhja. Ütlesin seda Georges'ile, ta tõmbas maski pähe ja küünitas vee alla vaatama:

«Meri kubiseb haidest!»

Vaatasin nüüd ka ise ja nägin, et ümberringi sagib kalamürakaid, nii kahe-kolmemeetriseid, võib-olla suuremaidki.

Georges sukeldus kõigest hoolimata, ehkki ma püüdsin teda tagasi hoida. Hüppas sisse, tuli välja, istus «Ra» poordile ja jäi aru pidama: korralikult tööle hakata nähtavasti ei saa, kuid proovida tasub siiski. «Sina võta püss ja valva!»

Ei tea, kuidas ma küll valvama pidin — nii tema kui haid olid ju vee all! Võtsin siiski püssi ja valvasin minutit viis — tuleb tunnistada, et neid ei saa just minu elu rahulikemaiks minuteiks lugeda —, siis aga tõmbasin ka ise maski pähe, et vaadata, kus ta seal on. Ujus Georges ja ujusid haid, hakates vähehaaval ringi moodustama. Georges ei jäänud ootama, kuni nad otsustava üksmeele saavutavad, ja tuli välja õhu kätte. «Aitab, ära tembuta,» ütlesin ma talle. «Sõidame tagasi.» Tema aga palus Thori «Ra» pardale toimetada, et see kohapeal otsuse langetaks.

Vedasin papüüruslaevale algul Thori, seejärel Normani ja siis veel Santiagogi. Nad žestikuleerisid kaua ja hasartselt, kuid mingile üksmeelsele tulemusele ei jõudnud.

Kordan veel — «Ra'st» lahkuda oli kõigil nii kahju, et võttis pisara silma.

Uuesti jätsime otsuse langetamise hommiku peale — ehk lähevad elukad vahepeal laiali. Oli juba hilisöö, kui me jupiterlambid vett valgustama suunasime. Meri oli ikka haisid täis, tumedaid varje sahvis igas suunas.

Madrused korraldasid võimsa kalapüügi. Lasksid trossi otsas parda taha suure konksu, plastikaatpudel ujukiks peal. Ots kinnitati reelingu külge. Improviseeritud õng hakkas kohe oma ametit täitma — viis-kuus kätepaari aina sikutas. Ja peab tunnistama, et haiuime supp on tõepoolest maitsev. Ent papüüruslaevukese saatus oli nüüd otsustatud.

Tegime «Ra» päris paljaks, võtsime maha ja tassisime jahi pardale kõik mis võimalik: masti, kaptenisilla, iga pisemagi asja, mis kõlbas «Kon-Tiki» muuseumi. Mis ei kõlvanud, see lendas üle poordi. Seejärel meisterdasid Norman ja Santiago kahest väikesest aerust midagi mastitaolist, kinnitasid sellele tüki presenti purjeks, ning meie haletsemisväärne sakutud-kakutud laevuke hakkas kaugenema, kuni sulas lõpuks

voogavasse terendusse, «Shanandoah» aga võttis kursi Barbadosele, kuhu jäi veel ainult 900 kilomeetrit.

Kuid enne seda pildistati meid veel mitmeid kordi mahajäetava «Ra» pardal ja taustal. Pilte oli tarvis arutu hulk ja aparaadid muudkui klõpsusid, nii et ajas juba hinge täis. Hinge ajas täis ka tüürimees, kes ikka ja jälle reportereile soodsaid rakursse pakkus. Me läksime lahku, pöördusime just nagu õrritades ringiga tagasi ja kiirustasime taas sinna, kus tilluke, orvuna üksik presentpuri pingutas vigastatud, vettinud keret meile järele vedada, kus laevuke sõnagi seletust küsimata meiega jumalaga jättis, kääksutades üksnes nagu ennegi oma nukrat viiuliviit, seda lõputut laulu viiekümne kolmest võitlus- ja sõpruspäevast, rõõmu- ja murepäevast, triumfi- ja hirmupäevast, ent võib-olla ka muistseist meresõitjaist, kes olid meist vapramad olnud ja lõpuni vastu pidanud.

Mis «Shanandoah'sse» puutub, siis ehkki ta avas meile lahkesti oma vannitubade uksed ja õllekülmkappide sisemused, ei suutnud me ometi temaga sõbruneda. Meie vahele jäi «Ra» vari, ja see tegi jahtlaeva tigedaks, ta prõmmis oma teraskeret vastu laineid ja võmmis meid vastu laudade ja diivanite nurki. «Ra» oli olnud teistsugune — mahe, laulev, järeleandlik, soojendanud meid öösel ja pakkunud varju keskpäevase kuumuse eest, kandnud meid usalduslikult võidule . . .

Nädal varem, kaheksandal juulil, sel päeval, kui lained meist juba täiesti üle hakkasid käima, kui kaptenisilla all lainetas meri ja me olime sunnitud üle poordi viskama viimasedki puutükid ja lauad, mida Thor nii väga hoidis, samuti toiduvarud — sel päeval ütles Thor:

«Aiman juba ette, mida meilt küsima hakatakse, ja olen valmis vastama.»

Ta silmad särasid, just nagu oleks ta võimaliku oponendiga kahekõnet harjutanud.

«Kas «Ra» on tõesti alus ookeanil purjetamiseks?»

«Jah, ta läbis avaookeanil kaks tuhat seitsesada miili.»

«Kas on võimalik, et muistsed meresõitjad liikusid sama marsruuti mööda?»

«Jah, nad võisid teha seda edukamaltki kui meie: nende papüüruslaevad olid valmistatud paremini kui meie oma, ja erinevalt meist liikusid nad alati pärituult. See nõuab küll rohkem aega, kuid on lihtsam ja hoiab laeva.»

«Kas seitsme rahvuse koostöö «Ra» pardal läks korda?»

«Jah, internatsionaalne meeskond näitas oma täielikku elujõulisust.»

Kolm küsimust ja kõigile kolmele algab vastus sõnaga «jah». Ekspeditsioon täitis oma ülesande. «Shanandoah», kui tänulikud me talle inimlikust seisukohast võttes ka poleks, ei tule arvesse.

Muide, Barbadoselt käisid lennukid mitmel korral piirkonnas, kuhu me «Ra» olime jätnud, ning püüdsid teda üles otsida, kuid asjatult. Tol ajal möllas seal orkaan, mistõttu on täiesti võimalik, et laevuke puistati pilbasteks. Ei, me lahkusime «Ra'lt» õigel ajal! Me talitasime õigesti, arukalt, meile ei saa midagi ette heita, meid õnnitleti ja austati, aga ometi . . .

Aga ometi olime me täna, aasta pärast uuesti ookeanil. Ja jällegi on leppes, millele me kõik alla kirjutasime, sõnad: «. . . riskin ja tean, missuguse vastutuse ma endale võtan.»

See kõik toimus nii. Kairos, Egiptuses, kus me viibisime ametlikul külaskäigul (neid külaskäike oli terve rida — «Ra» meeskond käis Ühinenud Araabia Vabariigis, viibis Nõukogude Liidus, sõitis Norrasse ja Itaaliasse), teatas Thor pärast järjekordset pidulikku lõunasööki äkki, et ta tahaks veel kord lõunastada.

Kogunesime hotelli, üksnes meie endi kitsas ring, ja Thor alustas hästi kaugelt.

Ta kurtis, et «Ra» pardal vändatud film pole kuigi hästi õnnestunud, et seal on vähe kaadreid ookeanist ja «Ra'st» endast. Kuidas selliseid kaadreid oleks saanudki võtta, kui «Ra'l» polnud täispuhutavat paati? Peale selle puudus papüüruslaeval veel üht-teist, ja see, mis oli olemas, ei funktsioneerinud alati häireteta. Rooliaerude kohta näiteks sai alles nüüd selgeks, kuidas ja millest neid valmistada. Aga noh, tegemist oli nii-öelda mustandreisiga, me proovisime laeva ja iseennast, ning tõele au andes õnnestus proov suurepäraselt. Kuid see oli ikkagi ainult proov.

«Aga mis oleks, kui võtaks kätte ja ehitaks uue «Ra»?»

Ta prahvatas need sõnad välja ning vaatas igaühele meist pingsalt otsa, ja me mõistsime, et mis temasse puutub, siis on ta kõik juba otsustanud, et kui palju ta ka edasises jutus ei rõhuta, et arutlus on ainult teoreetiline ja et pole üldse selge, kuidas kõik läheb — me kuulasime ja mõistsime: asi pole hoopiski rooliaerudes või filmis. Sellest hetkest peale, kui olime astunud «Shanandoah'» pardale — pole tähtis, et finišini jäi veel üksnes väga väike teelõik —, sellest hetkest

peale olime automaatselt määranud oma saatuse, sidunud ennast uue katsega. Sest proov peab olema puhas, sest Thor pole seda masti mehi, kes jääb rahule probleemide lahendusega «üleüldises plaanis».

Norman nõustus, nõustusid ka Carlo, Georges, Abdullah ja Santiago, nõustusin mina. Leppisime sealsamas kokku, et meie vestlus jääb teatud ajani meie endi vahele, tõstsime klaasid ja unustasime kõik, elasime edasi, nagu poleks midagi juhtunud. Kuid seeme oli langenud. Ja meist said taas «Ra» madrused.

«. . . Kord talvel, ühel ilusal päikesepaistelisel päeval sõnas Santiago mulle kahe naerupahvaku vahel: «Mis sa ütleksid, kui kuuleksid, et on olemas «Ra II»?» Ma ei suutnud selle peale esialgu mitte midagi kosta, aga kui kõnevõime tagasi tuli, kõlas mu vastus umbes nii: «Ma ütleksin, et «Ra II» võib eksisteerida üksnes sinu, mitte aga minu elus.» Õhtul küsisin ometi: «Kas sõidad tõesti jälle ära?» — «Jah.» — «Aga teised?» — «Teised ka, kõik otsustasid minna.» — «Siis tehke endale vähemalt merekindlam laevuke, ma lihtsalt ei suuda igal aastal uuesti hirmu pärast surra!»»

See on väljavõte Santiago naise Andrée päevikust. Muide, Santiagost endast saigi mees, kes «tegi merekindlama laevukese» — just tema otsis välja ning palkas tööle indiaanlastest ehitajad, tõi nad Titicaca järvelt Marokosse. Kuid sellest kõigest hiljem.

Valmistusime purjetamiseks kogu talve, klapitasime tööja isiklikke asju, veensime omakseid ja ülemusi — ning püüdsime teha seda kõike üldsuse teadmata, nii nagu Thor oli palunud. Ta tahtis läbi ajada ilma reklaami ja enneaegse sensatsioonita.

Jaanuaris tuli mul esineda Moskva televisiooniteatris, ja seal teatas saatejuht korraga üle kogu saali:

«Sõbrad, see merematk ei jäänud Juri Senkevitšil viimaseks, juba ehitatakse uut «Ra'd»!»

Kohkusin kaameks. Vaevalt olime kulisside taha jõudnud, kui ma sööstsin saatejuhi kallale: «Mis sa tegid!?» Tema aga vastas rahulikult: «See kõik on tänases «Moskovski Komsomoletsis» kirjas.»

Jah, naasklit kotti ei peida. Meie siiski jõudumööda peitsime, kevade saabumiseni. Peitusemäng lõppes mais.

Taas Maroko sadam Safi ja taas pulbitsev töö. Laev on peaaegu valmis. Mida tähendab «peaaegu valmis», ei maksa parem seletada — see tähendab enese lõhkikiskumist, paarikümnesse kohta ühekorraga jõudmist, tuhande töö ühekor-

raga tegemist... Aga peale laeva on ju veel pagas, vesi, toidumoon, mis kõik tuleb kokku koguda, ära pakkida ja paigale panna.

Meil oli kaldal umbes niisama suur kuur kui «Ra II», ja seal me kõik palgehigis töötasimegi — seadsime oma kraami pakkidesse, puistasime niiskuse adsorbeerimiseks riisijahuga üle ja kaalutlesime, kuhu mida panna.

Toidumoona kogunes tohutu hulk ja seda peamiselt tänu Thori abikaasa Yvonne'i kaasabile.

Ta tassis kuuri kõige ebatavalisemaid morsse, siirupeid ja mahlu. Meie ahastasime: «Milleks see kõik!» — «Pole viga, poisid, võtke kaasa! Te jääte ju täiesti üksi, rõõmu ja meeleheata, kui mõnus on siis varjulises paigas istudes sidrunikompvekki lutsida!»

Siin on õige aeg öelda paar sõna Yvonne'i kohta, ja ma teen seda heameele ning sügava lugupidamisega.

Esimene toost Barbadosel pärast möödunudaastase purjetamise lõpetamist öeldi «Leedi «Ra»» terviseks. Ja see polnud sugugi mitte formaalne viisakusavaldus: andestagu Thor, armastan teda väga, kuid ajuti tundus mulle — ja mitte ainult mulle —, et tema naist armastame me kõik veelgi rohkem.

Yvonne õmbles oma käega katted peale madratsitele, millel me magasime, pidas meeles, et Santiago eelistab kõvu hambaharju, mina aga pehmeid, et Georges armastab magada kõrge peaalusega, Carlo seevastu hoopis ilma padjata. Arvestas meie kirgi ja mõistis meie nõrkusi. Söögimoon, varustus ja raamatupidamine — kõik lasus tema õlul, kõige selle järele valvas ja kõike jõudis korda seada tema.

Lisaks muule tippis ta veel kirjutusmasinal ümber raamatut, mille lõpetamisega Thor polnud talve jooksul valmis saanud ja mida ta nüüd ellingu kõrval asuvasse armetusse osmikusse peitununa kiiruga viimistles.

Päeval, millal «Ra II» ootas ristimist ja vettelaskmist — tsiteerin taas Andrée märkmeid —, leidis üks naine teise järsku pisarais:

«Yvonne, kas see olete teie? Te nutate?»

«Jah.»

«Miks?»

Selgus, et Yvonne oli just nüüdsama lõpetanud peatüki ümberlöömise, kus kõneldakse «Ra» vee alla vajunud ahtrist, murdunud aerudest, tuulest ja lainetest, mille vastu me olime võimetud.

Meil oli merel kergem, meie muudkui purjetasime, temal

aga tuli kaldal meie pärast südant valutada. Ja nüüd oli tal taas südamevalujärg käes.

Raadio teatas, et vettelaskmise tseremoonia toimub täpselt kell üksteist. Aukandjad saabusid mustade limusiinidega, autojuhtidel livreed seljas. Rituaalne kitsepiimapiserdamine, roopragin ja sahin — ning laevuke ujuski sinisel merel.

Siin oleksime temast peaaegu et ilma jäänud.

Väljas oli kena värske tuul, meie laev aga hästi kerge. Ja nii juhtuski, et kui puksiirkaatrilt õigel ajal otsa ei suudetud visata, hakkas meie uus alus kiiresti triivima, kandus edasi nagu tuulest viidud sügisene puuleht, liugles laineil ja söösti otse kivikai suunas.

Thor haaras pea käte vahele.

«Ra II» paiskus hirmsa hooga vastu muuli, õnn veel, et vööriga, sest ülespainutatud esiosa vetrus ja alus põrkus kaist eemale nagu kummipall. Nüüd jõuti jaole, põgenik pandi kütkesse ja veeti sinna, kus tal tuli oma ligunemised ära liguneda.

See sündis kümnendal mail. Siis me veel ei teadnud, et purjetame välja alles poolteise nädala pärast. Lootsime varem valmis saada ja laadisime aina palavikuliselt kraami peale, seadsime masti ja roolisilda kohale. Sealjuures selgus ka, missuguse vea me olime teinud — ei ole õige jätta taageldamist selleks ajaks, kui papüüruslaev on juba vees. Esiteks — kui hoolikalt sa ka ei toimiks, purustad ikkagi mingil määral papüürust, muljud ja tallad teda, parandada pole aga enam võimalik, teiseks — laev imab ülemäära palju vett sisse, ujuvusevaru kulub ära niisama seisuajale, asja ees, teist taga. Ja siis ei jää muud paremat kui lase aga kätel käia, pressi tööle peale!

Viimast hommikut mäletan nagu läbi une: kell on kuus, külm, ümmargune hotellilaud... Üksikasjad on mälust kustunud, mulle jutustati neid hiljem nagu võõrale. Ma olin olnud hirmus lõbus ja jutukas, käinud uustulnukale Madanile peale, et ta oma munaroa kähku kinni pistaks: «Söö, sööl Pole teada, kunas me jälle süüa saame.» Madani olla vastanud: «Kardan süüa, olen enne merehaigeks jäänud.» Mina olin lakkamatult naerda lagistanud ja teisele uuele mehele, Keile hüüdnud: «Aga sina? Kas sind merehaigus ei kimbuta? Kas sa ujuda oskad?»

«Vabanda, ei oska.»

«Thor, Thor. Kas sa kuuled?!» Thor vastanud rahulikult: «Hoiame tal silma peal, et ta üle poordi ei läheks. Mis

aga Madanisse puutub, siis olgu ka «Ra» arstil midagi teha.»

Hotelli hall tuli rahvast täis. Kogunes sõpru, ajakirjanikke, fotograafe, uudishimulikke. Sadamakaile saabus Safi paša Taieb Amara ja pidas hüvastijätukõne. Lahkumissõnu lausus ka Thor. Saabunud olid meie, Ameerika Ühendriikide ja Norra saadikud, hulk diplomaate. Inimesi oli hulganisti, laevaviled üürgasid. Yvonne riputas korvhüti lakke sinke ja vorste («Võtke ometi, poisid!»). Meie aga muudkui rahmeldasime — laadisime viimaseid asju peale, toppisime neid oma kohale ega tajunud selles suures saginas hetkekski mingit pidulikkust, ei märganud õieti sedagi, kuidas puksiir meid sadamasuust välja vedas. Ja kui see kõik siis meieni jõudis, vajusime järsku lõdvaks ning hingasime kergendatult: jumalale tänu, nüüd see lõppes! Just nimelt lõppes, mitte algas! Nüüd pole muud kui pea aga kurssi ja mõõda miile — mis see mehele ära ei ole!

Ilm oli oivaline, tuul NE, just see, mida meil vaja läks. Läbi uduvine paistis Safi veel ainult hädavaevu. Oli aeg puri heisata. Enne leppisime kokku, kuidas me seda teeme, ja igaüks võttis oma koha sisse.

Meie Santiagoga olime sootide peal — tema paremal, mina vasakul. Mul oli meeles, et see pole eriti raske töö, ja seepärast ei pingutanud ma ennast ka eriti. Mässisin soodi ümber prussi ja vahtisin niisama ringi. Kuid olin jätnud silmapaari vahele, et otsad olid alles uued ja libedad, ning kui puri üles jõudis, käis korraga vali plaksakas, peod olid tõmmet ja tuld täis, ning soot siugles õhku, kuna vasak alumine purjenurk lendas kahekorra ja hakkas hullupööra laperdama. Sanatiago ehmus ja laskis ka oma otsa lahti.

Siinkohal on tarvis kõnelda üht-teist purjest.

Möödunud aastal vedas meil purjega kohe alguses viltu. Esimesel päeval murdus raapuu, ja kogenematud, nagu me olime, sattusime päris pabinasse. Näis, et kõik on läbi. Aga ennast lausa hoovuse hooleks jätta ka ei saanud, juba sellepärast mitte, et siis oleks matk väldanud vähemalt suve läbi. Nii otsustasime siis meisterdada kas või väikesegi purje, mis natukenegi veaks.

Tulemuseks oli tilluke kolmnurkne seililapike, mille alumised nurgad tuli kinnitada dekile, ülanurk mastitoppi. Selleks oli arusadavalt vaja üles ronida. Tahtsingi seda teha, kuid Norman ei lubanud, öeldes, et mast lengerdab liiga tugevasti ja minusugusel väikese merepraktikaga mehel on väga raske ülal püsida. Masti ronis Georges, kuna mina vin-

nasin enda harjutamise mõttes poolde kõrgusse ja andsin Georges'ile purje kätte.

Edasiminek läks kohe nobedamaks ja papüüruslaev hakkas ka paremini kursil püsima. Eriti pärast seda, kui me aluse neljandal katsel — ikka sellesama Normani juhatusel — ka tuulde olime saanud.

Ent varsti märkas Thor kaugel vasakul ees vaevu eraldatavaid, kuid väga kõrgeid mägesid. See oli Aafrika rannik, millega me küll kuidagi poleks tahtnud kokku puutuda. Nii võtsime siis südame rindu ja heiskasime veel teise kolmnurkse purje, mitte mastist ette-, vaid tahapoole.

Sedapuhku läks purjetõstmine palju paremini. Ilmselt hakkasime juba mõneti pärismadruse mõõtu välja andma.

Kahe purjega polnud «Ra» käik sugugi laita, aga tüürimeest ei rahuldanud seegi kiirus — süües kasvab ju isu.

«Kahe ja poole päevaga sada miili!» porises Norman. «Õige mul purjed. Purjehakatised!»

Ja nii, endal tavatu uljuse pärast süda saapasääres, alustas «Ra» meeskond operatsiooni «Groot».

Thor pidas Abdullahiga kaua nõu, millega asendada murdunud raapuud. Nad sorisid kogu puiduvaru läbi, leidsid paraja prussi ja sidusid sellele vastupidavuse mõttes veel ühe lati külge. Järgmisel päeval tugevdasime vasakpoolset vanti, ülejärgmisel paremat. Keegi ei tihanud midagi rutakalt teha. Kõik mõistsid, et vähimgi juhuslikkus tuleb juba ette välistada.

Varavalgest hilisõhtuni nägime vaeva purje raa külge kinnitamise ja kogu kaadervärgi paigaldamisega. Ikka ja jälle kontrollisime brasside — raa tippudest mõlemasse poordi jooksvate otste iga sõlme ja kinnitust.

Algas suurpurje heiskamine. Meie Normaniga sikutasime poordilt, Carlo ja Georges keskelt, Thor pidas kompassi silmas ja hoidis «Ra'd» kursil, Abdullahi ja Santiago käes olid brassid.

Looda pealegi looja peale, kuid ennekõike aita ennast ikkagi ise — meie groot võttis kenakesti tuult, kreen vähenes tunduvalt ja laevuke hakkas uue hooga liikuma. Normani nägu tõmbus naerule:

«Meremehele on tuulevaikus ja triivis loksumine kõige hullem.»

Hiljem, kuulates minu juttu «Ra'ga» purjetamisest, on täpsust armastavad vestluskaaslased mõnikord küsinud, miks me nii vähe purje seadsime ja miks me näiteks sõidu ajal rehve sisse ei võtnud.

Asi seisneb selles, et groodi kokkuvõtmine, heiskamine ja allalaskmine on lihtsalt hirmus raske, füüsiliselt ränk töö.

Groot on suur, kaheksa meetrit kõrge ja peaaegu niisama lai läbini puuvillane erakordselt tugev kangas. Möödunud aastal ei kärisenud ta kahe kuu jooksul mitte kordagi. Ja seda hoolimata tookordsest kolossaalsest koormusest! Kõige hullem oli lugu siis, kui me kursilt kõrvale kaldusime. Siis peksles ta nii, et ähvardas ribadeks rebeneda.

Grootpuri kaalus oma tubli poolsada kilo — seda kuivana. Kui raske ta märjast peast oli, võib igaüks isegi arvata. Tema ülesseadmine nõudis meilt vähemalt nelikümmend minutit, mahavõtmine aga vahel koguni poolteist tundi — olenevalt ilmast ja kellaajast. Öösel ja veel tormiga tiirutas puri meie pea kohal nagu mingi koletis. Võitlesime temaga meeleheitlikult, rippudes iga köie otsas kolme-neljakesi. Kord püüdis Santiago purjest tasa ja targu, mitte järsult ja jõuga jagu saada. Ta saigi juba alumise serva kätte, kuid siis tuli järsk iil ja mees lendas läbi õhu nagu Ikaros. Õnneks maandus ta sinna, kust oli tõusnud. Aga kui ta oleks kukkunud üle parda?!

Santiagol olid üldse purjega vahekorrad kahekorra. Kord, kui ta oli parajasti teel vööri, lõi groot jälle laperdama ja paiskas mehhiklase jalust maha. Mees kargas kohe püsti, kuid puri niitis ta uuesti pikali. Nüüd võttis Santiago poksija poosi ning hakkas purjele rusikahoope jagama. Ja jäi võitjaks, sest parajasti sel ajal õnnestus «Ra» tagasi kursile viia.

Niisiis läks esimene purjeheiskamine «Ra II» pardal untsu. Kuid me ei lasknud pead norgu, lappasime groodi kokku, panime soodid tugevasti kinni ja tõstsime oma seili ikkagi üles. Puri võttis tuult ja paisus pea kohal lahti. Suur oranž sõõr keskel, nägi ta nüüd välja nagu mõni kummaline gigantne pidulipp.

Nagu ikka, polnud sedapuhkugi pidu kuigi kauaks.

Kohe pärast lahest väljajõudmist hakkas meri meid tugevasti loksutama, katseks nii paraja viiepallisega. See oli just nagu sõbralik tervitus meie uustulnukaile, kes kohe ka vastavalt reageerisid: Kei ronis põimkajutisse, Madani aga puges polüetüleenkotti ja heitis ahtrisse. Seejärel võttis ookean ka veteranid käsile. Ta tegi seda tõsiselt, ilmselt soovides meeste vormi kiiresti taastada.

Olime sattunud tormide tsooni. Meri kandis meid metsikult edasi ja ka pillutas metsikult. Jällegi valdas meid rampraske väsimus. Mitte mingisugune kulvamaa mõnus rammestus — sellist võis üksnes muigamisi meenutada. Kaldal

kuulasid väsinuna vähemalt käedki sõna, siin aga — surud rooliaeru, kuid ise ei tunne enam sõrmi, ei suuda neid konksu tõmmata ega harali ajada.

Santiago tuli mind roolis vahetama, kuid oli ise niivõrd kokkuvarisemise äärel, et ütlesin talle veidi aja pärast: «Olgu peale, jäta järele!» Vahikord kestis veel tunni, neljanda, enne kui Georges mu välja vahetas ja ma roolisillalt alla sain. Thor istus hüttkajuti lävel, väsinud ja sisselangenud näoga.

«Tänan, Juri.»

«Pole põhjust.»

«Mul on hea meel, et sa jälle kaasa teed. Täna on minust ainult pool meest — mõelda veel suudan, aga töötegemisest ei tule midagi välja.»

«Võib-olla magaksid natuke?»

«Praegu ei saa kuidagi — alles esimene päev.»

«Olgu, aga siis jagame öise vahi nelja vahel ära: Carlo, Norman, Georges ja mina. Ülejäänud las puhkavad.»

«Okei, pärast puhkate teie.»

Uinusin kohe magama ja avasin silmad alles kella kahe ajal, kui Carlo mind äratas. Kuu paistis eredasti, ookean kobrutas ja kees, tuul rebis laineilt vahuharju ja paiskas meile näkku. Purjetasime ranna läheduses, aeg-ajalt oli näha majakate tulesid. Pidada tuli umbes 225—230-kraadilist, lääne- ja edelavahelist kurssi, täpselt selle suure punase kuuketta peale, mis seal otse meie ees kumas. Püüdsin vööri tema kohal hoida, kuid varsti katsid pilved taeva üleni kinni ja me mattusime pilkasesse pimedusse.

Kui laineid näha pole, kardad esialgu, kuid harjud üsna kiiresti ja hakkad tajuma veemasside liikumist kogu kehaga. Vastavalt laeva liikumisele nõtkuvad või sirutuvad jalad iseendast.

Roolis külmusin kangeks ja suutsin oma aja suure vaevaga ära seista. Äratasin Normani üles ja vajusin ise magama, ilma et oleksin viitsinud riideid seljast või kingi jalast võtta.

Milleks, milleks me küll jälle selle asja endale kaela võtsime? Thor jah — temast võib aru saada, temal on hüpotees tõestada. Aga meie teised, milleks? . . .

Kirjutan neid ridu ja mõtlen ise samas: ei, see pole nii. «Ra» pardal viibijaid ei saa jaotada innustajaiks ning käsutäitjaiks. Kas või mina ise: võiks ju küsida, mis puutuvad minusse muistsed meresõitjad. Ja ometi tarvitseb sel ainult meenuda, kui mind valdab rõõm ja uhkustunne, et ma nende iidset marsruuti kordan . . .

ESIMENE MÕTTEMÕLGUTUS

difusionismist ja isolatsionismist ning iidseist üle-ookeani-kontaktidest

Sõidame Põhja-Aafrikast Lõuna-Ameerikasse väikese abessiinia papüürusest alusega, ilma mootorita, ilma gürokompassita, ilma lokaatorita. Üsna ebatavaline ja muidugi ka tähelepanuväärne purjetamine.

Küsimused, küsimused ... Tõenäoliselt oleks võinud ainuüksi nende loetelust koostada omaette raamatu: targad, kavalad, murelikud, halvustavad, haletsevad, üleolevad, võidurõõmsad ... Kõiki neid esitasid korrespondendid, sugulased, tuttavad, sõbrad. Esimestel merepäevadel lõbustasime ennast sellega, et meenutasime oma stardieelseid intervjuusid, ja naersime laginal, kui selgus, et igaühelt meist oli kas või kordki küsitud:

«Kas olete ka kunagi varem seda laadi ekspeditsioonist osa võtnud?»

Muide, Georges vastas sellele järgmiselt:

«Jah, muidugi, umbes viis tuhat aastat tagasi.»

Selles naljatoonis antud vastuses on tegelikult palju rohkem mõtet, kui esialgu näib.

Ma pole ei antropoloog, arheoloog ega etnograaf ja need probleemid, mida ma järgnevalt puudutan, on väljaspool minu kutsealaseid teadmisi. Seepärast pean, kus vähegi võimalik, Thor Heyerdahli appi kutsuma.

Tema kirjutab ühes oma hiljutises artiklis:

«Vaidlused Vana ja Uue Maailma kontaktide võimalusest enne Kolumbuse retki ei lakka veel praegugi. Aja jooksul on teaduses välja kujunenud kaks vastandlikku suunda: isolatsionism ja difusionism.

Isolatsionistid arvavad, et kaks põhilist ookeani, mis uhuvad Põhja- ja Lõuna-Ameerika randu, välistasid absoluutselt kõik kontaktid Uue ja Vana Maailma vahel enne 1492. aastat. See koolkond möönab, et üksnes primitiivsed jahimehed

võisid arktiliste põhjaalade kaudu Aasia tundrast Alaskasse tungida!

Difusionistid, vastupidi, on veendunud, et kõikidel tsivilisatsioonidel on üks ühine ürghäll. Nemad peavad võimalikuks, et Kolumbuse-eelsel perioodil on esinenud väga mitmesuguseid Aasiast, Euroopast või Aafrikast muistsesse Ameerikasse purjetamise variante.»

Selline on poleemika olemus, mis algas juba möödunud sajandil ja on löönud üha enam lõkkele, sedamööda kuidas siin- ja sealpool ookeani asuvatel iidsetel kultuuridel avastati aina uusi sarnasusjooni.

Sarnasus osutus vaieldamatuks ja erakordselt kaalukaks.

«Püramiidjad ehitised, päikesekummardamine, kuningaperekonnas lubatud õe-venna abielu, ülemvaimulike valehabemed, kolju trepanatsioon, kiri, kalendrisüsteem, nulli kasutamine, irrigatsioon ja terrass-maaviljelus, puuvilla kasvatamine, ketramine ja kudumine, pottsepatöö, suurtest ülestikku laotud plokkidest ehitised, ling, linnupäised jumalused, puhkpillid, kõrkjapaadid, kalaõnged, hauakambrid, seinamaalingud ja bareljeefid ...»

Katkestan kokkulangevuste esitamise, et lugejat mitte väsitada. Heyerdahli artiklis võtab see veel peaaegu kümme rida. Nii siin kui seal esineb muumiaid, nii siin kui seal on olemas paber, nii siin kui seal leidub ratastega mänguasju ... Ent siinse ja sealse vahel asub põhjatu vetesügavus. Ookeanisügavus, mida enne Kolumbust polnud neis laiuskraadides veel mitte keegi ületanud.

Või ehk siiski?

Oma kõige ägedamate esindajate suu läbi vastavad isolatsionistid sellele üheselt ja vastuvaidlusi välistavalt: «Ei, ei, mitte kunagi! Kõik need paralleelid ja kokkulangevused on juhuslikud. Tsivilisatsioonid on arenenud üksteisest sõltumatult.»

Niisama kategooriliselt väidavad ägedad difusionistid: «Jah, jah! Ookeaniületajaid on olnud nii palju, kui iganes soovite, ja nende seas, keda iganes soovite! Ookeanid pole takistuseks. Kõikidel tsivilisatsioonidel on olnud üks häll!»

Pooled raevutsevad, heidavad teineteisele ette seisukohtade alusetust, otseste tõendite puudumist — ent nende vaadete polaarsus on ainult näiline. Lähtekoht on mõlemal üks ja sama, ning seda on Thor Heyerdahl väga tabavalt märkinud:

«Nii ühed kui teised näevad ookeanides üksnes liikumatuid basseine, midagi elutut. Ainult kõige äärmuslikumad

isolatsionistid arvavad, et need elutud veeavarused kujutavad endast takistusi inimeste rändeile mis tahes suunas, ja ainult kõige äärmuslikumad difusionistid näevad ookeanides avatud välju, mida mööda aborigeenidest meresõitjad võisid rännata, kuhu iganes tahtsid.»

Heyerdahl ise suhtub ookeanidesse teisiti. Kogu oma loomingu, kõikide hüpoteeside ja teooriate eest on ta arvatavasti tänu võlgu sellele, et ta kunagi nooruses hakkas nägema ookeani teiste silmadega kui teised:

«Tol mälestusväärsel õhtul istusime nagu tavaliselt kuupaistesel rannal. Muinasjutulise vaatepildi võlu tegi meeled kõige ümbritseva suhtes erguks ja vastuvõtlikuks. Me sõõrmed haistsid soolase merevee ja troopikalillede lõhnu, kõrvad tabasid puude lehti ja palmikroone hällitava tuule sahinat. Kindlate vaheaegade järel mattis aga kõik helid lainemürin — kobrutavad harjad turjal, veeresid võimsad ookeanivee vallid üle luidete ning purunesid kaldaklibustikul. Korraks täitis õhku miljonite läikivate kivikeste klõbin, kõlin ja sahin, siis vajus veemass tagasi ning kõik vaikis, kuni ookean jõudu kogus ja kangekaelset kallast ründavaks uueks sööstuks valmistus.

«Veider,» tähendas Liv. «Saare teisel kaldal pole sellist lainet kunagi.»

«Nii see on,» vastasin mina. «Siin on pealtuulekülg, seepärast ei lakka siin lainetus kunagi.»»

See oli Polüneesias.

Tolle ammuse, 1938. aasta jaanuaris randus Tahiiti saarel laev, mille pardal oli teiste reisijate seas ka kahekümne nelja aastane zooloogiatudeng Thor Heyerdahl oma naisega. Reisijad laulsid valjusti vanaaegset Tahiiti hümni: «E maururu a vau!» — «Olen õnnelik!»

Tahiitil oli Heyerdahlidel ümberistumine ja kuunar «Tereora» viis nad edasi Fatu-Hivale, ühele neist üksikuist kaljuseist Markiisaartest. See oli nende unelmatemaa, kus elu pidi elatama selle ürgses täiuslikkuses.

Thor tahtis sooritada hüppe tuhandeid aastaid tagasi. Järgida tegelikkuses tol ajal teatud osa Euroopa intelligentsi seas moes olnud üleskutset «tagasi loodusesse» ja vaadata, kuidas see välja kukub. Harva külastatav ja tsivilisatsioonist täielikult puutumata Fatu-Hiva sobis niisuguseks eksperimendiks ülihästi.

Võtkem arvesse, et Heyerdahl oli juba siis endale truu — paljasõnalised «üldised arutlused nii- ja niisugusel teemal...» teda ei rahuldanud. Kui mõni tees talle meeldima

hakkas, püüdis ta seda kohe ka peo peal kaaluda, hamba all proovida, selle nägu ja tegu igati tundma õppida.

Heyerdahlid elasid saarel aasta. Neile, kes tahavad selle perioodi kohta rohkem teada saada, võib soovitada huvitavat, humoorikat ja veidi ka kurba raamatut «Paradiisi otsimas». Tegelikult paradiisi ei leitud ja ka täiuslikku õnne seal ei olnud. Banaanid ei suutnud asendada biifsteeki, meie eksootilised «nooremad vennad» aga osutusid poolnälginud puruvaeseiks inimesiks, kellele — nii üllatav, kui see ka on — polnud tundmatud ususallimatus, valetamine ja varastamine.

Ja siiski leidis Thor Fatu-Hivalt rohkem, kui oli otsinud:

«... Endist viisi imetlesime lainevalle, mis just nagu tahtsid ikka ja jälle kangekaelselt rõhutada, et tulevad otse idast, kogu aeg idast! See oli kuulus idatuul, passaat, mis kergitas merepinda kurdudesse ja vajutas sisse sügavaid vagusid, mis veeretas neid voogavaid vagusid kusagilt kaugelt idast, silmapiiri tagant otse siinsete saarteni, kus see vaibumatu lainesööst siis lõpuks kariide ja kaljude vastu purunedes oma otsa leidis. Tuul aga hälbis metsa ja mägede kohalt üles ning jätkas seal takistamatult oma teed, saarelt saarele, järele loojuvale päikesele. Nii oli see kestnud määramata ajast peale. Lained ja kerged pilved kerkisid vääramatu järjekindlusega idast, horisondi tagant. Seda teadsid suurepäraselt juba esimesed inimesed neil saartel. Seda näisid mõistvat ka siinsed linnud ja putukad. Lõpuks — see fakt määras siin isegi kogu taimeriigi arengu. Ent seal, kaugelkaugel idas, silmapiiri taga oli ju Lõuna-Ameerika rannik. Kaheksa tuhat kilomeetrit eemal! Vahepeal aga kõikjal aina vesi, vesi...

Vaatlesime rändavaid pilvi ja kuupaistes hällivat ookeani ning kuulasime kustuva lõkke ees kükitava ja just nagu õhkuvailt sütelt jutuainet ammutava poolpalja vanamehe pajatust:

«Tiki,» kõneles ätt keskendunult, «oli ühtaegu nii pealik kui jumal. See oli tema, kes juhtis mu esivanemad siia saartele, kus me nüüd asume. Enne seda elasime me suurel maal, teisel pool merd.»

Vanamees kraapas söed oksaga koomale, et tuli hoopis ära ei kustuks. Ta oli vajunud sügavaisse mõtteisse ja elas tervenisti kirjeldatavas kauges minevikus. Tema esivanemaid ja nende ammuseid kangelastegusid, mis pärinevad veel tollest ajast, kui jumalad maa peal elasid, pärjab jumalik oreool. Nüüd valmistub nendega kohtuma ka ta ise. Vana

Tei Tetua oli Fatu-Hiva idarannikut kunagi asustanud ja nüüd väljasurnud suguharude ainus allesjäänud esindaja. Rauk ei teadnud isegi, kui palju aastaid tal turjal on, aga ta kortsus pruun nahk nägi välja, nagu oleksid tuul ja päike seda oma sada aastat parkinud. Ta oli üks vähestest saarestiku elanikest, kes veel mäletas isade ja isaisade pärimusi polüneesia suurest juhist ja jumalast, Päikesepoeg Tikist — mäletas ning uskus neid.

Kui me tol ööl oma väikeses varbonnis magama heitsime, hoidsid temalt kuuldud lood Tikist ja saareelanike kaugest meretagusest kodumaast mu tundeid ja mõtteid veel kaua kütkes. Murdlainete summutatud mürin oli mõtisklustele nii võimsaks taustaks, nagu tahaks ammuse halli aja hääl ise sel kombel mulle midagi öelda. Ma ei suutnud uinuda. Tundus, nagu asuksime ajatus ruumis ja nagu astuks Tiki oma meresõitjate eesotsas just praegu esmakordselt sellele murdlainetest rappuvale rannale. Ja järsku sähvatas mu peas mõte:

«Liv, kas sulle ei tundu, et siinseis džungleis seisvad tohutu suured Tiki kivikujud meenutavad kangesti neid kivihiiglasi, mis püsivad siiani vanade Lõuna-Ameerika kultuuride levikualadel?»

Murdlainete mürinas arvasin selgesti kuulvat heakskiitvaid toone. Seejärel hakkas kõik vähehaaval hääbuma — ma jäin magama.»

Pärast Norrasse tagasijõudmist esitas Thor Heyerdahl ülikooli zooloogiamuuseumile Fatu-Hiva putukate ja kalade kollektsiooni ning teatas, et zooloogia teda enam ei huvita ja et ta on otsustanud pühenduda muistsete rahvaste elu uurimisele.

Möödub kaks ja pool aastakümmet ning Heyerdahl tõstab Kuningliku Geograafiaseltsi istungil pokaali «toetuse ja vastutegutsemise lahutamatu kooseksisteerimise terviseks», nimetades seda kooslust «teadusliku progressi peamiseks edasiviivaks jõuks»:

«Vastuväited, vastuseis ja vahel isegi läbikukkumised on vajalikud, et teaduses tõeni jõuda, et inimarusaamade ring avarduks ja muutuks. Muidugi mõista pole seda kuigi kerge tunnistada ega taluda, eriti veel siis, kui näkku puhub õel marutuul. Aga kui tuul on takka, nagu praegu, suudab igaüks selle tunnistamiseni jõuda . . .»

Sel moel andis Heyerdahl ka pahatahtlikele oponentidele suuremeelselt võimaluse tema kuulsusest osa saada. Esialgu polnud siiski ei kuulsust, aupaistet ega võite — olid üksnes

räsivad rajuhood, aastaid lausa vastu lõõskav halastamatu marutuul.

Heyerdahli oletusele, et Polüneesiat võidi asustada mitte ainult läänest, Aasia poolt, vaid ka idast, Ameerika rannikult, olid spetsialistid esialgu tugevasti vastu. Õpetatud mehed naersid ja pilkasid pooliku haridusega üliõpilast, kraadi ja nimeta naga, kes oli söandanud kritiseerida üldtunnustatud seisukohti.

Teda nimetati avantüristiks, kerglaseks kehkenpüksiks, võltsijaks. Mis asja ta seal lobiseb legendaarsest pealikust Kon-Tikist, palsaparvedest ja meresõidust Peruu rannikult Tahiitile? Juba kapten Cooki ajast on selge, et polüneeslaste esivanemad on tulnud Malaisiast, ja see ei ole vaidlustatav, seda kinnitavad arvukad faktid: polüneeslastest saareasukate ja malai suguharude keeles on ühiseid sõnu ja tüvesid, nii ühed kui teised peavad kanu ja sigu, kasvatavad leivapuud ja suhkruroogu — kõik need on vaieldamatult Aasia kultuuri elemendid, mida ei tuntud muistses Ameerikas. Ja kui polüneeslased ikkagi malailastest kasvu, kehaehituse, kolju kuju ja veel mõne muu omaduse poolest järsult erinevad, siis on see hoopis teine teema, mida tuleb eraldi uurida. Igatahes pole selleks tarvis appi võta müütilist Kon-Tiki laevastikku.

Peaaegu kõik oponendid jätsid kahe silma vahele, et Thor Heyerdahl ei astunud üldsegi välja Aasiast tulnud migratsiooni võimaluse vastu. Hoopiski mitte, ta koguni näitas ära sellise rände oletatava tee — üle Vaikse ookeani põhjaosa. Heyerdahl oli ainult arvamisel, et Polüneesia asustamine on toimunud kahes järgus, enne malailasi jõudsid saartele peruulased, hiljem mõlemad vood segunesid. Ta lähtus seejuures just nimelt Ookeanist, tegelikust, konkreetsest, elavast Ookeanist selle tuulte ja hoovustega, mis on just nagu nimme loodud kandmaks iga tühisematki Andide jalamil vette heidetud laastukest sadade päevade pärast Tuamotu saarestikku.

Talle selgitati armulikult: Lõuna-Ameerika veesõidukid ei kõlba merd ületama. Tema käsikirja «Polüneesia ja Ameerika. Vastastikuse seose probleem» ei vaevunud keegi isegi läbi lehitsema.

Allasurutud ja kurb, kuid oma veendumusis kindel Heyerdahl läks peamise oponendi juurde ja küsis:

«Mida te minu olukorras teeksite?»

«Purjetaksin ise parvega üle ookeani,» vastas kuulus professor, nähtavasti rõõmus, et tal oli turgatanud pähe nii

teravmeelne nali. Ent Heyerdahl oli sel hetkel naljast kaugel. Ta haaras sellest pealtnäha nii pöörasest ideest otsemaid kinni, kogus sõbrad kokku, ehitas parve ja läks.

Ameerika Ühendriikide mereväe keskasutused varustasid ekspeditsiooni ameerika ratsioonidega, mille toiteväärtust oli tarvis tegelikkuses kontrollida, ning varustusega, mida oli samuti tarvis mereoludes katsetada. Kontrollimisele kuuluvate asjade seas oli muide ka pulber, mis pidi haisid eemale peletama. Thor küsis, kas pulber on ikka efektiivne, ja sai vastuse, et ka seda peab just tema kindlaks tegema.

1947. aasta keskel purjetas balsapalkidest ehitatud ja «Kon-Tikiks» ristitud parv, pardal viis norralast ja üks rootslane, saja ühe päevaga Peruust Tuamotule. Heyerdahli vaadete tõsiteaduslikkus leidis kinnitust. Vaprast teaduse- ja reisimehest kuulis ja hakkas kõnelema kogu maailm.

Tuli kuulsus, tuli raha, tuli sõltumatus. Film sellest ekspeditsioonist võitis «Oscari» auhinna, raamat «Kon-Tikist» tõlgiti kohe kaheksakümnesse keelde.

Mäletan, kuidas ma esmakordselt seda raamatut käes hoidsin: kaanel kujutati hiigelsuurt, kummuli koma taolist lainet ja tillukest laevukest.

Kas ma võisin sel ajal arvata, et meie teed Heyerdahliga kunagi ristuvad?

Ei, muidugi mitte. Ei siis ega ka veel hulk aega hiljem. Teadsin ainult, et maailmas on olemas suurepärane väsimatu uurija ning kirjanik Thor Heyerdahl, et ta püstitab julgeid hüpoteese ja kaitseb neid tegudega, mitte arutlustega. Vastuseks skeptikute seisukohale — peruulaste paadid võisid sõita üksnes üsna kalda ääres, muidu oleksid inkad ammu enne hispaanlasi avastanud ja asustanud ka Galapagose saared — korraldab ta ekspeditsiooni Galapagosele, teeb seal arheoloogilisi kaevamisi ja tõestab vääramatult, et muistsed indiaanlased olid neil saartel tõepoolest mitmel korral viibinud! Siis ehitab ja laseb ta Ekuadori rannikul vette *guara*meetodil ettelükatavate kiiludega parve ning tõestab tegelikkuses, et muistsete peruulaste parved olid tõepoolest manööverdamisvõimelised ja võisid sõita tihedamini vastutuult kui esmased Euroopa purjekad ning et neile oli kättesaadav ükskõik missugune punkt ookeanil! Seejärel siirdub ta Lõuna-Ameerika ja Polüneesia vahel asuvale Lihavõttesaarele ning teeb kindlaks, et esimesed asukad olid jõudnud sinna vähemalt tuhat aastat varem, kui teadus seni tõenäoliseks pidas, ja et jällegi olid nad tulnud Peruust!

Kõik see oli olemas kui midagi äärmiselt huvitavat ja samal ajal äärmiselt kauget — «Kon-Tiki» ja «Aku-Aku» olid mulle lihtsalt huvitavad lugemised, ei midagi rohkem.

Siis toimus Argentiinas järjekordne rahvusvaheline sümpoosion, mis oli pühendatud spetsiaalselt Kolumbuse-eelsetele üle-ookeani-sidemetele. Difusionistid ja isolatsionistid ristasid taas mõõgad.

«Aga paadid, kolleeg?! Aafriklaste papüürusest ja Titicaca kõrkjast paadid?! Nad on sarnased nagu kaks tilka vett! Mille muuga seda seletada kui Aafrika kultuuri tungimisega Ameerikasse?!»

«Õigus küll, kolleeg! Paadid on üsna ühesugused. Ent Ameerika mandri keskel asuvale Titicaca kõrgmäestikujärvele ei ole Niiluselt kuidagi võimalik purjetada. Järelikult on see argument kinnituseks meile, mitte teile — Aafrika ja Ameerika tsivilisatsioonid arenesid paralleelselt.»

«Hästi, jätame paadid kõrvale. Aga püramiidid?»

«Aga usk?»

«Aga kalender?»

Jällegi ei jõutud mingile järeldusele. Heyerdahli, kes oli kutsutud sümpoosioni juhatama, valdas töö lõpul pettumus ja rahuldamatus.

Ta ei kuulunud kummassegi leeri. Üha enam kasvas temas veendumus, et inimajalugu pole võimalik suruda formaalseisse raamidesse, et ei saa absolutiseerida ei migratsioone ega kultuuride paralleelselt arenemist. Probleemile tuleb läheneda konkreetselt, katsetada, mitte aga lennutada üksteisele argumente, mida on võimalik nii ja naa tõlgendada.

Lisaks sellele märkas ta auväärsete kolleegide järeldustes mõningaid ebatäpsusi, eksimusi, mis poleemika ägedust arvestades olid küll täiesti vabandatavad. Nimelt ehitati Titicaca ja Egiptuse paatide taolisi aluseid ka muudes paikades. Ajalooliste dokumentide järgi on teada, et nendega purjetati nii Kalifornia ja Tšiili vahelisel Vaikse ookeani Ameerika rannikualal ja mõnedel Mehhiko järvedel kui ka Vanas Maailmas — Abessiinias, Mesopotaamias, Tšaadil ja Niigeril, aga ka Maroko rannikul. Maroko ja Mehhiko vahel eksisteerib aga pidev ookeanihoovus!

Jällegi, nagu toona, tol ammusel nõiduslikul õhtul Fatu-Hiva idarannal, astus Ookean oma initsiaatori ja katalüsaatori rolli:

«Vaadelgem õige sedá isolatsionistide poolt ümber Ameerika seatud Kolumbuse-eelset ületamatut tõket rahulikult ...

Kui jutt on kaugetest üle-ookeani-purjetamistest, tuleb alati silmas pidada kaht tähtsat asjaolu. Esiteks: kaugus maakera kahe vastakuti asuva punkti vahel pole karvavõrdki lühem suurringi kaarest, olgu põhja- või lõunapoolkeral. Meie silm on harjunud ekvaatori kujutamisega kaardil sirgjoonena ja seetõttu me unustame vahel, et tegelikult on see kõverjoon. Teiseks: purjetamistee, mille alus peab ühest geograafilisest punktist teise jõudmiseks ookeani pinnal läbima, «pole võrdne» kaardil mõõdetavaga, isegi «tee sinna» pole võrdne «teega tagasi». Kõik sõltub sellest, missugune on aluse kiirus hoovuse kiiruse suhtes. Võtkem näiteks Peruu—Tuamotu marsruudi. See vahemaa on umbes 4000 miili. Ent meie parv «Kon-Tiki», mis läks merele Peruust, läbis Tuamotule jõudmiseks ookeani pinda ainult umbes 1000 miili, sest samal ajal liikus ookeani pind ise hoovusena idast läände. Kui me seevastu oleksime purjetanud tagasi, ehkki täpselt sama teed ja samasuguse kiirusega, oleks meil tulnud merd künda oma 7000 miili. See kaasus on hästi illustreeritav näitega eskalaatorist: minge kord üles, seejärel aga alla eskalaatoril, mis liigub kogu aeg ühes suunas, näiteks üles!»

Järgnevalt vaatleb Heyerdahl loomulikke ookeanimarsruute Uude Maailma (neid on kolm) ja Uuest Maailmast (neid on samuti kolm). Leiv Eirikssoni marsruut Norrast Gröönimaale ja edasi Newfoundlandile; Kolumbuse marsruut, mis on pikem, kuid pakub pehmeid kliimatingimusi, äärmiselt soodsaid hoovusi ja päripuuli; Urdaneta marsruut, ainus, mis viib Aasiast Ameerikasse, kulgedes omapärase silmusena (olemata siiski pikem sirgest!) põhja pool Havaid — seda mööda purjetasid Polüneesiasse ilmselt Aasia asukad; ning vastupidine marsruut, mida tuntakse Mendaña nime järgi, kuid mida võiks hüüda ka inkade mereteeks. Viimati mainitud marsruuti mööda purjetas ka «Kon-Tiki» ja hiljem veel seitse (!) parveekspeditsiooni ...

Kõigest sellest jutustab Thor Heyerdahl üksikasjalikult oma artikleis «Võimalikud ookeaniteed Ameerikasse ja Ameerikast enne Kolumbust», «Polüneesia asustamine», «Üle-ookeani-purjetamine: isolatsionism, difusionism või midagi vahepealset?», «Isolatsionist või difusionist?». Käesoleva raamatu lehekülgedel olen neid kirjutisi pidevalt ümber jutustanud või tsiteerinud. Aga tsitaadid ei asenda tervet algallikat ennast, nii et kui keegi tahab käsitletavates küsimustes üksikasjalisemat selgust saada, tuleb tal võtta kätte Heyerdahli raamat «Ühe teooria seiklused» ja lugeda see läbi. Siinkohal aga on meile tähtis Heyerdahli lõppjäreldus:

«...Ookeanid pole meresõitjaile tõkkeiks. Vastupidi, ookeane läbivad just nagu hiiglaslikud linttransportöörid, võimelised ühest piirkonnast teise kandma kõike, mis iganes ujub.»

See on väga tähtis järeldus. Tänu sellele muutus isolatsionistide positsioon, nagu kinnitaksid kõik Vana ja Uue Maailma sarnasusjooned üksnes lahus arenemist, ilmselt alusetuks.

Jah, isolatsionistid olid arvamusel, et vahemaa Andide ja Vahemere muistsete kultuurialade vahel oli liiga suur ning seetõttu polnud mingisugused kontaktid enne Kolumbust võimalikud.

«Aga miks siiski polnud?» küsib Heyerdahl. «Kas siis ookean oli enne Kolumbust teistsugune? Kas siis tol ajal ei olnud veel Kanaari hoovust ja idapassaate? Või takistasid Vahemeremaade rahvaid mingid psüühilised barjäärid, mida hispaanlastel ja portugallastel polnud?»

Ja lõik edasi:

«Meie, tõelised eurooplased, pole omaenda ajaloost muidugi sedavõrd pimestatud, et pidada endid mingiks supermenide sooks... Egiptlased ning nende naabrid mesopotaamlased ja foiniiklased teadsid astronoomiat — navigatsiooni alust — paremini kui ükski Kolumbuse, Cortési või Pizzarro aegne eurooplane. Foiniiklased purjetasid koos egiptlastega ümber Aafrika juba vaarao Necho ajal, kakskümmend sajandit enne seda, kui Kolumbus oma laeva ookeanile tüüris, mis eurooplaste teadmist mööda kubises draakonitest ja lõppes silmapiiri taga kuristikuga. Oleme vaimustatud muistsete inimeste võimetest ja meisterlikkusest, mis on leidnud oma väljenduse hiiglaslikes püramiidides, täiuslikus kalendris, rikkalikus kirjanduses ja sügavas filosoofias ... kas siis loetletu taustal on õige arvata, et nad polnud võimelised sooritama seda, mida hiljem ebausu ja harimatuse epohhil suutis Pizzarro oma käputäie meestega?»

Jutt on muidugi Pizzarro ja tema kaasmaalaste üle-ookeani-purjetamisest, mitte mingil juhul sellest, mis toimus edasi. Nagu teada, jõudsid Pizzarro ja Cortési sõdalased Ameerika mandril suurtesse kolonnaadide, püramiidide ja

akveduktidega linnadesse, imetlesid juveliiride, seppade ja kudujate kunsti. Seejärel aga, juba kulla ja Kristuse nimel, tungisid nad sealt tule ja mõõgaga läbi. Ning tegid tõesti mis suutsid — hiljem on tulnud teadlastel kõike sõna otseses mõttes uuesti avastada, raasudest terveid iidseid Kesk-Ameerika asukate tsivilisatsioone restaureerida, tsivilisatsioone, mis ei hukkunud mitte stiihilise kataklüsmi tõttu, mis polnud olematuks uhutud veeuputuse, ei ka maha raadatud maavärina poolt, vaid inimliku barbaarsusega meie planeedi pinnalt pühitud.

Ent mitte kõik ei hävinud jäljetult. Üht-teist ei kadunud üldse, eksisteerib veel tänapäevalgi — sahistab lehti, õitseb, kannab vilja, teadmata sealjuures, et temast on saanud ammu möödunud aegade elav meene.

Mitte asjata pole Heyerdahli artikleis nii palju tähelepanu pööratud etnobotaanika vallast võetud faktidele.

Olgu siin üks kõige ilmekam näide. Taimede seas, mida inimene kultiveerib, on Ameerikas laialt levinud plentiin ehk banaan. Uues Maailmas tal «metsikuid sugulasi» ei leidu, ja nii tuleks isolatsionistide seisukohast lähtudes arvata, et banaan ilmus Ameerika mandrile alles eurooplaste sinnajõudmisel. Tõepoolest, vanad kroonikad jutustavad Panama piiskopist Thomas de Berlangist, kes 1516. aastal istutanud mõned banaanijuured Hispaniola saare mulda, kust see taim siis ka mandrile levinud.

Kui nii, siis pidanuks banaan levima kiirusega, mis on ebatavaline isegi vähenõudlikele umbrohtudele, sest juba veerand sajandit hiljem kasvas banaan kultuurtaimena kogu Amazonase ulatuses.

Kas on võimalik ette kujutada, et Panama piiskopi auks kaevasid aborigeenidest maaharijad osa nende istutatud juuri otsemaid välja ning transportisid meritsi Hispaniolalt Amazonase suudmesse, sõudsid seejärel seda maailma pikimat jõge mööda üles, läteteni välja, ning tungisid siis oma raske kandamiga läbi džungli — ja kõike seda üksnes selleks, et neid tundmatuid mugulaid uuesti maha istutada, teadmata õieti, mis neist tuleb?

«Ei,» vastab Heyerdahl, «õigem on siiski uskuda inkade dokumentaalseid tõendeid, mis kinnitavad, et banaan kujutab endast ammuaegset paikset Peruu kultuurtaime. Samuti tuleb meeles pidada, et juba 1879. aastal tegid arheoloogid teatavaks banaanilehtede ja -viljade leiu Kolumbuse-eelsest matmispaigast Ancónis.»

Rõhutagem veel kord: ameerika plentiinil pole metsikuid

sugulasi, seega pole ta «inimkäele allutatud» Uues Maailmas, vaid ilmus sinna juba «kodustatuna». Niisugune asi võis võimalikuks saada aga just iidsete üle-ookeani-kontaktide korral.

Teine näide botaanikavallast. Kõrvits.

Kõrvitsat kultiveeriti laialdaselt muistses Aafrikas. Teda ei tarvitatud mitte niivõrd söögiks, kuivõrd meresõidu jaoks veepudelite valmistamiseks. Täpselt samal eesmärgil leidis kõrvits kasutamist ka Mehhikos ja Peruus.

Arvati, et pudelkõrvitsa ja selle seemned tõid Uude Maailma hispaanlased. Ent arheoloogid avastasid kõrvitsa juba Kolumbuse-eelsetel kultuurialadel.

Siis püstitati uus hüpotees:

«. . . Kõrvitsad koos seemnetega võisid ujuda üle ookeani Aafrikast, jõuda troopilise Ameerika rannikule ja hakata seal kasvama. Indiaanlased pidid märkama, et kõrvitsa koor, kui seda veel tulel paista, kujutab endast suurepärast anumat, ning avastasid sel kombel aafriklaste avastuse teistkordselt.»

Thor Heyerdahl kommenteerib seda väidet järgmiselt:

«Igaüks, kes on triivinud üle ookeani, teab hästi, et sellised väikesed üle parda heidetud söödavad asjad nagu kõrvits langevad otsekohe haide ja mitmesuguste «uuristavate» organismide saagiks. Nelja kuu jooksul, mis aafrika kõrvitsal Atlandi ületamiseks oleks kulunud, võinuksid ookeani jäätmeõgardid haid ta tuhat korda alla kugistada või kõikjal leiduvad laevaoherdid olematuks uuristada . . . Paradoksaalne on seegi väide, et kahest Aafrika kultuuri elemendist — kuivamaa kõrvitsast ja merepaadist võis just kõrvits, mitte aga paat, edukalt Ameerikasse ujuda! . . .»

Ka ameerika ubade ja puuvilla päritolu pole muistsete üle-ookeani-kontaktide võimalikkuse möönmisel meile enam mõistatus.

Siis tuleb järg etnozooloogia kätte — ja selgub, et varaseist inkade-eelseist matmispaikadest leitud kodukoerte muumiad on hämmastavalt sarnased Muinas-Egiptuses maetud samasuguste muumiatega: balsameeritud koerad on kahtlemata üht tõugu!

Seejärel on järg tehnika, muistsete indiaanlaste kasutatud ratta käes . . .

Vahepeal võib näida, et Heyerdahl on täielikult difusionistide leeris — nii järjekindlalt ja innukalt, küll frontaalrünnakute, küll tiibhaaretega atakeerib ta isolatsionistide kontseptsioone. Ent Thor Heyerdahl pole hoopiski dogmaa-

tik. Ta on kaugel sellest, et ilmtingimata kõiki muinastsivilisatsioonide sarnasusjooni üksnes vastastikuse läbiimbumise ja mõjudega seletada. Igal rahval on oma elutee ja mitme rahva teed võivad omavahel kokku puutuda, aga ka kokku puutumata ühte langeda. Nii et «jalgratta leiutamine» kahel, võib-olla koguni kolmel või neljal korral on täiesti võimalik.

Pidamata tsivilisatsioonide üksteisest läbiimbumist ainsaks arenguajendiks, püüab Heyerdahl ometi tõestada, et muistsed inimesed võisid kokku puutuda ja puutusidki kokku ookeani vahendusel. Ning selles tema püüdes peitub kangekaelne, uhke usk inimvõimete piiramatusse.

...Ei, see polnud käputäis keskpäraseid meremehi, kes olid sattunud neile randadele rajust räsitud või kursilt kõrvalekaldunud laevalt.

«Selliste teadmiste edasiandmine, nagu seda on hieroglüüfkiri, number null, balsameerimise või kolju trepaneerimise tehnika, nõuab õpetajalt rohkemat kui ainult lihtsalt teadmist selliste asjade olemasolust või isegi nende saladuste pealiskaudset valdamist. Meresõitjad, kes olid võimelised rajama niisugust kultuuri, nagu seda on olmeekide oma, pidid olema küllalt rohkearvulised, et esindada oma kodumaa intellektuaalset eliiti: tõenäoliselt võib jutt olla põhjalikult ettevalmistatud kolonistide-ekspeditsioonist, mis oli soovitud suunast kõrvale hälbinud.»

Kuhu nad purjetasid? Kuidas sattusid Ameerikasse? Kas nende maabumine Ameerika rannikul oli ette kavatsetud või sunnitud?

«Arheoloogia ja kroonikad tõendavad, et omal ajal väljus Vahemerelt suuri kolonistide gruppe, suundudes Aafrika läänerannikule, rajamaks sinna asulaid ja kaubapunkte.

Stela Kartaagost jutustab, kuidas umbes 450 aastat e. m. a. läks foiniikia kuningas Hanno kuuekümne mehi ja naisi täis laevaga merele, et asutada koloonia Atlandi kaldal Marokos. Kuid ka Hanno polnud pioneer. Ammu enne teda rajasid teised Vahemere sisealadelt teele asunud ekspeditsioonid Gibraltarist kaugel lõunas, just seal, kust Mehhiko lahte suunduv ookeanihoovus läbi voolab, hiigelsuure megaliitlinna Lixuse.

Roomlased nimetasid Lixust «igaveseks linnaks» ja ütlesid, et sinna on maetud Herakles. Linna ehitasid tundmatud päikesekummardajad ja esimene nimi, mille all teda tuntakse, ongi «Päikeselinn». Kes ka Lixust ei rajanud, selge

on see, et nende inimeste seas pidi olema astronoome, kiviraidureid, kirjatundjaid ja suurepäraseid pottseppi.»

Tungides üha kaugemale Atlandi rüppe, võisid Lixuse saadikud jõuda aladeni, kus hoovus ja tuul haarasid nende laevad ja kandsid läände — sinna, kus suhteliselt väikesel maalapil Mehhiko lahe kaldal puhkes järsku õitsele mõistatuslik olmeekide kultuur.

Jääb veel viimane küsimus: mis laevad need olid? Missugune «ujuvvahend» osutus võimeliseks tooma Mehhikosse kõrvitsa, puuvillaseemne, ratta, banaani, kudumistelje ja veel palju, palju muud?

Isolatsionistid ütlevad:

«Meresõitjad, kes teadsid, kuidas ehitada püramiide, võisid küll vaevalt unustada, kuidas ehitatakse merelaevu, millega nad ise kohale purjetasid. Seejuures tunti indiaanlaste ainukeste veesõidukitena enne Kolumbust üksnes parvi, kanuusid, puukoorest ja nahast kajakke, või siis erilisi, kõrkjavihkudest oskuslikult kokkuköidetud paadikujulisi parvi. Millega ilmusid siis Ameerikasse aafriklased? Kas tõesti kõrkjal? Või vahest papüürusel?!»

Küsijate iroonia on isegi just nagu põhjendatud, sest «...papüürusevihkudega läbiviidud laboratoorsed uurimused näitasid, et see materjal imeb ennast vett täis ja kaotab vähem kui kahe nädalaga ujuvuse. Papüüruse katsetamine seisva merevee reservuaaris näitas veel, et papüüruse südamik hakkab kiiresti kõdunema. Seepärast nõustusid antropoloogid, papüürusespetsialistid ja mereasjanduse eksperdid, et muistseid papüüruslaevu-parvesid kasutati üksnes jõgedel ja järvedel, kusjuures neid tuli perioodiliselt välja tõmmata ning kuivada lasta. Üksmeelselt langetati otsus: niisuguste alustega Aafrika ja Ameerika vahelist ookeani ületada pole võimalik.»

See toob Thor Heyerdahli intonatsioonidesse terast:

«Ühe papüürusevihu katsetamise põhjal papüüruslaeva sõiduomaduste üle otsustada on niisama nõme kui visata nael veenõusse, ja kui see siis ära upub, teha järeldus, et «Queen Mary» pole võimeline vee peal püsima.

Eksperimentide vahel materjaliga ja valmis laevaga on suur vahe.

Mu enda katsetused ühel pool Atlandi ookeani Lihavõttesaarel, Peruus ja Mehhikos kõrkjalaevadega ning teisel pool ookeani Tšaadil ja Niiluse allikail papüüruspaatidega jätsid mulle äärmiselt sügava mulje. Ükski teine alus pole oma

merekindluse, püsivuse ja kandejõu poolest võrreldav sellise laevaga.»

Viimaseid kõrkjapaate kasutasid seri suguharu indiaanlased Kalifornia lahel veel käesoleva sajandi kuuekümnendatel aastatel. Praeguseni on nad laialdaselt levinud Titicaca järvel, samuti võib neid kohata siin-seal Peruu põhjarannikul.

Aafrikas, Maroko Atlandi rannikul ehitati selliseid paate — ainult et papüürusest ja kaheli-harkjalgse masti ning painutatud vööri ja ahtriga — peaaegu Teise maailmasõja alguseni.

Nii siin kui seal olid need väikesed paadid, millega purjetasid vaesed kalurid. Ent vanaaegsed reljeefid ja seinamaalid jutustavad sama tüüpi paatidest, mis olid hoopis suuremad ja ruumikamad, kahedekilised, nii et neist ei tuleks kõnelda mitte enam kui paatidest, vaid juba kui laevadest, mis võisid purjetada ookeanil kiiluveekolonnides.

Just nimelt selliste laevadega võisid muistsed meresõitjad Atlandi idast läände ületada.

Pärast selle mõtte lõplikku küpsemist ei leidnud «Kon-Tiki» kapten enam asu. Ta igatses eksperimenti, igatses tunda huultel merevee soolasust. Algust tegi ta Titicacal, siis suundus Aafrikasse, Tšaadi järvele ja otsis seal välja ehitusmeistrid, kes nõustusid valmistama muinasaafrika tüüpi laeva.

Kõigest sellest kirjutab Heyerdahl ise oma raamatus «Ra» palju üksikasjalisemalt. Minu ülesandeks on jutustada muust.

Mõeldi läbi ekspeditsiooniplaan, pandi maha marsruut, kavandati laev, ja selle kajutis nähti ette koht ka minusugusele mehele — mina aga ei aimanud sellest kõigest veel midagi.

Olin ametis oma asjadega, elasin oma elu, sellal kui Nõukogude Liitu, Teaduste Akadeemiasse jõudis kiri, milles Heyerdahl teatas, et kavatseb kontrollida praktikas papüüruslaeva meresõiduomadusi, et ta seab selle jaoks kokku internatsionaalset meeskonda ja et selles meeskonnas on vakantne veel laevaarsti koht. Ta palus leida selline mees, kes oskaks inglise keelt ja ei kurdaks tervise üle, kel oleks ekspeditsioonikogemusi ja — tingimata! — huumorisoont, sest ette võib tulla olukordi, kus just seda hädasti tarvis läheb.

Kiri saadeti edasi Tervishoiuministeeriumile, sealt peavalitsusse.

Professor Nikolai Nikolajevitš Gurovski vaatas hommikuse

posti läbi ja vajus mõttesse. Juhuslikult kabinetti kiiganud minu otsesele ülemusele ja sõbrale kurtis ta tõemeeli:

«Polnud meil muret ega midagi, nüüd korraga palub Heyerdahl ekspeditsiooni jaoks arst välja otsida! Kust sa niisuguse leiad! Ja olgu veel inglise keel ja huumorimeel!»

«Mis seal ikka otsida või leida,» sõnas minu ülemus. «Niisugune mees on olemas. Saatke Senkevitš. Ta lendas äsja Antarktikast tagasi. Terve, ei karda merehaigust.»

Mis ta mu huumorimeele kohta lisas, ei tea ma ise tänapäevani. Muide, kui ma talt samal päeval selle jutuajamise sisu kuulsin, võtsin seda kõike esialgu just nimelt naljana, aasimisena. Aga tegelikult läks asi tõsiseks — mind lülitati kandidaatide hulka. Konkurss polnud sugugi väike ja Gurovski kabineti lävepakku ei tulnud kulutada mitte ainult minu ülemusel. Ning see, et vedas lõppude lõpuks minul, ja mitte mõnel teisel, on arusaadavalt suuresti juhus. Varsti kutsus mind välja ministri asetäitja Avetik Ignatjevitš Burnazjan:

«Ega ei värise?»

«Vist mitte.»

«Miks vist?»

«Ma ju ei tea, mida karta.»

Kolme kuu pärast lennukis istudes teadsin paraku üsna täpselt, mida ma kardan. Juba mitmendat korda lehitsesin vene-inglise sõnaraamatut, kordasin mõttes ikka ja jälle tervituskõnet, peljates ise selle kõrgelennulisust ja paratamatut banaalsust, vahetasin alalõpmata variante, kuni nad olid mul kõik täiesti sassis. Ning unistasin ainult ühest — et lennuk, mis nagunii juba hilines, lendaks Kairosse nii kaua kui vähegi võimalik.

Kartsin kohtumist Thoriga! Kartsin näida kohmakana ja kidakeelsena, jätta endast halba muljet. Ent esimene mulje on ju kõige tugevam. Ja hakkab siis tema rohkem arutama — saadab lihtsalt tagasi. Pole tal ju asendaja leidmisega mingit muret!

Lennuki salongi tungis juba jahedat ööhõngu, reisijad liikusid väljapääsu poole, mina aga olin nagu istme küljes kinni. Lõpuks küsis stjuardess valjusti: «Kas lennukis on vene arst? Teda oodatakse trepi ees!» Ja lugenud viieni, võtsin ma südame rindu.

Mul oli kaasas piiritusekanister, mida ei lubatud pagasi hulka panna ja mida mul oli tulnud kogu tee süles sussutada. Surusin kanistri vastu rinda ja hakkasin aegamisi lennukitreppi mööda alla minema, suutmata seejuures pöörata

pilku all seisvalt noorepoolselt rühikalt mehelt, kelle pintsakul ilutses habetunud Kon-Tiki märk.

Esimene, mille vastu ta huvi tundis, oli:

«Mis asi see teil on?»

«Piiritus,» vastasin mina.

«Rõõm kuulda,» kissitas ta mõistvalt ja samal ajal küllalt sapiselt silmi, tunnistades seda imposantset kanistrit. Mina aga silmitsesin teda ja kogu mu erutus haihtus. Mulle tundus, nagu oleksime tuttavad juba ammust aega.

Valmisseatud tervituskõnet ei tulnudki pidada. Thor lükkas küsimised-kostmised delikaatselt hommikule, sõidutas mu hotelli ja soovis head ööd.

Kuid sel ööl ma peaaegu ei maganudki.

Hirmus palju oli seda, mis oli kuhjunud järsku ülestikku — lennukisõit, Kairo, kliimavahetus, tundmatud lõhnad, legendaarne Heyerdahl kusagil siinsamas, teisel pool seina... Ühesõnaga — vaevalt läks valgeks, kui ma olin jalul. Ja esimene, mis mulle aknast välja vaadates silma hakkas, oli Cheopsi püramiid!

Hiljem sain teada, et püramiidivaatega hotellituba, mille Heyerdahl minu jaoks nii hoolitsevalt välja oli valinud, läks talle maksma kenakese kopika.

Võib olla, et sellest tuleks rääkida kuidagi teisiti — õhkamismärkide, lüüriliste vohamiste ja lühiandmete buketiga vaarao Hufu kohta, kuid seda ma ei oska. Niisiis lihtsalt: väljusin hotellist, läksin mööda sissesõiduhoovist, kus eeslid ja kaamelid ennast parajasti püsti ajasid, ning siirdusin püramiidi juurde. Seisin selle jalamil, katsusin käega kivi ja mõtlesin, et inimesed, kes suutsid niisuguse ime püsti ajada, suutsid muidugi mõista ka üle ookeani purjetada, mõtlesin, et aegade seos on katkematu ja et on tore ning samal ajal käsitamatu, et just minul koos seltsimeestega avaneb võimalus muistsete rändurite teed minna, nende marsruuti korrata.

Hoolimata varasest hommikutunnist, käratses ümberringi giidiparv. Nad sikutasid mind varrukast ja pakkusid kõrbelaeva seljas pildistamist. Putkasin häbiga nende eest tagasi hotelli.

Thor ootas mind ja väljendas imestust, et ma olin jõudnud juba jalutamas käia. Ilmselt oli tal hea meel näha minus sellist koidukukke. Kerge hommikusöök: džemm, röstitud sai, või, kohv — ja me istusime džiipi, mis viis meid «Ra» ehitusplatsile.

Olime mõlemad äärmiselt erutatud: mina kannatamatusest

näha laeva, Thor ootusest kuulda, kuidas «Ra» mulle meeldib, ja kirglikust soovist, et alus mulle tõesti meeldiks.

Nihelesime rahutult autoistmeil, naeratasime ja vahetasime pilke. Thor püüdis kõnelda korraga kõigest: skeptikute ettekuulutustest, et üle kahe nädala see laevuke vee peal ei püsi, mis tegelikult on tühi loba, sest papüürus imeb endasse vett ja ongi kõik, vesi ju vees ei upu; ühest eksperimentaatorist, kes leotanud kodus vannis papüürust, ja kui roog siis mõneaegse seal pidamise järel kõdunema hakanud, kirjutanud resultaadist võidurõõmsalt Heyerdahlile.

«Mina aga vastasin talle, et vannis tulnuks vett vahetada!»

Sõitsime ümber püramiidide ja laskusime nõkku, väikesesse jäärakusse, kus seisid mõned valged telgid. Ent neid märkasin ma hiljem — esmalt silmasin Teda.

Juba kuumust õhkuvas päikesepaistes säras, helkis ja lõhnas värske heina järele veider ja ühtaegu tore, üleskäänatud vööri ja ahtriga kuldkollane lodi.

Ta oli sõna otseses mõttes just nagu muinasjutust tegelikkusse toodud.

Ta meeldis mulle hirmsasti.

Jooksin talle ringi peale, seejärel kõndisin ümber tema veel teist korda, aeglaselt. Siis, mallates vaevalt ära oodata kutset, aga võib-olla seda kuulmatagi, saputasin kingad jalast ja astusin paljajalu laeva painduvale pardale. See vetrus ja meenutas mulle lapsepõlve, heinategu maal — kui magusalt kõhe oli siis seista sao otsas värskes heinas, kuidas tugev meelõhn sõõrmeid kõditas, kuidas valged pilved pea kohal sõudsid, nii et kui pea kuklasse ajasid, näis, nagu ei sõuaks mitte pilved, vaid sa ise...

Oli tahtmine kohe kõik unkad läbi uurida, katsuda kõiki köisi ja trosse, lõpetada kiiresti-kiiresti ettevalmistused, ehitada laevuke valmis, panna kõik mis vaja paika ja siduda kinni, visata reisipambud kajutisse ja purjetada minema, lõpuks ometi minema!

Thor nägi, kui õnnelik ma olen, ja tundis ka ise selle üle heameelt, ehkki tegi näo, nagu poleks midagi erilist — laev nagu laev ikka, ümberringi ja peale tema on veel küllalt palju huvitavat. Heyerdahl tiris mu tõrre juurde, kus ligunesid suured papüürusekimbud, võttis sealt ühe varre, torkas vertikaalselt vee alla ja laskis siis järsku lahti. Papüürusevars lendas veest välja nagu kork — vaat missugune ujuvus! Thor säras üle kogu näo.

Tal oli veel, mida mulle näidata. Hele ülikond seljas, nii nagu ta tõrre ääres seisis, hüppas ta üle ääre sisse, seal uju-

vale papüürusekimbule ja jäi sellele balansseerima. Kartsin, et ta võib iga hetk vette kukkuda, tema aga ainult naeris ja selgitas, et niisugune papüürusevihk, kui sinna ainult seisma mahuks, võiks kanda veel kolme.

Heyerdahl näitas ja seletas mulle veel midagi, kutsus kedagi juurde, esitles mind kellelegi, tutvustas tulevaste kaaslastega — ning märkamatult muutusin ma ekskursandist täieõiguslikuks kaasalööjaks, kes juba midagi tassib, midagi kokku köidab, isegi oma arvamust avaldab ja vaidleb. Aga millega ma sel päeval ka ei tegelnud, kellega ka ei kõnelnud, kuhu ka pilku ei pööranud — silme ees seisis mul ikka kuldselt helkiv lodi, Aladdini ja meresõitja Simbadi laevuke mere ja päikese muinasjutust, meie imepärane alus, meie «Ra», millega see üle-ookeani-purjetamine tuli sooritada.

TEINE PEATÜKK

Kolmandat päeva torm. — Veteranid on vaprad. — Saagem lõppude lõpuks tuttavaks! — «Ega me liiga kiiresti ei sõida!» — Purjetagem siis aeglasemalt. — Hommik «Ra II» pardal. — Vöörist mastini. — Papüürus ja priimus. — Muide, ka vaarao mõjust. — Mastist hüttkajutini. — Kuidas «Ra I» väänles ja kääksus. — Mitte ainult numbrimuutus. — Hüttkajutist ahtrini. — Kellel on õigus sukelduda? — Nelson laeva all. — Jubi ja Simbad. — Kes antud hetkel millega tegeleb.

Nii. Torm kestab. Kestab juba kolmandat päeva. Kihutame edasi peadpööritava kiirusega, kusjuures ka lengerdus poordist poordi on tohutu suur. Tunned ennast korgitõmbajana, mida aina keeratakse millessegi vetruvasse, millel pole algust ega lõppu. Ei saa öelda, et see oleks just meeldiv tunne.

Kõige selgemini näib seda läbi elavat Madani.

Ärasõidupäeval oli ta uhke ja õnnelik, tema pead ehtis turban, millele oli värvilise niidiga tikitud «Ra II», nüüd aga vaatab ta silmist vastu peataolek ja kannatus. Hämmeldunult silmitseb ta teisi, «vanu merekarusid»: kuidas te küll nii vägeva asjaga hakkama saate, ja veel teist korda!

Vaene Madani, ta ei tea, et ka meid painavad just samasugused mõtted.

Seda lakkamatut lainete kaleidoskoopi nähes, nende hiigeljõudu tunnetades näib, nagu oleks kogu maailm üksainus suur lainetus. Püüad sellele vastu hakata, kuid kõik on asjatu. Lihtsalt imekspandav, kui võimsad võivad olla vesi ja tuul! Pehme purjeriide muudavad nad terasleheks, selgrootu köis — jää ainult korraks molutama, annab sulle sihukese matsitulise, et... Nagu kantsikuga oleks tõmmanud.

Ookean ajab hirmu peale. See on tõepoolest nii. Kuid ta annab ka jõudu. Uustulnukaid nähes muutub meie, veteranide seltsimehelikkuse ja ühtsuse tunne tugevamaks. Teame, et üksnes meie suudame neid kaitsta.

Ammukest me kohtusime, ammukest me üksteist tundma õppisime! Lennukitrepi alla astus päevitunud mees, «Kon-Tiki» märk rinnas, siis peatus püramiidide taga ehitustellingute juures siniste tuledega auto ning selle astmelaualt hüppas maha võluva naeratusega mustasilmne hiiglane. «Hallo, mina olen Georges!» Millal see oli? Kolmteist kuud tagasi. Ent tundub, nagu oleks möödunud juba aastaid.

Peaksin esitlema oma seltsimehi, loetlema üksteise järel neid, kelle nime ma olen juba nii mitmel korral suhu võtnud.

Ärge oodake mult üksikasjalisi iseloomustusi, mul tuleb selle teema juurde ikka ja jälle tagasi pöörduda. Kõik, mis ma kirjutanud olen ja veel kirjutan, on ju tegelikult neist ja ainult neist. Seniks aga üksnes loetelu, nimekiri.

Meil igaühel on laevarollis oma number. See määrab ka esitlemisjärjekorra.

Nr. 1. Thor Heyerdahl. Norralane. Viiekümne kuue aastane. Mitmete teaduslike seltside ja ühingute, sealhulgas meie Geograafiaseltsi auliige, Norra, Ameerika Ühendriikide, Mehhiko ja Tšiili Teaduste Akadeemia akadeemik, «Kon-Tiki» kangelane, «Aku-Aku» autor, «Ra I» ja «Ra II» kapten. Abielus, viie lapse — kahe juba täiskasvanud poja ja kolme tütre isa.

Nr. 2. Carlo Mauri. Kolmekümne kaheksa aastane itaallane, üks maailma paremaid fotoajakirjanikke ja alpiniste. Kirjeldatav ekspeditsioon oli tema elus juba kahekümne viies. Viie lapse isa.

Nr. 4. Santiago Genovés, nelikümmend kuus aastat vana. Sünnilt hispaanlane, emigreerinud frankistlikust Hispaaniast. Noorena elukutseline jalgpallur. Õppinud Cambridge'is. Nüüd Mehhiko ülikooli professor, antropoloog.

Nr. 5. Juri Senkevitš. Venelane. Kolmekümne kahe aastane. Arst-füsioloog. Nõukogude kaheteistkümnenda Antarktise-ekspeditsiooni liige.

Nr. 6. Georges Souriál. Egiptlane. Kahekümne üheksa aastane. Hariduselt keemiainsener. Fenomenaalne sukelduja ning akvalangist. Aafrika meister džuudos. Valdab vabalt kuut keelt.

Nr. 8. Norman Baker. Nelikümmend kaks aastat vana. Ameeriklane. Varem lendur, seejärel pikka aega meremees.

Lõpuks ehituskontori omanik. Siin «Ra'l» tüürimees ja radist. Ning Thori esimene abi.

Kaks numbrit jätsin meelega vahele. Need kuuluvad uustulnukaile — kolmekümne üheksa aastasele jaapani filmioperaatorile Kei Oharale (nr. 3) ja kolmekümneaastasele marokolasele Madani Ait Ouhannile (nr. 7). Mõlemad on tublid mehed, kuid tunnevad ennast alles teatud mõttes kõrvalseisjaina. Kahju küll, kuid esialgu on see paratamatu. Vahe kadumiseks nende ja meie vahel on vaja aega.

Ning lõpuks on veel üks, keda küll «Ra II» pardal ei ole, kuid kelle juuresolekut me alatihti tajume — pea kõikides meie meenutustes, pajatustes ja naljades. See on Tšaadi järve mees Abdullah Djibrine. Ta võttis osa «Ra I» ehitamisest ja tegi temal koos meiega kaasa esimese üle-ookeanimatka. Abdullah oli tubli madrus ja hea seltsimees, kuid isiklikud asjad kujunesid tal nii, et me läksime teisele meretmatkale ilma temata. Aga ma kordan: see ei tähenda midagi — ta on kogu aeg endist viisi meiega ja mu reisikirja lehekülgedel puutub lugeja temaga veel üsna mitmel korral kokku. Nüüd aga olen sunnitud katkestama, sest Norman hüüab: «Kõik see mees pardale!»

Brass ei pidanud vastu, plaksatas puruks nagu pillikeel. Nüüd võib iga hetk karta ka teise katkemist ja siis murdub paratamatult raa. Kiiresti-kiiresti! Saan käsu asendada Normanit roolis, teised rügavad ja ägavad ning saavad lõpuks purje vööri maha.

Laev ei jäänud aeglaselt triivima. Põimkajut ja teised pealisehitised püüdsid tuult ja me kihutasime üha edasi. «Ra» purjetas, nagu meremehed ütlevad, palja peelestikuga. Huvitav, et just natuke aega enne avariid olime Carloga mõtteid vahetanud:

«Hea käik!»

«Hea käik küll, aga kas mitte liiga hea?»

Ja näe, just nagu tellimise peale hakkasime nüüd liikuma aeglasemalt, ning laeva juhtimine läks palju kergemaks.

Ülejäänud osa päevast enam uusi seiklusi ei pakkunud. Peale külma ja lengerduse muud midagi meile muret ei teinud. Öösel vahis olles ja külmavärinaid maha surudes mõtlesin, kui õnnelikud võivad olla juhused — kui Fortuna poleks sekkunud ja brass katkenud, ei suudaks küll keegi öelda, millega see meeletu laineharjul lendamine oleks lõppenud: meie alles nagu kord ja kohus läbi proovimata laevale oli see pinge ülemäära suur.

Mõtlesin veel, kui tähtis on vedamine. Thor on näiteks õnneseen, temal veab hirmsasti. Kuid küllap ka sellepärast, et ta iga üritust hoolikalt ette valmistab. Ta on ise oma õnne sepp, aga järelikult ka meie kõikide vedamise sepistaja, sest me purjetame koos. See on mõnevõrra rahustav.

Hommik oli nii vaikne kui üldse mõeldav, ja nii päikeseline kui üldse mõeldav.

Ookeanil polnud märgata pea mingit laineõõtset, rand oli silmist kadunud. Oli aeg hinge tagasi tõmmata ja ringi vaadata. Ning taas valdas meid joovastav tunne: mis oli, see oli, merereis algab alles nüüd!

Pärast kolme päeva pesime ennast jälle põhjalikult, tegime kiirustamata korraliku hommikueine, loiult ja ilma erilise vaevata seadsime korda ning heiskasime purje . . .

Selline sulnis ja pikatoimeline, just nagu aegluubis olelemine ei saa kesta igavesti, merel on see ebapüsiv nagu dekk jalge all. Iga hetk võib laevukest haarata taas pöörane tormitants. Seepärast tahaksin kasutada soodsat hetke ja aidata lugejal selgemini mõista, mida meie alus endast kujutab.

Seiskem «Ra» esiosas, täiesti vööris, näoga ahtri poole. Õigemini küll mitte seiskem, vaid istugem, sest seista ei lase jäme tross, mille üks ots on kinnitatud luigekaelana lookas vöörtäävi, teine — ajagem pea kuklasse — masti toppi. Otse meie ees on niisiis mast — kümne meetri kõrgune kaheli-harkjalgne ja seega suurt A-d meenutav, ainult et põikühendeid on tal rohkem kui üks.

Nagu näitavad freskod ja bareljeefid vanade matmispaikade seintel ning neist matmispaikadest leitud mudelid, olid niisugused mastid vaaraode lotjadel. Oma laeva ehitades püüdis Heyerdahl neid võimalikult täpselt rekonstrueerida.

Poolest saadik varjab masti suur seil. See on vanaaegsel kombel valmistatud lõuendist jäik, veidi lillakas puri, millel on samuti vanaaegne Ra'd, Päikesejumalat sümboliseeriv oranž sõõr.

Purje alumise liigi all, meist poolteise meetri kaugusel ulatub põiki üle lauddeki, peaaegu poordist poordini pikk sõrestikkast, milles kaagutavad kanad — meie elus-proviant. Üsna tõenäoline, et ka ennemuistseil laevadel olid niisugused linnupuurid peal.

Kanakasti taga asub aga veel teine, väiksem kast, mida vanadel laevadel küll ei olnud. Selles paikneb väike bensiinimootor raadiosidegeneraatori tarvis.

Kuidas see kokku sobib — «Ra» ja raadioside?!

Jah, me pole just kõiges järjekindlad. Joogivett hoiame nõaaegseis amforais, ent samal ajal ka kanistreis, purjetame papüürusalusega, kuid meil on kaasas raadiojaam, filmikaamerad ja antibiootikumid.

Heyerdahl teadis, millega ta riskib, rikkudes absoluutse stiiliühtsuse kaanoneid. Ta nägi ette, et meid võivad rünnata need, kes võtavad meie merematka mingi karnevalisõiduna. Üsna mitmel korral ütles ta poolnaljatades-poolkurvalt:

«Oodake, oodake! «Ra» reisi järel öeldakse niisamuti, nagu öeldi pärast «Kon-Tikit»: «Teie purjetamine õnnestus üksnes sellepärast, et teil oli pardal priimus!»»

Priimuse võttis ta siiski kaasa, samuti nagu veel palju muud, mida polnud olemas vaaraode ajal. Võttis, ignoreerides nii snoobe kui pahasoovijaid. Olnuks ju paljas tembutamine ja dekoratsiooni püstiajamine, kui me papüüruslaevaga üle ookeani purjetades veel hõõrumise teel tuld oleksime püüdnud saada.

Üldse on kadunud tsivilisatsiooni rekonstrueerimine väga peen ja paljusid vasturääkivusi pakkuv asi, milles ilmneb täiesti ootamatuid nüansse. Kas või needsamad kanistrid — nende kaasavõtmine on ühest küljest ilmne anakronism, kuid teisalt on nad meile niisama loomulikud kui iidseil ajul burdjukk, loomanahast veekott. Meid häirib burdjukivee maitse, kuid meie muistset eellast häirinuks samal määral polükloorvinüüli lõhn. Igale ajastule jäägu oma, ja kui me tahame taastada muistsete meresõitjate psüühilist seisundit, ei tohi hoopiski vältida meile tavalisi asju. Muidugi mõista tohib see toimuda üksnes teatavais sündsais piires, püüdmata seada ennast eelisolukorda, vastasel juhul kaotab eksperiment mõtte.

Teatavat lõivu me karnevalidekoratsioonidele siiski maksime. Meenub, kuidas Heyerdahl korraldas esimese «Ra» valmissaamise järel «vaaraovaatemängu». Püramiidide taha nõkku, kus asus ehitusplats, toodi viissada sporditudengit. Nad panid ennast rakkesse, hakkasid pärast mitmeid läbirääkimisi, vaidlusi ja ümberasetumisi valju trummipõrina rütmis sikutama — ja «Ra» läks liikuma. Ta platvormi alla olid seatud rullid, mis omakorda veeresid puuprussidest rööbastel — just nii, nagu oli veetud raskusi Cheopsi ajal.

Tuleb tunnistada, et kõik see ei toimunud hoopiski nii sujuvalt ja ladusalt, nagu seda kujutatakse vaaraode bareljeefidel. Segadus oli hirmus, ning tollal nägin ma Thori esmakordselt vihasena. Sportlaste tegevuse koordineerimine edenes äärmiselt raskesti — igaüks tiris ise suunas, just nagu

oleks elustunud Krõlovi valm luigest, haugist ja vähist. Kolme-nelja tunniga liikus laev edasi ainult meetrit viis. Filmikaamerad surisesid joovastunult, päikesevarju all istuvad nimekad külalised aplodeerisid... Lõpuks rakendati tudengid lahti, pandi bussidesse ja saadeti tänuga Kairosse tagasi. Papüüruslaeva juurde sõitis aga kaks traktorit, mis seni olid tagasihoidlikult kõrval konutanud. Ilma erilise kärata ja küllalt kiiresti vedasid nad «Ra» maanteele ja tõmbasid treilerile.

Ei, me ei kehastu ümber muinasinimesteks, me lihtsalt katsetame nonde aegade aluste merekindlust ja säilivust. Ning kui Carlo enne filmivõtteid laob meile taldrikuile igasugu puuvilja ja rohelist kraami, siis me ainult mühatame: «Eksootiline kaader!» ja teame, et hetk hiljem, kui aparaat on kõrvale pandud, topib seesama Carlo meid lõhkemiseni täis läbinisti tänapäevaseid vabrikumakarone.

Muide, priimused, mille pärast vaenlased Heyerdahlile etteheiteid tegid, on allpool igasugust arvustust: nad pole ei töökindlad ega küllalt võimsad. Leegi reguleerimise nupud tulid kohe küljest ära, põleteid oli vähe... Supivee keemaajamine võttis tunni — vaevalt küll tuli vanaaja inimestel kauem oodata.

Ent jätkakem pardaekskursiooni. Niisiis, me istume üsna vööris ja meie pea kohalt ulatub üles masti tross. Sellest veidi edasi laiub aga hiigelsuur puri, mille all, risti üle deki on pikk kanakast ja väike bensiinimootori kast.

Veel kaugemal masti pool seisab veel üks kast, pikk nagu lett, milles me hoiame igapäevast toidumoona. Ning jällegi kohe ka teine, tsinkplekist vooderdisega ja veidi kõrgem kast, kus asuvad kööginõud ja kurikuulsad priimused. Viimati mainitud panipaik on seatud toidumoonakasti kohale nagu koolilaua pealmine osa istme suhtes ja siin on mugav päevikut täita. Ka need read on just selles «koolipingis» kirja pandud.

Niisugune on «Ra» vööriosa skeem. Ronigem nüüd trossi alt välja ning mingem ahtrisse. Sinna pääseb kaht teed mööda, mõlemad viivad ringi, sest rinnutsi meie vastas asub kajut ehk hütt — hüüdsime teda nii ja teisiti. Kajut on bambusest ja meenutab põimitud, ülespidi põhjaga korvi. Tema kõrgus on natuke üle kahe, pikkus neli, laius kolm meetrit. Sel kombel jääb kajuti kummastki seinast poordini meetrilaiune dekiriba. Õigupoolest küll natuke laiemgi, kui arvestada bambusest lisaservi, mis ulatuvad nagu tiivad mõlemale poole vee kohale. Neid täienduspoorde mööda me tegelikult

kõnnimegi, sest põimkajuti seinte külge ja äärde on pandud ja paigutatud, seatud ja seotud igasugu asju.

Kuidas kajutist mööda minna — vasakult või paremalt, s. o. paremast (arvestagem, et me seisame näoga ahtri poole!) või vasakust poordist?

Olgu siis vasakust poordist (mis asub meist praegu, nagu öeldud, paremat kätt). Vastasel juhul ei näeks me midagi peale seina äärde seatud mageda vee amforate rivi — amforad ja kohe deki serv ning selle taga ookean, mitte midagi muud. Bakpoordist minnes võib aga tee peal kajutisse, tema oranži hämarusse kiigata.

Piki põimseina kulgeb panipaik, pikk kappiste. Möödunud aastal «Ra I» pardal tekkis ta iseenesest: kajutiseina äärde seati igasugu tarbepuid, aerutükke ja varuköisi, kuni lõpuks ilmnes, et kõige selle peal on üpris mugav ja meeldiv istuda. Kuivõrd me uut laeva merekorda seades lootsime, et temal murdub aere tunduvalt vähem ja tükkidest head istumisvirna ei saa, otsustasime istme, niisuguse nagu vaguni alumine pink, kus on panipaik sees, juba varem valmis teha. Selles kappistmes hoiame sööki ja jooki.

Leiba aga hoiame eraldi, väga sobivas ja omaette kohas. Nimelt on meil põimkajuti peale tehtud lavats, kus me päevitame, vahel ka magame, ning kus asuvad mitmesugused asjad, näiteks täispuhutav kummipaat. Selle lavatsi ja katuse vahele jääb vahe, lai pragu, kus on alati varjuline ja kuiv. Seal toimsest lõuendist hallides kottides hoiamegi leiba.

Ja ongi meie elamu paraaduks.

Sisenedes kummardugem natuke, põrandast laeni on ainult veidi rohkem kui poolteist meetrit. Tegelikult asub põrand küll tublisti madalamal, ainult et seda pole näha, ta on kaetud tihedalt üksteise vastu laotud kastidega.

Aknaid ei ole, kuid sees pole kuigi pime, sest bambusseinad lasevad valgust läbi, ning isegi kahekordne puldan, millega hütt on kaetud pealt, ahtrist ja vasakult, ei suuda päikesekuma päriselt pidada. Mahedas värvilises hämaruses võib üsna hästi eristada ennekõike meie kaheksat aset, mis paiknevad nagu mängukaardi sõdurid — nelikute kaupa jalad koos, pead vööri või ahtri poole.

Siin, parempoolses esinurgas on siis minu koht. Ülejäänute asemed paiknevad selliselt: peaga sõidusuunas paremalt vasakule Georges, Madani ja Norman; jalgadega sõidusuunas, samuti paremalt vasakule, Santiago, Kei, Carlo, Thor.

Seinale on riputatud kompse ja korve, kotte ja fotoapa-

raate. Kõik see kraam õõtsub puust konksude otsas. Minu jaoks on valmistatud ka spetsiaalne põimlaegas arstimite tarbeks. Kajutis ripub veel üks kast, õigemini küll mitte kast, vaid omaette majake. Nimelt kuulub meie meeskonda mitte kaheksa, vaid üheksa hinge, meiega koos purjetab ju veel üks veteran, kellele neil lehekülgedel pole senini vajalikku tähelepanu osutatud.

Ahv Safi kingiti meile möödunud aastal merelemineku eel. Tema nimi pidi meenutama meile sadamat, kust merereis algas. Safi, vallatu ja ettevõtlik olevus, tegi meiega kaasa kogu esimese reisi ning me saime temaga headeks sõpradeks. Uut merematka kavandades otsustasime, et ka temaga tasub lepingut uuendada. Nii vilksatabki selle raamatu lehekülgedel meie päevitunud portreede seas üsna mitmelgi korral ka tema naljakas lõustake.

Jah, põimkajut... Mu möödunudaastase päeviku esimestes sissekannetes leiduvad järgmised read:

«... Põimkajutis on hea, kuid ta kiigub-liigub hirmus tugevasti. Vahel näib, et kõik seinad varisevad otsemaid kokku. Pealegi pole sealt näha, mis väljas toimub.»

Ja veel:

«... Öösel kajutis lamades... tunned, kui tugevasti laevakere liigub ja paindub... Koos temaga liigub kogu kajut, tekitades heli, mis sarnaneb kuiva heina sahinaga...»

Naeruväärne tunnistada, kuid «Ra I» purjematka algul püüdsin igal võimalikul ettekäändel dekil viibida: väljas oli hirmus, aga sees veel palju hirmsam — seal tundus, nagu hakkaks laev iga hetk ümber minema.

Hiljem muutusin rahulikumaks, alateadvus hakkas koguni vastupidi regeerima, nii et magamiskotis just vastu laevukese igerikku seina tõmbudes tundsin ennast kõikidest hädadest päästetuna. Nagu ei eraldaks sind ookeanist mitte enam kuivade papüürusevarte punutis, vaid vähemalt tammine pardaplangutus!

Meie esimene «Ra» polnud siiski kuigi merekindel, nüüd võib seda tunnistada.

Imetlesime tema valmimist ehitustellinguil, rõõmustasime tema pardale astudes, ja kui meil tast lahkuda tuli, neelasime sõna otseses mõttes pisaraid. Ometi ei takistanud see meid mõistmast, et meie soerdlik rügaja polnud ikkagi kellegi laev, vaid — Thori armastatud väljendit kasutades — lihtsalt ujuv õlekubu.

Tegelikult kujutas «Ra I» endast kahelt kihilt kokku seatud ja nööride ning köitega ühte köidetud papüürusevihkudest parve. Iga vihk ujus omaette, tõusis ja vajus nagu klaveri klahv. Sooritasime oma reisi just nagu tervel hulgal mängulaevukestel, millest igaühel oli oma riugas — hea veel, et nad kõik meiega leplikult läbi said.

Thor oli sellest vaimustatud. Ta selgitas, et «Ra» edu peamine saladus peitubki elastsuses. Nii laev kui lained koolduvad üksteise järgi, pääsevad üksteisest segamatult mööda, ning seetõttu pole ükski üheksas laine meie laevukesele ohtlik.

Tõepoolest, kuidas meri meid ka ei solgutanud, ümber me ei läinud ega ära ei uppunud. Ja ometi oli «Ra I» üsna algajalik meisterdis. Kõverkülgne ja ebasümmeetriline, hütt mitte keskteljel, vaid viltu. Ahter hakkas peaaegu kohe vett sisse laskma ja laine alla jääma, parem parras vajus silmanähtavalt, nii et suurema osa merereisist sooritasime pooluppunuina, nagu oleksime korraks viraaži minnes kreeni võtnud ega mõtlekski enam tasakaalu tagasi saada.

Rooliaerudest ei tasu rääkidagi, neist õnnetuist rooliaerudest, mis aina purunesid, mida aina kokku klopsiti ja kokku seoti ja mis kõigele vaatamata aina uuesti purunesid.

Ent kõigest hoolimata täitis «Ra I» oma kohust truisti. Ta oli rajur, vapper teeleidja, ja selles mõttes oleme talle südamest tänulikud.

Esimese ja teise «Ra» ehituse vahel on oluline vahe, mis siit dekilt silma ei hakkagi. Selle nägemiseks on tarvis hüpata rohekasse ookeanivette ja ujuda põhja alt läbi. Pea kohale jäävad siis kaks tohutu suurt varju, just nagu ujuksid seal külg külje kõrval kaks vaalhaid. See on meie praegune laevakere. Tal pole mingeid puntraid ega vanikuid, ta kujutab endast lihtsalt kaht kahe meetri jämedust ja kaheteistkümne meetri pikkust, omavahel tugevasti kokku köidetud hiidkoonalt. Möödunud aastal oli meil lamedapõhjaline ruup, nüüd aga katamaraan. Katamaraanil, nagu teada, on kaks vahesillaga ühendatud keret ja kõik paelisehitised asuvad juba sellel sillal.

Ookeanilaine seisukohalt, nagu me juba märganud oleme, on katamaraan väga sobiv.

Iga hiidkoonlasse pandud papüürusevars on mõlemast otsast mäevahaga immutatud, nii et «Ra II» kere koosneb tuhandeist väikesist isoleeritud ujuvsektsioonidest. See peaks tunduvalt tõstma aluse ujuvust. Madalamal, veealuses kereosas aga puudub mäevaha, seal väikesi ujuvsektsioone ei

ole ja papüürusevarred võivad takistamatult porsuda ning raskemaks muutuda, suurendades sel kombel ainult laeva püsikindlust.

Mis ja kuidas seal tegelikult porsub, seda keegi meist veel ei tea, pole näinud. Just praegu on tarvis sellesse selgust tuua, teha väike allvee-ekskursioon. Tuleb langetada otsus — kumb sinna läheb, Norman või Georges, mind aga palutakse selles küsimuses konsultandiks olla.

Üldiselt oleks õigus Georges'il, on ju laevarolligi järgi just tema akvalangist. Kuid Georges — seda ei oska muide keegi aimata, ka tema ise mitte — sai mult väikese karistuse. Veel Safis, enne mereleminekut hakkas ta korraga kaelaradikuliiti kaebama, nii et ma võtsin ta tohterdamise käsile. Ent siis korraga märkasin, et tol haigusel on kuidagi veidrad sümptoomid. Georges'i sõnade järgi valutab tal parem pool, kaela aga kisub ta kõverasse, vastupidi, vasakule. Tekkis kahtlus, kas meie lõbus noormees ongi eriti haige, võib-olla tahab ta endale lihtsalt veidi rohkem vaba aega saada.

Ma ei kõnelnud oma kahtlustest kellelegi — kui see ka nii peaks olema, tegemist on ikkagi hästi süütu tembukesega. Tegin siiski tõsimeelse tohtri näo pähe ja konstateerisin professorlikult: seisukord on väga tõsine ja võib kaasa tuua raskeid komplikatsioone, seepärast ei saa lubada patsienti vette kaelavalu lakkamisest arvates kümne päeva jooksul.

Olin salakavalalt tabanud kõige hellemat kohta. Nüüd, kus avaneks võimalus vahvasti supelda ja sukelduda, heidab nukker Georges laineile igatsusest tulvil pilke. Kuid Thoril on minu keeld meeles:

«Kuidas arst arvab, kas Georges võib vee alla minna?»

«Kahju küll, kuid kümme päeva pole veel möödas . . .»

«Hästi, siis läheb Norman.»

Georges on meeleheitel, tõotab ennast hästi hoida, allveeülikonna selga tõmmata . . . Ta puurib mind anuva pilguga, annab igal viisil märku, pilgutab silma: heida armu, ole hea, toeta ometi . . .!

Mina aga kõhklen ja venitan vastusega.

Kui Georges'i mitte lubada, läheb Norman. Temaga aga oli Georges'il möödunud aastal just samal põhjusel väike hõõrumine. Allveeasjade päevakorda kerkimisel lööb Georges'il nimelt ületamatu kiivus välja.

Hea küll, ütleme, et noormees on juba küllalt õpetust saanud.

«Tont sinuga, roni siis pealegi vette, meditsiin ei vaidle vastu!»

Õnnelik Georges plartsatab üle poordi. Mõistan teda hästi, oleksin ka ise meeleldi ujuma läinud.

Mäletan, kuidas me Georges'iga möödunud aastal — see oli vist kaheteistkümnendal reisipäeval —, peenikesed manillaotsad ümber, esimest korda vette hüppasime, kuidas vool meid haaras ja rullima hakkas, nii et meil tuli otsekohe papüürusevihkude köidistest pidet otsida ning kõvasti lestadega töötada. Tegime tol korral mitu tuuri oma laeva alt läbi. Fantastiline pilt — «Ra» altvaates! Selgus, et põhi on suurepärases seisundis ega ole tormidest üldse kannatada saanud. Mäletan, missuguse rõõmuga me pärast veest väljaronimist sellest Thorile ette kandsime!

Armastan kangesti allveeujumist, kuid mulle pole see sliski midagi enamat kui meelelahutus. Georges'ile aga on sukeldumine eluküsimus, igavene armastus, ilma milleta ta ei pea ennast inimeseks. Las siis naudib nüüd oma õnne! Praegu meenutab ta last, kellele on tagasi antud mänguasi, mis taheti talt ära võtta.

Juba ronibki Georges välja, koledasti külmunud ja kange. Teda on vaja piiritusega hõõruda ja ma asun oma kutseõigustesse.

Ohkimistel ja ähkimistel pole otsa ega äärt. Normanil lähevad silmad suureks, nähes, kuidas ma Georges'i mudin, heitmata armu ei tema ega enda lihastele. Nüüd näikse meie tüürimehel olevat hea meel, et suplemas käis Georges ja mitte tema.

Kui Georges hinge tagasi oli tõmmanud, kuulsime, et meie aluse all ujub hiigelsuur, oma poolteisemeetrine gruper ja et see mereelukas on väga inimsõbralik. Otsustasime teda mitte tappa ja panime talle nimeks Nelson.

Nii on meid siis nüüd koos Nelsoniga meeskonnas üksteist.

Esiteks kaheksa meest; teiseks ahvipärdik Safi; kolmandaks on toiduks kaasavõetud kanade seas jälle, nii nagu mullugi, üks isapart, ja me ristisime ta jälle Simbadiks, nii et meil on nüüd «Ra II» ja Simbad II.

Neljandaks sööstis öösel — oli väga vaikne, liikusime eredas kuupaistes vaevu-vaevu edasi — üks lind vastu purje, libises seda mööda, tõusis uuesti lendu, tegi tiiru ja laskus siis hüti katusele. Kutsusin Santiago, ta ulatas mulle nata ja hetke pärast oli suline külaline käes. Nagu selgus, oli see tuvi, ehtne meigas, ja mitte niisama lihtne lendaja,

vaid rõngastatud, nagu kirjatähest nähtus, 1968. aastal Hispaanias.

Esialgu pandi ta kanade juurde puuri, hommikul aga otsustati minema lasta. Enne teelesaatmist toideti teda korralikult ja visati siis õhku. Lind tegi tiiru, kuid istus uuesti kajuti katusele. Oli selge, et ta ei tahagi meie juurest ära lennata. Võtsime siis tuvi toidule ja Aafrika hirmuäratava neeme auks, millest meil tuli alles mööda pääseda, panime talle nimeks Jubi.

Sellega asi veel ei lõppenud. Samal hommikul lendas meie juurde haruldaselt kirju, pikanokaline ja meile kõigile tundmatu lind. Ta istus mastis ega kavatsenudki esialgu alla tulla. Norman viis talle sinna kruusiga juua ja süüa. Ohtuks kobis ta siiski kajutilae ja lavatsi vahele tukkuma. Järgmisel hommikul ilmus aga veel üks tiivuline, tihasetaoline tilluke linnuke. Seejärel tuli teine samasugune ja lõpuks koguni kolmas. Nad võtsid laeva puhastamise käsile, nokkides papüürusest kärbseid ja teisi putukaid.

Laeva korrastamisega tuleb tegelda mitte ainult lindudel. Pugesin ahtri bambusdeki alla ja avastasin, et varuköied ja puit olid läinud hallitama. Tirisime nad välja, sorteerisime koos Thoriga ära ja viskasime pooled minema. Thor lubas, et kui oleme kõigi tisleritöödega valmis saanud ja Jubi neemest mööda pääsenud, viskame ka ülejäänud minema. Esialgu on aga puitu veel vaja — kaptenisilda tuleb tugevdada, söögilauale nõude jaoks pesad kokku klopsida jne.

Muide, parda taha läks ka suur, «kasutatav» papüüruslaeva mudel, millelt olime kavatsenud filmida, kuid mille suhtes varsti veendusime, et ta pole selleks sobiv. Operaatoripaadil peab olema iseseisev liikumisvõime, slepis suuremat ei pildista. Ka oli mudel liiga kipakas. Nii et me ütlesime temast lahti. Thor sidus talle külge pudeli kirjakesega, milles palus leidjat teatada leidmise aja ja koha, lubades selle eest tasu.

Kordus möödunud purjematka lugu. Jällegi võis selgesti eristada kaht etappi: esimesel, enne mereleminekut, tassisime oma laeva kõik mis vähegi võimalik; teisel aga, pärast starti, hakkasime üksmeelselt ja innukalt kõike mis vähegi võimalik ära viskama. Psühholoogiliselt on see küllalt hästi mõistetav: kui korraga avastad, et papüürus imeb vett liiga hoogsalt ja laevuke vajub lausa silmanähtavalt, muutuvad paljud esemed ülearusteks.

Jah, paistab, et sooritame selgi korral oma merematka

ujuval pesukäsnal — aga sellest veidi hiljem. Praegu lubage ennast kaptenisillale paluda.

Rooli- ehk kaptenisild asub vastu põimkajuti tagaseina ja vasakust poordist viib sinna trepp. Muide, see, et trepp on vasakul, pole just kõige parem, sest siin peab paiknema vahisolija ning üles ronida hästi ei saa.

Aerud on meil sedapuhku mehised — päratu suured männiprussid äravõetavate küpressist labadega ja võimsate jataganidena kõverate käepidemetega. Parempoolne on jäigalt kinni, sest tema järele pole siiani vajadust olnud, vasakut aga kasutatakse pidevalt. Ei maksa ainult arvata, et selle aeruga aerutatakse. Sellise mürakaga poleks see füüsiliselt võimalikki, peaasi aga, seda pole vaja. Meid kannavad tuul ja hoovus, aeruga ainult juhime, pöörates teda oma telje ümber. Tegelikult polegi see tavaline, vaid rooliaer, pikk, täisnurkse laba ja saablikujulise pinniga rool.

Rooliaer ulatub vette kaldnurga all ja tugineb oma keskosaga kaptenisilla ja ahtri vahel asuvale massiivsele põiktalale.

Ahter ongi siinsamas, poolteise-kahe meetri kaugusel. See pole kuigi suur ruum, õigemini öeldes, koht on päris kitsuke, sealjuures kitsas kõigis kolmes mõõtmes: lisaks pikkuse ja laiuse piiratusele ahendavad ülasuunda aerud ja nende vastas ahtertäävi painutatud topist tõmmatud köis, mis ulatub kaptenisilla alla ja on pingul nagu vibunöör, andes ahtrile vajaliku tugevuse.

Ka siin on kogu ruum ära kasutatud: kaptenisilda katab bambus, sisse, sammaste vahele aga on topitud kõiksugu kraami, nagu varuköisi, täispuhutava paadi «Sodiaak» mootor — kõik see, mida me tavakohaselt juba oleme hakanud tasapisi siit ära võtma ja ümber paigutama.

Mis veel? Veel hüpleb laeva taga pika liini otsas boi, et õnnetul vettekukkujal jääks viimane võimalus pageval «Ra'l» sabast kinni haarata.

Sellega on pardaekskursioon läbi.

Niisiis — õlepahmakas keset ookeani, mis sel hetkel on sile ja liikumatu nagu järv. Saareke, suurusega kaksteist korda viis meetrit. Ja sel saarekesel elunemas kaheksa juba veidi karva kasvanud (mõni on hakanud habet kasvatama), kolmepäevasest vintsutusest natuke ka uimast, kuid vaimujõult ülimalt erksat meest.

Mäletan, kuidas ma eelmisel korral pidulikult päevikusse kandsin: *«Täna on «Ra» pardal esimene logelemise päev!»* See oli kusagil poolel teel, pärast kurnavat jändamist aeru-

dega, õigemini küll aerujäänustega, pärast torme, pärast Jubi neeme. Tänavu saabus hingetõmbeaeg tunduvalt varem.

Olgu siiski öeldud, et hingetõmbeaeg on siin üsna suhteline mõiste.

Oma naiivsuses arvasin varem, et purjetamine tähendab vaikset roolihoidmist ja kaugussevaatamist. Üsna varsti sai selgeks, et purjetamine, vähemalt papüüruspaadiga, tähendab vahetpidamata millegi kokkuklopsimist ja lahtivõtmist, kinnisidumist ja ümberpaigutamist, sorteerimist ja seadmist, just nagu oleks kolitud uude korterisse ega suudetaks kuidagi asju õigesti paika panna.

Nii tuleb näiteks kummipaat «Sodiaak» kokku panna ja vees ära proovida. Kogu värk laotatakse kajutilaele laiali ning asutakse ristsõnamõistatuse kallale — kuhu missugune tükk käib. Kokkupanemisjuhend on muidugi kusagile ära topitud või hoopis Safisse maha jäänud. Variante on musttuhat, valikuvaidlus kütab kired kuumaks, nii et lõpuks peab erikonsiilium lahenduse leidma. Norman kui kõige suurem spets on palutud personaalselt osa võtma. Ta passitab nii ja teisiti, kissitab vaadata siit ja sealt, kuid lõpuks kehitab õlgu ning teatab, et oleks veel vaja järele mõelda, et see asi tuleks homme uue jõuga käsile võtta.

Vahepeal aga on tekkinud vajadus kaptenisillale viiv trepp ümber tõsta. Miks teda mitte vasakust poordist ahtrisse üle viia?

Trepiga pole asjad veel ühel pool, kui juba kõlab Normani ärev hüüd — ta on märganud, et raa hõõrub vastu köisi, mis masti harki koos hoiavad. Püstihull lugu! Nii võib mast koost laguneda ja alla prantsatada! Tuleb kiiresti midagi välja mõelda. Murrame mitme mehega pead, seejärel aga otsime hulk aega sobivat nahatükki kleidungi tegemiseks. Nahka ei leita ja nii otsustame võtta selle asemel vineeri. Nüüd, tuulevaikuse tundidel, kui puri elutult lotendab, käib raa vastiku kriuksumisega vastu vineeritüki serva, ent taglas jääb siiski terveks.

Niimoodi me elame. Lakkamatud muretsemised tuhande just nagu pisiasja pärast. Kuid katsu kas või ükski neist pisiasjadest silmapaari vahele jätta, ning kohe algab ahelreaktsioon nagu ballaadis kabjanaelast ja hobuserauast — hobune hakkas lonkama, komandör sai surma, ratsavägi löödi puruks, armee pistis plagama... Mida rohkem edasi, seda rohkem sedasi.

Mõnele inimesele võivad need read valmistada pettumuse. Ta oleks võib-olla eelistanud, et kõiki meie samme pärjanuks kangelaslikkuse oreool, et kõrge teadusliku missiooni tunnetamine aidanuks meil kastruleid küürida, et me oleksime igal hommikul ja õhtul bakile kogunenud ja kooris iidsete üle-ookeani-kontaktide probleeme ülistanud.

Seda kõike ei olnud. Vandetõotused kaotavad väärtuse, kui neid alalõpmata korrata. Mis meisse puutub, siis astudes «Ra» pardale, andsime vande ühel korral ja igaveseks. Edasi aga püüdsime ilma suurte sõnadeta lihtsalt lõpuni purjetada ja sellest loost eluga välja tulla, sest lõppude lõpuks just selles kogu eksperimendi mõte seisneski. «Framil» talvitades ei unustanud Fridtjof Nansen kunagi oma ekspeditsiooni õilsaid eesmärke ja ülesandeid. Kuid tema päeviku lehekülgedel pole ühtki kõrgelennulist sõnaseadet. Seevastu leidub seal üksikasjalisi kirjeldusi lõunasöögist...

Püüan korraks öelda: peatu, hetk! ja teha midagi momentpildistuse taolist, et luua lugejale teatav ettekujutus sellest, kes meil «Ra» pardal millega ametis oli. Mu mõtteline jäädvustus on tehtud täiesti rahulikust perioodist, kui laeval ei valitsenud häireolukorda ega käinud mingit muud madinat.

On keskpäev, päikeseküllane ja kuum. Ookeanisinale on parem mitte pilku heita, silmadel hakkab valus. Endist viisi püsib tuulevaikus, puri lotendab tühjalt, rooliaerud tolknevad tööta. Aerupidemed ulatuvad üles roolisilla kohale nagu kaks hiidhärja sarve, ning rohkem küll kombe ja korra pärast neid hoides näeb Santiago vaeva, et oma vahikorda vastu pidada. Niisugust vahti pole tegelikult vajagi, päeval ja vaikse ilmaga seistakse kaptenisillal üldse rohkem kombe ja korra pärast. Aga eks kord ole ikkagi kord ja Santiago igavleb oma aja ausasti ära. Pakun talle kohe väikest meelelahutust. Ronin üles ja küsin talt midagi vene keeli, millele tema vastab hispaania keeli. Siis aga hakkame kahekesi koos mõistatama, mida küsiti ja mida vastati, püüame intonatsioonide järgi teineteisest aru saada. Niisugused on mängureeglid.

Muide, on siiski üsna tõenäoline, et ma ei jõuagi kaptenisillale, sest Carlo peab mu vahepeal kinni. Carlo askeldab kambüüsis, teeb lõunat. Kukkus kuidagi nii välja, et juba eelmisest purjetamisest saadik on meil kokaks peaaegu kogu aeg Carlo. Keegi pole seda ametit tema peale pannud, ta teeb seda tööd omaenda heast tahtest, ehkki mitte päris ilma torisemata — et teataks, kes on toidutegija, ja ei unustataks kiitmast.

Carlo laevarollijärgne kolleeg Kei on enda kaptenisilla all sisse seadnud ning saeb ja kopsib seal midagi. Ta on üldse

terved päevad millegagi ametis, töötab nagu mesilane ja ma ei tea, kas maailmas on midagi, mida ta ei oska. Enne televisioonioperaatoriks saamist on tal olnud kakskümmend kaheksa ametit. Ta on töötanud pesumajas, juhtinud taksot, olnud juurdelõikaja, tisler ja veel palju muud. Ta on meist kõigist kõige usinam ja püüdlikum ning Thor ei jõua teda ära kiita.

Thor ise istub põimkajuti lävel, nuga käes, ja voolib puujuppi. Huvitav küll, milleks? Aga missuguse rahuldustundega ta seda teeb!

Mäletan, kuidas ma «Ra I» purjematkal, vist esimesel päeval, nägin Thori seljakotti korrastamas, kuidas ta nööre ja niite keris, nuge, puure ja peitleid korda seadis. Vaatasin teda hämmeldunult — kas mu ees on ikka maailmakuulus teadlane ja ühiskonnategelane?!

Küllap ootab meie alateadvus, et niisugune mees istuks aina kaptenisillal, pilk kaugusse suunatud, käsi päikesevarjuks silmade kohal, ja puistaks iga suuavamisega aina aforisme. Ent tõeline Thor Heyerdahl, mitte kujuteldav, vaid see, kes ta tegelikult on, istub ja tunneb mõnu auskri meisterdamisest — on plastmasskruusil kõrva küljest ära võtnud, sinna pika varre külge pannud ja imetleb nüüd uut tarberiista.

Teist viisi keskendunud on Norman. Lisaks ookeani voogudes hällimisele hõljub tema veel raadiolaineis. Kõrvaklapid peas, on ta tervenisti seal, piiksude ja priginate maailmas.

Sidet saavutada on raske ja Normanil tuleb veeta pikki tunde kajuti hämaruses raadiosaatja kohal. Möödunud aastal kukkusime kord omavahel kiitlema, kes meist on kõige rohkem päikest võtnud. Siis kõlas sekka Normani ohe: «Eks ta ole, aga mõni mees jääb valgeks nagu piim!» Ta on tõeline mees, vapper purjetaja, tubli radist. Nüüd sai ta ühenduse ühe Florida raadioamatööriga, seejärel veel kahega, ja siis läks tema nägu naerule: teisel pool oli norralane Chris Bockelie, meie hea tuttav möödunud aastast. Võib edasi anda kõike, mida tahame — koordinaate, uudiseid, telegramme omastele . . .

Ja nüüd minu sõber Georges. Kuhu ma tema sel hetkvõttel panen? Asi on palju tõsisem, kui esialgu näib.

Üldiselt on Georges sel ajal parajasti lõpetanud ahvi pesemise ja ümberriietamise ning korrastab kambüüsis nõusid, tema on sedapuhku «köögitööline». Aga selle kirjapanemisega peab olema ettevaatlik. Kord varem, kui päris täpne

olla, siis möödunud aasta 27. juunil, luges Thor «Ra I» pardal meile tavakohaselt ette oma järjekordset maale edasiandmiseks mõeldud reportaaži. Pärast lõpetamist küsis ta, kuidas meeldis, ja me kõik kiitsime kirjatöö heaks. Tõsi, Santiago tegi paar stiililist korrektiivi, kuid asja sisu see ei muutnud. Aga siis hakkas torisema Georges: «Miks mind kambüüsi on pandud, kui ma olin ometi vööris?» Thor seletas, et nii on selgemini näha kogu meeskonna ametisolek. Ent Georges vaidles vastu: «Olen kambüüsis juba teist korda, eelmises reportaažis alles istusin seal.» Parata polnud midagi. Thoril tuli see lõik ümber teha, kaaslased aga hakkasid Georges'ile üksteise võidu kõige sobivamat kohta soovitama: «Tahad ehk olla kaptenisillal? — Võib-olla mastis? — Poordi taga, ots ümber kere?» kuni noormees lõpuks kohmetult vait jäi.

Kuidas siiski talitada — tegelikult peaks ju Georges sel ajal tõepoolest kambüüsis olema, aga kui ta seda ametit jälle endale alandavaks peab ja solvub?

Olgu ta siis õige ahtris, õng peos! Tõsi, ta pole sel aastal veel midagi püüdnud, kuid ikkagi — missugune auväärne tegevus, täiesti sobiv meesterahvale ja sportlasele!

Niisiis — laiaõlgne ja saledapihaline Georges, kirev sarong üll, istub vaikselt ahtris, õngeritv peos.

Jääb veel vaadata, mida teeb praegu Madani.

Temal on käsil midagi üpris kummalist. Ta seisab poordil, natt käes, ning kui märkab ookeanis mingit sodi ujumas, püüab selle kinni ja paneb pudelisse. Kui õnnestub tabada mõni eriti suur ja rasvane bituumeni- või masuudikamakas, viib Madani selle Thorile näha. Thor tunneb nende leidude vastu elavat huvi, uurib iga sellist klompi tähelepanelikult, mudib peos. Ka sel juhul, kui mõnd soditükki ei õnnestu kinni püüda ja seda ainult nähakse, kuulub fakt ikkagi vastavas žurnaalis registreerimisele.

Santiago ironiseerib: «Kõik maailma laevad loobivad oma rämpsu merre, meie aga korjame üles.»

Asi seisneb selles, et käesolev aasta on kuulutatud rahvusvaheliseks atmosfääri ja vee saastamise vastu võitlemise aastaks, ning Thor peab meie ülalkirjeldatud jahtimist väga tähtsaks.

Siinkohal tuleb mul jällegi teha väike kõrvalhüpe. Purjetagu «Ra» rahumeeli edasi, meie aga kõneleme vahepeal muust.

TEINE MÕTTEMÕLGUTUS

mille peategelaseks on Ookean

Sõidame Põhja-Aafrikast Lõuna-Ameerikasse. Panin selle lause kirja ning taipasin sedamaid: hea meremeestekeele reeglite järgi tulnuks öelda mitte «sõidame», vaid «purjetame» või «läheme».

Esimese merereisi esimestel päevadel oli Norman tõsiselt nördinud, kui Georges hüüdis: «Tõmba seda nööri,» mina aga asetasin sõnas «kompass» rõhu valele silbile.

Norman ise lausa eputas mereterminoloogiaga, iga nöörikest ja sõlmekest nimetas ta täpselt nii, nagu meremehed ja ainult meremehed seda teevad. Talle näis veider, kui me alati kohe ei taibanud, kas sikutada seda või tõmmata toda.

Lõpuks kutsus Thor kokku erakorralise koosoleku, kus palus Normanil õpetada meile meretermineid, lihtsustades seejuures asja niipalju kui võimalik. Leppisime täpselt kokku, mida nimetada soodiks, mida brassiks. Sellest oli edaspidi, eriti just rasketes mereoludes tublisti kasu, kuid ehtsaid «merekarusid» ei saanud meist siiski kellestki — ei Georges'ist kõigi tema allveeseiklustega, veel vähem Santiagost või Carlost. Isegi «Kon-Tiki» veteranist Thorist mitte.

Ühel õhtul oli meil käsil tavaline mäng — püüdsime kordamööda ära arvata, mitu miili me päeva jooksul läbinud olime. Kõik nimetasid enam-vähem lähedasi arve, Georges aga oli nagu ikka välja mõelnud väikese üllatuse ning pobises sõrmedel arvutades: «Kuuskümmend neli miili sada kaks meetrit kolmkümmend ja pool sentimeetrit.»

«Täpselt seitsekümmend üheksa miili!» katkestas teda Normani rõõmuhüüd. Tema oli ainus, kes kaasa ei mänginud, vaid tegi tõelisi arvutusi. Parajasti sel hetkel sai ta oma tööga valmis.

Uskumatu — seitsekümmend üheksa miili! Me polnud isegi valju tuulega nii palju läbinud, täna aga oli tuul keskmine ja käik üsna hea, kuid ometi mitte erakordne. Thor, viisakas nagu ikka, ei hakanud Normani matemaatilisi arvutusi üldsuse ees kahtluse alla seadma, küll aga tundis Norman ise, et tema tulemus kõlab hämmastavalt, ning asus asja selgitama ja kommenteerima.

Ta pidas meile terve loengu imelisist looklevaist ja sinusoidseist hoovusist, mis selles ookeanipiirkonnas valitsevad, ning lõpetas arvamusega, et ka meie laevuke on sattunud just niisuguse «vooluse» kanda.

Kuulasime, suu ammuli, mõistmata sellest targast jutust pooltki, kuid olime rõõmsad, et meil on nii hea käik, ja soovisime, et see «voolus» meid ka järgmisel päeval kannaks.

Järgmisel päeval aga vähenes meie kiirus samasugusest tuulest hoolimata seletamatul kombel tunduvalt: terve ööpäeva jooksul läbisime ainult viiskümmend kaks miili! Olime jälle hämmelduses hoovuste tujukusest ja Norman oli jälle tragi seletama nende sinusoidsust. Ent oma õeluses viipas Santiago mind kõrvale ja näitas paberitükikest, millele ta oli äsja kuuldu põhjal kirjutanud:

$$79 + 52 = 131; \qquad 131 : 2 = 65{,}5$$

Lõpparv oli tuttav — just nii palju miile olime viimastel ööpäevadel läbinud! Näis, et olime tabanud tõe: eelmisel päeval oli meie tüürimees eksinud, vea tasategemiseks aga «eksis» täna meelega vastupidises suunas ning jättis niisama palju miile arvestamata.

Seda meenutades ei taha ma Normanile vähimatki ette heita. Ta töötas palju ja kohusetruult ning eksis võrratult vähem kui meie teised. Me asusime lihtsalt äärmiselt ebatavalistes oludes, nägime nii taevast kui merd hoopis uut moodi.

Meid ei kaitsnud ookeani eest mitte midagi: ei kõrged poordid, dekid ega kaptenisillad, ei illuminaatorite klaas ega ka tehnika — lokaatorite parabolloidid, katelde ja turbiinide võimsus. Laine loksus meil otse talla all, ja see polnud mitte laine üldse, vaid konkreetne, Atlandi laine. Me kujutasime endast just nagu Atlandi osa, elasime keset ookeani, ja ta tegi meiega oma eksperimente, peaaegu rohkemgi kui meie temaga.

Kord pärast õhtusööki puhkes valla vaidlustorm. Georges, Carlo ja mina kinnitasime, et olime eelmise öö hakul taevas Lõunaristi näinud. Teised keeldusid meid uskumast,

väitsid, et see pole võimalik, et põhjalaiusel 25° pole Lõunarist nähtav. Thor kinnitas takka: «Jah, muistsed meresõitjad määrasid ühelt poolkeralt teisele ülejõudmist tõepoolest Lõunaristi järgi, kuid siinsel laiuskraadil olete te küll midagi segamini ajanud, poisid!»

Ent meie olime endas kindlad ning otsustasime tõestuseks pimedust oodata, ähvardades poolnaljatades, et Lõunaristi väljailmumisel lööme kogu meeskonna maast lahti. Varsti oligi nii pime, et tähed lõid üksteise järel särama. Taevasse ilmus ka Lõunarist, mida ma oma Antarktika-reisidest nii hästi mäletasin. Carlo ja Georges olid vahepeal siiski veidi kahtlema löönud — kahe autoriteedi surve külvas paratamatult segadust. Püüdsime Normanit äratada, aga ta lõi unisest peast ainult käega — «Homme vaatan!» — ja pööras teise külje.

Ta pidas sõna ja oligi järgmisel õhtul platsis. Otsus oli asjalik — tähtkuju, mida me taevakummil Lõunaristiks pidasime, oligi tegelikult just see!

Kuidas antud fakti ilmeksimatu teooriaga klappima panna, seda me ei teadnud. Võib-olla oli tegemist mingi erilise atmosfääripeegeldusega, või on maakera telg muistsete meresõitjate ajast oma asendit muutnud, või on varasemad vaatlused ebaõiged, või — ka see pole võimatu — on ebatäpsed meie arvutused.

Esitan tolle loo, et rõhutada, kuidas meil kõigil, nii tüürimehediplomiga Normanil kui «Kon-Tiki» kangelasel Thoril tuli alustada siin alatihti otsast peale, alustada uuesti, täiesti A-st ja B-st, sest varasemad kogemused ei kõlvanud, nad olid talletunud hoopis teistes tingimustes. Pilkases pimeduses rooliaerudega maadeldes jõudsin korraga arusaamisele: hea, et meil üheski asjas vedanud on, teame vähemalt, kuhu läheme!

Meie arvatavail eelkäijail olid kõik tingimused samasugused kui meil — ööpimedus, vihm, tuul ja lained, ent sellele lisaks veel täielik teadmatus — kas kallas on kaugel? kas ees on üldse kallast? mis seal eespool, räsiste lainevallide taga ootab, järsku hoopis maailmalõpp?

«Ra I» purjematka esimestel päevadel hakkas Thor kavala näoga mingeid lauatükke kokku klopsima.

«Mis asi see on?»

«Tahan teha umbes niisugust riista, nagu muistseil meresõitjail oli. Ka nemad kasutasid ju mingit seadet, millega said merel oma asukohta määrata. Vaata, selle abil tehtavad kursiarvestused tulevad mul niisugused.»

Otsisin sedamaid välja märkmed, mis ma olin teinud Normani andmete põhjal. Need langesid üldjoontes kokku.

«Näed nüüd! Kui see mõõteriist mul veel päris valmis saab, siis . . .»

Thor meisterdas terve õhtu, märgistas ja saagis ja hööveldas . . . Meie aga püüdsime uuele mõõteriistale hulga peale nime välja mõelda — pilpaskoop, vaaraooid, papüürusolabia . . .

«Nosomeeter,» tõi Thor ise selguse majja ning näitas, kuidas selle riistaga horisondi ja Põhjatähe vahelist nurka mõõta. Laudnurgamõõtja tuli suruda vastu nina, nii et see läks parajasti selleks tehtud lõhesse.

Varsti oli nosomeeter valmis ja Thor hakkas seda rahuldustundega proovima. Tema koordinaadid langesid Normani omadega kokku, nii et Santiago sõnas naljatades: «Nüüd saame ka ilma tüürimeheta hakkama.»

Norman ei jäänud vastust võlgu: «Las Thor meisterdab ka muinasegiptlaste raadiosaatja.»

Normanil oli õigus. Hea on ennast lõbustada algeliste riistadega, kui on olemas võimalus iga hetk, kui see vajalikuks osutub, kindlamatelt vahenditelt abi ja toetust saada.

Muistsete meresõitjate retkedega kõrvutades oli meie oma võrratult vähem riskantne. Mootori või gürokompassi kasutamisest võib teadlikult hoiduda, aga kuidas vältida talletunud teadmisi? Ja teadmisi meil oli! Teadsime kindlalt, et meid ümbritseb Atlandi ookean, mis uhub kõikide mandrite randu peale Austraalia, et tema pindala on rohkem kui üheksakümmend kolm miljonit ruutkilomeetrit, et tema suurim sügavus on peaaegu kaheksa ja pool tuhat meetrit, nimelt Lõuna-Sandwichi saarte juures, kuhu meie ei satu. Meid kannab edelasse külm Kanaari hoovus, mis peagi läheb üle soojaks Põhja-Passaathoovuseks, nii et romantilised passaattuuled hakkavad pingutama meiegi laevukese purje ja kannavad ta Ameerika rannikule.

Me teadsime, et need kuivamaamügerikud, mis võivad kerkida hägusest vinest parema või vasaku poordi taga, on Kanaari saared ja Rohelise neeme saared. Teadsime, et kõige enam ähvardab meid praegu Aafrika läänetipp — lembetu ja kaljune, alatise halva ilma ja kahekümnemeetriste lainetega kariderohke Jubi neem. Olgu küll, et ligikaudselt, kuid teadsime ka oma arvatavat maalejõudmise kohta — Barbados, Trinidad, Martinique, võib koguni olla, et Yucatan . . .

Ja kõige selle eest olime tänu võlgu neile, kes olid purjetanud siin enne meid kliprite, fregattide ja karavellidega

ning veelgi varem tõenäoliselt ka selliste papüüruslaevadega nagu meie oma, kes olid talunud nälga ja janu, polnud kartnud tsükloneid, sireene ega peninukke, kes olid primitiivsete «nosomeetritega» kobamisi määranud kurssi ...

Ei, meie ei soorita kangelastegu. Oma võimete piires me üksnes taaselustame, kordame eelkäijate saavutusi.

Muide, ega midagi — vahel teeme ka meie mõne avastuse. Mõne väikese avastuse, mitte kogu inimkonna, vaid meie endi jaoks.

Nii näiteks sai meile aegamööda selgeks, et kui läheneb pilv, toob see kaasa vihma, vihma tulek aga nõuab valvelolekut, sest tuul vaibub siis korraks, puhuma aga hakkab hoopis uuest kandist, ja nii, et hoia ja keela!

Õppisime õigel ajal määrama hetke, millal laev lakkab rooli kuulamast, õppisime kriitilise nurga all kurssi pidama, nii tihedasti vastu tuult purjetama kui võimalik.

Varem raamatuist ammutatud teadmised muutusid siin elulisteks, said reaalse sisu. Mõistuslikult olin ka varem ette kujutanud, mis asi on järsk, püstjas ristlaine, see kahe omaette lainetuse segapuder, mis tekib siis, kui erisugused veemassid kokku põrkavad. Aga tegelikult hakkasin seda täiesti korrapäratut, ebarütmilist pillutamist sisimalt mõistma alles merel, kolmandal reisipäeval, kui purjetasime ümbritsevast veest külmemas Kanaari hoovuses ja «Ra» hakkas ootamatult nii hüplema ja vänderdama, nagu oleks ta vibrostendile sattunud.

Meremeeste jaoks on olemas pika nimega reeglid — «Laevade kokkupõrgete vältimise eeskirjad». Ka neid ei saanud unustada ...

Sedamööda kuidas me ikka enam ja enam läände jõudsime, jäi ookean järjest tühjemaks ja me kohtasime laevu üha vähem ja vähem. Mõnikord möödusid laevad meist päeval, enamasti aga nägime neid öösel. Pimedas on suured laevad kergemini märgatavad, nad on hästi valgustatud.

Need kohtumised tekitasid meis vastukäivaid tundeid. Ühest küljest on meeldiv aduda, et sinu kõrval sõidab veel keegi. Teisalt aga — parem, kui teda poleks. Kui sa näed, kuidas vahetus läheduses möödub üleni tuledesäras hiigellaev, kui sa isegi kuuled tema pardalt muusikat, valdab sind kollane kadedus. Kadestad inimesi, kes lõbutsevad, joovad veini, keda ei ähvarda torm ega purje purunemine.

Pealegi me lihtsalt kartsime neid kohtumisi. Isegi kalatraaleriga võrreldes on ju «Ra» üksnes pisike putukas. Meid on raske märgata, eriti öösel ja udus. Suur laev sõidab

meiesugusele otsa, uputab meid ära ega saa arugi, mis juhtus.

Umbes kuu aega purjetasime täielikus üksinduses, siis, Lõuna-Ameerika ranniku lähedal, hakkas taas laevu ilmuma.

Mäletan, kuidas Georges meid kord öösel maast lahti lõi, karjudes, et üks laev sõidab meile otsa. Kargasime kajutist välja, nii kuidas keegi parajasti oli, ja ronisime üles. Tõepoolest, otse meie peale pidas kurssi täies tuledesäras laev nagu ehtne nääripuu, «Ra'l» aga oli mastis vaid vilets petrooleumilatern. Haarasime elektrilambid ja püüdsime koondada kiirtevihud läheneva laeva roolikambrisse. Viimaks meid märgatigi, küllap oldi väga hämmastunud ja suunati meile võimas prožektor. Ere valgus jäi meid hulgaks ajaks pimestama — nähtavasti püüdsid laevajuhid selgusele jõuda, mis asi see niisugune nende ees on.

Lõpuks otsustati meiega rääkida.

Väljendusime elektrilambi vahendusel morsetähestiku keeles — täpsemini öeldes tegi seda Thor, kes sel kombel sai meenutada oma sõjaaegseid nooruspäevi. Ta andis ikka ja jälle edasi: «Ekspeditsioon «Ra»! Ekspeditsioon «Ra»!» ent laeval olijad ei saanud aru ja küsisid üha uuesti. Tuul oli vaikne ja me tegime siksakke, ning meiega kokku põrgata kartev laev tiirutas koos meiega. Ajuti kadus ta meie purje varju ja vestlus katkes. Ronisin dekile, seal puri ei seganud ja laev oli kogu aeg näha. Nad signaliseerisid meeletult, vähimagi vaheajata, tundmata muret, kas me suudame midagi vastu võtta või ei. Thor karjus mulle kaptenisillalt kogu aeg hasartselt:

«Mis nad ütlesid: ti-ti-ta-ti või ti-ta-ta-ti?»

Kust pidin mina teadma, mis nad seal edasi andsid, mina ju morset ei tunne! Thor oli erutusest lihtsalt unustanud, et kõik ei tea, mis asi see morse on. Ta talitas nagu uudistejanuline, kes on seadnud käe kaussi kõrva taha ja aina pärib:

«Mis see on? Ta-ti-ta?»

Pärast, kui kõik olid maha rahunenud, naeris ta ise südamest.

Jah, juhtumeid oli mitmesuguseid. Oli ka niisugune episood, kus näis, et oleme kõik kollektiivselt hulluks läinud: vasakus poordis ilmus kauguses nähtavale teine, täpselt samasugune «Ra»! Just nagu meie peegelpilt.

«Thor!» hõikasime oma juhti. «Sinu prioriteet on ohus.»

Sedamööda kuidas tundmatu alus lähemale jõudis, kadus

siiski sarnasus. Selgus, et tegemist on tavalise kalalaevaga, millel polnud meiega suurt midagi ühist. Ookean tegi lihtsalt oma tempe.

Pea samal ajal nägime paremas poordis veidrat konstruktsiooni, mis meenutas kõrget torni. Jällegi saime mõistatada, mis imevärk see võib olla. Lõpuks jõudsime arvamisele, et tegemist on ilmselt naftatootjate puurtorniga.

See torn meenus meile veel sageli kui teatav sümbol, kahjuks küll pahaendeline. Tsiviliseeritud inimkond tuletas ennast meelde ka keset ookeani. Vahel ujus hommikul ahtri taga nii palju sodi, et oli vastik hambaid puhastada. Tühjad pudelid, lauajupid, plastikaatkotid — hea küll, see kõik on ju nagu pärast pühapäevast rohelissesõitu kaldalgi. Kuid bituumen! masuut!!!

Tumepruunid rusikasuurused, vahel suuremadki känkrad, mõned juba konnakarpe ja molluskeid täis, teised alles üsna värsked — ning kõik see keset Atlandi ookeani, mis siiski on üsna suur!

Kui meie esimesed sõiduaruanded ajakirjanduses trükimusta nägid, levis kuuldus, et me pole vee räpasuse tõttu isegi ujumas julgenud käia. Nii hull asi muidugi polnud. Täielikult naftakilega kaetud aladesse me siiski ei sattunud, ja ega me siis niisugused pepsid ka ei olnud! Oleme ju ka ise luu nende luust ja liha nende lihast, kes üha korralikumalt, südimalt ja tulemusrikkamalt risustavad ja saastavad oma ühist eluaset. Kei kodumaal seisvat liiklust reguleerivad politseinikud ristmikel, hapnikumaskid peas, sest Tokio tänavail ei jätkuvat enam hingamiseks värsket õhku! Nähtavasti polegi selles ülepakkumist: alles üsna hiljuti teatati ajakirjanduses, et tokiolased olnud häireolukorras, nähes oma pea kohal helendavat taevakeha. Nad pidasid seda ufoks. Tegelikult polnud see aga mitte mingi «lendav taldrik», vaid tavaliselt linna katva sudu rebenemisel nähtavale ilmunud Veenus. Linn on täielikult võõrdunud taevatähti nägemast!

USA-s lastakse ookeani põhja radioaktiivseid jäätmeid ja neuroparalüütilise gaasi balloone, plaanitakse maa-aluseid aatomipommiplahvatusi tektooniliselt aktiivsetel aladel, tundmata muret, et globaalne sütik võib otsustava tõuke saada ja kogu planeet nagu petard puruks lennata. Aafrikas jääb üha vähem järele ilusaid uhkeid metsloomi, Itaalias vajub vee alla võrratu Veneetsia, ja ka meil, Nõukogude Liidus vilksatab vahel ajakirjanduse veergudel teateid, et mõne ettevõtte direktor ja peainsener on sellepärast

kohtu alla antud, et nad on Suure keemia kõrvalprodukte jõkke lasknud.

Siin öeldu pole mõeldud suurelise hukkamõistuna teiste arvel, ei ka apelleerimisena möödunud aegade bukoolilistele idüllidele — sellest hetkest, kui inimene esimese puu maha raius, astus ta loodusega keerukaisse dialektilistesse suhetesse, ning seda keerukust pole võimalik olematuks muuta, temast vandumisega vabaneda. Pealegi pole meile, «Ra» meeskonnale omane piinlik kasinus. Küllap jäi ka meist järele rada, mis koosnes toidujäätmeist ja papüürusepudemeist, kõigest sellest, mida olime sunnitud üle poordi heitma... Ning me ei tagunud endale sellepärast rusikaga vastu rinda ega raputanud tuhka pealaele. Ja kui me seejuures ka kurvad olime, siis ei põhjustanud seda mitte planetaarsed probleemid: Norman kahetses, et toiduratsioon jääb ilma pähklite ja mustade ploomideta, Thor kurvastas ühe teatava puuroika, mitte selle, vaid just nimelt tolle teise pärast — too oli kindlasti kõige parem ja polnud teada, kas ilma selleta veel üldse hakkama saab.

Ent samal ajal püüdsime ikkagi hoolt kanda, et see, mis pidi uppuma, ka uppus, ja see, mida võisid süüa kalad, ka söödi. Toiduained võtsime kottidest välja, karpidele ja purkidele kinnitasime raskused külge, ning me loodame, et ookean ei ole meie peale pahane ja et meie koostöö temaga arenes arukate kompromisside vaimus. Seega siis — kui Carlo ja Kei suunasid oma süüdistavad kaameraobjektiivid järjekordsele bituumeniplönnile Thori käes, oli meil selleks ikkagi vaieldamatu õigus.

Hiljem avanes mul võimalus näha neid kaadreid ekraanil. Nad on kuidagi aeglased ja pikad, sarnanevad millegipärast kriminalistikaalastega: kuritegu tehakse teatavaks, esitatakse asitõendid — üksikasjaliselt, toll-tollilt fikseerib kaamera iga vaatlusaluse eseme, selle suuruse, kuju, faktuuri. Vaadake, inimesed! Te raiute oksa, millel te istute! Te hävitate oma homse eksisteerimise allika, oma homsete rikkuste maardla, ja lõpuks — ka homse olelussfääri! Ega see polegi ju enam nii väga fantastika, juba praegu tehakse katseid inimese kohandamiseks teises keskkonnas, vees. Ulmelood amfiibinimestest on teostumise künnisel. Niisiis, inimesed — endi nimel, homsete Ihtiandrite nimel lakake ookeani reostamast!

«Ra»-ekspeditsiooni poolt kogutud materjalid osutusid teatud mõttes sensatsioonilisteks. Tõepoolest, enne meid pol-

nud keegi midagi selletaolist täheldanud. Kaasaegselt suurelt laevalt ei näegi ju meresõitja praktiliselt ookeani, seetõttu leidus vähe neid, kes aimasid, et hädaoht on kasvanud nii suureks. Varsti pärast tagasijõudmist kutsuti Thor Ameerika Ühendriikidesse, kus tal paluti esitada Senati komisjoni istungil üksikasjaline aruanne. Maailm oli jahmunud, maailm oli vapustatud. Meist kõneldi kui meestest, kes «. . . avastasid, et ookean on pööraselt reostatud . . .», just nagu olnuks see ainus, mida me oma reisiga saavutasime. Kuid me pole solvunud. Lõppude lõpuks on muistsed üle-Atlandi-kontaktid ikkagi antiikajastu probleem, vett aga läheb kõigil ka täna vaja.

Pärast «Ra I» merereisi sai igaüks meist mälestuseks paki värvidiapositiive. Kasutasime neid hiljem ka ekspeditsiooni käsitlevatel esinemistel. Peaaegu igaühel neist on peal ookean, olgu siis taustana või suures plaanis.

Vahel näib, et tegemist pole mitte ühe, vaid mitme ookeaniga: kord, tormist piitsutatuna ja marutsedes, on ta pruunikas, kord, uttumähkununa — tuhakarva, kord, päikesesäras — sini-sinine, siis jälle väsinult tinajas. On need kõik ikka sellesama Atlandi palged? Ega ma pole karpe segi ajanud?

Ent «Ra» mast ja puri ning seltsimeeste näod neil diapositiividel ei luba kahelda. Ookean on ookean — muutlik, elav, ohtlik ja selle kõige juures ka hell. Erilise selgusega tajud seda öösi, kui ta üleni särab, fosforestseerib. Kõik see on ilus — kuid hoidku jumal otseselt sellesse ilusse sattumast! «Ra I» merematka lõpul, kui papüüruslaev peaaegu kajutist saadik vette oli vajunud, tuli meil vahel vööni vees olles purje seada, sootide järeleandmiseks aga sukelduda. Kui laine üle käis, sähvatasid silme ees loitvad tulukesed. Isegi kui sa ümbritsevad haid hetkeks unustada suudad, ainuüksi see vaatepilt võtab sisemuse sandiks.

Muidugi, ookeaniga võib, nagu öeldakse, «võidelda», temaga võib «jõudu katsuda», kuid mind häirib alati, kui silmapaistvate meresõitjate kohta öeldakse, et nad ookeani alistasid. Kolumbus, Magalhães, Nansen, Amundsen, Krusenstern, Chichester, Bombard — keegi neist ei võitnud ookeani. Just selles seisnebki nende suurus ja kuulsus, et nad oskasid ookeaniga ühise keele leida, tema ja enda ponnistused ühte liita.

Viibisime ookeanil ühtekokku üle saja päeva, kuid kas me võime kätt südamele pannes kinnitada, et me temast nüüd kõike teame?

. . . Öösel ilmus silmapiirile arusaamatu oranž valgus. See oli poolringikujuline, haaras suure osa taevast ja sarnanes päikesetõusu või ehakumaga. Täheldasime sellist nähtust kahel korral, kuid ei suuda tänini mõista, milliselt oma healt või halvalt saladuselt ookean tol korral katet kergitas.

Mis see võis olla? Veealuse vulkaani purse? Raketi väljalase mõnelt teadusliku uurimise laevalt? Või koguni aatomiallveelaeva õppelask?

Mõõdas on ajad, kus ookean oleles omaette, inimene omaette. Ja kas niisugust aega on üldse kunagi olnud? Afrodite sündis merevahust. Ookean on hälliks kogu Maa elule. Meie, suureks sirgunud lapsed, peame oma hälli hoolikalt hoidma!

KOLMAS PEATÜKK

«Sodiaagist» jagusaamine. — Georges ja Santiago tantsivad kankaani. — Kirurgia. — Keda ja kuidas ma tohterdasin. — «Ra I» haigla. — Tuuletuse plussid ja miinused. — Täpselt aasta tagasi oli eelmine start. — Hirmus Jubi neem. — Öine häire. — Porsume. — Kuidas meie unustamatu «Ra I» vähehaaval vajus. — Kas mitte Kanaari saartel maale minna? — Laadime trümmi tühjaks. — Mida «Ra» pardal süüakse. — Isukuse kõver. — Sotsialistlik kuivik ja kapitalistlik hammas. — Diskussioon. — Kuidas ma uinun ja kuidas ärkan. — Ood öistele vahikordadele. — Kus on vesi? — Mälestused monsieur Chanelle'i allikast. — «Aga mille peal me sööma hakkame?» — «Pärast meid tulgu või veeuputus!» — Kas Carlo või Georges? — Öine hala.

Päikesepaiste ja tuuletus. Triivime.

«Sodiaagist» saime siiski jagu — Georges, Carlo ja mina. Enne tuli ta meil küll korda kümme täis pumbata ja tühjaks lasta. Tugevdasime ka karkassi, iga puitosa kohta sai selgeks, kus ja mis. Lõpuks lasksime kummipaadi vette, kinnitasime talle päramootori külge ja tegime mõned tiirud ümber «Ra».

Papüüruslaev nägi kõrvalt vaadatuna välja suurepärane, nii oma luitunud purje, painutatud vööri ja ahtriga kui ka... Santiagoga mastitopis — väga romantiline. Milleks see mees küll masti ronis? Jah, muidugi — et lasta ennast pildistada!

Santiago on haiglane, midagi farüngiiditaolist. Annan talle antibiootikume, kuid esialgu on sellest vähe abi. Mees on sellegipoolest vapper. Eile õhtul kõneles Thor pikalt, et Jubi neem on lähedal, ainult umbes üheksakümne miili kaugusel, ja et seepärast peab öine vaht olema hästi valvas,

hoidma silma peal mitte ainult kompassil, vaid vaatama ka ahtrisse, jälgima slepis ujuvat boid, mis tegelikult näitab meie tõelist kurssi. Hetke tähtsusele pühendatud kõnest innustatud, võttis Santiago kätte ja saatis Kei vahist ära, ise aga ronis kõikide haiguste ja arstide kiuste kaptenisillale.

Vahikorrad on praegu igavad. Ainukeseks vahelduseks on see, kui laev ahtri ette keerab. Nii juhtus ka täna öösel: kella viie paiku rauges tuul täiesti ja ma jätsin rooli vabaks, et ronida topilaternat maha võtma. Sel ajal kui ma mastis olin, pööras «Ra» tagumise otsa ette. Nägin kurja vaeva, sumasin «Sodiaagi» väikeste aerudega ja sikutasin brasse, et ahtrit kuidagimoodi õigele poole saada. Lõpuks, kui ma sellest rabamisest juba surmani väsinud olin, pöördus meie häbematu laev ise nii nagu vaja.

Jah, ajapikku läheb igavaks ja siis me lõbustame üksteist, nii kuidas oskame. Üleeile näiteks korraldasid Santiago ja Georges ülejäänutele taidiuskontserdi. Nad laulsid ja tantsisid kankaani, üks pikk, teine jäsajas, nagu Pat ja Patashon, mõlemad aluspesu väel, ise muudkui teineteist ergutades: «Tõmmake takka, tüdrukud!» Olime naerust kõveras.

Üldse kõlab muusika «Ra» pardal pea vahetpidamata. Oma puutükkide kallal murksides ümiseb Thor laulukest lendkaladest, ning ta pilk on siis nii mõtlik ja äraolev. Kui tema vaikib, astub asemele Norman, kel on suupill ja mitte just eriti rikkalik repertuaar — paar-kolm kauboilaulukest, mis meile juba varsti viimase kui taktini pähe kuluvad. Aga need viisipõimikud on siiski kaugelt meeldivamad kui mullune Abdullahi raadio, mis meid oma venivate idamaameloodiatega täielikult ära tüütas.

Georges'i magnetofoniga juhtus aga möödunud aastal midagi salapärast. Ta jättis selle ahtrisse ning tuli ise mulle appi veekanistreid kinnitama. Kui pill talle poole tunni pärast meenus ja ta seda võtma läks, polnud seal enam midagi. Kõige tõenäolisem, et magnetofon kukkus iseenesest vette, kuid pole ka võimatu, et keegi seda tähelepanematusest tonksas. Püüdsin Georges'i lohutada, kuid noormees kinnitas, et tal on nüüd reis mokas, sest ta ei saa ilma muusikata magama jääda.

Ei tea, kuidas keegi, aga ka mina olin magnetofoni kaotsimineku pärast kurb, lintidel oli palju meeldivat. Kuid mis meri võtab, seda ta juba tagasi ei anna.

Muide, veel veidi lindistamisest. Meie esimese merereisi esimestel päevadel võttis Carlo magnetofonilindile ««Ra» sümfoonia». Ta lihtsalt lülitas mikrofoni umbes kümneks

minutiks sisse. Ilm oli tol korral küllalt vaikne, aga kui me hiljem, juba kaldal, seda linti kuulasime, hakkasin ma tagantjärele kahtlema — krigin ja kääksumine, lõgin ja pragin... Kas tõesti oli meid merel kogu aeg midagi niisugust ümbritsenud? Kuidas me seda küll välja kannatasime? Kuidas me sellest elusatena ja tervetena tagasi suutsime tulla?

Nüüd kõike meenutades püüab alateadvus kusagil ääremail, üsna-üsna ääremail ette arvata, kas meil ka sedapuhku niimoodi veab.

Tuuletu ja päikesepaisteline. Ookean on nagu järvepeegel. Ja mööda seda peeglit liigub vaevu-vaevu edasi muinasjutuliselt, magusalt ilus «Ra», just nagu mõne provintsifotosniku taustapilt.

24. mai hommikul leidis aset tähtis sündmus, mis jäädvustati nii foto-, kino-, kui ka magnetofonilindile. Toimus esimene operatsioon «Ra II» pardal.

Pärast tõusmist kurtis Georges, et ta polnud saanud magada, et sõrm oli öö läbi valutanud. Vaatasin sõrme üle — tegemist oli panariitsiumiga. Sain patsiendilt nõusoleku paistetus avada.

Operatsiooniks valmistusime põhjalikult.

Santiago tõmbas pähe plastikaatmütsi, näo ette marlimaski. Mina panin endale ümber käteräti, selle peale sidusin paraja nööri. Thor vaatas meid nagu lapsehoidja vallatlevaid jõmpsikaid. Ta ise nüsis sel ajal saviamforal käsisaega kaela otsast ära — tegi tarbevee hoidmiseks anumat. Asi seisab nimelt selles, et kitsa kaela tõttu on amforast üsna raske vett kätte saada, mistõttu me olime sunnitud autojuhimoodust kasutama, vooliku abil imema. Aga et see on ebahügieeniline, otsustas Thor meisterdada reservuaari, mis aegamisi täituks ja kust vajaduse korral vett vaevata kätte saaks. Vukssaega oli amforast raske jagu saada ja see töö võttis Thori üsna süngeks. Andsin talle arstivarudest sae, mis üldiselt on ette nähtud inimese kontide jaoks, ja meistrimehe tuju paranes. Kõige selle juures tegi ta näo, nagu ei märkakski, kuidas innukas Kei teda oma visiiriga seirab.

Niisiis, meditsiiniõeks riietatud Santiago ulatab mulle piirituse ja räti käte desinfitseerimiseks. Seejärel palun talt kummikindaid, ning ta annab mulle... kirurgikinnaste asemel rohmakad elektrimontööri kindad. Filmioperaator on rahul, pealtvaatajad lagistavad naerda, Georges samuti. Ta vaene mees ei või aimatagi, et hetk hiljem pole tal enam vähimatki naerutuju.

Tahtsin kohalikuks tuimestamiseks kasutada plastikaatpritsi, kuid ei arvestanud seejuures, et sõrmel nahaalust kudet praktiliselt ei olegi ja selline süstal siin ei sobi, on liiga väikese toimega, nõrguke.

Surun ja surun, aga kasu pole karvavõrdki. Georges muudkui krimpsutab nägu.

Lõpuks laususin:

«Kannata ära, lõikan ta sul parem ilma anesteseerimata lahti, nii saab kiiremini ja kergemini kui mitmekordsel torkimisel.»

Nüüd alles pääses Georges'il valukisa valla!

Lõikasin panariitsiumi siiski lahti ja võtsin mäda välja. Tahtsin veel haava loputama hakata, kuid seda ei lasknud Georges enam teha, vandus kõikides keeltes, vene keel kaasa arvatud, nii kuidas jõudis.

Filmigrupp Carlo ja Kei näol oli vaimustuses: ei mingit instseneeringut, tabasid puhast elutõde ennast. Georges sai varsti vapustusest üle ja leppis moonameistriga pitsikese asjus kokku. Mina aga korjasin oma arstiriistad kokku ja mõtlesin — jäägu see operatsioon «Ra» pardal viimaseks!

Möödunud aastal läks kõik üldiselt hästi. Isegi Abdullahiga, ehkki seda ei julgenud vahepeal kuidagi uskuda. Algusest peale ei vedanud sel mehel mitte üks raas. Nii nagu ta esimesel päeval merehaigeks jäi, nii ta merehaige oligi. Minu ponnistused ei lugenud midagi. Tõsi, esines ka rõõmuhetki, kui Abdullah hommikul värskena virgus ja mulle hõiskas:

«Sa oled parim arst «Ra» pardal!»

Ning Thor naerdes lisas:

«Pane aga pane juurde — maailma kõikide papüüruslaevade parim arst!»

Ent möödus vaevalt paar päeva, ja Abdullah käis taas nukra näoga ringi, vahel isegi enam ei käinud, lihtsalt lamas kajutis: «Pea valutab!» Ei söönud ega joonud, ainult saatis palveid Allahi poole.

Tohterdasin teda dramamiiniga. See on efektiivne preparaat, kuid tal on oma kaastoime — paneb magama. Nii et Abdullah oli kogu aeg unine. Santiago tundis vahepeal isegi muret, et Abdullahil võib ülemagamisest hoopis halb hakata.

Vastasin selle peale:

«Ega sa ei arva, et tal siis kergem on, kui ta kogu aeg öögib?»

Santiago mõtles järele ja leidis, et parem on siiski magada.

Aga need olid alles õied.

27. juuni õhtul kutsus Thor mu enda juurde ja ütles, et Abdullah kurdab valusid kõhus. Võtsin Georges'i tõlgiks ja vaatasin haige läbi: temperatuur 37°, keelel kerge valge kate peal, kõhu parempoolne allosa valuline — hoidku taevas, ega ometi pimesoolepõletik!

Mul oli kaasas kõik, mis läheb tarvis apendiksi eemaldamiseks — kõik peale võimaluse garanteerida opereeritule rahu ja mugavust. Selleks ajaks istusime juba üsna sügavalt sees, nii et «Ra I» ahter oli pidevalt vee all. Ahtri ja kapteni-silla vahele oli tõmmatud sadu köisi ja nööre. Sellises džunglis oli tervelgi raske liikuda. Polnud ka ei pissipotti ega siibrit, ainult õõtsumine ja üksteisest üle trügimine. Mäletan, kuidas ma lõpliku diagnoosi määramise hommikuni edasi lükkasin, kuid öösel vahis seistes ikka ja jälle ühele ning samale järeldusele jõudsin — on siiski vaja opereerida!

Võib-olla paluda abi raadio teel? Ent see olnuks ekspeditsiooni krahh, sest eks seisnud meie merematka mõte suurelt osalt just selles, et me pidime ilma võõra abita läbi ajama. Ei, ekspeditsiooni hukka saata ei tohi! Aga kas inimest tohib? Kui Abdullahi asjad hoopis halvaks lähevad, kui sina, arst, enam toime ei tule?!

Kokkuvõttes on võimatu öelda, mida ma oleksin lõpuks teinud. Tõenäoliselt ikkagi opereerinud ja kogu vastutuse enda peale võtnud. Kuid tol hetkel, öösel seal roolisillal ma kartsin häbiväärselt, kartsin mõlemat otsust, nii üht kui teist varianti. Õnneks kinkis tegelikkus meile veel imepärase kolmanda lahenduse: hommikul selgus, et Abdullah on terve, et tal oli olnud lihtne seedehäire, ei mingit apenditsiiti!

Kui juba meie seedimisest rääkida, siis tuleb tunnistada, et juhtus veel naljakamaidki lugusid.

Kord hommikul tõusis Georges süngena: «Kõht valutab. Lubasid eile lahtistit anda, aga ei andnud.» Palusin vabandust ja ulatasin talle oma rohukastist purgeeni. Georges võttis kohe kaks tabletti sisse.

«Kunas see mõjuma hakkab?»

«Umbes kolme tunni pärast.»

«Okei!»

Möödus kolm tundi, kuus, üheksa . . .

«Teeme klistiiri!» soovitasin.

«Ei, ei saa.»

«Miks?»

«Ei saa.»

«Hüva, võta siis purgeeni.»

«See ju ei aita! Vilets ravim!»

«Sinu kõht on vilets.»

Thor ja teised naeravad, ka meie mõlemad naerame, kuid midagi on tarvis ette võtta. See tüüp ei taha nõustuda lihtsa ja tõhusa klistiiriga, ning ümber veenda ei suuda teda nüüd enam ükski võim.

Appi tuli Santiago.

«Juri, nägin su kastis magneesiumi, võib-olla aitab see?»

Suurepärane idee! Sööstsin oma apteegi kallale, otsisin välja magneesiumi ja andsin Georges'ile terve paki.

«Võta kaks teelusikatäit korraga.»

«Ainult?» küsis ta skeptiliselt. «Ma võtan kolm!»

«Ei, kaks.»

«Ei, kolm.»

«Olgu, kuid ära siis tule pärast niisugust rohtu otsima, mis su kõhu uuesti kinni paneb.»

«Okei!»

Ta neelas kolm teelusikatäit magneesiumi alla ja puristas terve öö ning veel pool järgmist päeva takka peale. Lisaks kõigele hakkas teda pärast õhtusööki oksele ajama. Aga ta ei kaevanud — kokkulepe on kokkulepe!

Klistiiri tegin talle siiski ära, kuid juba hiljem, teisel korral, kui sama häda talle uuesti kallale tuli. Sedapuhku oli ta leplikum ja me viisime selle protseduuri läbi ahtriüksinduses. Pärast jutustas Georges üldise naeru saatel terve õhtu oma läbielamiste üksikasju, esinedes järgemööda kord minu, kord enda, kord koguni klistiirianuma rollis.

Meditsiiniteemast on kahju lahkuda — küllap sellepärast, et praegu ei ole sellel mulle mingit tähendust: «Ra II» pardal haigeid ei ole ja oma erialal ma lihtsalt logelen, mis mulle hästi meeldib. On paras aeg seletada, mida üldse tähendab «Ra» pardal arstiks olla.

Võib öelda, et pardaarsti kohuseid hakkasin ma täitma ammuilma enne seda, kui ma oma hooldusaluseid ihusilmaga nägin. Sellest hetkest peale, kui A. J. Burnazjan, kellest eespool juba juttu oli, tegi mulle ettepaneku ettevalmistuste plaan koostada, oleksin ma juba nagu «Ra'ga» purjetanud. Diagnoosisin meeskonnaliikmeil kõige hirmsamaid haigusi ja tohterdasin nad hiilgavalt terveks.

Olgu siinkohal öeldud, et viimaseil aastail polnud ma praktilise arstimisega vahetult kokku puutunud, tegelesin põhiliselt füsioloogiaga. Seetõttu tuli mul paljuski mälu värskendada. Tublisti aitasid mind selles mu kolleegid, õpetajad ja sõbrad.

Läksin kardioloogiainstituuti professor Muharljamovi ja troopiliste haiguste instituuti meditsiinidoktor Tokarevi juurde ning konsulteerisin nendega, samuti meie oma asutuse juhatajaga, kes on palju aastaid Arktikas töötanud. Meenutasin ka omaenda kasinaid kogemusi, mis ma olin omandanud Antarktikas talvitumise aastal. Kõik kinnitas üht ja sama — vaja on varustada ennast kõige hädapärasega võimalikult täielikult. Ja loetelu paisus nagu pärmitainas, ähvardades muutuda korralikuks paksuks meditsiinikataloogiks. Terapeudid, kirurgid, reanimalistid lisasid aga igaüks omalt poolt aina uusi, originaalseid ja ilmtingimata vajalikke asju juurde. Nii näiteks soovitati mul merele kaasa võtta titaanisulamist instrumentide komplekt, et oleks võimalik proovida, kuidas suur soojus ja niiskus neile mõjub.

Kokku kogunes kraami peaaegu kolmsada kilo. Jälgisin tähelepanelikult Heyerdahli ilmet, kui me koos temaga mind äsja Kairosse toonud lennuki juures seisime. Linttransportöör heitis meile kätte üha uusi ja uusi suuri plastikaatkotte ning Thori silmad läksid üha suuremaks ja suuremaks. Ning kui siis lõpuks viimane kott tuli, köhatas ta kergendatult: «Khõmm!» Taipasin, et minu saatus on õnnelikult otsustatud — nii mitme kotiga huumorimeest ei hakka ometi keegi tagasi saatma!

Üht-teist jätsime maha Kairosse, üht-teist hiljem Safisse... Lõppkokkuvõttes sisaldas «Ra» pardaapteek kõikide meditsiiniharude assortimenti. Üksnes lastehaigusi ja günekoloogiat polnud arvestatud.

Minu tegevuse teine etapp algas mereleminekueelsetel päevadel ja see puutus juba rohkem inimestesse kui ravimitesse. Kõik meeskonnaliikmed tuli põhjalikult läbi vaadata. Selles töös aitas mind tublisti doktor Katowicz Poolast, kes sel ajal töötas Maroko valitsushaiglas. Tegime kõigile elektrokardiogrammid, ja juhuks kui peaks tarvis minema vereülekannet, määrasime veregrupid. Selgus, et viiel meist on esimene grupp, kahel neljas, nii et vajaduse korral poleks üksteisele vereandmisega mingeid raskusi olnud. Selle üle oli hea meel.

Lisaks muule tuli kupatada kõik kuus — ja ka endal minna — hambaarsti juurde. Georges Souriálil ja Norman Bakeril oli kõik korras, meie Heyerdahli ja Abdullahiga jäime aga vahele, Santiago teatud määral ka.

Lähenes ärasõidupäev. Läksin sellele vastu täisvarustuses — olin medikamente täis laadinud mitte ainult need kaks

kasti, mis kajutis minule eraldati, vaid anastanud ühe veel ka Santiagolt, ja nagu iga õnnelik vallutaja, tundsin ennast nüüd suurepäraselt. Ja siis äkki, varahommikul, helistab mulle numbrituppa Norman ja teatab, et ta ei tunne ennast hästi. Kraadiklaas näitab kolmkümmend üheksa ja üheksa!

See mõjus mulle nagu külm dušš. Pidime ju paari tunni pärast merele minema.

Kuf tegemist oleks olnud kopsupõletikuga, oleksin ma startimisele oma arstiõigustega hetkegi kõhklemata risti peale tõmmanud, graafiku segamini löönud ja rahumeeli meid kõiki teadmata kui kauaks Safisse päikest võtma jätnud. Ent kopsupõletikku polnud, tegemist oli bronhiidiga ja ma andsin Normani veenmistele järele. Peaaegu et käe alt kinni hoides talutasime ta laeva ja panime kajutisse lamama. Sealt andis ta siis hädisel häälel oma meresõidukorraldusi nagu mõni haavatud, kuid ikkagi võitluspostil püsiv admiral.

Nagu öeldud, algas ka Abdullahil tutvumine merega äärmiselt piinarikkalt; Santiagol tekkis intiimses kohas dermatiit, nii et ta vaeseke sai hädavaevu paigast teise komberdada (järgmisel päeval ei suutnud ta enam sedagi); ise hakkasin ma korraga köhima. Hea algus küll!

Pärast seda, kui ankur on hiivatud ja kaiotsad ära antud, otsib korralik meresõitja välja oma märkmeteraamatu ja kannab endale mälestuseks sisse midagi selletaolist: «Niisiis, reis algas! Päike paistab, lained sillerdavad, kajakad karjuvad, tuul paisutab purje!»

Minu tolle päeva sissekirjutis kõlab järgmiselt:

«Rondomütsiin, analgiin, tetratsükliin, delalgiin — kaaliumpermanganaat — pipolfeen — aspiriin — ujuvhospidal «Ra»!!!»

Olime tõepoolest nagu hospidal, pealegi murdusid meil kohe mõlemad aerud ja raa — ent sellest juba edaspidi. Mis aga puutub haigustesse, siis aegamööda siiski kõik laabus. Kui Norman kolme päeva pärast esmakordselt raadioside lõi, kandis ta naisele ja lastele täpselt ette, et «vene arsti hoolitsuse tulemusena on ta hakanud paranema». Ka Santiago olukord läks paremaks, ehkki mul tuli teda veel kaua õhtuti ahtrile, minu «arstikabinetti» paluda ning sellel kiikuval dekiosal balansseerides vannitamise ja kompressidega tohterdada. Mererütmi elas pikapeale sisse ka Abdullah. Laevaelu hakkas kulgema normaalseis rööpais ja ma võisin valge kitli seljast ära võtta.

Kuid nüüd on küllalt «Ra I» juttudest, nii võib orientiiri kaotada ja unustada, kus me tegelikult asume.

Asume aga «Ra II» pardal ja käes on teekonna kaheksas või üheksas päev — pole tähtiski, mitmes just, nad on siin kõik üsna ühetaolised. Boi loksub ahtris, puri ripub lontis, tuult ei ole.

Hommikul püüdsime varuaeru abil edasi liikuda. Norman haaras selle kolmemeetrise müraka ja müttas temaga peaaegu tund aega nagu gondoljeer, kuid kasu polnud kuigi palju. Siis tegi Georges ettepaneku, et läheb «Sodiaagiga» «Ra'd» pukseerima. Ja tõepoolest, tema aerutamine viis meid tasapisi edasi! Muidugi mõista ei suutnud Georges seda kuigi kaua, ja ega keegi — tema ise kaasa arvatud — polnud seda väga tõsiselt mõelnudki. Meie mitmetonnist lotja olnuks ju mõttetu käsitsi edasi rükkida.

Siis otsustas uutest ideedest alati pulbitsev Georges «Sodiaagi» päramootori käima lüüa ja vaadata, kuidas suhtub «Ra» mehaanilisse pukseerimisse. Polnud viga, võis rahule jääda — käila hakkasid kaunistama koguni väikesed vahuvuntsikesed. Thor palus siiski bensiini kokku hoida, seda võib Jubi neeme all veel tarvis minna.

Jah, see Jubi, meie suur probleem! Möödunud ööpäeva jooksul läbisime ainult viisteist miili, hea veel, et mitte ranna poole. Tegelikult peaksime aga liikuma veelgi rohkem läände, jõudma tolle kurjakuulutava neeme ja Kanaari saarte vahele, siis oleks iga siinne tuul, isegi põhjakaarte oma, meile soodus. Lisaks tuulele hakkab selles akvatooriumi osas mõjuma juba ka Kanaari hoovus.

Thor oli lootsiraamatuist välja lugenud, et siinseis paigus jätkub tuult keskmiselt kolmeks ja pooleks päevaks aastas, ning oli selle üle millegipärast väga õnnelik — nähtavasti rõõmustas teda see, et praktika teooriaga nii hästi klappis. Aga kasu meil sellest muidugi polnud.

Liigume tükati — kord rapsame veidi edasi, kord jääme jälle seisma ja loksume abitult tillukestel lainetel. Paremaks kursil püsimiseks konstrueerisime vööri *guara*'d, väljalükatavad kiilud nagu indiaanlaste alustel. Nende konstruktsioon kutsus esile hulgaliselt kahtlusi, kuid nad on auga tormi läbi teinud ja aitavad meid kindlasti ka praegu mõnevõrra. Jubi neeme all võib neist aga veel tõsisemat abi olla.

Kaks toredat vaala ujus mööda — vaat kui saaks need rakkesse panna! Ahtris märkasime aga väikest haid. Georges lõi põlema: püüame kinni! Ta noukis kusagilt suure, poolemeetrise konksu, millele aeti otsa tükk vorsti ja heideti siis parda taha. Seal see nüüd loksub, ei mingit tulemust.

Õhtul valmistas Kei meile meeldiva üllatuse — tegi nagu ikka usinasti ja kohusetruult paar tundi tööd ning valmistas jaapani supist, riisist ja salatist koosneva rahvusliku õhtusöögi. Sõime, kiitsime, tänasime — Kei sulas heameelest.

Hämardumise ajal nägime jälle läheduses haid. Võib-olla oli tegemist sellesama, endise tuttavaga. Meie tulesid nähes aga pööras ta ümber ja kadus.

Öö möödus ilma igasuguste sündmusteta. Olin vahist vaba ja magasin. Hommikul aga jätkus kõik vana moodi. Pärast hommikusööki vahetasin Santiago välja ja võtsin rooliaeru üle. Tema ajal oli laev võtnud kursi lõunasse ega tahtnud nüüd enam kuidagi õigesse suunda pöörduda. Tuuleke, niipaljukest kui teda oli, tuli puhanguti ja puri lotendas. Norman ilmus välja ja hakkas selgitama, kuidas tuul, puri ja rooliaer üksteise suhtes asuma peavad. Kuulasin, kuulasin ja tähendasin lõpuks, et seda selgitada on hilja, õigem on asjad korda seada.

«Aga miks sa ei palu Santiagot aeruga nii palju kaasa aidata, et ahter õigele poole jääks?» küsis ta.

«Aga miks ma ei või seda sinult paluda?» küsisin ma vastu.

Tuulevaikus ajab närvi, teeb iga tühiasja pärast tigedaks. Lisaks kõigele ta lihtsalt rikub laeva! Meie lugematud köied kõlguvad niisama, hõõruvad üksteise ja puitosade vastu, tugevust peab neil aga jätkuma tõenäoliselt veel rohkem kui üheks tormiks.

Tuleb tunnistada, et «Ra II» taglastustööd pole kuigi hiilgaval tasemel. Võtkem näiteks vandid — vasakpoolsele tuli saaling vahele meisterdada, muidu hakkas ta põimkajuti lae vastu käima.

Laeva heakorrastus jätkub. Täna olid Thor ja Carlo terve päeva ametis sansõlmega. See asub meil ahtris ja on muidugi kõikide vajaduste jaoks: kuus lauda nii kokku löödud, et annavad välja kolm pugerikku. Nüüd võeti iga sektsioon eraldi käsile ja kohaldati just tema otstarbele vastavaks. Kõige ahtripoolsem tehti kandilisest ovaalseks; eesmisse riputati pesemise jaoks puldanämber; keskmisse, pikergusse pandi puust põiklattidega köisvõrk, nii et ta hakkas endast kujutama midagi võrkkiige taolist — see on meie vann, milles, tõsi küll, keegi pole veel käinud, sest vesi on liiga külm.

Uinumise eel oskas Thor ära tabada mingi tiniseva heli. Ta väitis, et midagi rasket käib vastu hüttkajuti lage. Vaatasin kajutilae ja kaptenisilla läbi, kontrollisin iga pisemat

kui praegu, kuid ei leidnud midagi. Aga Thor jäi kangekaelselt endale kindlaks:

«Ma ju ometi kuulen seda!»

Lõpuks selgus, et Carlo peatsis kolisevad viskipudelid.

Öö kujunes ülimalt vastikuks. Lengerdus oli suur ja ma magasin väga halvasti, muudkui vähkresin ja ärkasin. Lõpuks tõusin raske peaga ja seisin oma vahikorra ära — kella viiest kella kuue kolmekümneni. Kartes, et muidu läheb raskeks, olime eelmisel õhtul kokku leppinud jätta vahikorra pikkuseks ainult poolteist tundi. Ent midagi hirmsat ei juhtunud. Hommik saabus hall ja ebasõbralik, ka ookean oli kuidagi hall, lained suhteliselt madalad, kuid tihedad. Sellepärast meri meid nii kangesti väntsutaski. Tuul aga püsis kahjuks üsna nigel, nii et kokkuvõttes rohkem paigalloksumine kui edasiliikumine.

Pärast vahist vabanemist ajasin kaua, suure hoole ja rahuldustundega habet. Arusaadavalt pole see protseduur meie tingimustes kuigi mugav — põsed torgivad ja tulitavad mereveest veel kaua aega takka järele. Õnn, kui Normanil on parajasti sideseanss käsil ja elektripardli saab raadiojaama generaatori taha lülitada. Tavaliselt me niimoodi asja seada püüamegi, kuid täna ei hakanud ma Normanit ära ootama. Teatud põhjusel tahtsin juba varahommikust peale traksis olla.

Kui alles unine Thor välja tuli, küsisin talt:

«On sul meeles, et täna on suur tähtpäev?»

Ta vajus hetkeks mõttesse, ent lõi siis üle näo särama.

«Tänasel päeval me ju startisime?!»

«Jah.»

... Safi reidil kajas puksiiride huilgekoor; tore, vapper Yvonne sirutas käed teelesaatvalt välja — see kõik oli täpselt aasta tagasi, kahekümne viiendal mail kell kaheksa ja kolmkümmend minutit ... Oigupoolest küll veidi hiljem, sest me ei läinud kohe omal jõul liikuma. Kartsime nimelt, et meie laevuke võib vastu kallast paiskuda, ja viivitasime seepärast meid merele vedanud kaatri puksiirotsa lahtiandmisega, kuni viimaks olime sunnitud tunnistama, et ega teise slepis üle ookeani jõlkumine meie ülesandega siiski hästi kokku ei sobi.

Olime toona nagu nüüdki Safisse veidi kauemaks jäänud — varustuse pealelaadimine võttis aega. «Ra» ei seisnud otse kai ääres, see oli liiga kõrge. Meie laevukese ja kai vahel asus ülekäigupontoon, nii et esmalt ladusime kogu oma kraami pontoonile ja alles siis tassisime papüüruslaeva

pardale. Kõike kohale seada ja paigale panna oli üsna tükk tööd, sest ehkki meie aluse kandevõime oli suur, polnud ruumi kuigi palju.

Mäletan, kuidas rügasime kord terve öö, et järgmisel hommikul merele minna. Kuid siis, nii kella kolme paiku öösel, sõitis kohale meie tubli Taieb Amara ja ütles, et järgmise päeva ilmaennustuse põhjal on oodata ebasobivat tuult — mitte maalt, vaid merelt. Olime hirmus rõõmsad ja läksime hotelli, kus magasime lõunani.

Kuidas me tol perioodil eelseisvat merematka kujutlesime?

Võisime soravalt jutustada muistsete meresõitjate reisidest ja osavasti seletada rooliaerude kasutamise põhimõtet, olime valmis ööpäevase täpsusega ühest hoovusest teise jõudmise aega määrama.

Aga kas keegi oleks suutnud siis ennustada, et meie rooliaerud murduvad üsna varsti ja et me suudame purjetada ka ilma nendeta, et hirmus Jubi maanina osutub kergemaks kui süütud Rohelise neeme saared, et me hakkame oma toidukraami üle poordi loopima ja saeme päästeparve puruks!

Hoopiski poleks me aga võinud arvata, et me täpselt aasta pärast peaaegu samasuguse alusega ja samas koosseisus taas merel oleme.

Täna tunnetasime eriti selgesti, et mingit vaheaega pole olnudki. Ilmselt toimub midagi samalaadset ka sportlasega — ta ei suuda eristada, kus lõpeb üks katse ja algab teine. Võtab hoogu, hüppab, ajab lati maha, alustab uut hoovõttu ... üha uuesti ja uuesti, kuni läheb lõpuks üle.

Ja ometi, kui palju selle vahepealse aasta jooksul siiski juhtunud on. Võtkem kas või üksainus meist — näiteks Santiago.

Kahe merematka vahel on ta:

a) pidanud loobuma ülikoolitööst, sest tal ei lubatud ekspeditsiooni kaasa teha (kui ekspeditsioon õnnestub, võetakse ta küll arvatavasti tagasi);

b) teinud läbi tõsise haiguse;

c) värvanud indiaani laevaehitajad, toonud nad Titicaca järvelt Safisse ja jälginud uue papüüruslaeva valmistamist ...

Tal on tulnud palju läbi teha. Pole siis ime, et ta nüüd vahel norus on. Ja meie kohus on asja nii korraldada, et talle õigesse rütmi jõudmiseni võimalikult vähe uusi muresid kaela langeks. Thoriga kõrvuti kaptenisillal seistes leppisime selles omavahel kokku. Vestlesime vaikselt, ja kui

jutt otsa sai, polnud tahtmist laiali minna — mina imesin piipu, tema kissitas mõtlikult oma siniseid silmi. Kulus päev, meie pidupäev, ehkki selle auks polnud ei saluuti ega ilutulestikku.

Mäletan «Ra I» rõkatavaid pidusid. Mullu harrastasime seda laadi meelelahutust kõvasti: Esimene Tuhat Miili, Pool Teed, lihtsalt Kogunegem Kokku või Kas-Mitte-Proovida-Vene-Kalamarja? ... Carlo valmistas siis eriti maitsva rikkaliku söögi, korgiti lahti pudel «Kon-Tikit» või «Aku-Akut», kanget paksu veini, mida Thor veinisupiks hüüdis. Bravuurselt kõlas Normani suupill, Georges haaras mul peast panama kübara, lennutas selle kastile ja demonstreeris, kuidas mehhiklased oma sombreero ümber tantsivad ...

Tänavune tähtpäeva märkimine jäi ootamatult tagasihoidlikuks. Küllap sellepärast, et tegemist on erilise tähtpäevaga, teelemineku aastapäevaga.

Öösel aga tegi ookean meile kingituse, parima, mida me oleksime võinud tahta. Möödusime õnnelikult Jubi neemest. Kõik läks rahulikult, nagu õlitatult. Me isegi ei märganud maad. Alles Normani hommikustest arvutustest selgus, et sündmus, mille vastu me nii pingsalt olime valmistunud, on juba möödas.

Ka eelmisel korral oli meil Jubi pärast palju muret. Otsustaval ööl palus ennast vahti Santiago. Ta puuris pilguga pimedust ja teritas kõrvu, nii nagu suutis, kuni lõpuks märkaski hommikueelses hämus millegi arusaamatu lähenemist, mispeale äratas ka Thori. See arusaamatu jõudis aga vääramatult üha lähemale ... kuni osutus mitte maaninaks ega karideks, vaid üheks Le Havre'i tanklaevaks. Aurik laskis oma signaalil kõrvulukustavalt üürata, tegi meie ümber auringi ja kadus. Jubi neem aga, nagu selgus, oli meil selleks ajaks juba kaugel ahtri taga.

Õhtuks tõstis tuult. Pimeduse saabudes läks ilm väga valjuks. Vahis oli Kei. Magama minnes küsis Thor:

«Kuidas on?»

«Korras.»

Viie minuti pärast lajatas aga puri, nagu oleks suurtükki lastud, ja märul läks lahti.

Kargasime dekile, pilkasse pimedusse. Thor tormas vööri ja karjus sealt, et tüürpoordi sooti peale võetaks. Asusimegi seda tegema, kuid läbi tormikohina ei kuulnud ta meie vastuseid ja karjus üha ahastavamalt. Muide, ei karjunud mitte ainult tema, karjusid ja sagisid kõik — olime lihtsalt häireolukordadest võõrdunud. Norman püüdis ahtrit aeru abil

õigele poole viia, teda asendas Georges — kõik jäi tagajärjetuks. Puri lahverdas endist viisi nagu hull, raapuu peksis vastu masti, kogu laevuke vappus lainehoopidest.

Nähes, et sel kombel olukorda muuta pole võimalik, otsustasime tormiankru sisse lasta. See toimib nagu langevari, tõmbub vett täis ja hakkab ahtrist pidurdama, aidates sel moel laeva tuulde pöörata. Norman müttas ankruga, mina aeruga. See rebis ennast üha käest lahti ja tõstis mind paar korda poordi kohale õhku. Hea, et mul julgestusots ümber oli. See soonis nii tugevasti kõhtu sisse, et pidi mu peaaegu pooleks tõmbama. Aerutasin niimoodi minutit viisteist ja laev hakkas õiget koosi võtma, jäi ainult soodid ära pingutada ja puri tuulde seada ... Aga kõik olid unustanud tormiankru, millest nüüd polnud enam kasu, ennemini kahju. Niisiis — kuna keegi polnud ankrut välja tõmmanud, hakkas «Ra» taas vanasse asendisse pöörduma.

Kõike uuesti otsast alata — valge viha võttis võimust. Püüdsin uuesti aerutada, kuid käed olid nagu puutükid ega kuulanud sõna. Rõhusin aerule kogu keharaskusega, surusin ta vastu põimkajuti seina ... ja tundsin, et ahter hakkas pöörama! Tegelikult oli see Normani ja Georges'i töö, kes olid vööris bakpoordi *guara*-kiilu välja tõmmanud. Et me ka varem sellele ei osanud tulla! Need kiilud toimivad ju nagu roolid, selle mõttega me nad külge olime pannudki.

Hei, ärge nüüd jälle ankrut unustage! Ankruots oli Madani käes. Päästis, et ta ei pinguta just eriti, seepärast kargasin ka ise sinna kallale, nägu vihast viltu peas ja kõige vängemad vandesõnad suus. Tõmbasin, tõmbasin, kuid tulemust mitte mingisugust.

Lõpuks, nagu naeritõmbamise muinasjutus, sikutasime oma «langevarju» kolmekesi — Madani, mina ja appirutanud Santiago. Pika pingutamise peale õnnestus balloon lõpuks ühte külge pidi tühjaks tõmmata. Oleksime selle juures peaaegu soodist ilma jäänud — viimasel hetkel suutsime veel otsa ära stopata, muidu oleks hoopis hullem nali lahti läinud, niisugune tramburai, et paljas mõte sellele võtab ihukarvad püsti.

Viimaks ometi saime mahti veidi hinge tagasi tõmmata. Jännijäänud vahimees Kei ei teadnud, kuhu piinlikkuse pärast pea pista — ta oli nii palju pahandust põhjustanud. Rahustasime teda kooris, veensime, et tema pole milleski süüdi, et ilmselt oli tuul meile vingerpussi mänginud, et «Ra I-l» oli niisuguseid asju iga päev juhtunud.

Edasiseks aga otsustasime, et hommikuni peab jääma välja

kahemeheline vaht, sest üks ei suuda laeva kursil hoida. Pole viga, see-eest on meil suurepärane käik: seitsekümmend kolm miili ööpäevas pole sugugi halb! Kiirus on meile niisamuti eluküsimus kui lennukile, kui see kõrgust kaotab. Asi seisab nimelt selles, et me vajume jälle.

Ei, nii öelda oleks vahest liiga järsk ja vastutustundetu. Tegelikult meie süvis lihtsalt suureneb, me porsume, imame vett — normaalne protsess, ainult et oodatust natuke intensiivsem.

Georges jutustas naeruga pooleks, kuidas neist Normaniga õise madina ajal *guara*-kiile välja tõmmates ootamatult sangpomme vinnavad raskejõustiklased olid saanud. Nimelt on *guara*-kiilude ja laevakere vahele seatud õhukesed papüürusevihud, et kiilud poordi ei kulutaks. Väljatõstmisel ilmnes aga, et need papüürusepuntrad olid nagu tina täis. Ometi poleks nad teooria kohaselt tohtinud üldse märguda, sest enne mereleminekut olime nad spetsiaalselt vaseliiniga sisse võidnud.

«Mulle tundus, et ma olen jälle «Ra I» pardal,» naljatas Georges.

Ka minu arvates oli sarnasus olemas, ainult et nüüd oli meil käes merematka kümnes päev, siis aga algasid ebameeldivused juba kolmandal, muutes tuleviku nii ähmaseks ja ebamääraseks, et me pelgasime omavahel sellest rääkidagi.

«Eelmisel ööl triivisime, tormiankur stabilisaatoriks taga. See tegi siiski ka omajagu kahju — ahtri parem pool vajus sügavamale kui vasak. Üldse (juba Safist peale) on meil parem pool üle koormatud. Lisaks sellele on ka tuul ja lained kogu aeg just sellest poordist. Laev püsib mõnevõrra paremale kreenis . . .»

See on väljavõte mu möödunudaastasest päevikust, 27. mai sissekanne. Edasi järgnevad elurõõmsad read sellest, kui tore kõik on ja kui rängasti papüürusespetsialistid eksivad, väites, et me ei püsi vee peal üle kahe nädala.

Ent juba 28. mail olen taas kirjutanud:

«Meie tüürpoordist käib vesi üle. Laine on peamiselt paremalt ja seepärast vettib papüürus sealtpoolt rohkem. Peab midagi ette võtma, muidu võib dekk vajuda paremaks pardaks, vasak parras aga tõusta dekiks. Thor arvab, et suurpuri peaks olukorra normaliseerima, kuid ei välista ka lasti ümberpaigutamise vajadust.

. . . Homme laadime kogu varustuse ümber paremast poordist vasakusse ja ühtlasi rohkem vööri . . .»

Alates sellest päevast muutus kraami ümberseadmine meie lakkamatuks ja loomulikuks tegevuseks. Joogivee- ja toiduamforad leidsid ikka ja jälle uusi ja paremaid asukohti, et tasakaalustada seda meie ujuvat kiike, mille üks ots oli juba ookeani rüpes.

Vahel näis isegi, et olime suutnud kaalupooled horisontaali ajada:

«7. juuni. Papüüruslaev käitub suurepäraselt . . .»

Aga ookean asus meile uue jõuga kallale ja . . .

«8. juuni. Oleme paremasse poordi kreenis ja pealegi väga tugevasti, kogu ahtri parem pool on vett täis, jalgealune liitsub, nagu oleksid sohu sattunud.»

Selleks ajaks oli selge, et viga ei peitu ainult — ja mitte niivõrd — lasti paigutuses, vaid eelkõige laevas endas, tema ehituse kvaliteedis.

«. . . Panin tähele, et parem pool on üldse halvemini tehtud kui vasak. Papüürus pole seal nii hoolikalt paigale pandud, tikub kohati nööride vahelt välja, kisub kohati kooldu. «Jah,» vastas Thor, «vasaku poole tegi Mussa, parema Omar . . .»»

. . .

«. . . Nüüd on selge, et laev peab olema ideaalselt sümmeetriline (nii papüüruse mahu kui kaalu poolest), muidu on kreen paratamatu. Kreen omakorda viib nõiutud ringi: mida rohkem papüürus vett sisse imeb, seda raskemaks ta muutub ja seda sügavamale ta vajub, sellest aga vettib papüürus veelgi rohkem ja vajub veelgi rohkem . . . ja nõnda ikka edasi.»

Kuldsed sõnad! Ja ometi olime sattunud nüüd just samasugusesse nõiaringi. Muide, ka «Ra II» pole päris sümmeetriline. Tõsi, sedapuhku ei ole laeva nõrgaks kohaks mitte ahter, vaid vöör. Lained käivad esiosast üle. Nad veerevad küll kohe ära ja vajuvad «sigarite» vahelt alla, kuid papüürus jõuab sellest parasjagu märguda, vahepeal kuivada aga mitte. Ja säärased vettinud papüürusekood, sõna otseses mõttes tinarasked, nagu Georges neid nimetas, ei tõota midagi head.

«14. juunil 1969. aastal. Pärast hommikusööki kogunesime põimkajutisse ja pidasime kaua nõu, kuidas ahtrit kergemaks teha. Kõigile on selge, et laeva tagaosa vajumine progresseerub. Thor palus Normanit kaardil näidata, kus me asume, ning arvas siis, et võib-olla tuleb meil Rohelise neeme saartel randuda ja ahtrit kaasasoleva varupapüürusega tugevdada.»

Ajalugu kordub. Algul just nagu naljaks, siis aga üha visama järjekindlusega kaldub nüüdki jutt vahefinišile sealsamas Rohelise neeme saartel või koguni Aafrika rannikul. Läheks kaldale, tõmbaks aluse välja ning kuivataks ta päikese käes ära... Kuid vastupidi eelmisele aastale ei taha Thor tänavu niisuguseid jutte kuuldagi.

Nagu tavaliselt vaidleb ta vastu punktide kaupa.

Esiteks — kaldal kuivaks laev väga aeglaselt, ja pole garantiid, et ta seestpoolt samal ajal hoopis ei pehastu.

Teiseks — Rohelise neeme saarteni tuleb purjetada veel kolm nädalat, Barbadoseni aga kuus, seega ainult kaks korda rohkem.

Kolmandaks — kui ka «Ra» tervenisti vee alla vajub, võime sõitu ikkagi jätkata, sest kajut peaks praeguse konstruktsiooni järgi veest välja jääma nagu õngekorgi ülaosa. «Ra» kujutaks endast sel juhul midagi allveelaeva taolist, kui see liigub nii, et ainult pealisehitised ulatuvad veest välja.

Ent mis kõige tähtsam — nii kaugele pole asi veel üldse läinud, ja kunas ta nii kaugele läheb või kas üldse lähebki? «Ra II» pole ju üldiselt sugugi halb alus!

Mis tõsi, see tõsi. Olgu pealegi Barbadoseni mitte kuus, vaid kaheksa nädalat purjetamist. Olgu pealegi, et me keegi pole veel põimkajuti vee peale jäämist kogenud — viimane argument on siiski veenev. «Ra II» käitub täiesti tublilt, vajumisest pole meil seni veel mingeid ebameeldivusi. Meie kaalutlused on puhtalt abstraktsed ja küllap paljus ka emotsionaalse tagapõhjaga — mäletame alles liiga selgesti «Ra I» viimaseid päevi.

«24. juuni. Parema poordi ja deki seisukord on halb. Paiguti on papüürus lahti tulnud, kajut on tugevasti paremale kaldu, nii et dekil kõndida pole võimalik ja me liigume mööda poorti.»

«29. juuni. Enam pole kahtlust, et me aeglaselt, aga ikka rohkem ja rohkem vajume. Kahtlust pole ka selles, et kuigi me ei saa hoopis ära uppuda, võib «Ra» ometi dekini vee alla jääda.»

«3. juuli. Vesi tõmbab «Ra'd» endasse. Ja vesi käib tema paremast poordist vabalt üle, nii et dekil on nüüd kena väike järv.»

«9. juuli. Parempoolsed papüürust hoidvad nöörid lähevad järjest katki, nii et kogu parem poord liigub omaette ja ähvardab hoopis lahti rebeneda...»

Aga eks alanud tolgi korral kõik väikestest, vaevumärgatavatest asjadest — kusagil paindus midagi ära, midagi porsus, imes ennast vett täis. Ei, selle kordumist me küll ei taha. Aluse ehitus ei kukkunud välja kõige ideaalsem, ka seisis ta liiga kaua sadamas, raisates tulutult suure osa oma ujuvusevarust — kuid nüüd on liiga hilja kõike seda taga nutta, ja ka kiruda pole peale iseenda mitte kedagi. Olukorrast tuleb väljapääs leida ja mida varem, seda parem.

Kutsuti kokku nõukogu — kapten, moonameister, kokk ja arst. Lehitseti läbi raamat, kus olid kirjas kõik meie toiduvarud, ja mõisteti sellest tubli kolmandik äraviskamisele.

Aktsiooni enda kirjeldamise jätan ära. Mind on lapsest peale õpetatud leiba hoidma, riieldud, kui raasuke põrandale pudeneb, nüüd aga jäi «Ra» ahtrisse pikk slepp, kus ujus nii norra, egiptuse kui vene leivapätse, kus mulksus riisi ja kohvi, makarone ja kuivatatud puuvilja...

Anna meile andeks, Yvonne!

Üksnes ähv juubeldas. Nimelt laadisime korvi, kus ta päeviti istus, poolest saadik toidukraami täis. Pärdik polnud niisugust küllust kunagi näinud ja kugistas nüüd valikuta kõike.

Muide, on vist aeg lugejale öelda, mida «Ra» pardal süüakse.

Kõige lühem informatsioon selles küsimuses kõlab järgmiselt (sügavteaduslik uurimistöö ««Ra»-ekspeditsiooni meditsiinilisi probleeme», autor J. Senkevitš):

«Lähtudes kalorsusest ja mitmekülgsusest, määrati kindlaks kaasavõetavate toiduainete nimekiri. Teatud raskusi tekkis seoses sellega, et juht ei tahtnud kasutada konserve; ratsioon kujunes seetõttu ühekülgseks ja kvantiteet kasvas. Mingeid muid probleeme toidu osas üles ei kerkinud.»

Nagu iga tõsiteadusliku töö puhul peavad ilmselt ka nende ridade juurde kuuluma kommentaarid.

Mispärast «juht ei tahtnud kasutada konserve»? Selge, mispärast — sellepärast, et iidsete meresõitjate menüüs ei olnud kinnitinutatud karpides hautatud liha ega sprotte, ja pisut ka üldisest usaldamatusest konservide vastu, arvestades kuuma kliimat.

«Me sööme aedvilja,» ütles Thor unistavalt. «Ja värsket kala.»

Tegelikult läksid aedviljad kohe halvaks, niisamuti nagu omaarid ja munad ja pakipiim. Muide, viimast oleks võinud siiski kasutada, kas või hapupiimana, kuid Thor kallas kõik enne välja, kui see korralikult hapuks jõudis minna.

Kala aga millegipärast ikka veel polnud. Varem me ei oodanudki kala — purjetasime avaookeani ja šelfi piiril, s. o. just kahe kalade levila vahekohas. Ent nüüd olime juba ookeanil! Täna ööst riputas Georges uuesti laterna üles, püüdis tabada mõnd korüfeeni, kuid sellest ei tulnud midagi välja. Paar-kolm kalakest vilksatas mööda ja oligi kõik.

Santiago istus ahtris, õng peos, õnnis nägu peas.

«Kõik kalamehed on natuke nupust nikastanud,» lasen lendu umbmäärase lause.

Santiago vaikib. Valmistub väärikaks vastulöögiks.

«Kalamehed on parimad inimesed maailmas,» vastab ta lõpuks. «Kalamehed ja antropoloogid.»

«Võta, parim inimene,» puistan talle tablette pihku. «Vitamiinid. Ilma nendeta läbi ei saa, sest sööme peamiselt kuivatatud kraami ja jahutoitu.»

Tüüpiline hommikueine-eelne dialoog:

«Jälle kaerapuder!»

«Kogu maailm sööb hommikuti putru.»

«Nii saavad meist varsti korralikud hobused.»

«Pole viga, see on kasulik.»

Nüüd olen ma kaerahelbepudruga juba harjunud, kuid möödunud aastast mäletan muudki. Kord jäin hommikusöögile hiljaks, teised olid juba lõpetanud, üksnes Thor sõi veel. Heitsin pilgu taldrikule ja tahtsin sedamaid, maitsmata «aitäh» öelda. Thoril ei jäänud see muidugi tähele panemata.

«Kas teil kaerahelbeputru süüakse?»

Vastuseks tuli ohates:

«Süüakse.»

«Samuti hommikusöögiks?»

«Jah. Ainult et mina ei armasta seda.»

«Miks?»

«Naine toppis seda mulle omal ajal liiga palju sisse, nüüd hakkab paljas mälestuski vastu.»

«Harilikult muutuvad mälestused aegamööda meeldivaks.»

«Välja arvatud see,» pobisesin mina ja panin lusika käima.

Üldiselt olime nüüd küll vaesed, kuid mitte nii vaesed, et meid oleks võinud ülemäära haletseda. Ehkki me üht-teist üle poordi viskasime, ehkki me sel aastal halbade priimuste tõttu nii piiramatul hulgal kanu ei söönud, on meie panipaikades söödavat küllalt ja meie ratsioon pole sugugi ühekülgne.

Päev algab vilistamisega: fi-fu-fa-fi-fuu ... See on Carlo, kes on tõusnud enne teisi, kolistanud juba hulk aega kambüüsis

kastrulitega ja annab nüüd signaali, et toit on valmis. Juba eelmise merereisi esimestest päevadest peale võttis ta kokakohustused vabatahtlikult oma õlgadele. Unustamatult luksuliku sündmusena on meelde jäänud esimene söömaaeg «ita» pardal — kuum riisisupp tomatite ja kanaga. Kuidas me seda helpisime! Kuidas me Carlot kiitsime! Kuidas me ei leidnud endas mehisust järele jätta, ehkki kõht oli täis!

Carlo on suurepärane kokk, helde, leidlik ja ühtaegu ökonoomne. Tal läheb kõik asja ette. Eelmisest päevast on veidi kanaliha ja sinki järele jäänud. Kohale kutsutakse vannutatud nuusutaja-maitsja Georges, kes kõik läbi uurib-puurib — ikka tükk merre, teine katlasse. Seejärel lisatakse kartuleid, peeti, porgandeid ja vett, sellest kokkuhoiu mõttes pool lihtsalt parda tagant, keedetakse see segu kenasti läbi, ja palun väga — hea rammus toit on valmis. Ainult kartul on endale mere ja mitte päris värske liha lõhna juurde võtnud.

«Ra» pardal tuntakse ka teisi firmaroogi. Näiteks kontsentraatidest puuviljasupp. Üldiselt on see supp mis supp, täpsemini öeldes kompott, ainult et maitse on tal hoopis omapärane.

See juhtus — mäletan seda, nagu oleks kõik äsja aset leidnud — möödunud aasta üheksandal juunil. Tahtsin juua, astusin kanistri juurde ja valasin endale sealt klaasitäie. Neelasin lonksu ja hakkasin kõõksuma: vesi oli hapu. Kilkasin kanistrisse ja nägin, et seal loksub mingi sogane kollakas vedelik, milles omakorda ujub veel pagan teab mis. Läksin Carlo juurde:

«Kust see vesi on võetud?»

«Eks ikka burdjukist. Muide, vala veidi vett kastrulisse, aeg on hakata õhtusööki valmistama.»

«Mitte mingil juhul, Carlo. See vesi on halb.»

«Miks ta siis halb on? Thor ütles, et kõlbab küll.»

Ruttasin Thori juurde ja hakkasin talle erutatult asja seletama. Ta kuulas mu ära ja naeratas üleolevalt:

«See pole soga, vaid tõrv. Iidsed meresõitjad kasutasid seda konserveerimiseks. Lõhn aga on tühiasi — supiks kõlbab küll.»

Ja kujutage ette — kõlbaski! Ohtul sõime puuvilja-tõrvalürpi hea isuga, palusime veel lisagi. Ja kui mulle hulk aega hiljem ühes Moskva sööklas rangelt kuivamaa kombel tehtud kompotti toodi, valmistas see millegipärast pettumuse — temas oli midagi väga olulist puudu.

Carlo on kiivas. Ta jälgib hoolega, et tema köögiseadustest kinni peetaks ja neid austataks. Abilisi sallib ta kambüüsis üksnes musta töö tegijaina. Vähimagi arusaamatuse puhul on ta kujundlikult öeldes valmis oma kokamütsi vastu maad virutama: «Saage hakkama kuidas tahate, mina enam kaasa ei tee!»

Mõnikord annab ta oma kulbi ja põlle siiski vabatahtlikult ära. Möödunud aasta neljandal juulil, USA sõltumatuse päeval näiteks usaldati lantši valmistamise au Normanile ja see sai hakkama niisuguse munaroaga, et ma praegugi vahel kalendrisse vaatan, kas meil mitte tänavu neljandal juulil samuti merel ei tule olla.

Norman tegi toitu suure sisemise rahulduse ja püüdlikkusega. Praadis peekonit, valas rasva ära, laskis lihal kuivaks tõmbuda ja alles siis lõi munad pannile. Seejärel posis ta kogu kupatuse kallal pühalikult veel minutit viis, nii et me jõudsime Ameerikat muu maailma nimel juba takka sundima hakata.

Aga suurimad elamused tulevad siis, kui Georges ülemkoka kohused enda peale võtab.

Georges on hingestatuse ja pursete kogum ning seepärast ei tea kunagi, mida temalt oodata. Kakao, juust, egiptuse kalamari — tähendab, Georges pole eriti hoos. Mis sa sellelt hommikueinelt ikka ootad — kõht täis ja korras! Aga kui ta innustub, siis sünnib tõeline ime. Kusagilt ilmuvad meepirukad — seda «Ra» pardal, keset ookeani, kõikuv dekk jalge all! —, või värske herne järele lõhnav smoorpraad värske herne garneeringuga, või smoorprae järele lõhnav hernes, millele mõni piisk sidrunimahla peale piserdatud . . . Ta on valmis talitama vastupidi kõikidele kaanonitele ja retseptidele, nii et kulinaariaklassikud hauas ringi pööravad, kuid välja tuleb oivaline!

Georges'i tüüpiliseks loometeoseks on riisipuder tomatikastme ja sidruniga, kuhu on peenestatud musta leiba ja äraarvamata kogus pipart puistatud. Proovige, ainult et sööge kindlasti datleid ja lõik arbuusi peale, ning kui midagi juhtub, kutsuge mind — tulen kui arst appi.

Võib teha ka nii: juua, vabandage väga, viina ja hammustada peale kartulit, siis asuda kohe šokolaadipudingi kallale ning alustada uuesti kartulist. Sel kombel tähistasime möödunud aastal tuhande ühesaja miili läbimist. Hommikul aga magas kogu meeskond kapteniga eesotsas kollektiivselt sisse.

. . . Lõuna on lõppemas, lauas Thor, Norman ja mina.

«Kõik,» ütlen ma. «Aitab. Küllalt.» Thor naerab: «Küll on ikka venelane,» ja jätkab kana hävitamist. Norman peab veel veidi vastu, kuid jätab siis samuti järele. Võidurikka lõpuni jõuab Thor üksinda. Igast kandist heidetakse naljaga: «Vaene Yvonne! Seda meest on küll raske toita.» Thor jääb häirimatuks. Söögiisu tabelis, mille Georges kokku seadis, on tal koefitsient 95. Normanil on samas tabelis 87, minul 73 (viimane arv on minu meelest veidi madaldatud), ja nii alanevat rida mööda ikka edasi. Unustasime Georges'ilt küsida, kelle taset ta 100-ks luges.

Väärist kandub hõrgutavat lõhna. Pimeneb, oleme päev läbi kestnud rullamisest veidi tülpinud. Carlo ja Santiago on burdjukist võetud vees kaua aega soolaliha keetnud, seda siis praadinud ja läätsedega garneerinud. Tulemuseks on küllalt hea toit.

«See on muistsete meresõitjate roog,» ohkab Thor liigutatult. «Ükski suur geograafiline avastus pole ilma soolalihata läbi saanud. Siia juurde sobiksid hästi vene kuivikud!»

Thor mäletab neid veel sõjaajast, kui tal, Suurbritannia relvajõudude nooremohvitseril, tuli käia Murmanskis. Ta ei osanud siis sõnagi vene keelt ja talle soovitati: «Te lihtsalt naeratage neile!» Ühel päeval oli kõvasti külmunud ja näljane Thor nõukogude torpeedokaatri pardal. Sünge saatja piidles välismaalast usaldamatult. Ja siis naeratas Thor, nii avalalt kui vähegi oskas. Vastuseks naeratas venelane veelgi avalamalt, võttis tal käe alt kinni, viis ta alla ja kostitas teda kuivikuga — murdis poole temale, poole endale.

Thori eritellimisel olin ma nüüd Moskvast 50 (!) kilogrammi kuivikuid kaasa võtnud, nii et arstimite kõrval moodustas see mu peamise pagasi.

Niisiis, lauale ilmusid soolaliha ja kuivikud, hakkasime mäluma. Liha meenutas mõneti kummit. «Jah,» nõustus Thor. «Teda on vaja keeta, muudkui keeta. Siis tuleb sellest supp, mitte . . .»

Äkki kostis kahtlane krõks ja Thor sülitas pihku pooliku hamba!

Tegelikult polnud see siiski päris hammas, vaid plastmasskroon, mis ei kannatanud kuivikuid välja ning pudenes puruks.

«Näed siis nüüd — sotsialistlik leib,» salvas Santiago.

«Mitte sotsialistlik leib, vaid kapitalistlik hammas!»

Thor lagistas naerda. See repliik jäi talle meelde, ta kirjutas selle taskuraamatusse, et kasutada seda oma tulevases

raamatus kui näidet «Ra» pardal toimunud kõige teravamast poliitilisest diskussioonist.

Diskussioonid, kiired ja enamasti humoristlikud, vahetevahel siiski tekivad. Keegi just nagu ei püüakski asja teravaks ajada, mõõkadel on kummipadjad otsas, kuid eks kummipadjaga võib ka paraja vopsu anda. Norman jutustab Abdullahile Ameerikast. Santiago müksab mind küünarnukiga: «Ütle talle, et Ameerikas puuakse neegreid!» Norman läheb näost punaseks, ajab rinna ette ja hakkab üksikasjaliselt rassiprobleeme arutama, ilmselt juba meie kõikide, mitte enam Abdullahi poole pöördudes. Või teine juhtum: seesama Santiago laseb lendu naljakese isikukultuse aadressil, mina aga püüan teda, hispaanlast, vastuseks Frankoga salvata.

Kõik see oli nii möödunud aastal, tänavu on mükse vähem. Kui juba niisuguste teemade arutamiseks läheb, siis tõsiselt.

G e o r g e s (mulle): «Teie maal pole vabadust, te ei saa välismaale sõita, siis kui tahate.»

M i n a: «Aga missugusel maal seda on? Marokos?»

T e m a: «Jah, iga marokolane võib välismaale sõita, kui tahab.»

M i n a: «Õigemini, kui tal on võimalik?»

T e m a: «Jah, kui tal on raha.»

M i n a: «Aga kust ta raha saab?»

T e m a: «See on juba tema asi.»

M i n a: «Aga kas sa seda tead, et marokolased ei tohi isegi omal maal ilma eriloata liikuda?»

«?!»

Georges on hämmastunud. Arbiitriks kutsutakse Thor.

«Juril on õigus. Kuid teen ettepaneku Venemaa ja Aafrika rahulikuks koostööks. Võtaksite õige papüürusevihud käsile?»

See on hirmus tüütu ja tänamatu töö. *Guara*-kiilude-alused vihud, needsamad porsunud ja rängad vihud, mis nii suure vaevaga dekile tõmmati, tuleb lahti võtta ja kõrshaaval läbi sorteerida. Igalt papüürusevarrelt tuleb vaseliin maha kraapida, et seda saaks uuesti kasutada. Rohkem meil nimelt vaseliini ei ole, tarvis on aga määrida õnaraid, kus käivad aerud. Puu on vettinud, aeru pööramine raske, nii et pärast kahetunnilist vahis olemist ei tunne enam käsi otsas. Sõrmi konksu tõmmata pole võimalik, peopesad on nii tugevasti rakkus ja parkunud. «Nagu ahvi tagumik,» naljatab Georges.

Papüürusevihud said valmis, käsile tuli võtta amforad.

Tassisime pooled neist paremast poordist vasakusse ümber ja sidusime tugevasti kinni. Kuni me sellega ametis olime, jõudis kätte õhtu.

Muide, püüdsin teha meie une psühholoogilisi uuringuid. Koostasin Thorile ja Normanile küsimustiku. Nad suhtusid vastamisse ülima tõsidusega. Erilist muret valmistas neile küsimus unenägude sisu kohta. Kumbki ei suutnud midagi meenutada. Nad kurtsid, et püüdes unenägusid meelde jätta, ärkavad nad nüüd tihti üles.

Ega me keegi tegelikult kuigi hästi ei maga. Kajut on väike, kitsas, vahel ka umbne. Ning igaühel on asemega oma hädad ja mured. Mina igatahes olin varsti nii küps, et lõin lootusetult käega, sülitasin ja jätsin kõik nii, nagu oli.

Minu magamiskoht on mäletatavasti parempoolses eesmises nurgas, Georges'i ja kajutiseina vahel. Põimsein on kummi kooldunud, madrats libiseb seina ja põranda vahele, nii et tekib küür, millelt ma vajun kord vasakule — siis nügib Georges mu tagasi —, kord paremale, tihedalt vastu seina. Seda uhuvad aga pardatagused lained, mistõttu mu seljal on ookeaniga üsna vahetu kontakt.

Möödunud aastal oli mu magamisase samas kohas ja ma libisesin ära samal kombel, sest «Ra» oli kogu aeg paremale kreenis. Kõrval magav Santiago sõitis mulle aina järele. Kord tegi ta ettepaneku heita magama mitte piki, vaid põiki kajutit, aga ka see ei parandanud asja. Püüdsin toppida madratsi alla aerutükke, nägin hulk aega vaeva, kuid sellestki ei tulnud midagi head.

Öö tabab mind siin alati äkki ja ootamatult, sest mul läheb ikka meelest aset aegsasti valmis teha, puhastada ta kogu sellest kraamist, mis sinna päeva jooksul on kogunenud — särk, fotoaparaat, märkmik ja muu, kõik vedeleb, nagu juhtub. Süütan taskulambi ja torkan asjad kas seinal asuvale põimriiulile või konksude otsa. Raputan magamiskotilt prügi maha. Palavuse tõttu ei maga ma mitte koti sees, vaid peal, ja ta on teistpidi lahti pööratud, et tõmbelukk ei segaks. Tekk, päratu suur palakas, on muidugi kasti ja seina vahele vajunud ning mul tuleb ta sealt välja kiskuda. Lõpuks on ase valmis. Nüüd tuleb üle ukse välja vaadata, kas teksaspüksid, särk, sokid, sviiter ja nahkjope ripuvad ikka nii nagu vaja. Ma ei jäta neid kajutisse, sest pimedas ja peale unisest peast on sees väga halb riietuda.

Nüüd magama! Aga und ei ole veel, kell on alles kümme. Ometi algab kell neli minu vaht. Kas võtta unerohtu? Georges ja Santiago nuiavad seda kogu aeg ja ma võtan ka ise

vahel uinutit. Kuid siis on hoopis raske tõusta. Parem kannatan niisama ära.

Vähkren ja siplen, pähe tikub sobimatuid, igal juhul ajakohatuid mõtteid.

Tundub, et silmad on vaevalt jõudnud kinni vajuda, kui kuulen Thori häält. Ta hõikab kaptenisillalt. Tähendab, on aeg tõusta.

«Jah, jah,» vastan poolunes vene keeli, «tulen.»

Hakkan magavate kehade vahelt diagonaalis välja ronima, suund esialgu Thori vabale kohale. Soohh! Olen tema asemel. Nüüd võib ringi vaadata.

Jalad, kõikjal ainult jalad!

Magava inimese jalad väljendavad minu arvates tema iseloomu niisama hästi kui nägu või käed. Norman näiteks seab magades jalad korralikult üksteise kõrvale; Santiago jalad on põimunud keerukasse puntrasse nii nagu ta mõtted ja tundedki; Georges'i, selle siira selli jalad on laiali välja sirutatud; Carlo näib ka unes mööda mägesid ronivat, toetudes rohkem vasakule jalale, kuna ta parema kunagi ära murdis ja see nüüd põlvest hästi painduma ei anna.

Jah, magaja jalad võivad palju kõnelda. Kahju, et ma varem sellele tähelepanu pole pööranud, sest ka magava naise jalad võivad ju midagi öelda . . .

Ronin neljakäpakil väljapääsu juurde. Vaatan lambiga — muidugi, riided on maha kukkunud. Kus on sokid? Sokid on käes, nüüd särk, siis kõige raskem — püksid. Need on kuidagi korpunud, kokku tõmbunud. Poen neisse vist niisama suure vaevaga kui husaarid omal ajal oma seemisnahkseisse. Sviiter (olen selle õhtul jälle unustanud pahupidi pöörata), nahkjope, müts. Kas piip ja tubakas on käepärast? Tubakas on taskus, aga piibu — see on meil kahe peale — pidi Carlo ukse kohale panema. Nüüd vaja võtta veel see plastikaatümbrises kaustik sealt riiulilt . . .

Oleks nagu valmis! Ei, unustasin nina sisse kreemitada. Mu nina on mu vaenlane! — see häda annab ennast kogu aeg tunda.

Laev lengerdab küljelt küljele, tasakaalu hoida on raske. Elektrilamp ühes, märkmik teises käes, püüan olla äärmiselt hoolikas, kuid astun lahkumiseks siiski Carlole peale. Ta ei ärka sellest üles, ainult pomiseb midagi läbi une, ilmselt vannub tulist kurja. Olen unustanud julgestusotsa külge panna, otsin, kus ta on. See nõuab veel minuti, aga Thor seisab kaptenisillal ja ootab vahetust. Kuni ma pole üles jõudnud, ei lahku ta sealt. Hirmus piinlik. Pean veel jooma,

ja ka vastupidi . . . Lähen algul komistades kambüüsi, otsin üles oma toidunõudekoti, leian välipudeli, joon. Siis komberdan ahtrisse. Ja alles siis lõpuks jõuan juhtimissillale. Viisteist minutit on üle läinud! Mis parata, teisiti ei tule mul kuidagi välja. Just sellepärast ma ennast varem üles ajada palungi, et jääks väike ajareserv.

Thor ei pahanda, räägib nagu tavaliselt:

«Ole tähelepanelik ja ettevaatlik. Ega sa julgestusotsa ei unustanud? Püüa pidada vest-nord-vesti. Kui midagi huvitavat on, kanna bloknooti sisse.»

«Hüva, head ööd!»

Mulle jäävad seltsi pakkuma nüüd üksnes rooliaeru käepide ja kompassi helendav skaala. See kumer läbipaistev silm pöörleb kogu aeg ühest küljest teise ja tahab ikka kusagile mujale näidata. Algab meie kahetunniline kahevõitlus: minu käes on aer, kompassi liitlasteks tuul ja ookean.

Hetk tähelepanematust, ja juba sööstab kompassiroos vurrina vasakule. Võtan kogu jõu kokku ja surun aeru üles, aas, milles ta libiseb, tõmbub pingule . . . Ootan ja valvan — kas suutsin aluse kursile tagasi tuua või ei. Kompass näitab esialgu ikka veel vasakule, kuid hakkab siis aeglaselt-aeglaselt tagasi nihkuma. Seejärel läheb tagasipöördumine järk-järgult üha kiiremaks. Tuleb temast ette jõuda! Lasen aasad lahti ja tõukan rooliaeru eemale. Jõudsin parajasti, väga hea. Osutikolmnurk püsib numbril 305°, kuid hakkab siis taas kõikuma — siia, sinna . . . Kuhu siis ometi? Selge, paremale. Uuesti rooliaer kergelt alla! Aga nüüd pöördub «Ra» hoopis vasakule. Kiiresti aer üles!

Ajuti hakkab kompass petma, rahustab maha. Ta läbipaistvale pinnale ilmuvad korraga hoopiski sobimatud pildid: sealt just nagu naerataks vastu inimnägu, pilgutaks silma . . . Tekivad kujutlused tõmmust, sametjast, merehõngulisest naisekehast ja pehmetest huultest . . . Trahh! Tohutu purjekangas lajatab nagu kahur. Kiiresti-kiiresti, enne kui laev jõuab kanduda üle surnud punkti, kust teda saab tagasi üksnes kogu meeskonna jalulelöömisega! Surun rooliaeru poordi, nii palju kui annab. Haaran soodi ja tõmban, aga see vastaline, isepäine elukas rabeleb, tahab mind üle parda lüüa. Lõpuks hakkab pinge järele andma. Heidan pilgu kompassile — jumal tänatud, ronib vaikselt paremale! Sain siiski hakkama. Varsti tuleb Georges üles ajada. Läidan piibu, ja jälle purjeplõmatus, jälle tuleb kõik algusest lõpuni läbi teha.

Üldse on see öö ebameeldiv, tuul vinge ja puhanguline,

pealegi mitte samast suunast kust lained. Tekivad «käärid», mis eksitavad, kannavad meid alatihti kursilt ära.

Mõnikord on vahi lõpetamine raskem kui vahti tulek. Mäletan möödunud aastast üht niisugust ööd: kogu aeg oli mässamist — puri lõi tuulest ära, aer ei püsinud pesas... aga kui ma siis pärast oma vahi lõppu läbimärjana ja väsinuna tahtsin Carlot äratama minna, märkasin, et topituli ei põle. Olin sunnitud masti ronima ja laterna maha võtma — ülal pole võimalik teda läita, sest tuul puhub tiku kohe ära. Siis selgus, et petrooleum on otsas ja seda on vaja juurde valada. Tegin ka selle asja korda. Seejärel ronisin uuesti masti ja panin laterna tagasi. Nüüd vaatasin igaks juhuks üle ka teise, roolisilla tule. Selgus, et sellega on samad lood! Lõpuks oli kõik korras. Kirjutasin kompassinäidu üles ja lõin Carlo maast lahti. Kõikide nende lisatööde tõttu — ühe õnn, teise õnnetus — oli ta saanud tund aega kauem magada.

Aga kõige rängem vahi oli mul vist küll «Ra I» meremaka lõpul, pärast viimast suurt märulit «Kõik-see-mees-dekilel», millest ma jutustan edaspidi. Tol ööl polnud ei eriti valju tuult ega lainet, oli ainult hirmus unevaevus. Olgu istudes või püsti, ikka tuli peale tinaraske rammestus. Koorisin endal kõik riided seljast, nii et jäin ainult trussikute väele, lonkisin vööri — õnneks polnud tarvis kompassi jälgida —, ja alles seal, tuule käes, läksin veidi virgemaks. Jõin vett, sõin ühe õhtusöögist järelejäänud musta ploomi, istusin ebamugavalt — kajuti ukse kõrvale kõlepuntrale —, ikka selleks, et mind unemõnusus ei valdaks, ja ei suutnud ometi vastu panna, iga paari minuti tagant muudkui suigatasin ja ärkasin, suigatasin ja ärkasin. Täpselt kell kaks äratasin Abdullahi, ning suutmata ära oodata, millal ta välja tuleb, pugesin ettenähtud korra vastaselt asemele ja vajusin unne.

... Üldiselt aga meeldib mulle vahisseismine. Pakub sisemist rahuldust.

Esimestel minutitel tunned ennast küll veidi ebamugavalt, siis aga just nagu kasvaksid aluse, juhtimissilla, aerude, ookeani ja tuulega kokku. Kui selle aeruga ainult kergemini hakkama saaks — vahel liigub ta vabalt, nagu õlitatult, enamasti aga tuleb teda kogu jõust lükata või tõmmata, üha uuesti punnitada. Vaseliinist pole suuremat kasu.

Kaptenisillal tuleb ka peaga töötada, kätest üksi on vähe. Üleeile olime siin Santiagoga kahekesi — mina parempoolsel, tema vasakpoolsel aerul. Kui osuti kriitilise rumbini jõudis, hüüdsin: «Davai!» ning Santiago aitas oma aeruga

kaasa. Järsku käis mul sähvatus peast läbi: aga mis siis, kui hoida vasakut aeru kogu aeg nurga all, nagu pöördeks? See väldib aluse hälbimise juba ette.

Seadsime aeru uude asendisse ja mõistsime, et olime teinud maailmaajaloolise avastuse. Enam polnud muret. Meie vaht möödus rahulikult.

Ka täna polnud võimalik roolis üksinda hakkama saada. Ilm oli halb juba eile, aga kui ma öösel ärkasin, tundsin lausa tõsist, banaalset hirmu. Isegi põimkajutis võis tajuda, kui ebatavaliselt kiiresti me kihutame. Ookean möirgas, laevuke paiskus siia-sinna, ukseavast paistis; kuidas tohutu suured vahuharjad kord nähtavale ilmusid, kord jälle kadusid ... Selga mööda jooksis alla külm võbin. Ent seal kõlas mind vahti kutsuva Santiago hõige ja enam polnud aega hirmu tunda, tuli tööle asuda.

Niisugust tormi polnud ma oma ihusilmaga veel näinud. Mitte alla seitsme palli. Ühtlaste, lõputute ahelikena ründasid meid kolmekorruselise maja kõrgused lained. Kui «Ra» sellise valli harjale kerkis, näis, nagu avaneks all põhjatus. Seekord ei andnud Santiago mulle parempoolset aeru, nähtavasti tahtis ta ennast proovile panna. Sedaviisi seisin kaks tundi niisama valvel, aidates teda ainult vahetevahel.

Tuiskasime edasi nagu linnutiivul. Kahjuks polnud võimalik otsekurssi pidada, hälvete amplituud ulatus neljakümne kraadini. Muidu aga — veel paar-kolm niisugust ööd ja pool teed olnuks seljataga.

Hommikuks tuul vaibus veidi ja ka ookean rahunes. Pärast vahti pesin ennast ja kaptenisillast mööda pugedes heitsin pilgu selle serva alla. Sinna polnud enam suurt midagi jäänud, kõik oli kas minema visatud või mujale ümber paigutatud. Alles oli üksnes päramootor, kast puusepatööriistu ja neli veekanistrit. Näis veider, et kanistrid on nii segamini, ja ma katsusin ühte — tühi! Teine, kolmas, neljas — kõik tühjad!

See oli juba hoopis ootamatu lops.

Pole siis ime, et käesolevast leheküljest peale hakkab mu kirjapanekuis üha sagedamini veest juttu tulema. Sellest on mõtet rääkida.

Mäletan, kuidas ma oma esimestel Safis veedetud päevadel närveldasin. Laev on juba liikuma hakanud, teda veetakse Kairost Atlandi kaldale; Safi sadamast on leitud vaikne nurgake pontoonalusega, mille kõrval «Ra» peab ära seisma oma turdumisaja; Yvonne, Georges ja Carlo tassivad juba toidukraami pontooni juurde; ärasõidupäev on lausa käega

katsuda... kuid vett ikka veel ei ole! Pole piiskagi sellest poolteisest tonnist, mis on otsustatud kaasa võtta. Ja vastutama pean selle eest mina.

Mulle viirastus juba, et mind vaadatakse kahtlustavalt: näe nüüd seda vene arsti! Ega Heyerdahl temaga järsku liiga ülepeakaela kokku ei leppinud?

Aga mis ma teha sain?

Safis on nõndanimetatud poolkinnine veevärk. Joogivesi voolab arteesia kaevudest linna mööda astanguid, ning analüüsid kinnitasid ikka ja jälle, et sellist vett on ohtlik ookeanile kaasa võtta. Ta peab ju vähemalt oma kaks kuud säilima!

Olin kontaktis linna sanitaar-epidemioloogiajaamaga ning mulle soovitati üksteise järel mitut allikat. Kuid kõik nad tuli välja praakida, kuni lõpuks ilmus silmapiirile monsieur Chanelle.

Kes just kelle poole pöörduda soovitas, seda ma enam ei mäleta, kuid juba esimene kohtumine monsieur Chanelle'iga jättis väga meeldiva mulje.

Sõitsime tema farmi, kus ta näitas meile oma allikat ja otsis rahakapist välja sada aastat vanad paberid, milles igasugu inglise lordid, prantsuse miljonärid ja ameerika kindralid, kõik, kellel kunagi oli avanenud võimalus monsieur Chanelle'i allika vett maitsta — küllap siis juba papa Chanelle'i või vanapapa Chanelle'i ajal, sest praegune polnud tollal veel ilmavalgust näinud —, avaldasid sellesinase vee kohta ohtralt kiitust.

Maigult oli see vesi tõepoolest oivaline, ja et ka bakterioloogilised proovid meelehärmi ei valmistanud, lisandus monsieur Chanelle'i pikka klientide loetellu ka Thor Heyerdahli nimi.

Vee hoidmiseks olid meil kohapeal valmistatud saviamforad — peale sardiinide on Safi kuulus ka oma keraamika poolest. Lisasime joogiveele spetsiaalset konserveerijat, surusime nõudele ümmargused korgid peale ja valasime need kipsiga kinni.

Osa vett talletasime burdjukkidesse. Konserveerimise eest hoolitses Thor isiklikult. Nagu mäletate, kasutas ta iidseid retsepte ja meie puuviljasupid said sel moel pikantse kõrvalmaigu. Umbes viissada liitrit otsustasime aga puutumatu tagavarana kaasa võtta plastikaatkanistrites. Selle koguse peitsime reporterite valvsa pilgu eest kaugemale, et «Ra» ideed mitte kompromiteerida.

Vett oli palju. Vett joodi ilma igasuguste kitsendusteta,

teda kasutati keetmisel, teda imbus välja kipskorkide vahelt — muide, need korgid ei õigustanud ennast üldse, nad on liiga hügroskoopsed, teisel merereisil asendasime kipsi parafiiniga. Mõned amforad viskasime rasketel tormihetkedel lihtsalt üle poordi... Ja, rõhutan veel kord, selleg1poolest oli vett rohkem kui küllalt.

Vahepeal ei protesteerinud me isegi siis, kui Abdullah kasutas joogivett oma rituaalseteks pesemisteks, ehkki see oli ilmselt liigne luksus.

Nähtavasti oli «Ra I» pardal valitsenud mageda vee küllusest mingi rahulolupeapööritus ka uuele reisile üle kandunud — «Ra II» lasti kavandades olime teadlikult vähendanud mageda vee varu. Milleks liigset ballasti kaasa vedada? Kogemused on näidanud, et kahest liitrist inimese kohta päevas piisab täiesti!

Vähe sellest — vabastades ennast liigsetest moonavarudest, olime loobunud ka kolmest kannust veest. Tervelt kolmest kannust! Kõik see toimus üleeile, täna aga põrnitsen ma tühje kanistreid ja lahtipõrunud korke ning arvestan: ööpäevaga oleme jäänud ilma saja kaheksakümnest liitrist veest! Meie tingimustes kaheteistkümne päeva ratsioon.

See pole veel lausa tragöödia, kuid tänasest päevast peale oleme siiski sunnitud vee kasutamisel üle minema kokkuhoiurežiimile.

Tuju on sellest hoolimata hea. Meeskond on suurepärane, ka uustulnukad on hästi sisse elanud, eriti alati tasakaalukas ja väga viisakas Kei, kes hommikust õhtuni midagi murksib, enamasti koos Carloga. Nad on teineteisesse arutult kiindunud ja tituleerivad teineteist maestroks. Olgu Kei kõnepruugi näiteks katkend tema vestlusest Thoriga pärast vahti:

«Kuidas oli? Raske?»

«Ei, Thor, ei olnud raske.»

«Eks vahetevahel ikka oli?»

«Jah, vahetevahel oli küll.»

Keil on praegu palju muret. Eile või üleeile poetas Thor, et keegi pole veel mahti saanud «Ra» ümber tiirutavaid haisid filmida. Kohusetundlik Kei võttis neid sõnu südamesse ning meisterdas endale masti spetsiaalse vaatluskorvi, kus ta nüüd, kaamera peos, tundide viisi istub ja valvab. Aga just nagu kiuste pole seni, kuni Kei mastis viibib, näha ühtegi haid. Ent tarvitseb tal vaid mõneks minutiks alla einetama tulla, kui nad on kohe platsis.

... Aga laeva esiosa vajub siiski kogu aeg.

Täna on 28. mai, merematka kaheteistkümnes päev. Viimasel paaril päeval oleme arutihti näinud, kuidas Georges ja Santiago või Santiago ja Norman vöördekil seisavad ja olukorda hinnata püüavad. Mida seal täpselt kõneldakse, pole kuulda, kuid kõik on niigi selge.

Thor on meelestatud optimistlikult: tal on ehitajate lubadus, et «Ra II» suudab vähemalt pool aastat vee peal püsida! Aga indiaanlastel polnud ju aimu ei ookeanilaineist ega meie laasti suurusest — eks ole nii, Thor?

Kapten kehitab kangekaelselt õlgu. Ta on nii rahulik, et tema peale vaatamineginegi võtab kadeduse pärast kollaseks.

Olgu me pealegi arad vennikesed ja paanikatekitajad, kuid esiosaga pidi midagi ette võtma. Kõigepealt tahtsime vabastada vöördeki kogu ülearusest kolist — puitkattest, kastpuurist, kus me varem kanu olime pidanud ja mis meid nüüd söögilauana teenis, ning paljust muustki. Läksin Thori käest sellele ettevõtmisele sanktsiooni saama. Ta kuulas mu tähelepanelikult ära ja küsis siis:

«Aga kuidas me edaspidi sööma hakkame?»

Sattusin segadusse.

«Kuidas me sööma hakkame?» küsis Thor uuesti. «Ma ei taha taldrikut põlvedel hoida.»

«Kõige tähtsam on siiski Barbadoseni jõuda.»

«Õigus. Kuid ma ei taha laevast seapesa teha. Sea moodi elamine mõjub meeskonna moraalile.»

«Mulle on kõige tähtsam kohale jõuda,» sekkus Georges. «Kuidas ma kohale jõuan, kas kuninga kombel või sea moodi, sellel pole tähtsust.»

Thor kiikas silmanurgast mind, ei leidnud aga mingit toetust ja ohkas:

«Hästi. Olen nõus, et vöör tuleb võimalikult vabaks teha, las kuivab ja läheb kergemaks. Võtke siis pealegi see asi käsile.»

Asusime Georges'iga tööle. Poole tunni pärast tuli ka Thor meile appi. Olime puuri juba kinnitusõnaratest välja sikutanud ja lõime tal järk-järgult laudu küljest lahti, kui kapten meid uuesti peatas:

«Kui ainult puuri võrekülg järele jätta, siis ei kaalu see ju peaaegu mitte midagi, kuid temast võib ometi toreda söögilaua meisterdada.»

«Mis asja? Laua?»

Olime lauale mõtlemisegi juba unustanud ning leppinud teadmisega, et hakkame elama ilma lauata, et ajame väga

hästi läbi ka pinkidega, süües kahes vahetuses, kummaski neli meest. Vööri ei tohi ju korraga palju rahvast lasta, see oleks ülearune raskus, ja kui sel ka kohe tagajärgi pole, võivad need ilmneda homme.

«Kordan veel, et tuleb mõelda ka meeskonna moraalile,» lausus Thor ja ta silmad tõmbusid pilukile. Mul kargas hing täis ja ma läksin ära.

Põimkajuti sissepääsu juures võttis viluvanni Santiago, kes oli samuti opositsiooniliselt meelestatud. Istusin tema kõrvale ja minutit kümme me lihtsalt põhjasime Thori, tema kangekaelsust ja jorisemist, ning jõudsime ühisele arusaamisele, et sel aastal on laeval kõik kuidagi teisiti, et meis on midagi muutunud.

Samas aga taipasin, et küllap on kõigepealt muutunud midagi minus endas. Kas ma oleksin eelmisel merereisil hakanud sel ajal keelt peksma, kui teised tööd teevad? Kui ma selle mõtteni jõudsin, jätsin jutu pooleli ja läksin kajutisse oma arstiasju kokku panema.

Thor oli sünge õhtuni. Ta vestles millestki Carloga ja see valas ilmselt veelgi õli tulle. Olukord muutus üha pinevamaks.

Hoolimata lengerdusest ja aeruga jahmerdamisest, tundsin öösel kaptenisillal seismisest suurt kergendust: lõpuks ometi polnud tarvis diplomaatiat taga ajada ega võõras keeles ümmargusi fraase kokku seada.

Normani andmeil olime eelmise ööpäeva jooksul katnud kaheksakümmend üks miili, mis nähtavasti oli «Ra II» võimete lagi ja millest suuremat kiirust me ei suutnud välja pigistada.

Hommik oli sünge. Sünge oli ka meeleolu. Thor oli endist viisi keskendunud, silmad külmad. Einetasime vaikides. Pärast hommikusööki teatas kapten, et ärgu mindagu laiali, tuleb tõsine jutuajamine.

Nagu ikka alustas ta kaugelt, «Ra I» ehitusè eripärast, tema headest ja halbadest külgedest, jõudis siis jutujärjega praeguse aluse juurde ja kordas lühidalt kõike, mida me niigi teadsime: katamaraani konstruktsioon, osa papüürusest on otsast mäevahaga töödeldud, vöör ja ahter on üles painutatud . . .

««Ra II» pole parv, vaid tõeline merealus, millel esineb nii piki- kui ka külgkalle. Seega on tema puhul täiesti normaalne, koguni paratamatu, et ta lengerdab ja tal lained üle poordi voogavad. See aga ei tähenda hoopiski, et me kaptenisillani vee alla vajume. Mõistan teie muret, kuid

pidage meeles, et «Ra II» pole «Ra I»! Kas te tõesti arvate, et minu soov Barbadoseni jõuda on väiksem kui teie oma?»

Ta esitas oma seisukohad põhjalikult, punkt-punktilt. Need olid kõik üldtuntud tõed, kuid nii veider kui see ka ei ole, me kuulasime teda järjest suurema huviga ja pinge hakkas lõdvenema. Kui tähtis on veendumus!

«Jah, meil on tarvis laeval veel palju ära teha,» võttis Thor oma jutu kokku. «Ainult et mitte just sellel tasandil, mida teie silmas peate. On tarvis, et laevas valitseks kord. Rääkisin sellest küllalt sageli juba eelmise mereretke ajal. Ei tohi lubada vähimatki räpasust, kasimatust. Ei tohi lubada ükskõiksust, minnalaskmist. Dekil ei tohi vedelda ühtki tuletikku ega suitsukoni. Keegi ei tohi olla vahis ilma julgestusrakmeid kinnitamata. Ka kohustused tuleb meil konkreetsemalt ära jagada. Arvan, et oleks hea teha seda järgmiselt: Carlo vastutab toiduvalmistamise, taglase korrasoleku, foto- ja filmiasjanduse eest, Keile jääb filmimine, Carlo abistamine ja puusepatöö. Georges'ile jäävad veealused asjatoimetused pluss köögi koristamine ja loomade eest hoolitsemine. Santiago vastutab toidumoona ja veevaru ning nende säilimise eest. Madani objektideks olgu ookeani saastatus ja kõik tuled laeval. Jurile jäävad päästevestid ja -rõngas, tormiankrud ja muidugi meeskonna tervis. Norman on navigaator ja radist.

Lisaks sellele on tarvis sisse seada päevane vahiteenistus. Öösiti kehtivad meil ranged vahikorrad, päeval aga ei vastuta keegi. Oleme harjunud mõttega, et päeval on ohud väiksemad, tegelikult see nii ei ole. Ootan selles küsimuses teie nõuandeid ja ettepanekuid. Ja veel — lepime kokku, et hommikusöök toimub nüüdsest peale alati kindlal kellaajal. See on ju korralagedus — Carlo tõuseb enne teisi, teeb toidu valmis ja on siis sunnitud ootama, kunas meie ärgata suvatseme.»

Arutada polnud midagi. Otsus võeti vastu: äratus kell seitse, hommikusöök kell kaheksa. Päeval on kordamööda vahis eranditult kõik, igaüks tund aega, kokku kaheksa tundi. Ülejäänud neli tundi valget aega jaotavad need, kes parajasti vabamad, omavahel ära.

Otsustasime veel, et hommikuti koostame alati päevaplaani, määrame eelseisvate tööde ulatuse ja lepime kokku, kes keda abistab.

Sellega lõppes koosolek. Laiali minnes oli meeleolu hoopis teine kui kokku tulles. Süda oli kuidagi kergem, ka Thori

rangus ei ärritanud enam, vaid, vastupidi, rõõmustas. Nähtavasti rõõmustab niimoodi sõdur, kes on saanud selge ja täpse käsu, eriti siis, kui ta ise on selle väljatöötamisest osa võtnud.

Normanil õnnestus luua raadioside ning kõnelda Norra ja Ühendriikidega, isegi Leningradiga! Leningrad palus ka mulle mikrofon ulatada, kuid seda ei tohtinud teha. Nimelt olime eelmisel aastal vestelnud raadio vahendusel, kellega tahtsime ja nii palju kui tahtsime, aga pärast merematka lõppu saatis raadioamatööride assotsiatsioon Heyerdahlile kurja memorandumi, milles süüdistati «Ra» meeskonda raadioamatörismi reeglite rikkumises. Korrespondendiga on lubatud kõnelda üksnes teatavatest kindlatest, erialastest asjadest — kuuldavusest, aparatuurist, selle süsteemist —, kirja-, läkituse- või telegrammilaadset saadet anda on keelatud. Nii Thor kui Norman teadsid seda, kuid lootsid, et meie suhtes ollakse armulikumad ja kõik läheb niisama läbi. Aga ei läinud! Seepärast tuli meie radistil enne teist merelemineku tõsiselt pead murda — oli ju amatööride kanal ainus, mida me kasutada saime, ja kui seegi oleks meile praktiliselt keelatuks jäänud, tohtinuks «Ra» oma saatjat sisse lülitada üksnes SOS-signaali edasiandmiseks.

Pärast mitmeid taotlusi, äraütlemisi ja uusi taotlusi leiti siiski väljapääs. Norra lühilaineamatöör Chris Bockelie sai assotsiatsioonilt loa meilt igasugust informatsiooni vastu võtta, kuid ainult tavaliste telegrammide korras. See tähendab, et Chris võtab radiogrammi vastu, registreerib ära ja saadab postimajja, post esitab talle arve, tema omakorda suunab selle meile. Selgemini öeldes — iga sõna eest tuleb nüüd maksta.

Niisiis, päev möödus hästi. Pärast sööki istusid kõik lavatsil ja lobisesid tühjast-tähjast, Carlo aga hakkas heast meelest musitseerima — mängis ikka sedasama suupilli.

Järgmisel hommikul valitses samasugune harmooniline meeleolu. Tõusime täpselt ettenähtud ajal, kell seitse olid kõik jalul, pärast hommikusööki arutasime samuti rõhutatud asjalikkusega päevaplaani, ja just nagu veidi eputadeski oma «nüüdsest-peale-kehtiva-organiseeritusega», asusime tööle.

Mina meisterdasin puust konksu, mis oli mõeldud ankru riputamiseks. Thor murdis pead oma raamatu illustratsioonide teksti kallal. Ta polnud käsikirja Safis valmis jõudnud, kirjastaja aga kiirustas, nagu Yvonne eelmisel päeval raadio kaudu oli teatanud.

Töötasime organiseeritult, lõunastasime organiseeritult, samuti organiseeritult tegime seejärel tunniajalise uinaku. Siis tuli Thoril ja Georges'il päevaplaani kohaselt laeva veealune osa üle vaadata, minul aga kaptenisillal vahiteenistus vastu võtta. Seisin ja seisin, tuult peaaegu polnud, ookean oli sile nagu tiigipeegel. Vöörist kostis sulistamist ja rõõmsat naeru. Siis ütles mu kõrge organiseeritus korraga üles! Ja mitte ainult minu oma: minu järel hüppas vette Santiago, Santiago järel Norman, ja läkski lahti üldiseks suplemiseks. Me ei unustanud ka Simbad Meresõitjat, lasksime ka tema ujuma. Tegelikult ta selle üle küll eriti ei rõõmustanud, ja ehkki ta ujus nagu part kunagi, värises ta pärast kümblust pardale tulles nagu märg kana.

Pärast õhtusööki tegime kindlaks, mis päev homme on. Selgus, et pühapäev, 31. mai. Sel puhul otsustati terves koosseisus puhata. Õnneks oli ilm päikesepaisteline ja väga soe. Kokkuvõttes pole selle päeva kohta midagi kirjutada — ta möödus lobisemise ja majapidamistööde tähe all: pesime ennast, ajasime habet, korrastasime ning pesime riideid ...

Esmaspäeval läks tuul tugevamaks.

Kui hoida veidi rohkem lõunasse, saab tuult veelgi rohkem ja ka hoovus on tugevam, sest seal kulgeb tema peajoom, praegu aga liigume serva mööda. Öeldud-tehtud, muutsime suunda ja peame nüüd kurssi umbes 245°.

«Ra» purjetab üsna kiiresti, keskmiselt viiskümmend kolm miili ööpäevas. Ent kuueteistkümne päeva peale kokku oleme läbinud palju vähem kui sama aja jooksul mullu. Kurb, kuid tõsi — üheksal päeval kuueteistkümnest valitses tuulevaikus.

Nüüd asume eemal nii rannikust kui peamisest faarvaatrist, enne seda aga kubises ookean laevadest. Öösiti tundus vahel, et neid on isegi liiga palju. Mõned tulid nii ligidale, et tekkis otsene kokkupõrkeoht. Nagu ma juba eespool mainisin, panime nii mastitoppi kui ka kaptenisillale käigutuled välja. Lisaks sellele on meil igaühel üsna tugev elektrilamp, ja kui mõni laev liiga ligidale tuleb, suuname valgusvihu tema navigatsioonikambri aknast sisse või siis libistame korduvalt oma purjest üle, valgustades seda nagu ekraani.

Külm dušš, mille Thor meile korraldas, andis häid tulemusi. Enam me ei ahheta-ohheta ega käi alatihti mõõtmas, mitu millimeetrit alus hommikusöögist lõunani vajuda on jõudnud. Mis siis ikka, see, et me vajume, on vaieldamatu, papüürus imeb vett sisse, aga sellest ujuvusest vist siiski piisab meile, ja «pärast meid tulgu või veeuputus».

Uht-teist me ometi ka parandasime ja kohendasime: pingutasime trosse, mis vööri ja ahtrit paindes hoidsid, tugevdasime kaptenisilda. Kei täiustas leierit, Carlo remontis ära logisema hakanud tullid.

Üldiselt on Carlo viimastel päevadel sünge, midagi nagu vaevaks teda.

Eile või üleeile nägi ta mind fotoaparaadiga ja tundis huvi, kellele ma pilte teen. Vastasin: «Endale ja Thorile. Mis siis?» Ta läks nördinult minema ja rääkis hulk aega Thoriga itaalia keeli. Nagu selgus, häiris teda see, et kõik meeskonnaliikmed pildistavad endale, tema aga ekspeditsioonile. Kas temasugune professionaal tõesti kardab, et minusugune käpardist diletant võib talle konkurendiks kujuneda?

Täna läks ta tülli Santiagoga, nii et toidutegemise võttis enda peale Georges, kuna tema seisis kaptenisillal vahis.

Vahel esitan endale küsimuse: kumma ma kaasa võtaksin, Georges'i või Carlo, kui ekspeditsiooni koosseisu oleks võimalik võtta ainult üht ja see oleks minu otsustada?

Carlo on suurepärane sell ja Georges on suurepärane sell. Carlo on erakordselt töökas ja kahtlemata langeb tema õlule «Ra» pardal kõige rohkem asjatoimetusi. Georges on eriti tubli siis, kui saab ennast näidata ja vägitegusid korda saata, argiülesannetest on ta aga valmis kõrvale hoidma. Carlo lükkab abipakkumised alati uhkelt tagasi, Georges võtab need rõõmuga vastu. Carlo on teiste tegevuse peale kade, ta just nagu kardaks, et kaaslane suudab küüne võrra rohkem ära teha kui tema, Georges on õnnelik, kui arvab, et suudab kaaslasest kavalam olla.

Carlo on tõsimeelne töömees, Georges lõbus peiar. Aga kumba neist siiski «Ra» pardale võtta?

Ei oskagi öelda. Raske valik, hea, et mul seda teha ei tule. Armastan Carlo Maurit seepärast, et ta on selline tugev isiksus, ja armastan Georges Souriáli seepärast, et ta on selline muretu ja sisemiselt organiseerimatu inimene. Mulle tundub, et ekspeditsioonile on vajalik nii Carlo oma leppimatuse, oma tervikliku ja kindla iseloomuga, kui ka Georges, kes võib iga hetk mõne meelelahutuse välja mõelda ja aitab naljaga kõiki teravaid nurki siluda, soovijaile aga pakub alati rikkalikke võimalusi moraalilugemiseks ja kriitikaks — on kelle peale meelepaha välja valada.

Kirjutan parajasti neid ridu, kui Carlo ahtrisse oma hindamatute trosside juurde minnes minust mööda läheb, hetkeks peatub ja pilgu mu kaustikusse heidab:

«Paned aga kõik paberile? Lase käia, lase käia!»

«Mis siis?»
«Mina, näe, ei suuda.»
«Miks?»
«Pole õiget olemist — liiga raske, ohtlik, palju tööd . . .»
Vahel mõtleb Carlo endale välja töid, mis polegi kõige otstarbekamad. Kord tõstis ta põimkajuti kastid üles, tiris kannud, kanistrid ja igasugu muud träni sealt alt välja, kuid tekkinud tühikut millegagi ei täitnud. See aga on halb, sest kui nüüd laine tuleb ja laev hetkeks mitu tonni vett sisse saab, jõuab ta jälle sügavamale vajuda, ehkki ülearune vesi hakkab muidugi ka kohe ära voolama. Ütlesin seda Carlole, kuid ta sai taas pahaseks.

Mis kärbes teda küll hammustanud on?

Üldiselt on kõik hea, kurssi peame eksimatult, otse Barbadosele. Muide, veel pole selge, kuhu me täpselt välja jõuame, mis kujuneb meie merematka lõpp-punktiks. Mina oleksin eelistanud Trinidadi, mitte Barbadost, aga eks näe, praegu on meil veel nii see kui teine laskmata karu nahk. Ent kuidas ka poleks — täna on juba 1970. aasta 5. juuni, me purjetame kahekümnendat päeva, ja pole asigi!

Ei, päris nii öelda ei saa, et pole asigi. Möödunud ööl äratas Thori võigas hääl — keegi karjus unes metsikult. «Õudne hala,» ütles Thor selle peale.

Midagi toimub. Mitte niivõrd laevaga, mitte marsruudiga, vaid meie endiga . . .

KOLMAS MÕTTEMÕLGUTUS

psühholoogilisest eksperimendist, mille osalised me kõik tahes-tahtmata oleme

Kord õhtul, see oli veel «Ra I» pardal, istusin, tegin piipu ja vaatasin kuud. Thor küsis:
«Tahad sa Kuuga kõnelda?»
Mühatasin vastuseks muigama.
«Ei, tõsiselt! Võime seda teha, kui «Apollo» ekipaaž seal maandub.» Ning ta jutustas, et USA raadio olla pakkunud võimalust luua selline reklaami-raadioseanss, midagi sajandi sensatsiooni taolist: enneveeuputusaegne laev ja tänapäeva ülimoodne kosmosetehnika ühe niidi otsas.

Niisugust seanssi ei toimunud, kuid niit on meil tõepoolest üks.

«Ra»-reisil on mõndagi ühist kosmoselennuga: nii seal kui siin on ümberringi piiritu avarus, keset seda avarust tilluke saareke, saarekesel aga inimesed, kel tuleb kaua aega õlg õla kõrval elada ja töötada.

Väljendit «õlg õla kõrval» on siinsete tingimuste kohta teadlikult sõnasõnalises tähenduses kasutatud. Ja mõnikord pole tal hoopiski seda mažoorset värvingut, mida võiks oodata.

Kujutlegem korraks parimat varianti, mida on võimalik välja mõelda: planeetidevahelisele retkele siirdub meeskond, mis koosneb viimseni suurepärastest, ideaalsetest inimestest. Aga kas saab anda garantii, et neil ei teki lennu kestel omavahelisi suhtlemisraskusi?

Niisugust garantiid anda ei saa.

Inimene pole seeriarobot. Ka kõige suurepärasemal iseloomul on kramme ja konarusi, mis tavaliselt just oma kordumatusega veetlevad. Harilikes tingimustes saab nende

üle ainult rõõmu tunda, ent kui tingimused muutuvad äärmuslikeks, ekstreemseiks, nagu öeldakse — on raske, ohtlik, kitsas, nukker —, siis haakuvad krammid-konarused üksteise külge ja kogu suhtlemismehhanism hakkab krigisema.

Kui analoogiate keeles edasi kõnelda, on seejuures tähtis veel surverežiim. Küllap igaüks, kes on pusinud kruvikeerajaga magnetofoni kallal, on näinud, et kuni surve pole läinud ülemäära suureks, libisevad lihvitud kettad üksteise vastas suurepäraselt. Inimvahekorrad, kui lähedased nad ka poleks, eeldavad samuti teatavat distantsi. See distants võib olla mikroskoopiliselt väike, umbes niisugune nagu jää ja uisu vahel, või isegi niisugune nagu lapiti laotud žiletiterade vahel, seega peaaegu tajumatu. Kuid ta ainult näib tajumatuna, sest kui see vahe ükskord tõepoolest kaob, tekib ülitugev kokkusurutus, pinge. Kabiinis pole üksindus võimalik, siin teiste eest peitu ei poe, oled tervenisti nagu peo peal, kogu aeg teiste seas, pidevas kontaktis, tahad sa seda või ei.

Ja kui sul sellele lisaks on harilik, sugugi mitte ideaalne iseloom, ning su kaaslastel samuti . . .

Välismaa ulmeromaanides on moes kirjeldada endassetõmbunud, tigestunud astronautide argipäevi nende sunnitud «ühises sõpruses» või «ühises vaenus», kui nad kihutavad uuele taevakehale. Vaevalt on mõtet end nii süngete prognooside meelevalda anda, kuid psühholoogilise sobivuse probleem on olemas ja tema käest ei pääse meiegi.

Tegelikult tunnevad inimesed seda probleemi juba ammu. Ta seisis täies ähvardavas teravuses Grumantil talvitunud pomooride ja «Svjatoi Foka» meremeeste ees, ta on seisnud Arktika ja Antarktika uurijate ees. Temaga on kokku puutunud ja puutuvad edaspidigi kokku kõrgmägede meteoroloogiajaamade töötajad, geoloogid; allveelaevade meeskonnad . . . kõik, kel tuleb täita oma kohust igapäevasest maailmast lahus.

Teadusliku uurimise objektiks muutus inimeste sobivus alles kõigest kümmekond aastat tagasi. Ning mu psühholoogist sõprade entusiasm mind «Ra I» pardale saates oli mõistetav — seitse meest, papüürusalus ja ookean, see on alles eksperiment! Midagi ennenägematut.

Just nagu psühholoogide tellimise peale kandis olude kokkusattumus ise hoolt, et eksperiment kujuneks veelgi keerukamaks. Meid ei olnud mitte lihtsalt seitse, vaid seitse

täiesti juhuslikult kokku sattunud. Püüan öeldut kommenteerida.

Tšaadi Vabariigis ehitatakse katselist papüürusalust. Meisterdajaiks on aafriklased, buduma suguharusse kuuluvad vennad Omar ja Mussa. Kumbki neist ei oska ühtki euroopa keelt, mistõttu Heyerdahlil on nendega väga raske suhelda. Siis aga kerkib esile nende suguharukaaslane, töötu puusepp, kes tönkab prantsuse keelt, ja kui saabub aeg Egiptusesse sõita, kutsub Heyerdahl laevaehitajaina kaasa kõik kolm kohalikku meest. Puusepa mereleminekust pole sel ajal juttugi, meiega peab papüüruslaeva pardale asuma «eestööline» Omar. Kuid varsti selgub, et Omar on haige, ning tema koha saab lõbus ja nutikas tõlk. Nii ilmub «Ra I» meeskonda Abdullah Djibrine.

«Ra» ehitamine kestab. Paljude vabatahtlike abimeeste seas töötab tellinguil ka Georges Souriál, Thori tuttava Bruno Vailati tuttav. Jah, täpsemini kui «tuttava tuttav» ei saa tema suhet Thoriga sel perioodil määrata. See tutvus on alles üsna värske. Georges kihutab džiipil mööda Kairot ringi, hangib trosse, korraldab leiva muretsemist, jälgib purje valmistamist. Ta rebib ennast turismiministeeriumi, igasugu hankijate, instituutide ja meie ehitusplatsi vahel lihtsalt lõhki ning teeb seda kõike ilma igasuguse isikliku kasusaamise mõtteta. Talle on juba ainuüksi «Ra» teekonnaks valmisseadmine haarav seiklus, midagi äärmiselt südamelähedast. Ja siis äkki, pärast üht järjekordset väga rahmeldamisrohket päeva, sama raske teise päeva eelõhtul sõnab Thor Souriálile:

«Läheksid parem puhkama. Ma ei taha, et ekspeditsiooni liikmed ennast ülemäära väsitavad.»

Georges jääb talle ammuli sui otsa vahtima . . . ja kirjutab lepingule alla.

Santiagoga läks asi veelgi ootamatumalt. Thor tundis teda küll ka varem natuke, kuid «Ra» meeskonna liige sai temast siiski alles sellest hetkest peale, kui tal kodus telefon helises:

«Ootan ülehomme Casablancas!»

Eneselegi teadmata oli Santiago kogu aeg Ramon Bravo dublandina arvel olnud. Ja mis küll ilmas ei juhtu — akvalangist, filmioperaator ja fotograaf Ramon oli sunnitud lausa viimasel hetkel enne mereleminekut operatsioonilauale heitma.

Ka eespool juba mainitud Bruno Vailati pidi meie hulka kuuluma. Tegelikult oli see filmiprodutsent, operaator ja

sukelduja üks esimesi, kellega Thor mereretke suhtes kokku leppis. Kuid tööasjad tulid vahele ja ta soovitas enda asemele tuntud ajakirjaniku ja veel tuntuma alpinisti Carlo Mauri. Nii et Carlogi tuli «asendajana».

Päris viimaste päevadeni ei teadnud Thor õieti, kes temaga kaasa purjetab! Olukord, mis niisuguse ürituse ettevalmistamisel tundub praktiliselt lihtsalt käsitamatuna. Kuid Heyerdahli ei häirinud see põrmugi. Ta ei varjanud, et selline juhuslikkuse võimustvõtmine sobib tema kavatsustega ütlemata hästi.

Thor Heyerdahl oli ju eesmärgiks seadnud mitte laboratoorseist, vaid tegeliku elu tingimusist lähtuda. Ning ta vältis teadlikult kõike kunstlikult organiseeritut ja ettemääratut.

Tavalises argielus ei istu ju inimene klaaskupli all, ei vali endale naabreid ega kaastöötajaid. Ja Heyerdahl oli nõuks võtnud tõestada, et just nimelt tavalised, mitte millegi poolest erilised inimesed võivad ja saavad keerukates olukordades üksmeelselt ja sõbralikult tegutseda.

Ta läks veelgi kaugemale. Tõi «Ra» pardale kokku eri rasside ja erinevate, üsna vastandlike maailmavaadetega inimesi, tõestamaks sel kombel, et ühe ja sama planeedi asukad, kui neid haarab neile kõigile ühtviisi oluline eesmärk, võivad ükskõik missuguses küsimuses konstruktiivse lahenduse leida.

Meie esimesed päevad Kairos ja eriti Safis möödusidki nii, et iga tund, iga hetk pakkus Thori tõele aina vääramatut kinnitust. Kõik seitse kohanesid otsekohe ja lülitusid töösse: tassisid papüürusekubusid, sidusid köisi, kogunesid nagu kord ja kohus hotelli õhtust sööma, jõid viina ja võtsid peale kalamarja... Ning meile näis, et oleme juba ammused tuttavad, et sellist üksmeelset, elurõõmsat ja igas suhtes suurepärast meeskonda pole olnud ühelgi teisel laeval kogu meresõidu ajaloos.

Kuid arvates, et oleme üksteisega juba head tuttavad, me muidugi eksisime. Vastupidi, tutvus oli alles vaevalt alanud. Pidime esmalt selgeks saama, mis meid ühendab. Ühendas aga tollal esiteks rõõm selle üle, et saame niisugusest ahvatlevast reisist osa võtta, ning teiseks Thor Heyerdahl ise.

Vormiliselt oli Heyerdahl meie üldjuht, šeff, komandör ja kapten, kuid lisaks sellele ühendas teda igaühega meist veel teatav eriline, individuaalne niidike.

Norman oli teda varem kohanud vaid ühel korral, Tahiitil, Santiago Moskvas.

Carlo silmis oli ta autoriteetne teadlane.

Abdullah oli valmis tema ette peaaegu põlvili langema; kui palju tema, Abdullah, näeb nüüd imesid — ta purjetab merel, kus, nagu selgub, on viimse tilgani soolane vesi; ta näeb vaalu, kes meenutavad mõneti jõehobusid; ta saab rikkaks, lugupeetavaks... Ja kõik tänu Thorile, tema jahmatamapanevale ideele sõita mööda ookeani, nagu teised sõidavad mööda Tšaadi järve!

Olgu öeldud, et Thor püüdis seda Abdullahi vaimustust igati säilitada, lasta Musta Mandri pojal end hästi vabana tunda. Ja selle sõbraliku soosingu üle rõõmustas Abdullah veelgi rohkem.

Georges, kes oli Thorist Bruno Vailatilt palju kuulnud, oli hirmus uhke, et ta nii ootamatult «Ra» meeskonda sattus. Seejuures ei kaotanud ta eneseväärikust ja püüdis «sellele norralasele» võimaluse korral näidata, et ka egiptlased pole prahi pealt riisutud poisid. Ta läks läbi tule ja vee, askeldas, tassis, sidus ja laadis väsimatult... ning kiikas sealjuures Thori poole. Ja kui see siis mõne kiitva sõna lausus, lõi Georges üleni särama.

Ka mina olin Thorist vaimustatud. Mulle tundus ikka veel käsitamatu, et töötan inimese kõrval, kelle palsapuust parv tolle hiiglasliku, kummuli koma kujulise laine harjal oli nii palju aastaid mu vaimusilma ees seisnud. See inimene raamatute kaanepiltidelt ja ajaleheveergudelt, senjoor Kon-Tiki, mister Aku-Aku kõnnib siin valmiva «Ra» pardal paljajalu, jändab kastide, kottide ja pakkidega, jälgib oma veidi iroonilisel pilgul kõike toimuvat, muigab ja kaob vahepeal jälle oma sarasse kirjutusmasinat klõbistama... Ning kõik see toimub siinsamas, paari sammu kaugusel, nagu film, mille vaataja ja tegelane ma ühtaegu olen. Tundsin kogu aeg, et see kõik on kuidagi ebareaalne.

Tol ajal meie omavahelistes suhetes valitsenud üldist atmosfääri võiks täiesti põhjendatult nimetada pidupäevaseks.

Meie «sina», mille peale me kohe kergesti üle olime läinud, kõlas eksalteeritult. Me töötasime, väsisime, olime määrdunud, higised ja kriimud ning tundsime ennast ikkagi nagu peol, kus igaüks püüab välja paista parimast küljest.

Naljakas on nüüd lugeda ülestähendust, mis ma tegin 1969. aasta 27. mail, «Ra I» merematka teisel päeval:

«Thor on väga tagasihoidlik, pealtnäha väga rahulik. Kuid ilmselt hirmus väsinud. Sellest hoolimata jaotati vahid järgmiselt:

20.00—22.00 — Abdullah;
22.00—24.00 — Carlo;
00.00—02.00 — Juri;
02.00—04.00 — Georges;
04.00—07.00 — Thor.

Püüan Thori petta, äratan Souriáli kell kolm, nii et ta oleks vahis kella viieni.»

Asi seisnes selles, et Santiago ja Normani haigestumise tõttu oli Thor võtnud enda kanda tunni võrra pikema vahi, mina aga tahtsin selle temalt lihtsa viguriga endale võtta. Kiiduväärt soov! Ja missuguse ülima tõsidusega ma selle kõik läbi mõtlesin, kui pidulikult oma päevaraamatusse sisse kandsin! Küll ma võisin tol hetkel endale meeldida! Kahtlemata imetlesin ennast kõrvalt — Moskva arst käitub «Ra» pardale astumise esimestest päevadest peale ennastsalgavalt ja delikaatselt, demonstreerides . . .

Stopp! Küllalt! Paari-kolme nädala pärast jäi seesama Moskva arst Thorilt vahi vastuvõtmisega alatasa häbematult hiljaks ja oli jõudnud juba sedavõrd madalale langeda, et võis süümepiinata haliseda:

«. . . Thoril on kergem, ta valib endale vahisolemiseks hommikutunnid, kui läheb valgeks ja saab vabalt kirjutada. Mina vaeseke aga pean petrooleumitattnina, selle «nahkhiire» valgel vaeva nägema.»

Mis parata, meie argipäised nõrkused on tasahilju meie manu tagasi hiilinud ja me oleme pühakutest taas harilikeks surelikeks muutunud . . .

Mu päeviku esimesed leheküljed on tulvil õhkamismärke: see on suurepärane sell! ja too on tore poiss! ja mu patsiendid paranevad! ja homme hakkame Georges'iga vene keelt õppima! ja kui Norman minu peale karjus, siis olin ma ise süüdi, et ei tundnud meretermineid! ja Abdullah on tarvis viivitamatult Patrice Lumumba nimelisse ülikooli soovitada! . . .

Ilmselt olid samalaadsed tunded vallanud ka mu kaaslasi. Me polnud Safi sadamaga veel hüvastigi jätnud, kui Georges Souriál (vaata tema kohta päevikust: «nupukas! naljahammas! sänikael! ülemeelik! polüglott!») kutsus mind juba koos temaga tuleval aastal samasugust merematka sooritama, samuti papüüruslaeval, ainult et väiksemal.

Küsisin temalt:

«Milleks?»

«Lihtsalt niisama, ma olen ju ringihulkuja.» Ning ta silmad särasid, ta meeleolu ei varjutanud vähimgi muremõte,

ta hing oli avali. Papüüruslaeval valitsev elulaad rahuldas teda ülimalt.

Üsna varsti selgus aga, et «Ra» pardal ei tule mitte ainult soote sikutada, vaid ka toidunõusid pesta.

Ühel hommikul palus Thor, et ma Georges'i üles ajaksin (ta tegi vahijärgset uinakut) ja talle meenutaksin, et sedapuhku on tema kord kambüüsis koristada. Püüdsin käsku täita, kuid Georges ainult paotas veidi silmi, pomises: «Olen väsinud,» ja pööras teise külje. Ebameeldiv küll, aga pääsu polnud — tuli Thorile ette kanda.

Thor vihastas:

«Hakkab peale! Pole harjunud vara tõusma.»

Kadusin hiljukesi oma asju korraldama. Veidi aja pärast tuli ilmselt tujutu Georges kambüüsi.

«Thor on minu peale vihane. Ei tea, mispärast. Seisin eile kolm tundi kaptenisillal vahis, olen väsinud, ja tema riidleb!»

Üpris kurval meelel võttis ta pannid-potid käsile. Aga kui paari-kolme tunni pärast järjekordne rooliaer murdus ja meri meid siia-sinna pillutama hakkas, nii et kõik ähmi täis sagisid ja sebisid, oli Georges see, kes võttis enda kanda pearaskuse, hoides «Ra'd» sada kakskümmend minutit kursil paljalt aerutüüka abil, mis kogu aeg kohutavalt vintskles ja tantsis, mis ähvardas tal pea otsast ära kaksata, kuid mida ta rõhus kogu kehaga nagu kangelane ambrasuuri kattes . . . Ning ehkki tal oli siin tuhat korda raskem kui kambüüsis, oli ta õnnelik, sest oli jälle oma sõiduvees.

Sel kombel me alles hakkasime üksteist järk-järgult tõsiselt tundma õppima.

Ilmnes, et Norman armastab kamandada, Georges aga tema kamandamise üle teravmeelitseda, et Carlo armastab töötada teiste abita, Santiago aga, vastupidi, ilma teisteta läbi ei saa.

Kõige kauemaks jäi «suletud raamatuks» Abdullah. Muide, ma ei suutnud temast isegi sõidu lõpul õieti aru saada. Sel mehel võis tuju iga hetk muutuda. Alles oli sünge, siinsamas aga juba laulab ja naerab. Tema puhul ei osanud kunagi ette arvata, mida ta vastab, kui paluda teda kartuleid koorida: kord rõõmustab, teinekord aga kujutleb, et teda diskrimineeritakse kui mustanahalist (!). Jah, temaga juhtus isegi seda.

Nõil päevil kirjutasin ma Abdullahi kohta oma päevaraamatusse:

«. . . Ta on meid oma transistorraadioga lihtsalt ära tüü-

danud, muudkui kuulab oma kaeblikke meloodiaid. Tema tunneb sellest rahuldust, meie aga hoiame lihtsalt kõrvu kinni.»

Siin hakkasid juba ilmnema needsamad «krammid ja konarused», meie maitsete ja harjumuste eripära.

Mis seal rääkida, ega minagi sellest eksperimendist välja jäänud. Olin samas keskkonnas mis teisedki ja mulle mõjusid samad äärmuslikud tingimused. Normanil, kes mind järjekordselt läbi pragas — sedapuhku hommikusöögile hilinemise pärast — oli kahtlemata alust märkuse tegemiseks, kuid mina arvasin tol hetkel millegipärast, et õigust vihastamiseks pole mitte temal, vaid minul. Sama lugu oli Abdullahi raadioga: kodumaised viisid olid vaese poisi hingele peaaegu et ainus pelgupaik — kui Georges välja arvata, siis ei saanud ta ju meist kellegagi õieti suhelda, meie vestlustest osa võtta, meie naljade üle naerda. Ainus, mis talle jäi, oli suruda kõrv vastu transistorit. Ja sellesinase õnnetu aparaadi vastu olin mina siis nüüd, ehk küll ainult mõttes, valmis mõõka tõstma!

Peab jällegi rõhutama, et Thor, kõige taktitundelisem meist, mõistis suurepäraselt Abdullahi olukorra keerukust «Ra» pardal ja suhtus aafriklasesse eriti tähelepanelikult, oli alati valvel ja valmis keerukaid olukordi leevendama, teravaid nurki tasandama.

Thor palus Georges'i, ainust, kes seda suutis, sagedamini Abdullahiga araabia keeles kõnelda, et tal poleks nukker ja üksik olla. Georges võttis käsile Abdullahi lugemaõpetamise. Õpilasele meeldisid tunnid ja sellest sai tore vaheldus nii talle kui Georges'ile endale, mis oli samuti küllalt tähtis.

Meie merereisi esimese nädala lõpul istusin ühel õhtul põimkajuti ukse ees istmel, kui mu kõrval võttis platsi nukker Santiago.

«Mis sinuga on, Santiago? Oled sa haige?»

«Ma pole haige, vaid nördinud. Meil pole laeval kooperatsiooni ega koostööd ja ma kavatsen selle kõigile otse välja öelda.»

«Jäta see! Kah mõni asi, läksid Carloga tülli ja nüüd . . .»

Küsimus polnud muidugi tühises kokkupõrkes, mille nii Carlo kui Santiago varsti unustasid. Santiago on lihtsalt õrn ja kõike südamesse võttev inimene, kes tajus teistest varem, et ülevad pidupäevad on lõppenud.

Oleks muidugi kangesti kena olnud, kui me kõik need merereisi kaks kuud ühtejärge vastastikuste aupaklike kummarduste, suveniirmärkide vahetamise ja «Sõp-rus! Sõp-rus!»

skandeerimise õhkkonnas oleksime elanud. Kuid isegi kõige sõbralikumas, ebatavaliselt, muinasjutuliselt sõbralikus kommunaalkorteris ei kesta soolaleivapidu igavesti. Meie aga kujutasime endast praegu just nimelt midagi äsja kommunaalkorterisse kolinute taolist, ja meil seisis ees harilik elu, mitte juubeldamine.

Möödus paar päeva ja mulle tuli omakorda südant puistama Georges:

«Thor ei talitanud õigesti, komplekteerides meeskonna eri vanuses inimestest.»

«Aga Georges, kõige suurem vanusevahe temaga on just sinul! Tähendab, sinu kaasavõtmine oligi siis see väär talitusviis?!»

Ta muigas ja pareeris naljaga, kuid oli ilmne, et mehe südant närib midagi. Nagu Santiagol, oli temalgi kätte jõudnud kriis: plakatlikud Rahvuste ja Mandrite Esindajad olid muutunud konkreetseteks magamiskotinaabriteks.

. . . «Ra I» varahommik. Kõik tõusevad, söövad, lähevad oma toimetuste juurde. Olen leidnud endale koha ahtris, mul on jupp nööri, peegel, kreem, mille Georges mulle juba merereisi algul kinkis, ja žiletiterad, mis ta mulle täna andis, kui minu omad otsa said. Seebitan põsed sisse, mõnulen, uurin oma nägu, otsin vistrikke ja tedretähti ning arutlen endamisi, et elektripardliga ei saa lõuga kunagi nii puhtaks kui vaja ja et tuleks Carlot paluda, et ta mul natuke juukseid pügaks.

Kuid Carlo on kaptenisillal ja tammub seal kuidagi kannatamatult.

«Sa oled ju hommikust söönud, Carlo?»

«Ei ole. Ainult kohvi jõin.»

Vaat kus lugu! Vaene Carlo teeb hommikusöögi valmis, läheb siis vahisolijat sööma laskma ja jääb lõpuks ise ilma! Neela sülge ja vaata, kuidas teised, kõht täis, ennast mukivad.

Kas midagi niisugust oleks võinud juhtuda nädal tagasi?

See oleks olnud täiesti võimatu.

Kas midagi niisugust võib juhtuda edaspidi?

Ei julge eitada. Väga tõenäoline, et võib.

Superlatiivse entusiasmi aeg on möödas. Sinjoore Mauri on mulle nüüd oma inimene Carlo, samuti on lugu mister Bakeriga ja monsieur Souriáliga. Mis monsieurid ja misterid nad siin on? Siin on lihtsalt seitse üsna erisugust inimest, kellest igaüks püüab jõudumööda teistega kohaneda.

Millega Thor ka ei tegeleks, kõikjal saadab teda varjuna tema truu Sancho Panza, Carlo. Kui Thor teeb puusepatööd, ulatab Carlo talle tööriistu, kui Thor kavatseb filmima hakata, puhastab Carlo hoolikalt ta kaamerat, kui Thor palub: «Tooge mulle kajutist sokid,» (muide, need on unikaalsed, Yvonne'i kootud sõrmepaksused kapukad ja Thor kannab neid susside asemel) reageerib sellele esimesena jällegi Carlo.

See pole lakeilikkus, Carlo ei teeni sellega endale mingeid kannuseid, vastupidi — Thor kantseldab teda rohkem kui kedagi teist. Carlo lihtsalt armastab Thori, on temasse tugevasti ja andunult kiindunud, ning Thor vastab talle samaga. Nende omavahelised suhted on tüüpiliseks näiteks sõprusest, kus üks pealetükkimatult valitseb ja teine kõiges kuuletub.

Thori šeflusest Abdullahi üle kirjutasin juba eespool. Aafrika südamaamehele on Thor nii ülem kui kaitsja kui üldse peaaegu ainus valguskiir pimedas öös. Ning ka selline vahekord rahuldab mõlemaid: aitab Thoril Abdullahi paremini juhtida, Tšaadi puusepal aga pehmendab ja kaunistab kõike, mis reisioludes on negatiivset.

Niisugune on siis üks püsiv alagrupp «Ra I» pardal: Thor, Carlo, Abdullah.

Nüüd Normanist. Norman hoidub veidi eraldi. Tema navigaatori- ja eriti radistikohustused nõuavad keskendumist ja üksindust. Ta on sunnitud veetma pikki tunde poolpimedas põimkajutis, kõrvaklapid peas. Kuid see-eest saab ta kõnelda naise, laste ja sõpradega, nii palju kui tahab. Tema tunneb välismaailmast eraldatust palju vähem kui teised ning on seetõttu teatud mõttes privilegeeritud seisundis. Oleme talle kõik veidi kadedad ja arvame, et ta võiks raadiot isiklikel teemadel ka vähem pruukida.

Lisaks sellele on Norman tüütult pedantne. Kui ta kutsub sind purje seadma, siis ära loodagi, et sa niipea vabaks saad. Peale esimese ülesande tuleb sul veel tuhat muud tööd ära teha, kusjuures lõpuks selgub, et sootide-brasside asemel oled sattunud juba köögikraamiga sekeldama.

Ta on veendunud, et tema on «Ra» pardal kõige suurem mereasjanduse spets. Seda ta kahtlemata ongi, aga inimestele ei meeldi, kui keegi oma üleolekut igal võimalikul juhul rõhutab. Ning lõpuks — kus ja kunas Norman ka merd kündnud pole, papüürusalusega pole temalgi enne «Ra'd» tegemist olnud ja selles mõttes on meie kõikide kogemused peaaegu ühesugused.

Sealjuures on ta tark ja töökas, tema välise järskuse taga peitub uje hing, vastuvaidlemist mittesalliva hoiaku taga hell enesetunne. Teisel merereisil said paljud, sealhulgas ka mina ise, temaga headeks sõpradeks. Esialgu aga pidas ta endaga võrdväärseks ainult Thori.

Seega siis teine püsiv kooslus: Norman, Thor.

Jääb üle kolm meest — Georges, Santiago ja mina.

Raske öelda, mis meid üksteise poole tõmbas. Võib olla, et küllalt tähtsat osa etendas selles meie iga, noorus, Georges'il vaieldamatu, minul suhteline. Mis aga Santiagosse puutub, siis tema on oma neljakümne viiest eluaastast hoolimata vahva sell. Just nimelt sell, teisiti ei saa teda nimetada. Ekspansiivne, toimekas.

Kui nad Georges'iga pokkerit vihtuma kukuvad, siis ei saa küll aru, kumb neist noorem, kumb vanem on. Mäng käib vahisolemise aja peale. Järjekordne naeruprahvak, mis lõpeb iseloomuliku kiiksatusega, tunnistab, et Georges on võitnud veel kümme minutit vaba aega. Santiago huultel püsib kohmetu naeratus.

«Oh sind küll, ise veel professor!»

Nagu kokku räägitud, patsutavad nad teineteisele turjale ja ronivad tagasi põimkajutisse.

«Revanši!» karjub Santiago. Aga üsna varsti on selge, et õigest revanšist pole asja saanud — jällegi on Georges see, kes lustakalt naerab. Santiago on kaotanud talle terve vahikorra. Georges on ülevas tujus ja ütleb igaühele: «Tahad, ma annan sulle tunnikese vaba aega? Mul on seda jalaga segada.»

Ka töö poolest on nad sarnased: alustavad hasartselt, kuid kustuvad kiiresti. Ja kumbki ei liiguta sõrmegi ilma abimeesteta, kel tuleb pärast kõik asjad lõpule viia. Puhi lahtikerimisel näiteks haaravad nad kibekiiresti köieotsa ja jooksevad sellega ahtrisse, sina aga haruta tekkinud sasipundart pärast pool tundi.

Ent need on olustikulised pisiasjad.

Laadimis- ja ümberlaadimistöödel saime omavahel sõbraks ja vabal ajal püüame ka nüüd ikka koos olla. Lesime põimkajuti katusel või vööris, ajame juttu ja viskame üksteise võidu nalja. Meie tujuküllaste rõkatuste peale ilmub kohale Norman:

«Mis teie siin teete?»

«Puhume purje pingule. Löö kampa! . . .»

Ongi veel üks kooslus: Santiago, mina ja Georges. Ja Thor, muidugi mõista Thor.

Väärib tähelepanu, et «Ra» pardal on kolm enam-vähem eristatavat alagruppi, kuid igaühte neist kuulub Thor.

Juhiga on meil vedanud.

Tuled õhtusest vahist, üdini märg ja külmast kange, kobad pimedas ringi — õhtueine on ammu läbi, kambüüsis pole suutäitki süüa ega ühtki hingelist, kellelt midagi küsida. Ja siis korraga näed üht siluetti liikumas. See on Thor, kes pole veel magama heitnud, kes ootab, võtab su vastu, valab sulle puuviljasuppi ja hoolitseb sinu nagu väikese lapse eest, kes on valmis naerma su kohmakate teravmeelsuste üle ja teeb ise nalja vastu («kui nädala pärast soemaks ei lähe, söön oma kaabu ära!»), kes püüab su meelt lahutada ja mõtteid mujale viia.

Vahel võib juhtuda, et mõnes kollektiivis ei lange ametlik ja tegelik liider kokku, ei mahu ühte inimesse. Tähenärijast direktor ja arusaajast peainsener, nii-öelda konservatiivne ja progressiivne vastakuti, kokku paras paar estraadikupleede jaoks. Aga elus ju niisuguseid asju esineb! Või veelgi hullem: mõlemad on pseudojuhid, kuid võitlevad tunnustuse pärast, üks üht-, teine teistviisi. Üks kallab karistusi nagu käisest, teine korraldab töökabinetis labrakuid. Ja soodsal hetkel ei jäta kumbki õlgu kehitades poolsosinal kahetsemata: «Oleks see minu teha, siis läheks kõik muidugi hoopis teisiti!»

Thor on teistmoodi mees. Tema autoriteedis pole midagi võltsi, ja mis veelgi tähtsam, ta ei suru oma autoriteeti peale. Talle võib vabalt nagu omasugusele õlale patsutada (tõsi, mina pole seda veel proovinud), ta seisab vahis samuti kui teised ja haarab raske aerumüraka pihku ilma kutsumata. Tegelikult esineb ta suurema osa ajast mitte kapteni, vaid lihtsalt madruse rollis, on meie laeva lihttööline nii nagu me kõik. Seda tingib ka olukord. Meeskond on väike ja ilma mitut ametit pidamata siin hakkama ei saaks. Kuid mul on tulnud tegemist teha inimestega, kes sellistes tingimustes oleksid kiiresti nii ladnadeks meesteks ümber sündinud, et oleksid kaotanud üsna pea nii õiguse kui ka tahtmise kellelegi korraldusi anda.

Kordan, Thor on teistsugune mees. Tema demokratism pole selgrootus. Madrus Heyerdahli üleminek kapten Heyerdahliks toimub loomulikult, põhjendatult ja alati siis, kui vaja.

Päike loojub, Georges on otsustanud proovida, kuidas näkkab, ja marsib, õnged peos, meist mööda ahtrisse. Keegi ei võta tema lootusi tõsiselt — kui mitu korda on ta juba selle

asja pidulikult käsile võtnud ja kui mitu korda niisama targalt tagasi tulnud. Kuid täna on päev, kus tuuakse tähti taevast alla ja iga lõõp lõpeb täideminekuga — me ei jõua veel õieti ahhetadagi, kui Georges'i õngekonksu otsas sipleb kenake korüfeen.

Karglen kaptenisillal nagu poolearuline, Carlo mühatab tunnustavalt, Santiago küpseb kollases kadeduses. Juubeldus on üldine, kuid kõige nakatavamalt, kõige hasartsemalt kiidab Georges'i saavutust ja rõõmustab selle üle meie kõigi ühine sõber Thor.

Georges on seitsmendas taevas ja hakkab, nagu öeldakse, kekutama — pungitab lihaseid, võtab kulturisti poose, heidab filmidiivaliku liigutusega õnge uuesti vette. Trahh! Uus kala. Trahh! Tormiliste ovatsioonide saatel veel üks!

«Viimane veel ja aitab,» hoiatab Thor, nüüd juba kui vanem seltsimees, kel on seljataga «Kon-Tiki» kogemus. «Siin piirkonnas võime kalu saada nii palju kui tahame, nii et pole mõtet ahnitseda.»

«Okei,» nõustub Georges ja tõmbab välja neljanda kala. Vapustav püügiõnn, muinasjutuline rikkus.

Palun Thori minu eest keegi teine vahti saata, et saaksin kalu puhastama tulla.

«Ei,» kostab ootamatu kindlusega pedagoog Thor, strateeg Thor, kes ei taha hoopiski, et niigi hellitatud Georges loorbereile lesima jääks. «Kala puhastab see, kes püüab!»

Noruspäi kobib Georges oma saagiga kööki. Hiljem kurdab ta mulle, et Thor pole õiglane, et Thor norib ja on ebaobjektiivne ning et üldse läheb kõik teisiti, kui peaks. Vastan talle: «Pole viga, vennike, vea aga kelku kah, muidu lähed päris liulaskjaks!» Solvunud Georges paneb teise plaadi peale: «Olen väsinud, mind vaevavad unetus ja radikuliit. Ma ei suuda enam kannatada, anna mulle morfiumi!» Ja pressib mult lõpuks välja ettekande Thorile — tema, Georges, tuleb jälle vahiteenistusest vabastada.

«Hästi,» otsustab kapten Thor. «Võtan tema vahikorra enda kanda.»

Ta on üllas ja paindlik, ei ole kunagi isekas, ei puhu kunagi suureks tühiseid konflikte. Aga kui vaja, oskab väga hästi ka endale kindlaks jääda.

Olgu näiteks kas või päästeparve lugu.

«Ra I» päästeparv kujutas endast suurt nelinurkset vahtplastist alust, mis oli kaetud veekindla riidega. Sees oli tal peidik toidu- ja joogivaru ning raadioaparatuuri jaoks, samuti oli seal lõuendist varikatus. Päästeparve kogukaal

oli veidi üle saja kilo ja ta asus kaptenisilla all. Varsti pärast merereisi algust vajus kaptenisild kiiva ja kiilus parve nii kinni, et häda korral poleks teda küll kuidagi kätte saanud. Veendusime selles, kui kahekümne viiendal päeval juba tõsiselt vee alla vajunud ahtri kergendamise käsile võtsime. Kavatsesime nimelt päästeparve vett mööda ahtrist vööri haalata. Muu kraami saime ilusasti eest ära, hoidsime juba parvelgi servast kinni, kuid välja ta sikutamisest hoolimata ei tulnud. Saagisime siis osa plastkattest ära, tegime teda lühemaks ja kitsamaks, raiusime ja kangutasime küljest kõik mis võimalik — parv aga ei liikunud ikkagi paigast. Ta just nagu poleks tahtnud kaptenisillast lahkuda, oleks ennast seal praos just nagu väga mugavasti tundnud. Lõpuks pärast paljusid punnitamisi jätsime töö sel päeval pooleli, lootes, et hommikul on kas parv kuulekam või meil endil jõudu rohkem.

Järgmine päev algas mul harilikust hiljem. Üsna rassimisrohke vahikord oli olnud koidu eel ja ma tundsin ennast ka muidu võrdlemisi halvasti — millegipärast olid hakanud valu tegema neli aastat tagasi opereeritud mandlid, nii et kui magamise kord minu kätte jõudis, uinusin sügavasti. Ärgates nägin, et kell on juba kümme ning et Thor, Santiago ja Carlo vaidlevad ahtris ägedasti millegi üle itaalia keeli. Küsisin Santiagolt, mida on otsustatud teha parvega.

«On plaan lõigata parv osadeks ja valmistada neist ahtridekk.»

See pani mõtlema. Hävitada meie ainus päästevahend!

«Santiago, sinjoor professor, aga mis siis, kui tuleb torm, orkaan, mis murrab laeva pooleks?! Mis siis?»

See ei mahtunud mulle pähe. Meie päästeparv, mis juba peaaegu kuu aega oli olnud meile — ja mitte ainult meile, vaid ka meie kodustele — psühholoogiliseks toeks, kõikide hädade vastu kaitset pakkuvaks amuletiks, tuleb korraga ära lõhkuda! . . .

«Mul on kaks vastuväidet,» ütlesin ma. «Esiteks — parve võib tarvis minna. Teiseks — mida ütlevad meie oponendid? Muistsed meresõitjad ei kasutanud ju vahtplaste! Ennemini võiksime meisterdada deki tühjadest kanistritest!»

Georges ärkas, kuulatas hetke, mõistis, millest on jutt, ja katkestas mind tiraadiga, mis üldsuunas toetas minu seisukohti, kuid oli palju emotsionaalsem. Ei, ka tema polnud päästeparve lõhkumise poolt!

Siis sekkus seni vaikinud Thor:

«Mis puutub oponentidesse, siis muistseil meresõitjail ei olnud tõepoolest vahtplasti. Kuid neil oli midagi tähtsamat — neil oli oskus niisuguseid laevu ehitada. Meie «Ra» on eksperiment ja mitte kõige õnnestunum. Kui meil tuleks ehitada uus papüüruslaev, siis me praeguse vigu ei kordaks. Tõestust on leidnud kõige tähtsam: papüürus on väga hea ujuvusega laevaehitusmaterjal. Tema imamisvõime kõver kulgeb esimese viie päeva jooksul järsult tõusvas joones, muutub siis lamedamaks, lõpuks aga praktiliselt enam üldse ei kerki. Samasugune on olukord murdumisega. Kakskümmend kuus päeva on laev vahetpidamatult paindunud ja jälle sirgu tõmbunud, ning häda pole midagi! Sellele poleks teraski vastu pidanud, meie aga ujume edasi. Missugustest ähvardavatest ohtudest te siis suvatsete kõnelda?

Te ei otsi ohte sealt, kust vaja. Murrate pead mingisuguse Üleüldise Hädaohu üle, mõistmata ise, et just sel kombel loote võib-olla tõelise ohu.

Kordan pea iga päev, et kogu aeg tuleb kanda ohutusrakmeid. Aga mõned, ma ei hakka nimetama, kes just, sest nende hulka on kuulunud peaaegu kõik, unustavad selle nõude kangekaelselt ikka ja jälle ära. Sealjuures varitseb just nimelt siin oht number üks. Üle parda kukkunud meest pole meil võimalik päästa. «Ra'l» pole tagasikäiku, ka ei suuda ta manööverdada.

Teine oht — tulekahju. Järjekindlalt igal hommikul leian ma dekilt tikke, küll põlenuid, küll terveid. Kui kasutamata tikk kastide vahele satub, võib ta hõõrdumisel ise süttida. Palun veel kord suitsetajaid ettevaatlik olla!

Kolmanda ohu moodustab võimalus teiste alustega kokku põrgata. Siin oleneb jälle kõik meist endist. Mitte ainult kaptenisillal vahisolija, vaid ka kõik, kes on allpool, peavad silmad lahti hoidma ja iga hetk meeles pidama, et me pole ookeanil üksinda.

Lõpuks, neljandaks — torm ja orkaanid. Jah, need on väga ohtlikud, kuid meil on olemas raadioside, tormi või orkaani saabumisest meid hoiatatakse ja me võime ennast valmis seada. Nagu öeldud, ei saa «Ra» põhja minna, ka mitte murduda. Põimkajut on tugevasti paigale pandud, köied ulatuvad kogu laevakerest läbi. Mast? Kui puri ära koristada, peab ka see ilmselt vastu.

Lisaks öeldule palun arvestada, et me ju ei viska päästeparve ära, vaid ainult teeme ta pooleks ja monteerime ahtri külge. See tähendab, et parv jääb alles (Thor naeratab), ainult et veidi muutunud kujul.

Ja lõpuks. Päästeparve tükeldamise varianti ei suruta hoopiski peale. See võimalus on välja pakutud lihtsalt arutluseks ja igaühel on õigus sellele oma veto peale panna. Ehkki, rõhutan seda veel kord, ma võtsin parve kaasa üksnes meeskonnaliikmete perekondade rahustamiseks, tegelikult on ta pardal ülearune ja kasutu. Kõik.»

See pikk kõne on esitatud siin peaaegu sõna-sõnalt. Muidugi mõista võitis Thor. Toimus nimeline küsitlus. Esimesena vastas Norman, kes tõi kolm näidet oma merepraktikast, sellest, kuidas ta oli viibinud hukkumise äärel, ja ütles, et on parve tükeldamise poolt. Teised toetasid teda. Ka mina, ümberveendu, nõustusin vähimagi kahtlusevarjundita.

Ning me jätkasime teed täies teadmises, et nüüdsest peale pole «Ra'lt», sellelt habraste aerude ja ripneva ahtriga aluselt, kus me kõik nagu üks mees tormidele vastu astume ja nukrusehetkil iseendasse tõmbume, enam kusagile ümber kolida. Ja ehkki mõnele meist näis, et «sõpruse ja kooperatsiooniga» on asjad «Ra» pardal nii halvad kui vähegi võimalik, olid tsentripetaalsed jõud meie kollektiivis ometi palju võimsamad tsentrifugaalseist.

Mis meid siis ühendas?

Kõigepealt muidugi eesmärgi ühtsus.

Esialgu oli eesmärk üsna elementaarne: jõuda sihtpunkti, näidata endale ja teistele, et ollakse tõeline mees, saada veidi kuulsaks. Teatavat osa etendas ka materiaalne stiimul. Adullah näiteks jagas meiega oma rõõmu lootuste üle osta pärast merematka takso ja palgata autojuht.

«Ja sinust saab kapitalist,» lagistas Santiago.

Sõna «kapitalism» kõlas «Ra» pardal alati väljakutsuvalt iroonilises kontekstis, rõhutatult, et see nüüd küll meisse ei puutu. Seda enam, et meie seas miljonäre ei olnud.

Tõsi, maailm, mille eest me oleksime just nagu põgenenud, ei tahtnud meid vabaks lasta. Ta tuletas ennast kogu aeg meelde — mitte ainult Georges'i hooplevate lobalugude kaudu, vaid ka Carlo mure näol võimalike fotokonkurentide pärast ning Thori arutlustes selle üle, kas minu reportaažid «Komsomolskaja Pravdale» ja «Izvestijale» ei mõjuta tema lepinguid UPI agentuuriga.

Ja ometi oli siin «Ra» pardal kõik palju lihtsam. Siin võisime lubada endale luksust hinnata üksteist mitte väliste tunnuste, vaid ennekõike tõeliselt määravate omaduste — töökuse, vastupidavuse, algatusvõime ja kuulekuse järgi.

Ka see kriteeriumide ühtivus pidi meid ühendama.

Ning veel — mida enam edasi, seda rohkem hakkas meid omavahel lähendama veel üks tähtis asjaolu.

Merereisi algul oli kõnekäänd «nagu muistseil meresõitjail» «Ra» rahva armastatuim teravmeelitsus. Kasutasime seda küll kohaselt, küll kohatult, veidi nagu nöökamisi, veidi nagu vabandamisi, et näe, missugune omamoodi harrastus meil on — läheme roolaevukesega ohtlikule merereisile ainuüksi sellepärast, et selgitada välja, kas keegi kusagil või kunagi on võinud just niimoodi purjetada!

Thoril on omad huvid, tema on teadlane, spetsialist. Meid teisi need kõrged asjad esialgu ei köitnud, meil avanes lihtsalt võimalus teha kaasa kenake purjematk ja tunda mõnu seiklemisest — kes niisugusest asjast ära ütleb?

Teatav osa oli selles käitumises ilmselt ka häbelikkusel, kartusel üliromantikuna silma paista. Nii häbeneb poisike, kel on tekkinud esimesed vurruudemed ja kes püüab siis iga hinna eest jämedat häält teha. Ning eks talita analoogiliselt täiskasvanud meeski, kui teda tabatakse tuulelohet meisterdamas, — hakkab enda arvel nalja heitma.

Kuid päevad läksid ja oma hämmastuseks me märkasime, et Kolumbuse-eelse üle-Atlandi-purjetamise probleemid on hõivanud meie meeled ja mõtted üsna tõsiselt, et me pöördume oma vestlustes ikka ja jälle nende juurde tagasi, keskendume neile, vaidleme hääle kähedaks selle üle, mis kujulised olid iidseil laevadel aerulabad — nurgelised või ovaalsed —, kas muistsed meresõitjad tegid Kanaari saartel peatuse papüüruse kuivatamiseks või ei.

Lõppude lõpuks kujunes nii, et me hakkasime «muistseile meresõitjaile» apelleerima kogu aeg, harjumuspäraselt ja loomulikult, et me kasutasime seda võtet igas olukorras, mis veidigi nõudis mõttevahetust, arutati siis kursi valikut, amforate paigutamist, aeru kinnitamise mooduseid või päevast toiduratsiooni.

Enam ei tekkinud kahtlust, et edukas ookeaniületamine ei ole mitte ainult meie isikliku heaolu pant, vaid ka selle idee võidulepääsu küsimus, mida me kõik jagame. Jah, nüüd oli see juba meie ühine idee, ning «Ra I» pardal ei asunud nüüd mitte enam üks etnograafist entusiast, vaid seitse.

Ning jällegi ei saa märkimata jätta, kui hästi oli seejuures tunda Thori kätt.

Thor ei vedanud meid lõa otsas oma usku. Ta lihtsalt elas «Ra» pardal nii nagu ikka — innustatuna, oma kiindumusi varjamata, veendununa, et üritus, millele ta on ennast pühendanud, on tõepoolest kõige vajalikum ja kõige huvita-

vam. Ta oli tervenisti üksainus, täpselt sihitud ja otse kümnesse lendav nool. Meisterdas ta siis oma «nosomeetrit» või jõi tõrvamaitselist vett, sikutas vettinud sooti või lihtsalt vaatles laineid — ikka oli tal peas, ikka innustas teda üksainus mõte. Ta oleks nagu mingeid teaduse jõu impulsse kiiranud. Ja missugune oli ta rõõm, nähes meis sellele üha suurenevat vastukaja!

Ta oli valmis tühiseimalgi ajendil alustama kõnelust üle-Atlandi-kontaktidest, juhtis ise ühtelugu jutu sellele teemale, sekkus meie vaidlustesse. Seejuures diskuteeris ta meiega nagu võrdne võrdsega, ei naernud meie diletantlikkust, ebaõigeid argumente ega rutakaid järeldusi — ta nägi meis mõttekaaslasi juba enne seda, kui me nendeks täielikult olime saanud, andis oma usalduse meile avansina. Ja tal ei tulnud tõepoolest pettuda.

Kui esimene merereis oli läbi ja ma lehitsesin oma täiskirjutatud päevikut, tundsin tagantjärele hämmeldust, kui erinevad me ikkagi olime. Üliseltsiv Georges ja endassesulgunud Norman; konformne Santiago ja mugandumisvõimetu Carlo. Öö ja päev, maa ja taevas, tuli ja vesi, luule ja proosa olid «Ra» pardal koos!

Minuga oli nagu alpinistiga, kellel mäekuru ületamise järel põlved võbisema hakkavad, kui ta näeb, missuguse jubeda kuristiku kohal ta on kõndinud. Me oleksime ju võinud üksteisel kogu aeg hammastega turjas olla, üksteist tülgastuseni ära tüüdata, nii kaaslasi kui iseennast vihkama hakata. Ent pärast maabumist jalutasime Barbadosel kaelakuti, ei tahtnud lahku minna. Lahkumine oli raske, me ei suutnud elu ilma oma «Ra'ta» ettegi kujutada.

Nii rõõmsameelsed, nii üksmeelsed olime me kõik tol sügisel! Ja nii südamessetungivalt romantiline näis kogu meresõit meie äsja ilmutatud diapositiividel!

Taas valitses festivaliatmosfäär ja Thor võis põiki üle mälestuseks antava pildi tõepoolest puhta südamega kirjutada: «Mul on maailma parim meeskond!»

Ilmselt ei ammenda psühhofüsioloogiliste omaduste summa veel inimese olemust.

Siin lõhnab algebra, mitte aritmeetika järele.

Kui inimesi haarab ühtne, väärikas eesmärk, muutub nõrk tugevaks, uje uljaks, hellik solvuja üllaks ja suuremeelseks.

NELJAS PEATÜKK

«Mañana!» — Seame üles presentkaitseid. — Varumast vastukaaluks?! — Kuidas tõsteti «Ra I» ahtrit. — Köied-köidised. — Õhtud kappistmel. — Oleme kõik huvitavad inimesed! — Kleenuke Knut. — _«Bella ciao, ciao, ciao!»_ — Archimedese seadus ja «Ra» sõbrad. — Viis meest Titicacalt. — «Mul on oivaline idee!» — Roogime trümmi. — Georges jäi vahele. — Variant _karkadé_. — Mis _outrigger_? Sellest tuleb lainemurdja! — Mees üle parda! — Pikk tsitaat «Kon-Tikist». — Abdullahil vedas. — Norman käänab pead. — Tormi ootel. — Uus joogiveerežiim. — Papüürus ei tõota enam head. — Meie loomaaed. — Kõik tegelevad Safiga. — Kuhu kaob «Ra» pardal aeg? — Tuul ja lained. — Miinus 2 amforat. — Miinus veel 2 amforat. — Miinus veel ½ amforat. — Pool teed on seljataga. — Pidu, kus esialgu lõplikult tülli minnakse, pärast aga lõplikult ära lepitakse.

Laev lengerdab ja kirjutada on kaunis raske, aga tuul puhub päris kenasti ja meie juba üsna korralikult pleekinud puri püsib pingul.

Vööris tukub flegmaatiline Simbad. Just äsja lõpetas Georges tema söötmise ja jootmise ning luges talle sõnad peale:

«Kui hirmus loll sa oled, Simbad! Vaat möödunudaastane (ohe), see alles oli part!»

Simbad tukub. Ka Safi on oma rippuvas bambusmajakeses silma kinni lasknud. Georges, Santiago ja Carlo magavad samuti. Aeg on niisugune — pärastlõuna.

Täna oleme läbinud 63 miili, mis pole sugugi paha. Ja üldse pole miski paha. Ainult ilm püsib külmavõitu. Öösiti ja hommikuti on lisaks sellele veel ka niiske, nii et mitte kuidagi ei tihka magamiskotist välja pugeda. Pluus ja püksid

tulevad vaevaliselt selga-jalga, liibuvad ebamugavalt vastu ihu. Kui paluks õige Normanit kurssi muuta, nii et me purjetaksime tsipake lõuna poolt?

Norman itsitab ja ütleb:

«Mañana!»

Santiago heldusest on *mañana* meie armastatuimaks sõnaks saanud. Tuleb soov biifsteeki süüa — *mañana,* tüdrukuga lulli lüüa — *mañana,* päris kuivaks saada — ikka *mañana. Mañana* tähendab hispaania keeli «homme», kuid olevat niisuguse värvinguga, nagu on venelaste ütlemine: neljapäeval pärast vihma. Santiago soovitas: «Kui sa Mehhikosse satud, ütle muudkui *mañana,* ja kõik on korras.»

«Juri, kuidas oleks, kui võtaks presendi käsile?»

«Mañana . . .»

Mañana mañana'ks, aga minna tuleb. Uinakujärgselt virged Carlo ja Santiago on vana varupurje juba ahtrile sikutanud. Sel on paanid lahti harutatud ja me seame need põimkajuti kohale paremasse poordi, teeme sinna täiendava lainekaitse, sest ookean solgutab ja sumab meile endist viisi üsna kõvasti vett kaela.

Rõhutan veel kord — mitte lained ise pole ohtlikud, nemad meid ümber ei löö ega põhja ei aja, nad küll muudkui tulevad, aga nad ka lähevad. Ohtlik on hoopis nende kokkupuude papüürusega. Papüürus on vee suhtes väga vastuvõtlik, lihtsalt veekoguja. Ja midagi, mis ta endasse on kogunud, ta enam ära ei anna. «Ra'd» aga juba käsna kombel kuivaks ei pigista, märja pesuna välja ei vääna.

Uue barjääri valmimisel ei pääse üle poordi laeva voogavad lained enam põimkajuti alla, vaid põrkavad vastu presenti ja pahisevad tagasi ookeani. Sellest peaks saama tõhus vahend. Hiljem tuleks niisugune kaitse püstitada ka ahtrisse ja vööri, tõkestamaks ookeani stiihiat kõikjal kus võimalik.

Kindlustustöö ise käib nii. Esialgu mõõdetakse ära, missuguseid tükke tarvis on, siis tõmmatakse present kajutilaele laiali ja lõigatakse vajalikud siilud välja. Saadud presenditüki ühte serva tehakse augud kinnitusnööride jaoks, teise õmmeldakse bambuskepid. Siis, pooleldi istuli, pooleldi üle poordi rippu, igal juhul kraedpidi vees, seotakse, topitakse ja pingutatakse kõik ilusasti paigale. Töötame tunni, töötame teise, oleme külmast kanged ja väsimusest vette varisemas, kuid siis on ka kaitsesein paigal ja pingul nagu trumminahk.

Arvestasime välja, et kohtumiseni jahiga, mis pidi meile vastu tulema ja «Ra'st» filmi tegema, jääb veel oma kakskümmend viis päeva. Nii kaua me peame kahtlemata vastu. Aga mis saab edasi? Edasi kulgeb retk tõenäoliselt järgmisel kombel: suurem osa meist kolib jahi pardale üle, paar meest aga viib matka «Ra'ga» lõpule. Kui ainult haid sel korral segama ei hakkaks! «Ra II» maha jätta ei saa, seda enam, et alus ise on palju paremas sõidukorras, kui «Ra I» oli. Kahe mehega, ilma laadungi, kaptenisilla ja suure mastita võiks temaga veel kaugele purjetada.

Meil on kõik kombes, nii taglas, kere kui aerud, midagi peale rooliaerude pole kordagi purunenud. Ainult et me vajume. Muutume üha raskemaks, istume ikka sügavamalt vees.

Otsustati laeva keskosa, trümm, kõiksugu tühje nõusid, kanistreid ja amforasid täis laadida. Selline on kava esimene punkt. Varuks on veel teinegi. Meil on kaasas väike ahtermast, kuhu pidime heiskama kolmnurkse «roolipurje». Nüüd on plaanid muutunud, Thor tahab meisterdada temast *outrigger*'i, niisuguse vastukaalu, nagu on polüneeslaste kataraanidel. «See suurendab meie stabiilsust.»

Vastukaalu efektiivsuse suhtes olen väga skeptiline. Kardan, et Thor on oma ideest jälle ülemäära sisse võetud, nii nagu ahtri kergitamisel mullu.

See händ oli «Ra I-l» päris õnnetusehunnik. Algusest peale käitus ta vastutustundetult — paindus tagasi, vajus rippu ja lohises meil järel nagu lahtirebenenud saapatald, takistades liikumist ja ähvardades lõpuks hoopis ära murduda.

Ning siis tegi Thor teatavaks, et tal on plaan («Plaane koguneb kuhjade viisi, aga laev tikub ikkagi põhja minema,» leiduvad mu päevikus ärevad kirjaread) ahter üles tõsta: vedada sealt trossid vööri ja sikutada. Muidugi mõista mitte korraga, vaid vähehaaval, järk-järgult, iga päev natuke.

Asusime küllalt aeganõudvate ettevalmistustööde kallale. Carlo ja Santiago leidsid pärast kauakestvat valimist lõpuks pikad tugevad trossid, kinnitasid need üht otsa pidi vööri ja vedasid teise ahtrisse. Abdullahil läks niisama palju aega, et kaptenisilla vertikaalseintesse augud uuristada. Trossid tõmmati sealt läbi ja kinnitati — jällegi pärast pikki ponnistusi — kahekordse aasaga põiktala külge.

Hakkasime sikutama, burlakkide moodi, ikka «üks, kaks ja korraga!», kuni märkasime, et üks kaptenisilla tugesid paindub looka, praksub ja ähvardab iga hetk murduda. Jätsime ahtri praavitamise pooleli ja kargasime kaptenisilla kallale. Tõmbasime tollele vastassuunas vedavad tugevdus-

trossid peale. Kõigutasime, raputasime, kõik näis küllalt kindel ja me võtsime uuesti ahtriotsa käsile: «Üks, kaks ja korraga!»

«Liigub!!!»

Ahter, selle päramine tipp tegi väikese jõnksu üles. Thor juubeldas, ja mina, kes ma seda märkasin, olin õhtuni tema erilises soosingus, sain kiita ja hellitada. Korda kolm küsis Thor mult siiski salamisi:

«Kas sa tõepoolest nägid kerkimist või sulle ainult paistis nii?» Santiago aga meisterdas paberist laevukese, niisuguse, nagu lapsed neid kogu maailmas teevad, kinnitas ettenähtud kohtadesse niidi ja tõestas mudelil näitlikult, et ahtri tõstmisest ei tule midagi välja, et seda on niisama võimatu teha kui iseennast kõrvupidi veest välja tõsta. Mida kõrgemale tõuseb ahter, seda madalamale vajub keskosa. Me lihtsalt murdume kokku nagu liigendnuga.

Paberlaevuke Thori ei veennud. Järgmisel päeval ronis Carlo uuesti kaptenisilla alla, trossid kaasas, ning nad hakkasid koos Thoriga — teised hoidusid mitmesugustel ettekäänetel kõrvale, käskida aga Thor ei tahtnud — uuesti sikutama. Ja jälle kerkis ahter natuke. Kuid mis kasu sellest oli?

Keerdusime ju krunni. Dekk käändus paremaks poordiks, kuna vasak poord tõusis omakorda dekiks, ahtri laugas muutus ookeanist üksnes tingliku, iga hetk kaduda ähvardava ribaga eraldatud järveks. Mida võisid niisuguses olukorras anda merelt võidetud mõned sentimeetrid? Seda enam, et ühes kohas tagasitõrjutud lained leidsid endale üsna pea teise tee; masti jalamile tekkis kenake loik . . .

Aga Thor ei lasknud käsi rüppe. Silmanähtava kiuste ei andnud ta alla. Nüüd mõistan seda väga hästi — ta ei jätnud järele just sellepärast, et mitte alla anda. Nagu rahvajutu konn, kes sattunud koorekirnu ja ujunud seal ringi, aina ringi . . . kuni sõtkunud koore võiks!

Võib välja arvestada «poolt» ja «vastu», võib — kui tulemus ähvarab nulli lähedale langeda — lõpetada ponnistused, aga võib talitada ka pealtnäha arutult, püüda saavutada võimatut, teades seejuures siiski, et sellest on ilmtingimata kasu, kui mitte just seda otsest, oodatut, siis võib-olla hoopis teistsugust. Iga tegevus on nakkav: juba muutub meeskond virgemaks, hakkab kapteni eeskuju järgima. Abdullah ja Georges võtavad uuesti poordi kindlustamise käsile, Carlo on üleni trossides ja rassib nendega nagu Laokoon madudega.

Oh neid otsi! Trossid ja köied, köied ja nöörid, nöörid ja paelad!

Neid oli täis kaptenisild, nad kulgesid vöörist ahtrisse ja ahtrist vööri, poordist poordi, üles ja alla, otse ja diagonaalis. Ronisime läbi nende vahelt, alt ja pealt, komistasime, takerdusime, tuli küll siuelda, küll siunata . . . «Santiago, kus su matšeete on!»

Rõõmu näis sellest tundvat ainult Safi. Ta sai endale kõikidest nendest keerulistest aasadest ja otstest, mis Carlo just nagu meelega oli jätnud, suurepärased kiikumisriistad. Ahvil oli siin mõnusam kui kodudžunglis ja ta jälgis heatahtliku huviga, kuidas tõsine, keskendunud Carlo taas silmapiirile ilmus: näita, peremees, mis uut sa mulle nüüd siis teha oled otsustanud!

Kui vaadata, mis kellelegi lõbu pakub, siis igaühel on oma maneer ja maitse. Mulle olid sõlmed raske katsumus, üle jõu käiv intellektuaalne koorem. Kui mul tuli sõlmi teha, käis Norman tavaliselt mu kannul, kontrollis kõik üle ja naeris: «Nii ma arvasingi!» Ning sõlmis kõik minu tehtu pedantselt üle, viimseni.

Muide, pärast «Ra I» merereisi tegin kord ühe tuttavaga kaasa väikese purjetamise Soome lahel. Vanu oskusi meelde tuletades otsustasin fokavalli kinni panna. Töö tulemust nähes teatas tuttav, et nüüd ei kavatse ta seda valli terve navigatsioonihooaja jooksul puutuda, et see on nii asjatundlikult kinnitatud. Järelikult on Normani õppetunnid tulusad olnud. Aga ma ei tahtnud kõnelda mitte endast, vaid Carlost . . .

Carlo tegeles sõlmedega mingis vaikses õndsuses. Ta siniseid, sugugi mitte itaaliapäraseid silmi kattis seejuures uneluseloor. Võib-olla viibis ta neil hetkil hoopis südamele armsais mägedes, võib-olla sidus seljakotti, pani kokku alpinistide rühma turvaköit . . .

Kord, kui ma jutustasin ajakirjanikele oma sõpradest, palusid nad meenutada mõnd juhtu, seika, kus Carlo Mauri oli näidanud ennast supermänina. Pingutasin mälu, kuid tulemusteta. Niisuguseid erandlikke juhte ei olnud — Carlo oli a l a t i ühesugune, tal polnud ei tõuse ega mõõnu, polnud mingeid kõikumisi, ta oli ikka tasakaalukas, võimekas, vääramatult sihikindel. Alati toimekas ja valmis tegutsema, ilma meeldetuletamiste ja etteütlemisteta, ilma demagoogia ja sõnadetegemiseta. Selline oli meie Carlo, partisan-antifašist, matkaja, reporter, mees, kes käsitses ühtviisi hästi nii filmikaamerat kui jäätuura . . .

Ta polnud kuigi jutukas, aga kui kord soone peale sattus . . . Siis hakkasid meie laeva ümber tiirutama Amazonase piraajad. («Keset neid võib vabalt ujuda, pole midagi. Krokodillid on hoopis teine asi.») Masti toppi ilmus jeti, lumeinimene. («Niisuguse olendi esinemine pole sugugi võimatu. Mis te mõtlete, Himaalaja on ju alles täiesti läbiuurimata ala!») Meile avanesid eranditult kõikide mandrite saladused ja võlud, sest polnud paika, küllap kaugeimatki kolgast siin maamunal, kus Carlo poleks käinud.

Need kunagised, nüüd nii kauged ja idüllilised õhtud «Ra I» pardal, neid lihtsalt ei saa unustada. Tähistaevas, vaikus, üksnes lainete laksumine, rooliaeru krigin ja magnetofoni iseloomulik surin — ning selle kõige juurde sulnilt voogav Carlo jutt, mida ajuti summutab Georges'i, meie lindistuste kommentaatori kõikemattev kiirkõne.

Ka Georges pole kogu oma tujukusest hoolimata memmepoeg. Ta jalgu katavad haavaarmid, mida sinna on jätnud haihambad. Need on tal meened Punasest merest, mälestus filmivõtteist, mida tehti veealustest kiskjatest, mälestus tollest korrast, kui palgatud sukeldujad olid liiga suure ohu tõttu keeldunud vette minemast ning kui produtsent Bruno Vailati ja Georges ise sisse hüppasid. Nagu Georges nüüd ütleb, olnud asi tookord nii jube, et ta enam kunagi midagi niisugust ette ei võtaks.

Tol korral vändati seal veel filmi murenadest ja Georges esines nende dresseerijana. Murena on kolmemeetrine mereangerjas, teravate hammastega tige koletis, kes elab oma urkas kaljude vahel ja tuleb sealt välja üksnes saaki otsima. Georges'il oli õnnestunud kolme murenat endaga ära harjutada, õpetada neid oma urust välja tulema ja talle vastu ujuma. Georges toitis neid peost ja isegi suust! Seda on võimatu uskuda, kuid ma olen neid kaadreid oma silmaga näinud.

Ausõna, missugused huvitavad inimesed meil «Ra» pardale kokku on sattunud! Ja kui tore, et siin on olemas ka pink, iste või lavats, mis on just nagu loodud niisugusteks õhtusteks vestlusteks.

Tekkis see iste päris iseenesest. Kergendasime paremat poordi, koristasime sealt ära nii varuaerud kui ka allesjäänud aerutükid, tarisime teisale trossipuhid, papüürusevihud ja õlgmatid, nii et esile pääses tsivilisatsioon kogu oma hiilguses — vee-, bensiini-, petrooleumi- ja kahetaktilise mootori kütusekanistrid. Andsime kanistrid ahelat mööda Thori kätte, kes seadis nad tihedasti vastu põimkajuti seina ritta

ja tõmbas otsaga tugevasti kinni. Siis pistsime meie Georges'iga kanistrite käepidemete alt lauad läbi, panime tühjad burdjukid peale, laotasime purjeriide üle ja võtsime pidulikult istet!

Ning tollest hetkest peale polnud «Ra I» pardal enam teist paika, mis oleks olnud nii hubane kui see.

Nüüd, «Ra II» pardal on meie kasutuses kavakohaselt valmistatud mugav iste, mitte enam mingisugune kanistritest ja burdjukkidest murksimisi kokkuklopsitud meisterdis. Mullusest lavatsist on jäänud üksnes kuju ja mõõtmed. Kuid nagu vahel ette tuleb — kauplusest toodud kink ei asenda isetehtut, uue kirjutuslaua taga jookseb sulg halvemini kui kunagi armetul aknalaual: videvikutundi peame nüüd hoopis harvemini kui möödunud aastal.

Ent vahetevahel koguneme siiski kokku, ja nagu ammu möödunud armsal ajal, hakkab siis jutt jooksma ühest ja teisest, antropoloog Gerassimovist ja režissöör Gerassimovist, Charlie Chaplinist ja Gagarinist, ning ilmneb, et meil on veel, mida üksteisele rääkida.

Viin jutu Antarktisele, kolmesajapäevasele talvitumisele nelja kilomeetri kõrgusel asuvas uurimisjaamas «Vostok», sellele, et Jack Londonil polnud õigus — isegi miinus 80 °C juures ei jõua sülg enne mahakukkumist ära külmuda. Norman ahhetab: miinus kaheksakümmend, kus on ikka pakane! Jah, eks ta ole, praegu on mul endalgi raske seda uskuda, sest lõpuks ometi on pikisilmi oodatud *mañana* kätte jõudnud ja ilm püsib kuum, nii et me lippame ringi lühikestes pükstes ning päike kõrvetab meil kintse, ja muidugi minu vaest nina . . .

Vestlusse sekkub Thor ja nüüd on juba minu kord hämmastuda. Knut Haugland, Thori kaaslane balsaparvelt, praegune «Kon-Tiki» muuseumi direktor — see väike häbelik Knut on, nagu selgub, Norra rahvuskangelane, Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia, Rootsi ja Taani ordenite kavaler! Vähe sellest, et ta kuulus diversioonigruppi, kes laskis õhku fašistide raske vee tehase — laialdaselt tuntud ja äärmiselt tähtis operatsioon, sest pole teada, kui palju hitlerlased veel kurja oleksid teinud, kui nad endale tuumarelva oleksid saanud —, ta oli ka Norra põrandaaluse raadio juht.

Gestaapo ajas teda taga, sai juba peaaegu kättegi, kuid Knutil õnnestus lausa imekombel pääseda. Hiljem, pärast võitu, palus üks kohtu alla antud tähtis hitlerlik aukandja viimse soovina erilist vastutulekut: näidata talle inimest, keda ta kogu sõja aja oli jahtinud. Talle korraldatigi koh-

tumine Knutiga. Hitlerlane vaatas, vaatas ega uskunud oma silmi, ja kui lõpuks ometi uskuma pidi, oli äärmiselt nördinud. Allavandumine mõnele üliinimesele, süllalaiuste õlgadega hirmuäratavale hiiglasele oleks veel kuidagi talutav olnud, kuid niisugusele häbelikule nääpsukesele . . .!

On küllaltki paljuütlev ja tähelepanu vääriv, et «Ra» meeskonna tuumiku moodustavad inimesed, kel on väärikas sõjameheminevik. Nii Carlo kui Thori veendumused on välja kujunenud katsumustes. Õigupoolest oli juba nende tolleaegne tegevus, ühel Euroopa põhja-, teisel lõunaosas, meie «Ra» internatsionaalse reisi ettevalmistus. Kord hakkas mõttesse vajunud Carlo endamisi vilistama *«Bella ciao, bella ciao, bella ciao, ciao, ciao . . .»* meloodiat, mis oli meile tuttav itaalia ja eriti jugoslaavia filmidest, ning otsemaid ühines sellega Thor, ja edasi vilistasid nad juba kahekesi koos. Küllap nad olid mõlemad sel hetkel mõtetega kusagil kaugel-kaugel . . .

Thor ütles kord, et mõnda meist arvab ta tundvat juba «Kon-Tiki» päevist peale. Erudiit ja intellektuaal Santiago sarnanevat Bengt Danielssoniga, pedantne Norman meenutavat Knut Hauglandi, Georges'i tööd jälgides tulevat tal meelde Erik Hesselberg . . . Mina, nagu ta kinnitas, sarnanevat kohmaka Torstein Raabyga, kes mõni aasta tagasi teel Põhjanabale õnnetult hukkus.

Võib-olla oli tõepoolest olemas teatav temperamentide ja iseloomude kokkulangevus, kuid tõenäolisem on, et Thor tegi meile sel kombel lihtsalt komplimendi, andis mõista, et me kujutame endast täiendust tema kõige kindlamatele, läbiproovitumatele ja ustavamatele sõpradele. Ning see oli meile väga meeldiv.

Üldse on Heyerdahli sõbrad, tema sõbrad «Kon-Tikilt» ja «Ra'lt» omaette teema ja seda pole siin võimalik ammendada, isegi mitte kuigi oluliselt käsitleda. Mis juhtuks meie laevukesega, kui siia pardale koguneksid kõik, kes talle abi on osutanud, kes talle edu soovivad, kes meie peale praegu mure ja uhkusega mõtlevad? Archimedese seaduse järgi peaks «Ra» ülemäärase koorma all põhja minema. Ent mina pole füüsik ja seepärast lubatagu mul teha teistsugune järeldus: me lendaksime laineil nagu linnud, sest sõprus ei rõhu alla, vaid, vastupidi, annab aina tuult tiibadesse.

Peter Anker, Norra saadik Ühinenud Araabia Vabariigis, kes hankis ehitatava laeva jaoks etioopia papüüruse; kapten Arne Hartmark, Thori reisikaaslane ekspeditsioonilt Lihavõttesaarele, kes koos kapten Albert De Bockiga Bel-

glast aitas meil starti ette valmistada; Ramon Bravo, kes ei pääsenud «Ra» pardale üksnes rumala, õnnetu juhuse läbi (mul pole muidugi mõista vähimatki teda asendanud Santiago Genovési vastu); nõukogude arstid, norra meremehed, ameerika raadioamatöörid; Frank Taplin, Thori sõber USA-st, kes tegi rohkem kui ühe reisi üle ookeani, et aidata üritust organiseerida, ja oli ühendavaks lüliks meie ekspeditsiooni juhi ja U Thanti vahel; Itaalia linna Imperia kooliõpetaja Angelo Corio, kes juhtis «Ra I» varustamist ja taageldamist; Novotšerkasski veinimeistrid vennad Potapenkod — see on nende «Aku-Aku», mida me oma pidupäevadel joome . . . Ei, kõiki pole nagunii võimalik üles lugeda!

Otse «Ra II» Safist merelemineku eel saabus kiri. Meid paluti reisi lõpul kindlasti Titicacale põigata. Mis sellest, et tol järvel pole ookeaniga mingit ühendust ja et ta asub nelja kilomeetri kõrgusel — geograafilised üksikasjad kirja autoreile peavalu ei valmistanud. «Ra'd» oodati külla ja punkt! Ning need kirjaread ei ajanud meid naerma, me üksnes naeratasime, hellalt ja liigutatult, sest seda kirjutasid meie alust ehitanud indiaanlased.

Need olid viis nupukat, kavalat mees, kes pärinesid saarelt keset Titicaca järve ning polnud kaua aega nõus laia maailma sõitma. Santiago, meie värbaja, kasutas küll kõikvõimalikke argumente, kuid sellegipoolest, isegi suure rahasumma eest ei suutnud ta indiaanlasi nõusse saada. Lõpuks oli Santiago meistrite ahvatlemiseks öelnud, et meie juures avaneb neil võimalus ehitada kõige suurem papüüruslaev, mis maailmas eales tehtud on. Ja alles see oli mõjutanud titikakalasi meelt muutma. Kõige suurem laev, see juba on midagi, seda tasub ette võtta! Aga isegi lennuväljal tekkis neil veel kahtlusi, kas ikka sõita või mitte. Otsustavaks sai väärikus. Ehkki nad nägid esmakordselt elus autot ja lennukit ning neil oli kõhe ja ebamugav, säilitasid nad välise väärikuse ning püüdsid jätta muljet, et see kõik ei hämmasta neid mitte üks põrm. Ja kui ühel neist jätkus julgust söögilauas nuga-kahvel kätte võtta, leidsid kõhklematult endas selle julguse ka teised, kõhatablette aga neelasid kõik viis, ükskõik kas neil köha oli või ei.

Nad tegid valmis imetlusväärse laeva. Raske oli uskuda, et neil üldse midagi välja tuleb — materjal oli ju võõras, mitte nende Titicacal kasvav totoraroog, vaid papüürus, ja ka mõõtmed olid hoopis teised. Ent vaikselt ja kiirustamata tegid indiaanlased esmalt paar mudelit ning proovisid, kuidas need ujuvad. Seejärel hakkasid nad papüürusevihkudest

endist viisi ruttamata kaheteistkümnemeetrisi koonlaid kokku põimima ja neid üheainsa köiega kinni köitma. Lõpuks jõudis järg põimkajuti ning vööri ja ahtri luigekaelte kätte.

Ning juba hakkaski «Ra II» silmarõõmu pakkuma, sisendas meisse ette kindluse, et temast kujuneb hea meremeeste hoidja. Askelduste madinas ei märganudki me õieti, kunas ja kuidas tööst rahuldunud indiaanlased vaikselt ja tagasihoidlikult koju sõitsid.

. . . . . .

Täna on 1970. aasta üheksas juuni, meie merereisi kahekümne neljas päev, ja seljataga on 1229 meremiili või vastavalt 2276 kilomeetrit.

Ma pole enam ammu sulge pihku võtnud, ei tea isegi, miks, kas pole tuju või tikub laiskus kallale, aga täna hakkas mul enda pärast häbi, vihastasin, käärisin käised üles ja otsisin endale masti alla, põimkajuti ja presentvarje vahele vaikse kohakese.

On juba pime, mehed seavad ennast magama. Georges on vahis, vilistab ja laulab. Kajutist kostab inglise- ja itaaliakeelset pominat. Hetk tagasi möödus siit Norman, läks õhtust tualetti tegema. Ning Georges, truu oma aasimiskombele, hõikas talle kaptenisillalt:

«Ega sul juhuslikult kompassitule patareisid käepärast pole?»

Norman vastas asjalikult ja sugugi mitte vihaselt:

«Mul on juhuslikult ainult hambahari käepärast.»

Laev õõtsub tugevasti. Kahe nööriga kinniseotud tormilatern sõidab edasi-tagasi mööda lauda, see tähendab, mööda nõude ja keeduriistade kasti. Paigalpüsimiseks tuleb mul küünarnukkidest ja viiendast punktist tuge otsida.

Nii, millest siis alustada?

Eilsest hommikust? Sellest hetkest, millal Santiago järjekordselt lausus: «Mul on hea idee!»?

Ta pommitab meid oma ideedega vahetpidamata ning neil kõigil on ikka ja alati üks ja seesama iseloomulik joon — neid pole võimalik ilma teiste abita ellu viia. Mu päevik kirendab sissekannetest: «Jälle nõuab väsimatu Santiago, et me talle . . .»

Oli aeg tegelda meie ujuvuse suurendamisega, toppida tühjad amforad põimkajuti alla, kahe keret moodustava papüürussigari vahelisse pilssi. Kuid seal olid ees teised, täis amforad. Järelikult tuli ruum esmalt nendest vabastada.

Põimkajuti põrand kujutab endast jämedast bambusest reste, mis on kaetud papüürusmattidega. Nende peal on kuusteist kasti, millel me magame. Asusime tööle. Koristasime ära Georges'i ja Madani madratsid ning asemed, tühjendasime nende kastid, ja saime kinnikiilutud kastid tohutu vaevaga — sõrmeküüned tagurpidi — lõpuks kätte. Kujutlege korraks, et teil on vaja põrandast välja võtta tugevasti teiste vahele litsutud ja kleepuva möksiga ülevalatud parketiklots, ning te mõistate, missugust vatti me saime. Kuid me koukisime kastid lõpuks ikkagi välja, algul ühe, seejärel — juba kergemini — teise, ning meile avanes pilss, kust lõi vastu hallituse ja kõdu lehka.

Valgustasin põrandaalust ruumi taskulambiga ja ohkasin tahtmatult. See oli täis igasugust köögipoolelt veega kokkukantud trääni. Selle mülka käsilevõtmine oli niisama hea kui suvila peldiku puhastamine. Aga kuhu sa hing pääsed!

Santiago tiris lehkavast pimedusest välja viis veeamforat. Madani sai nad kuidagi dekile. Mina hakkasin ammutama solki, kaltse ja poolkõdunenud papüürusetükke. Sel ajal läks Thor meist mööda ahtrisse ja komistas ühe amfora otsa: mis see siis tähendab? egas meil laevas veevärk ei ole! miks pagana päralt loobitakse nõud hindamatu veega, kuhu juhtub? Tuli välja ronida ja amforad kapitaalselt paigale panna. Seejärel laskusime tagasi trümmi tühje amforaid oma kohale sättima. Ja seal ma märkasin, et Santiago on väsinud.

Monotoonsest tööst väsib ta kiiresti, kuid pelgab seda välja näidata ning manab siis näole dotseeriva professori ilme:

«Mul on hea idee. Sina hakkad kanne kinni siduma, mina neid sulle kätte andma ja tuld näitama.»

Amforad olid munajad, libedad ja küll tühjad, aga tinarasked. Igaüks neist tuli pista läbi bambusresti, panna pilsis paigale ja siduda nööriga nii kinni, et ta ei loksuks ega hõõrduks vastu teisi.

Lõpuks ometi on kõik. Kuidas — veel üks? Santiago, sa ütlesid ju, et neid on kuus, mul pole enam vaba kohta!

«Vabanda, ma eksisin, neid on seitse.»

See tähendas, et amforad tuli uuesti välja võtta, uus, optimaalne paigutusvariant leida, kannud teise kohta vedada ja ümber paigutada — nii nagu tehakse teatud lastemängus.

Sisse vaatas Georges ja hakkas itsitama: «Töö on lollide lõbu!» Varsti kuulsime ülalt laulu, vilistamist ja toidunõude kolinat. Tähendab, Georges oli võtnud kambüüsis suurpuhastuse käsile.

Laul vaheldus elurõõmsate, kuid mitte just trükikõlblike repliikidega, ja ma juhtisin Santiago tähelepanu sellele, et möödunud aastaga võrreldes olime hakanud vähem väljendeid valima.

«Georges on madu,» salvas Santiago ootamatult tigedalt.

«Santiago on madu,» kõlas sedamaid ülalt nagu kaja. Heliisolatsioon «Ra'l» praktiliselt puudub . . .

Hiljem, lõunalauas läks Georges hoopis ülemeelikuks. Ta siirdus oma viimase aja armastatud sõiduvette, asus Kei kallale: kas see on tõsi, et Kei keeldunud Safis, Yvonne'i sünnipäevapeol Santiago naise Andrèega tantsimast.

Karskete elukommetega Kei püüdis tõemeeli oma seisukohta seletada:

«Palun vabandust, kuid ma tantsin ainult oma naisega!»

Ta surus seejuures käe südamele ja tegi viisaka kummarduse. Kuid Georges jätkas lõõpimist:

«Tubli poiss! Kiiduväärt! Sind võib vähimagi kartuseta naistele tutvustada! Räägi meile õige veel veidi, kuidas sa selle asja peale vaatad! . . .»

Santiago, kelle naise nimi oli mängus olnud ja keda see lugu mõnevõrra otsesemalt puudutas, katkestas nüüd Georges'i jutu üsna järskude sõnadega. Georges aga pidas vastuseks pika kõne.

Ta pöördus Thori poole ametliku palvega panna pärastlõunase vahi suhtes maksma kindel kord, sest praeguseni olevat see kõige segasem aeg — kõik tahavad magada (pilk Santiago poole), puhata (pilk Juri poole), keegi ei taha ronida kaptenisillale (pilk Normani poole) ja temal vaesekesel tuleb teiste eest rabada.

Carlo kortsutas kulmu, Madani tõmbus süngeks, Santiago tõstis nördimuses käed, Norman meenutas kuradit inglise, Georges prantsuse keeles . . . Õhus oli äikest.

«Oodake!» püüdsin ma lärmist üle karjuda. «Mul on hea idee!»

Mingisugust ideed mul polnud, oli lihtsalt tarvis kuumakraade maha jahutada. Hakkasin hoobilt improviseerima.

«Las need kaks, kes olid vabad öösel, võtavad iga päev enda peale hommikuse vahi — kella kaheksast kümneni — ja pärastlõunase — kella kolmeteistkümnest viieteistkümneni. Kella seitsmeteistkümnest üheksateistkümneni olgu vahis see, kes oli hommikul kella kuuest kaheksani ja kel on ees vaba öö. Mis puutub vahikorda kella viieteistkümneist seitsmeteistkümneni, siis . . .»

Jah, aga mis saab «siis»? Olin arve kuhjanud, keerulise ja kohmaka ettepaneku teinud. Kuid Georges oleks selles segases mõttepuntras nagu tarkusetera tabanud ja jäi kohe vait:

«Vaat nii oleks õiglane!»

Muiet tagasi hoides küsis Thor teiste arvamust. Minu targutusest juhmistatuna ei hakanud keegi vastu vaidlema.

«Hüva, olgu nii,» sõnas Thor ja pöördus Georges'i poole: «Noh, eks kobi siis kaptenisillale.»

«Miks mina?»

«Kuidas siis, sa olid ju täna öösel vaba?»

Taibates, et ta oli nõustunud ettepanekuga liiga kiiresti, hakkas Georges silmi pilgutama. Ümberringi lagistati aga naerda. Sellega vaidlus lõppeski.

Üldiselt oli see õiglane, et Georges vahele jäi, sest teisi vahele võtma oli ta ise alati meister.

Mäletan, kuidas me möödunud aastal pidime kord pärastlõunal purje seadma hakkama. Meil tuli teha seda Georges'iga kahekesi, kuid me ei viitsinud kuidagi asemelt tõusta. Lõpuks sain siiski pea padja küljest lahti ja hakkasin Georges'i raputama.

«On aeg!»

«Mmhõmhh,» kostis just nagu läbi une ja mees pööras teise külje.

Kui olin tunnikese tööd teinud ja läksin kajutisse piipu võtma, lesis Georges magamiskotil, nii nagu ema oli ta sünnitanud, ja sügas ennast. Mind nähes ilmus ta suurtesse silmadesse süüdlaslik ilme:

«Norman üiles, et sul oleks abi vaja?»

«Abi on vaja purjele, mitte minule. Sa ju tead, et kahekesi saaksime selle tööga kiiremini hakkama.»

«Jah, muidugi,» kõlas vastuseks ning mees vajus uuesti külili. Välja ilmus ta alles minuti neljakümne pärast. Selle aja peale rabasid vööris purje kallal kõigest väest juba Santiago, Carlo ja Abdullah. Nüüd oleks Georges'ki endale mingisugust tööd tahtnud leida, aga millist? Järsku tuleb Thor ja küsib, kuidas elu läheb, ja mis sa siis kostad?

Ning siis tegi Georges enda arvates kolossaalselt kavala käigu. Ta küsis minult vaikselt:

«Juri, oled sa väsinud? Võib-olla tahad lonksukese karkadé'd?»

Karkadé on suurepärane jook, magushapu tee, mingisuguste egiptuse õite leotis. Võisime seda liitrite viisi juua. Kuidas sa siis nüüd korraga ei taha!

«Aga sina, Santiago, kas sina tahad karkadé'd? *Ja sina, Carlo? Abdullah?»*

Niimoodi käis ja küsitles ta kiirustamata kõiki ning alustas siis karkadé *valmistamise aeganõudvat protseduuri. Kui Thor nüüd tuli, oli Georges hoolega ametis!*

«Ma valmistan karkadé'd,» *teatas ta uhkelt. «Kõik tahtsid* karkadé'd *juua ja ma võtsin selle töö käsile.»*

Nali naljaks, aga kui ma õhtul eelseisva vaba öö saajana uue korra kohaselt kella seitsmeteistkümnest üheksateistkümneni kaptenisillal vahis seisin, tuli sinna Thor. Ta oli üsna mures. Lõunane tüli ei andnud talle rahu. Algul oli ta arvanud, et see on niisama tavaline piikidemurdmine, mida oli esinenud ka varem, kuid nüüd oli ta järeldusele jõudnud, et sedapuhku on tegemist millegi rohkemaga, et meie suhted «Ra» pardal on muutumas omaette probleemiks.

«Mida sina sellest kõigest arvad?»

«Jah, nii see on. Oleme ennast ula lasknud, üks kombineerib, teine ironiseerib . . .» vastasin ma.

«Äge ekspeditsioniit,» ohkas Thor. Rahustasin teda, et minu arvates pole siiski tegemist ägeda vormiga, et üldiselt on kulg lootustandev ja et piisab ambulatoorsest ravist. Vaja on Georges'i ja Santiagoga vestelda, toonitada, et meil peavad suhted normaalsed olema, et mõlemad peavad hakkama teineteist seedima, sest meie aluselt pole kellelgi kusagile pääsu.

«Aga kuidas edeneb *outrigger*?» küsisin ma ühtlasi ettevaatlikult, sest mulle näis, et viimase päeva jooksul oli Thori ind selles asjas mõneti vaibunud.

«Missugune *outrigger*?»

«See, mida mastist taheti teha . . .»

«Ah see! Ei, me teeme hoopis teise asja. Teeme temast lainemurdja.»

Tänane päev on uute ideede poolest rikas. Ka see, mida Thor nüüd soovitab, pole päris ilma «linnukeseta», kuid kes teab, võib-olla tuleb sellest välja midagi kasulikku! Ta peab õigeks seada mast «Ra» parda äärde kerega paralleelselt, mitte risti, ning kinnitada ta lühikeste põikpuudega nii, et ta hakkaks liikuma meie kõrval nagu ujuv sadamakai pruss.

Mulle näib, et olen taibanud nende projektide tekke tõelise põhjuse: laeva pardal on olemas tore parajalt jäme ja pikk puumürakas, oleks ju lihtsalt patuasi niisugust aaret kasutamata jätta.

Nii või teisiti, kuid kaks järgmist päeva jändasid Thor ja Norman hasartselt vana mastiga — puurisid auke, ühendasid igasugu osi . . . kuni teatasid lõpuks uhkustundega: «Valmis!» Oli veel ainult vaja vastsündinud lainemurdja vasakust poordist paremasse tarida. Selleks taheti kasutada veeteed — lasta ta üle poordi sisse ja haalata ahtri tagant ringi. Slepis aga tolknes meil mäletatavasti punane boi. Selle tõmbasime seniks välja, sest boiots oleks seganud mastitümika ümberviimist. Nii purjetasime siis nüüd esmakordselt kogu selle aja jooksul ilma sabata.

Mina sellest üritusest osa ei võtnud. Olin vahis ega näinudki õieti, mis mastiga tehti. Teadsin üksnes, et seal olid ametis Norman, Thor, Santiago ja Georges. Ühest poordist teise minekuks kaptenisilda kui lühemat teed kasutades lipsas viimane vahetevahel minu juurest läbi, hästi asjalik nägu peas. Järjekordsel möödumisel teatas ta vajaliku väärikusega, et nüüd seisavad ees veealused tööd, vaatas peremchelikult, tulvil asjalikkust ja energiat ringi, märkas väljatõmmatud boid, laskis selle kohe oma kohale tagasi ning läks siis edasi nagu inimene, kel tuleb siin kõige eest vastutada.

Varsti kuulsin karjatust. Mast, see nii paljude pusimiste objekt õõtsus vabalt lainetel ja jäi meist iga hetkega üha kaugemale. Ahtrisse ilmus Georges ning kargas pikemalt aru pidamata vette.

Ma ei jõudnud selle pöörase sammu tagajärgede üle õieti ehmatadagi, kui ta juba pinnale kerkis, boiotsa haaras, masti juurde ujus — õnneks sai ta seda teha boiliinist lahti laskmata —, isemeelsele prussile päitsed pähe pani ja päris boi juurde ootama jäi, et me ta välja tõmbaksime.

Ühiste pingutustega sikutasime pardale nii Georges'i kui ka masti, kuid kiitmise asemel pragas Thor mehe parajal moel läbi. Ning kahtlemata põhjendatult, sest kui Georges poleks boid juhuslikult — täiesti juhuslikult! — uuesti sisse heitnud, oleks juhtunud hoopis midagi muud! «Ra'l» pole ei pidureid ega tagasikäiku ja «mees üle parda!» on meile «mees jäädavalt üle parda».

Mäletan oma esimest suplust möödunud purjetamise ajal. Juba hommikust oli selge, et tuleb palav päev. Päike kõrvetas nii mis jaksas, ookean käitus ebatavaliselt rahulikult. Tulin ahtrisse pesema ja nägin Carlot, kes sulistas kogu oma alastuses parda taga, dekipõiktalast ulatuv julgestusots ümber kere. Ta puristas ja lausa niuksus mõnutundest. Thor proovis vett varbaga: «Jäine!» Mina siiski riskisin ja kargasin Carlo seltsi ukerdama, nii et pritsmepilv käis üle pea ja peletas Thorigi eemale. Vesi polnud küll kuigi soe, kuid

vanni, ehkki soolast vanni võtta oli pärast kaheteistkümnepäevast vaheaega ometi väga meeldiv!

Seebitasin ennast sisse, pesin nagu kord ja kohus puhtaks ning ronisin täiesti värskena välja. Ning just sel hetkel libises mul seep peost. Küünitasin teda tabama, kuid ta ujus aina kaugemale. Thor märkas mu liigutust ja hoiatas:

«Ettevaatust! Me ju ikkagi liigume.»

Jah, me ju liikusime, ehkki tuult polnud peaaegu ollagi ja puri ripnes loiult lontis. Tajudes alles siis täie selgusega kogu olukorda, seda, kuidas ma hetk tagasi olin peenikese julgestusliini otsas sulistanud ja ainult sellest sõltunud, tundsin viivuks teatavat kõhedust . . .

«Kon-Tiki» logiraamatus aga seisab kirjas järgmine lugu:

«. . . See, mis edasi juhtus, toimus palju kiiremini, kui seda on võimalik jutustada.

Püüdes kotti lennult haarata (üle poordi kukkuvat Torsteini magamiskotti — J. S.), tegi Herman ettevaatamatu sammu ja leidis end parda tagant. Läbi lainete möirge kostis meieni nõrk appihüüd, siis vilksatasid vasakul Hermani pea ja käsi ning sealsamas vingerdas midagi arusaamatut ja rohelist. Mees tegi meeleheitlikke ponnistusi, et läbi teda üha kaugemale kandvate lainevallide parve juurde tagasi pääseda. Torstein oli sel ajal roolivahis, mina olin vööris ja meie olimegi esimesed, kes seda õnnetust märkasid. Õudusejudinad võtsid kangeks. Kargasime lähima päästevahendi juurde, karjudes ise kogu jõust: mees üle parda! Mere mühina tõttu polnud teised appihüüdu kuulnud, kuid nüüd läks dekil otsekohe saginaks. Herman oli suurepärane ujuja, ja ehkki meile kõigile oli selge, et inimene viibib surmaohus, lootsime ometi, et ta suudab parveni kroolida.

Kõige lähemal Hermanile oli Torstein. Ta sööstis bambusvoorupi juurde, mille ümber oli keritud päästepaadi tross. Ning esimest ja ainust korda kogu merereisi kestel jooksis tross kinni. Nüüd otsustasid sekundid. Herman oli jäänud juba ahtriga kohakuti, ta viimaseks võimaluseks oli rooliaerust kinni krahmata ja sinna klammerduda. Mees pingutas, pidi juba peaaegu aerust kinni saama, kuid see libises tal käest. Ning me olime sunnitud tummalt ja tegevusetult tunnistama, kuidas meie seltsimees kaugenes kiiluvette, alasse, kuhu ei ulatunud meie võim ja kuhu me olime näinud kanduvat nii palju asju, mida me enam kunagi tagasi ei saanud. Sel ajal kui meie Bengtiga kummipaati vette lasksime, püüdsid Knut ja Erik Hermanile päästerõngast heita. Pikk liin taga, rippus see alati kajuti välisseina küljes. Kuid

täna oli tuul nii tugev, et tõi visatud päästerõnga kogu aeg parvele tagasi. Kuidas Herman ka jõudu ei pingutanud, ta jäi iga iiliga parvest üha rohkem maha. Oli selge, et enam ta lähemale ujuda ei suuda. Jäi veel väike lootus täispuhutavat paati kasutada. Ilma takistava liinita oleks ehk võimalik olnud ujujale vastu sõuda, kuid oli rohkem kui kahtlane, kas kummipaat siis kunagi enam «Kon-Tikile» järele oleks jõudnud. Kolmel mehel kummipaadis on keset ookeani siiski teoreetilinegi pääsemisvõimalus, ühel ujujal ilma paadita aga mitte mingisugust.

Siis nägime järsku, kuidas Knut võttis hoogu, hüppas, päästerõngas käes, pea ees lainetesse ja hakkas Hermanile kogu jõust vastu ujuma. Iga kord, kui Hermani pea järjekordsel laineharjal nähtavale ilmus, oli Knut kadunud, kui aga Knut üles kerkis, polnud näha Hermanit. Lõpuks nägime neid mõlemaid koos — nad hoidsid päästerõngast kinni ja rammisid meie slepis läbi lainete. Knut andis käega märku, ja kuna kummipaat oli selleks ajaks juba parvele tõmmatud, hakkasime kõik neljakesi päästerõnga liini sikutama, laskmata seejuures silmist seda saladuslikku tumerohelist elukat, kes kahe päästetava taga siueldes ikka jälle nähtavale ilmus ja kelle uimekolmnurgast Knut Hermanile vastu ujudes peaaegu šoki oleks saanud. Ainult Herman teadis, et see kolmnurk ei kuulunud mitte haile ega mõnele muule merekoletisele, vaid oli lihtsalt Torsteini veekindla magamiskoti sopp, kuhu oli õhku jäänud. Tõsi, pärast seda kui kaaslased õnnelikult pardale olid tõmmatud, ei jäänud magamiskott enam kuigi kauaks ujuma, ning tahtmatult tuli pähe mõte, et see, kes magamiskoti alla ahmis, oli maha maganud hoopis väärtuslikuma suutäie . . .

«Jumal tänatud, et mind seal sees polnud,» sõnas Torstein rooliaeru pihku võttes.

Kuid üldiselt polnud sel õhtul teravmeelitsemisi kuigi palju. Isegi kaua aega hiljem pani juhtunu meenutamine külmajudinaid tundma, ehkki nüüd juba vaheldumisi rõõmuga — meid on parvel ikka veel kuus meest.»

Vabandatagu «Kon-Tiki» reisikirjast võetud nii pika tsitaadi pärast, «Ra» pardal õnneks selliseid vahejuhtumeid ei esinenud, isegi möödunud aastal mitte, kui olime ometi palju ettevaatamatumad kui praegu.

Ent võib-olla on asi hoopis vastupidine, et me just möödunud korral olime uudsuse tõttu ettevaatlikumad? Abdullah ja Santiago tugevdasid parrast, kui Abdullah libises ja sisse kukkus. Kuid tal oli julgestusots ümber ja ta ronis

pärast vee all käimist kohe välja ning pääses üksnes kerge ehmatusega. Jäime seejuures kõik täiesti rahulikuks, Carlo jäädvustas selle stseeni koguni filmilindile. Täna aga — kus on siis näiteks minu julgestusots? Kuhu ma ta toppinud olen?

Meenub veel üks lugu sellest vallast. Istusin põimkajutis, kui seina taga hakkas korraga karjuma ahv. Ma ei taibanud esialgu, miks ta seda teeb, kuid siis hõikas mind Carlo, ja kui ma välja kargasin, nägin, et «Ra» parras oli osaliselt läinud ja mõned papüürusevihud loksusid lahtiselt. Ahv aga oli seotud just ühe niisuguse külge. Ta oleks võinud vabalt minema kanduda, kui Abdullah poleks viimasel hetkel juurde hüpanud ja papüürusevihke tagasi tõmmanud. Mees pälvis selle eest üldise kiituse, nii et ta oli õnnelik ja säras üle kogu näo.

Abdullah, ja Safi päästjana veel kord Abdullah — ning oligi kõik. Rohkem mullu plaaniväliseid lahkumisi «Ra» pardalt ei olnud. Ja küll oleks hea, kui Georges'i juhtum jääks ka tänavu ainsaks!

Thor oli juhtunu pärast ilmselt väga mures. Järgmise päeva lõuna ajal võttis ta Georges'i vettehüppamisloo uuesti üles ja avaldas lootust, et meil midagi niisugust enam ei kordu. Lisaks sellele oli ta märganud, et vettekukkunu päästmine pole meil vajalikult selge, keegi ei tea, mis sellisel juhul teha.

Nüüd palus sõna vana merekaru Norman.

Ta alustas meenutustest, kuidas ta ise suurtel laevadel oli näinud mehi üle parda minemas, ning valmistus neid juhtumeid meile kiirustamata ära rääkima. Aga me pistsime talle nagu ühest suust vastu karjuma, et oleme neid lugusid möödunud aastal juba mitmel korral kuulnud, et teame tema nelja niisugust juhtumit ja seda, et ainult üks neist lõppes õnnelikult.

«Hästi,» nõustus kõigutamatu Norman. «Siis ma räägin teile, missugune peab olema tegutsemisjärjekord. Esiteks . . .» Ta tegi pausi. «Esiteks, ei mingit paanikat!»

Georges mühatas rahulolevalt.

«Teiseks . . .» Norman tegi taas pausi.

«. . . visata päästerõngas,» ütles Georges ette.

«Ei,» sõnas Norman manitsevalt. «Vahisolija peab kõikidele teatama, et mees on üle parda.»

«Kahtlen, kas keegi kavatsekski sellest saladust teha,» pomises Thor endale habemesse, kuid nii, et me pahvatasime naerma.

Käitusime, tõesõna, nagu poisikesed igavas koolitunnis. Aga Normani auks tuleb tunnistada, et ta ei osutanud meie kohatule lõbususele mingit tähelepanu. Ta jäi tõsiseks ja esitas punkt-punktilt kõik, mis purjelaeval niisugusel juhul teha tuleb.

1. Vahisolija karjub: «Mees üle parda!»
2. Vahisolija pöörab aluse vastu tuult.
3. Vahisolija jälgib vettekukkunut, temalt silmi pööramata (Norman näitas väga väljendusrikkalt, kuidas tuleb jälgida, ajas silmad punni ja käänas pead igas suunas).
4. Ülejäänud peavad päästma — heitma päästerõnga, laskma sisse täispuhutava paadi ja tegema muu vajaliku.

Isiklikult minule tõi see seminar palju tüli kaela. Tundi kaks mässasin päästerõngaga, pikendasin selle liini. Ja puha Georges'i pärast!

Mis puutub mastisse, mille ta nii kangelaslikult päästnud oli, siis lainemurdja idee närtsis kirjeldatud sündmuste käigus ja nende tulemusel täiesti ning nüüd käib jälle lõputu vaidlus, mida temast meisterdada, kuhu see neetud tümikas panna. Thor kinnitab, et ujuvat materjali minema visata on puhas idiootsus (sealjuures olen ma veendunud, et ta oleks salamisi rõõmus olnud, kui see mast oleks minema ujunud ja meid sel moel murest vabastanud). Esitatud on kõige kummalisemaid projekte, aga mastimürakas lesib ülearuse ballastina dekil tänase päevani.

Georges komistas tema otsa ja vandus:

«Kui palju sinu, igavese lolli pärast pahandust on!»

Norman, Thor ja Madani on ametis purjega. Mitte groodi, vaid väikese varupurjega. Norman on püüdnud teda kahel korral vööri üles seada, et ta veaks nagu kliiver, kuid sellest ei saa ega saa asja, suurpuri varjab tuule ära. Siis otsustati tõmmata ta grootmasti . . .

Seal, kus on kaks, võib vabalt olla ka kolm, nii nagu möödunud aastal. Norman võttis tuld: «Paneme üles. Kus meie sirbikujuline puri on?» Sirpjas puri, mis ulatus kaptenisillalt poordile, oli juba mõnda päeva lainekaitseks. «Ideel» teatas Santiago. «Paneme tema asemele poordile tüki presenti!» Nii me tegimegi, ja õhtuks oli ülal kolm purje. «Ra» oli saanud oma maksimumpurjestuse.

Ahtrisse on taas ilmunud hai. Arvatavasti seesama, kes saadab meid juba ammu. Hall ja üsna suur, kolme-nelja meetri pikkune.

Järgmine päev oli hea, läbisime 57 miili, päike paistis. Aga järsku läks taevas pilve ja Thor, kes oli parajasti vahis,

arvas, et tuleb torm. Koristasime dekilt kõik liigse, sidusime kinni katusel asuva pagasi, Thor ja Norman püüdsid ajada suurpurje keskmistesse öösidesse spetsiaalseid otsi. Need öösid asuvad dekist umbes nelja meetri kõrgusel ja nendeni on väga raske küünitada. Kuid Thor tegi midagi konksutaolist, ronis masti ning sai end kallutades ja ainult ühe käega kinni hoides siiski purje kõrvupidi kätte. Nüüd jätkus tööd kõigile. Ühisel jõul sikutasime purje vastu masti ja tsirkuseartistina rippudes pistis Norman liini algul ühest, seejärel ka teisest öösist läbi. See täiendav abinõu võeti tarvitusele juhuks, kui puri tuleks maha võta. Nimelt kartis Thor, et muidu võib märg puri kogu oma raskusega laevukese õlgvöörile prantsatada ja selle puruks litsuda.

Valmistusime kapitaalselt, kuid torm pudenes tühjaks-tähjaks: väike sagar vihma, paari tunni pärast veel teine, ja oligi kõik. Ei saa siiski öelda, et see oleks meile pettumust või meelehärmi valmistanud.

Tolle päeva hommikul toimus mu esimene raadiovestlus Leningradiga, kui seda vestluseks saab nimetada — mina kuulsin neid suurepäraselt, nemad mind nii halvasti, et ei saanud ühestki sõnast aru. Asi oli seda sandim, et vahetult enne mind oli Norman kaua Chris Bockelie'ga nõu pidanud ning seejärel Thori ülipika reportaaži dikteerinud, ja kogu aeg oli side olnud üsna korralik. Minul lihtsalt ei vedanud.

Üldse oleme saanud sel aastal raadiosidet pidada palju harvemini ja kehvemini kui mullu. Jääb ainult loota Yvonne'ile, kes lubas saata meie sugulastele «Ra» merereisi kulgemise kohta kirjalikku informatsiooni ning teha seda nii üksikasjaliselt, kui tal võimalik on.

Läheb veelgi soojemaks. Jakk, džinsid ja kingad tulevad nüüd meelde üksnes öösel, kui peab vahti minema ja kaptenisillal on tuuline. Seitsmendal juunil oli kuu loomine. Tähtedest ümbritsetuna näis ta nüüd eriti õrn ja graatsiline. Kuu tuleb siin taevasse vara, umbes kella üheksateistkümne paiku, väljas on sel ajal alles valge.

Muide, me pole ammu enam oma ajanäitajaid õiendanud, ei ela mitte kohaliku, vaid kes teab mis aja järgi. Pimedus saabub meil umbes kell 21.30, koit 6.30—7.00. Oleme otsustanud osuteid praegu mitte ümber seada, harjumusi mitte muuta.

Kuu taevas teeb elu rõõmsamaks. Ookean ei näi enam nii sünge ja võõras. Lihtsalt veider, et ma võisin kuud varem põlata, et eriti lapsepõlves, talvel, metsas tegi ta mind kurvaks . . . Siin on kõik vastupidi: niipea kui kuu pilvede varju peitub, on kõik kohe palju nukram.

Laeval on kehtestatud uus joogirežiim. Moonameister Santiago uuris läbi veekannud, arvutas välja meie tarviduse ja tuli järeldusele, et kui me kõvasti kokku ei hoia, siis pole meil kahekümne päeva pärast enam tilkagi joogivett. Nüüd siis otsustati: igaüks saab ööpäeva peale ühe liitri oma isiklikku veepudelisse, millele lisandub kolm korda päevas kaks liitrit ühise söömaaja jaoks, seega kokku $1 \times 8 + 2 \times 3 = 14$. Neliteist liitrit päevas ja punkt, mitte mingit kambüüsikannust joomist.

Santiago pingutas üle. Kõige rangema kokkuhoiu huvides segas ta köögikannu mageda vee hulka merevett. Supile ja teele annab niisugune merevee lisamine vastiku maigu ja mul hakkas sellest lihtsalt kõht valutama, nii et ma ei võtnud jälle paar-kolm päeva sulge pihku. Päevik seisis kasutult, ehkki kirjutada oleks olnud nii mõndagi: oleksin võinud paberile panna kas või kaetud vahemaade näidud — kaheksakümmend miili ööpäevas! Meid oleksid just nagu tiivad kandnud. Juba oli peaaegu pool maad Barbadoseni läbi, ja meie sõidujoon nägi kaardil välja nagu nool.

«Ra I» polnud kunagi niisuguse kiirusega purjetanud.

Oma hädasid ravisin tööteraapiaga, kinnitasin ahtri vasakusse ossa presendist lainekaitse, muidu olid seal vabalt ookeanivood pahisenud. Kahju, et meil sedapuhku köied nii hinda on läinud. Varem raiskasime neid tahtmist mööda, nüüd aga kougime kust juhtub, seome juppe kokku või harutame jämedaid trosse lahti, et peenikesi keermeid saada.

Üleeile õhtul teatas Thor, kõige tundlikuma haistmismeelega mees, et bakpoordis, kaptenisilla ja hüttkajuti vahel haiseb millegi järele. Veidi aja pärast ta täpsustas: on tunda gaasi lehka. See võttis tõsiseks, sest möödunud aastal oli meil olnud gaasilekk. Balloonide kontrollimine ei andnud aga sedapuhku midagi. Santiago nuusutas kogu panipaiga üle — mitte midagi. Kuid hais püsis, varsti tundsime seda juba kõik — midagi nagu kõdu meenutavat. Eriti tuntav oli see siis, kui laine üle parda sumas ja seejärel põimkajuti alla voogas.

Täna otsustasid Thor, Norman ja Carlo revideerida munade kannu . . . ja tegid selle katki. Tubli sada muna läks mokka. Aga olgu, kurat nendega, kah mõni delikatess! Ajame läbi makaronide ja kaerahelbepudruga. Seda enam, et võrdlemisi varsti, juuni lõpul kohtame filmima tulevat jahti ja siis on meil küllalt nii mune, puuvilja kui ka vett.

Vahetan korraks jälle teemat ja jutustan üksikasjalisemalt meie loomaaiast.

Niisiis — meie esimene reisija on sinikael Simbad Meresõitja. Öösiti magab ta oma korvhällis, mis on riputatud ninasse, päeval patseerib tähtsalt dekil ringi. Ta on ülimalt tõsine, isegi tige, pole seniajani meiega ära harjunud ja prääksub rahulolematult, kui keegi talle liiga lähedale astub.

Ka tuvi Jubi on ikka veel meie juures. Elab põimkajuti katusel, kuhu Georges on talle papist väikese majakese teinud. Jubi eelistab siiski rohkem värskes õhus istuda ja poeb oma elamusse üksnes vihmavarju. Vahel tõuseb ta lendu, teeb laeva kohal tiiru ja tuleb tagasi.

Ja lõpuks neljajalgne-neljakäeline Safi, ilmatu kange matkaja, küllap ainuke meie seast, kes tunneb ennast «Ra» pardal vabamalt kui kaldal.

Ta päev algab sellega, et teda pestakse ja talle tõmmatakse jalga puhtad püksid. Sellega tegeleb ülemkammerteener Georges. Õueköögimeister Carlo aga seisab selleks ajaks juba valmis, küpsisetükike käes. Siis kinnitab tseremooniameister Santiago kõrgesti austatud ahvidaami pika peenikese ketiga masti külge ja Safi alustab tegutsemist.

Tema juhtmõtteks on — mis ripakil, see ära! Vihik, pliiats, ravim, sidemerull — kõik ära ja suhu. Tänase hommiku jooksul näiteks jõudis ta rikkuda kursi ülestähendustega märkmiku ja näpata hambaharja.

Edasi meeldib talle kangesti hüpata kajuti katuselt vantidesse ja kolmnurksesse purje, mis tuulest paisutatuna kujutab endast just nagu spetsiaalselt tema jaoks ülesseatud võrkkiike. Kahjuks on see võimalik ainult siis, kui inimesed annavad keti viimseni järele. Siis, jah, tulevad üksteise järel saltod ja tirelid, ning möödaminnes võib huvi tunda ka Thori soengu ja Juri taskute vastu, tutvuda kajutilael asuva pagasiga. Ja kui talle siis peale põrutatakse või laksakas antakse, pole sellest suuremat häda midagi, vastuseks ta ainult turtsatab ja teeb grimassi.

Safi on erakordselt uudishimulik. Kui keegi meist allveeülikonna selga tõmbab, hakkab ta hirmu pärast vinguma, suutmata mõista, mis kombel peremees korraga kummaliseks mustaks koletiseks on muutunud. Ja ometi ronib ta poordile järele vaatama, kuidas sel mustal mehel seal hirmsas vees, hirmsate kalade seas läheb. Ise vingub, aga vaatama ronib ometi, valmis iga hetk plagama pistma ja kohe jälle tagasi tulema.

Ta armastab seltskonda ja tolkneb tingimata kõige kitsamates, kõige rahvarohkemates kohtades, nii et kui aeru vette lastakse, on Safi kohal nagu vana viieline, või kui ma hakkan purjele liiki sisse õmblema, keksib ta ümberringi, püüdes ennast kogu hingest nõela ette seada.

Õhtuhämaruse saabudes tõstab Georges ta spetsiaalsesse, võrguga põimkajuti lae alla riputatud kasti. Selles kastis magab pärdik koos oma lemmiku, naljaka nadi kummikonnaga.

Yvonne jutustas, et ta oli pakkunud Safile palju mitmesuguseid mänguasju, kuid ahv oli need kas minema visanud või puruks teinud, seda konna aga hakkas ta armastama ja hoiab nüüd hellalt nagu last, kasti ronides surub õrnalt rinnale.

Kord pärast lantši päästsin Safi ketist lahti, kinnitasin talle pika nööri vöörihma külge ja lasksin ta pardale jalutama. Ahv sööstis vantidesse ning jooksles mööda hüttkajuti lage ja kaptenisilda, Kei aga väntas kõik selle hardunult filmilindile. Ronisin ahviga masti, seejärel lasksime ta vööri, kus logeles Simbad, keda Safi seal veidi sagis. Kuid äkki läks nööri sõlm lahti ja ahv pääses vabaks. Nagu püssist lastud, lendas ta köit mööda masti toppi ja jäi sinna istuma, ise endaga väga rahul.

Me ei suutnud ehmatusest kätt ega jalga liigutada. Kujutlesime, mida ütleb Thor, kui Safi üle parda kukub. Kuid Thor oli kõike juba märganud ja hüüdis meile: «Safi on lahti!» Nägime seda väga hästi isegi ning püüdsime teda puuvilja, pähklite ja kompvekkidega alla meelitada, aga miski ei aidanud. Ahv istus ülal ega kavatsenudki nähtavasti meie tasemele laskuda.

Siis tõi Santiago konna. Kummikonna nähes ja selle haledat piiksumist kuuldes ronis Safi silmapilkselt alla ning hakkas oma suurt armastust piinajate käest ära kiskuma. Sellega see ahvivabadus sedapuhku lõppeski.

Mõnikord õhtul võtab Thor ta sülle ja Safi saab mõnuleda. Ta sorib Thori rinnakarvu, nopib sealt väga osavasti ja kenasti soolakristalle ning laseb neil hea maitsta. Mida veel? Jah, vahetevahel korraldame talle kümbluse. Algul saab ta siis pahaseks, kuid hiljem on rõõmus ja sügab andunult oma sulgpehmeks muutunud kasukat.

Praegu istub ta rooliaeru käepidemel (selle käepideme vastu tonksab iga vahtimineja rituaalselt oma pea, nii et sinna on vatikiht ümber mähitud) ja niuksub. Lihtsalt niisama, et midagi teha, aga võib-olla ka sellepärast, et tun-

neb, et ma temast kirjutan. Aeg on lõpetama hakata, Santiagol on jälle idee. Nad tassivad Normaniga papüürusevihke deki teise otsa ja pomisevad minust möödudes:

«Ettevaatust, kirjandussalong!»

Kummati panen nende kannatuse veel veidikeseks proovile, tahan nimelt selgitada, enne kui see meelest ära läheb, miks «Ra» pardal kõik asjad nii aeglaselt arenevad.

Pärast esimest meresõitu küsisid sõbrad mult sageli, kuhu meil aeg merel kadus, pole ju võimalik päev läbi töötada. Vastasin tavaliselt, et olime varavalgest hilisõhtuni ametis, ja ei eksinud sellega tõe vastu. Esiteks — vähemalt neli tundi läheb vahisoleku peale. Kolm tundi kulub söögile, kaheksa kuni kümme tundi magamisele. Näib, et umbes seitse tundi peaks ikkagi veel üle jääma. Kuhu siis need kaovad? Olen püüdnud seda nüüd tähele panna. Arusaadavalt kulub meil teatav osa sellest ajast lihtsalt niisama, tühja jutuajamise peale. Kuid lobisemine algab tavaliselt pimeduse saabudes, kui ilma tõsisema vajaduseta nagunii mingit tööd käsile ei võta. Mis täidab siis meie valge päevapoole?

Täna kulus mul näiteks neli tundi ahtrisse presendi kinnitamiseks. Põhimõtteliselt on see ju lihtne ülesanne, kuid esmalt on tarvis present valmis seada, nöörid otsida, need parajaks lõigata, otsad hargnemise vastu kleeplindiga kinni mähkida... ning seda kõike vahetpidamata kõikuval, jalge alt äralibiseval dekil, millest pealegi vesi kogu aeg üle käib. Ja kui sul on näiteks vaja nuga kasutada, siis tuleb mitte ainult osata seda võtta, vaid ka ära panna, mitte niisama kusagile enda kõrvale, sealt ta kaob, laine uhub ta minema, vaid kindlalt paigale panna, millegi sisse torgata. Isegi käesolev kirjatöö nõuab siin kolm-neli korda rohkem aega kui kaldal. Enne kui mõne rea kirjutamisele asuda, on vaja ennast sisse seada, sobiv paik leida, ja kui kirjutamine toimub öösel, petrooleumilatern üles panna, mis tuleb muide samuti kinni siduda, et ta minema ei lendaks.

Lisaks sellele peab arvestama, et meil ei jätku mitte alati jõudu ja energiat. Õigemini öeldes — me pole pea kunagi täies jõus ja meil ei jätku teotahet, väsimus, unisus võtab võimust. Võib-olla õõtsumisest, tõenäolisemalt aga lakkamatust biorütmi muutumisest, vähesest puhkusest ja pidevast närvipingest tingituna.

Huvipakkuv on sellega seoses meie meheüksindusest tulenevate kannatuste evolutsioon.

Esialgu vandusime oma üksindust demonstratiivselt ja nii kuidas vähegi oskasime. Tegime seda igal sammul ning püüdsime ülivõrretes kujutada, millega see kõik lõpeb. Georges maalis tulevikupildi: «Kohe, kui jalad maha saame, teen esimese vastujuhtuva naisega tutvust ja me lippame temaga kuhugi hotelli — alles pärast seda olen valmis intervjuusid andma.»

Siis sai suurustamise aeg mööda, tulid lõputud jutud naistest, armastatutest. See oli idülliliste, vahel koguni sentimentaalsete heietuste periood.

Aga ka see polnud veel nukrus, vaid üksnes selle lävi. Hiljem jäime vakka. Omavahel kokku leppimata olime just nagu otsustanud neid teemasid mitte puudutada...

«Ra'l» on kadedustäratav käik, sest asume — Norman näitas seda kaardil — tugevate tuulte ja võimsa hoovuse alal. Tuulega kaasnevad lained. Meri õõtsutab meid hirmsasti ja ka vett saame kaela rohkem kui enne.

Küsin Normanilt, kas võib ette tulla, et puhub küll vali tuul, aga ookean on sile. Norman on mu teadmisjanust vaimustatud. Ta armastab üldse võhikutele mereasjandust õpetada. Pärast mõtete kogumist seletab ta:

«Lained tulevad tuulest, kusjuures olulised on kolm tegurit. Esiteks tuule tugevus. Mida tugevam on tuul, seda suurema laine võib ta üles ajada. Teiseks tuule kestus — mida kauem ta puhub, seda tugevam on lainetus. Ja kolmandaks ulatus — mida suuremat ala tuul haarab, seda võimsama laine ta kasvatab. Järelikult võib tuulega vaikset vett kohata üksnes ranna ääres, keset ookeani pole see mõeldav. Nii et kui merekaart just ei valeta, siis ole valmis vastu võtma, mis tuleb!»

Kaart muidugi ei valeta, kuid — tagasihoidlikult öeldes — eksib küll. Tuul jäi järsku märgatavalt vaiksemaks ega näidanudki, milleks ta õieti võimeline on. Kohe vähenes ka käik, ehkki püsis üldiselt veel üsna korralikuna.

Muide, selgituseks tuleks öelda, et oma korraliku käiguga oleksime vaevu-vaevu jalakäijast mööda saanud. Tegelikult me mitte ei purjeta, vaid roomame edasi ja oleme õnnelikud, kui meie alus vahel kilpkonnakõnnilt kilpkonnatraavile üle läheb. Aga kõik on suhteline ja «Ra» pardal saavad paljud harjunud asjad teistsuguse sisu.

Pärast õhtusööki ajasime Normani, Santiago ja Georges'iga kaua aega juttu, tegime oletusi, kus ja kunas meie laevuke randub. Vestluse lõpul heitsin juhuslikult pilgu tüürpoordi presentvarje taha ning märkasin amfora kilde.

«Hei, Santiago, üks amfora on katki läinud!»
Santiago vaatas ja täpsustas:
«Kaks.»
Seal oli tõepoolest kaks suurt amforat olnud. Järelikult olime kaotanud veel oma kolmkümmend liitrit vett, kolme ja poole päeva varu.

Heitsime killud üle parda ja leppisime kokku, et ei lausu sellest Thorile sõnagi. Ta oleks hirmsasti muretsema hakanud. Kui asi nii edasi läheb, tuleb meil hakata Bombard'i eeskujul lendkalade mahla jooma. Õnneks püüdsid need ise meie juurde lennata. Eile aga sai Carlo spinninguga korüfeeni, meie selle aasta esimese saagi. Kui me kalamüraka dekile tõmbasime, oli ta kirkalt kuldne, hiljem luitus mõnevõrra. Praetult on ta lihtsalt oivaline.

Neljateistkümnes juuni, kahekümne üheksas päev. Täna läbisime 73 miili, keskmine kiirus senini on aga 54,8 miili ööpäevas. Kaugus Safist 1589 miili ehk 2963 kilomeetrit. Barbadoseni jääb veidi rohkem.

Täna on pühapäev. Pühapäeviti me harilikult puhkame, kuid täna kuulutasid moonameister ja arst välja kohaliku tähtsusega häireolukorra. Ikka sellesama vee pärast.

Santiago avastas, et kaks kannu — mitte need, mis olid katki läinud, vaid teised — on pooltühjad. Nagu mingi needus! Meil on järele jäänud veel ainult üheksa suurt amforat, igaühes kaheksateist-kakskümmend liitrit vett, ja viisteist väikest kümneliitrist, kokku kolmsada kolmkümmend liitrit. Samal ajal kulub ka kõige ökonoomsema kasutamise puhul viisteist (neljateistkümnega ei saa kuidagi hakkama) liitrit päevas. Järelikult jätkub joogivett ainult kahekümne kaheks päevaks.

Loodetud kohtumiseni jahiga on jäänud viisteist päeva. See lohutab mõnevõrra — me ei pea mitte ainult vastu, vaid nädala jagu jääb veel varukski. Kuid:

a) järsku ei toimu kohtumine ettenähtud ajal?

b) pole ju teada, kas jahil on ülearust joogivett kaasas. Thor pole vett seniajani palunud.

Kõnelesime temaga sellest. Ta kõhkleb, ei tea, kuidas talitada: paluda varusid täiendada, tähendab oponentidele trump pihku anda, sest muistseil meresõitjail ei saanud ju keegi keset ookeani nälga ega janu kustutada.

Ronisime hüttkajuti alla amforaid kontrollima, endal süda saapasääres ja mõte vaimusilma ette kõige hirmsamaid nägemusi manamas: killud, praod, lekkima hakanud korkidest väljavoolavad joogiveenired... kuid õnneks ei läinud

eelaimused täide, kummis kõhuga amforad olid terved. Ainult üks oli pooltühi, teistel pidasid korgid kindlalt vastu.

Kolm, ainult kolm amforat jätsime alla puutumata tagavaraks ja sidusime kõvasti kinni, millega vähegi võimalik ja mille külge vähegi võimalik. Teised võtsime trümmist välja ning paigutasime magamiskastidesse, nii et nüüd lesime nagu ihnur Kaštšeid oma kalleima vara otsas.

Tühjad amforad paneme homme ahtrisse, las suurendavad selle ujuvust, muidu võtab seal üha enam võimust merevesi, nii nagu unustamatuil «Ra I» päevil.

Hommikul viskas Carlo õnge sisse ja hakkas väikesi kalakesi — peast sabani nii viisteist sentimeetrit — välja tõmbama. Need on nõndanimetatud pampanod. Thori kinnitust mööda saadavad need ookeanis tavaliselt igasugu peremeheta jäänud kraami. Meist oli just äsja tohutu võrk mööda ujunud. Ilmselt oli siis osa tema eskordist meie juurde sattunud.

Norman tõmbas maski pähe ja sukeldus vaatama, kui palju meie all kalu on. Tagasi tulnud, teatas ta, et seal on neid oma poolsada tükki. Viiskümmend protsenti neist püüdsime otsekohe välja ning Georges valmistas luksusliku lantši: praetud pampano, kalasalat, võileivad... veini alla istub see kõik suurepäraselt.

Carlo on millegipärast turris, vaikib pahuralt. Sealjuures on ta haige, kannatab mingite ainevahetushäirete all. Teda tuleks ravida, kuid ma ei oska talle läheneda. Palusin Thori, et tema, just nagu enda poolt Carlole rohtu annaks, kuid Thor ütles, et Carlo on ka tema peale pahane, nii et ma ei leia lahendust.

Safil on väikesel sõrmel ühest kohast nahk maha tulnud, sõrm on paistes, veritseb ja kipub mädanema. Puhastasin haava, panin marlit peale ning mässisin kõik leukoplasti ja spetsiaalse sidemega kinni, aga vaene loomake lonkab nüüd. Tõsi, neli sidet on ta juba maha rebinud.

Käik on hea, tuul küllalt tugev, ookean talutav. Oleme kandunud veidi lõuna poole ja kurss on nüüd 260°, peaaegu SW.

Ongi vist kõik.

Ei, veel mitte. Muidugi mitte — täna on ju tähtis päev. Esimene purjetamiskuu sai täis ja esimene pool teest jäi seljataha!

Mäletan hästi seda päeva möödunud aastast.

Georges riputas põimkajuti kambüüsipoolsele seinale sildi, kuhu igasugu algebra- ja keemiavormelite keskele oli

suurte tähtedega midagi niisugust maalitud nagu «Karluti resturaan». Kogunesime sellesse «resturaani» üles lööduna, kaasa arvatud Safi, kes lausa sädeles «Ra» embleemi kandvas plastikaatfrakis. Avasime šampanjapudeli, jõime, laulsime ja tegime nalja. Georges ületas iseennast, nii et Thor lubas ta emale koguni kiiduradiogrammi saata. Algul tegi Carlo kõikidest filmi, siis vahetasid nad kapteniga kohad ja Thor pildistas teda ning meid. Oli lõbus, soe ja hubane. Jälle võistlesid kapten ja tüürimees isu poolest ning Georges tõstis klaasi nende mõlema terviseks, millega Thor polnud rahul: «Ei, ei! Ikka kõigi seitsme terviseks!»

Tänavu on ilm teistsugune ja tuju teistsugune. Päikest peaaegu ei näe, on väga niiske ja lämmatav, nii et pole tahtmist liigutadagi. Santiago sai siiski loidusest jagu ja otsis panipaigast välja kaks šampanjat. Georges tõmbas pudelid masti, et nad seal tuule käes mõnevõrra jahtuksid — vette lasta pole neid ju siin mõtet.

Tulime kokku ja võtsime viisakalt rõõmsaina istet, valmis jätkama traditsiooni. Kuid vajalikku toonust polnud, kõigi pea kohal oleks nagu mingi vari rippunud. Võib-olla tuleb see äpardusest joogiveega, võib-olla väsimusest, võib-olla oleme, pagan võtaks, vanemaks ja ükskõiksemaks jäänud ning toonase entusiasmi asemele on harjumus asunud. Tõepoolest, me ei tunne end ju praegu mitte esmaavastajaist meresõitjatena, vaid peaaegu reisijatena, mitte merepoeetidena, vaid käsitöölistena . . .

Ja kõige tagatipuks hüüdis Santiago piuksuvat naisehäält imiteerides veel Georges'i. Ta oli ka varem niimoodi naljatanud ja nokkinud, kuid täna Georges plahvatas. Otsemaid süttisid ka teised ning puhkes ülelaevaline skandaal.

Ma ei hakka seda kirjeldama, ei hakka taastama meie rohkem kui tund aega kestnud tülitsemist. Vaidlus puudutas vahiteenistuse korda, toidunõude pesemisel abistamist, tööst hoidumist ja, vastupidi, liiga agarat esiletrügimist, ühissöömaaegadele hilinemist ja võõraste käterättide kasutamist . . . See oli võimas internatsionaalne mürgel, milles itaalia ekspansiivsus klappis õnnestunult kokku mehhiko kihvtisusega, ameerika otsekohesuse aga jättis täiesti varju — vabandatagu väga — vene folkloor . . .

Delikaatne Kei ei suutnud muud kui silmi pilgutada. Madani, kes püüdis toimuvast meeleheitlikult kas või natukenegi aru saada, vajus kössi. Kahvatu Thor aga näris huuli. Mina tema asemel oleksin vist küll juba ammugi rusika

lauale löönud, kuid tema ei seganud vahele, laskis meil ennast tühjaks karjuda.

Niiviisi «vestlesime» üksteisega esmakordselt. Ning just siis, kui vaidlusägedus oli jõudnud ülima piirini ja näis, et hetke pärast hakkavad «Ra» pardal rusikad välkuma, jäid kõik korraga vait.

Järsku sai selgeks — kõigile korraga ja igaühele eraldi —, kuivõrd tühised, kuivõrd nadid olid need pisiasjad, mis meid üles kütsid. Meie ekspeditsiooni, meie vahva laeva, meie mehise kollektiivi üle, mis oli sündinud raskes töös, tuule ulgumises ja ookeanilainete möirges, — selle kõige üle tikkusid võimust võtma mingisugused suitsukonid, mustad taldrikud . . .

Vaatasime üksteisele otsa ning naeratasime, esialgu arglikult ja kohmetult, kuid siis pääses valla rõkatav naer, terve ja puhastav nagu maikuu äike.

Santiago langes Carlo õla najale, Norman togis mind tagumikku, Georges ronis nagu kass masti ja tõi alla šampanja. «Ra II» pardal algas pidu!

Läksime laiali alles kell kaks öösel. Niisugust asja polnud kummagi merematka jooksul enne juhtunud. Jõime, sõime, jõime jälle ja rääkisime, muudkui rääkisime, ei suutnud kuidagi kõike ära rääkida, just nagu pärast kauast lahusolekut.

Nii see ju üldiselt oligi.

Varisesid vaheseinad, mis olid ei tea millest ja milleks tekkinud ning meid paratamatult lahutanud. «I-dele» pandi punktid peale, vahekorrad tehti selgeks, ning meie nii ebameeldivalt ja rumalasti alanud pidu valmistas meile lõpuks tõeliselt meeldiva üllatuse.

Sel ööl olid vahisolijail näod naerul ja veel kaua kostis päratu kuu paistel ujuvalt armetult roosaarekeselt Normani suupillimängu . . .

NELJAS MÕTTEMÕLGUTUS

mida tuleb pidada kolmanda, eelmise järjeks

Asjade hulgas, mis «Ra II» merereisi koos minuga kaasa tegid, oli kõvakaaneline kaustik.

Pool sellest oli täis kirjutatud juba enne ekspeditsiooni algust ja mitte minu käega. Edasi järgnes paljudel lehekülgedel arvude tulpi, plusside ja miinuste ridu, eri käekirjas katkendlikke fraase, nagu «okei», «mitte päris», «pole kuigi hea», «vabandust», ja teisi niisama sisukaid ütlemisi. Just nagu oleksid mu kaaslased tahtnud vallatust teha ja lineeritud lehtedele oma autograafe jätta.

Kuid neid autograafe ootasid kannatamatult inimesed, kelle huvisid ma papüüruslaeva pardal oma võimete ja oskuste piires esindasin.

«Ra» laevaarsti kohustuseks ei olnud mitte ainult jooksev tohterdamine. Kavandatud oli ka küllalt suur teaduslike uurimiste programm, mida, olgu kohe öeldud, ei õnnestunudki kogu ulatuses täita. Kõigepealt ei vedanud mul kui füsioloogil. Lootsin, et saan uurida papüüruslaeva asukate ainevahetust vee ja soola osas, kuid «Ra» pardal polnud ei kohta välilaboratooriumi ülesseadmiseks ega aega. Ka ei sobinud siia kuivamaa metoodika. Nii et need uurimised tuli kahjuks ära jätta.

Samasugune saatus tabas vestibulaaraparaadi uuringuid — ka need olid kavas ja ka nendest ei tulnud üldiselt midagi välja.

Jäid veel psühholoogidelt saadud ülesanded. Psühholoogidele pakkus meie merereis ideaalset võimalust viia läbi eksperiment meetodil «asendus-«mina»».

See meetod on igapäevases elus tuntud juba legendaarsetest Harun ar-Rašidi aegadest saadik. Mäletate, kuidas ta

inkognito mööda öist Bagdadit jalutas ja inimesi kõnetas? Samas osas oli Hodža Nasreddin, keda tšaihhanaas ära ei tuntud, samuti Puškin, kui ta, punane vene särk seljas, Svjatogorski laadal talupoegade seas ringi käis, ja Mihhail Koltsov, kes autoroolis istudes kogus materjali reportaaži jaoks «Kolm päeva taksos». Kõik need on ühel või teisel kujul «asendus»- ehk «kvaasirollid», maskeraad, mida on kasutatud, et nähtustele seestpoolt pilku heita.

Muide, võib-olla ühendan ma «asendusrolli» siin oma käsitluses meetodiga, mis kannab nime «vaatlus vahetu osavõtuga». Esimene termin on kasutusel psühholoogidel, teine sotsioloogidel. Kuid sotsiaalpsühholoogia ja sotsioloogia on omavahel nii tihedasti seotud, vaatlus aga on nii harva ainult registreeriv, passiivne, et terminoloogilistest nüanssidest ei tarvitse numbrit teha. Nii ühe kui teise puhul lülitub uurija käsitletavasse keskkonda osavõtjana, mistõttu tal avaneb võimalus näha asju lähemalt ja tõsisemalt.

Mu sõbrad ja kolleegid tahtsid, et kõik oleks ilmtingimata tõsiselt tehtud. Nad kartsid, et minu «mina» võib «asendusrolli» asudes segadusse sattuda, ning seadsid minu jaoks kokku pika, poolekaustikulise instruktsiooni, liigutavalt üksikasjalise loo viidete ja märkustega («Mitte unustada seadet välja lülitada! Patareid lähevad tühjaks!») ning viimaste sõnadega: «Õnnelikku reisi, Jura! Nägemiseni!»

Kolmveerand sellest instruktsioonist oli pühendatud «homeostaadile», sellelesamale seadmele, mis instruktsioonis kästi välja lülitada, et patareid tühjaks ei läheks.

Kujutlege mitut dušši, mis saavad vett järjestikku, ühisest torust. Siis kujutlege veel, et dušikabiinidesse astuvad inimesed, kes oma külma- ja soojaveekraane reguleerides püüavad saada endale kõige sobivama temperatuuriga vett. On selge, et see nõuab üsna palju aega, sest enne kui leitakse ühine, rahuldav tase, segab igaüks teisi, keerates neile kaela kord liiga külma, kord liiga kuuma vett.

Kõneldakse, et just duširuumis tuli professor Fjodor Dmitrijevitš Gorbovile pähe idee seadmest, mille abil saab modelleerida rühma omavahelisi suhteid.

Mul oli kaasas kolme operaatori jaoks mõeldud homeostaat. See tähendab, et kolm uuritavat võis ühekorraga potentsiomeetri käepideme pihku võtta ja püüda indikaatori osutit võimalikult kiiresti nullile viia. Ent seadme elektrisüsteem on selline, et oma osutit suunates segab igaüks naabrite osuteid. Seega tuli — nagu toodud dušinäites — hoomata

kaasmõjusid, viia käte liigutused õigesse rütmi, leida isiklik taktika ja sulatada see kogu rühma strateegiasse.

Omavahel läbi rääkida või üksteist käskida ei tohi — ainult vaata osutit, taba tema hüpete rütm ja leia ise lahendus.

Siin ilmnevad otsekohe iseloomude teravad nukid: keegi krutib oma nuppu hoolimatult, keegi teine astub hoopis pahaselt kõrvale: «Midagi ei tule välja, aparaat on rikkis!» Mõni aga võtab ja käänab oma osuti nullist nii kaugele vasakule kui võimalik. Siis kalduvad partnerite osutid niisama palju paremale, ja kuna igaüks tahab nüüd palavikuliselt oma osutit õigesse kohta seada, siis aitavad nad oma järgneva tegevusega kõik koos seda ühte, nii et ta saavutab soovitud lõppresultaadi enne teisi. Ta on seega juhi, mitte juhitava taktikat kasutanud ja kogu rühma oma teenistusse rakendanud.

Iga üksikasi selles katses tuleb hoolikalt protokollida, et oleks teada, kes kuidas käitus, kes varem lõpetas, kui palju minuteid ja sekundeid kogu antud mikrogrupp ülesande lahendamiseks kulutas.

Ülesannet tuli järk-järgult raskemaks muuta, näiteks voolu nii ümber jaotada, et osutite liikumine poleks võrdne — naaber liigutab oma osutit üsna veidi, sinul aga hüppab ta vastupidises suunas poolde skaalasse. Kõrvalmõjud lähevad sel kombel väga suureks. Ja kui sa siis ometi kõikidest raskustest jagu oled saanud, tähendab see, et sinu SK, suhtlemiskoefitsient[1], on küllalt kõrge.

Kõigest sellest võib rääkida väga pikalt, kuid ma kardan peateemast liiga kaugele kalduda.

Peale homeostaadi kuulus minu arsenali veel mitmesuguseid teste.

Nendega tuli palju vaeva näha, eriti nõndanimetatud Minnesota testiga. Selle instruktsiooniski on kaastundlikult öeldud: «... aeganõudev, kuid vajalik töö.» See pole tõepoolest nali — 566 küsimust, mis käsitlevad inimloomuse kõige erinevamaid tahke.

Hea veel, et eeldatakse ühesõnalisi vastuseid: «jah» või «ei», «pluss» või «miinus». Lugesin selle äärmiselt pika küsimustiku rida-realt läbi. Mõned punktidest kõlavad meie tingimustes üsnagi naljakalt: «205. Vahel ei suuda ma hoiduda kusagilt midagi näppamast.» Katsealused tegid küsitluslehele

[1] Suhtlemiskoefitsient — murruna väljendatav suurus, mille lugejas on partneritele ja nimetajas omaenda seadme osutile avaldatav mõju.

iga numbri alla oma suhtumist iseloomustava märgi: «miinus», «miinus», «miinus», «miinus-pluss» («ei tea, pole päris kindel»), «miinus», «miinus», «pluss» ...

Selgus üllatavaid asju. Nii näiteks teame nüüd, et ei Thori ega Normanit ei tõmba erinevalt Georges'ist ja Carlost suuremat reisimine; et kellelegi peale Carlo ei valmista bussis võõra inimesega jutu alustamine raskusi; et Georges'il on ükskõik, mida teised temast arvavad, Santiago ja Norman aga pole selles suhtes hoopiski neutraalsed ... Kuid arusaadavalt ei tehtud neid ulatuslikke uuringuid ainuüksi selliste «avastuste» pärast. Ankeedivastused pidi hiljem kaldal igakülgselt ja põhjalikult läbi töötatama.

Kasutada tuli ka teisi teste, mitte ainult Minnesota oma. Solla-Rosenzweigi test näiteks kujutab endast kahekümne nelja pildilist sarja, igal pildil mingi ebameeldiv olukord: külaline on teinud katki perenaise armsa vaasi, ettekandja solvab klienti, autojuht ei vii sõitjat õigeks ajaks rongile ... Katsealusel tuleb siis ennast selle kannatanu olukorda asetada ja pikemalt järele mõtlemata ning lühidalt oma suhtumist väljendada.

Näitan seltsimeestele pilti: ähmi täis uksehoidja ulatab majaelanikule katkise ajalehe. Uksehoidja pea kohal «tekstipaunas» on tema sõnad: «Ärge pange pahaks! Mu poeg tõmbas kogemata katki ...» Mida ütleksite majaelaniku asemel selle peale teie?

Thor (leebelt, ehkki veidi sarkastiliselt): «Loodan, et seda ajalehte saab siiski veel lugeda?»

Santiago ja Georges (rahumeelselt): «Okei, ärme sellest enam räägime.»

Carlo (tusaselt): «No küll on ulakas! Ajalehte poleks tohtinud lapse kätte anda!»

Madani (tagasihoidlikult): «Hea küll, aga ärge teine kord võõraid asju laste kätte andke.»

Järgmine pilt. Kaks inimest tülitsevad. «Te olete valelik ja teate seda ise väga hästi!» paiskab üks teisele näkku.

«Kui ma ka valetan, siis ikkagi mitte nii hästi, et ma seda ise usuksin,» pareerib Thor.

Santiago läheb üle pealetungile: «Kuidas nii?! Kust te võtate, et ma olen valelik?!»

Georges'il ja Carlol tuleb tahtmine ennast õigustama hakata: «Pole tõsi. Te eksite.»

Madani on jahmunud: «Vabandage, ega ma järsku valesti ei kuulnud?»

On see mäng? Jah, ja üpris lihtne. Tema mitmesuguste

variantidega võite tutvuda näiteks ajakirja «Nauka i Žizn» või «Semja i Škola» veergudel. See pole just eriti haarav mäng, kuid pakub ometi materjali psühholoogilisteks uuringuteks. Tema käigus tehakse kindlaks, kuidas katsealune reageerib frustraalsele situatsioonile, see tähendab niisugustele tingimustele, kus inimesel tuleb ennast mingist raskusest jagusaamiseks psüühiliselt pingutada.

Nalja sai enese asetamisel kohvikukülastaja rolli, kes on riietehoidja hooletuse tõttu ilma jäänud oma kaabust, või armunu rolli, kelle partner hilineb kohtamisele... Muide, kuna ümberringi keesid ja kobrutasid lained ning undas tuul, omandas meie frustratsioon erilise tähenduse. Ja see, kuidas me olukorda sisse elasime, väljendus meie reageeringuis piltidele, väljendus ülestähendustes, mida tehti just nagu naljaga poleks, kuid millest pidi saama küllaltki tähtis dokument.

Testi tabelid ja homeostaadi katsete protokollid moodustasid üheskoos midagi «Ra» meeskonna elust tehtud piltide sarja taolist, teatava ahela mikroläbilõikeid meie kõigi siseelust. Läbilõiked — liidriproov, lävimisvõimeproov, erutuvusproov — kordasid, tugevdasid ja täiendasid üksteist, kuid neil kõigil oli oma paratamatu puudus: nende hetkelisus, nende diskreetsus.

Peatatud hetk lakkab olemast ajahetk. Kui filmilinti vaadata ühe kaadri kaupa, ei paku ta enam mingit ettekujutust liikumisest.

Kõikide nende hetkeläbilõigete vaheliste paratamatute tühikute täitmiseks läks vaja veel üht lõiget, pikisuunalist, ajaliselt läbindavat. Selleks pidi saama minu päevik.

Psühholoogid panid mulle eriti tungivalt südamele, et ma peaksin päevikut kogu aeg, päevast päeva, vahetpidamata, paneksin kaaslaste käitumisest kirja kõige pisemadki jooned, pööraksin erilist tähelepanu inimeste tühisemailegi tundevarjundeile. Sellest, et ma niisama teraselt ka Juri Senkevitšit jälgiksin, ei räägitud. Seda peeti enesestmõistetavaks.

Nii ma siis pöördungi nüüd tagasi päeviku juurde.

Esimesed leheküljed on nagu mullugi erakordselt optimistlikud.

Saabusime Safisse heatujulistena. Mis võis meile veel muret teha! Meil olid meresõidukogemused, me olime end üksteise suhtes «siledaks lihvinud», üksteisega sobima hakanud, ranna murdlainetest välja jõudnud, nagu öeldakse. Mida hullu me võisime uuest mereretkest karta?

Nagu õige psühholoogist konsultant kunagi, andsin ma Thorile hirmsa virna soovitusi, mis kõik rajanesid eelmise merereisi materjalidel. Kui Norman karjuma hakkab, tuleb teda talitseda; Georges'i on vaja sagedamini kiita; Carlole tuleb jätta tööd, millel on oma süsteem ja rütm, Georges'ile aga «kõik-see-mees-dekile!»-olukorrad, lühiajalised, kuid seeeest äärmist ennastsalgavust nõudvad asjad. Mina ise pean initsiatiivikam ja kaaslaste nõrkuste suhtes lepikum olema, Thor ärgu häbenegu mulle ütlemast, kui selles osas mõni vääratus silma hakkab...

Thor kuulas tähelepanelikult ja pillas siis mõistatusliku lause: «Loodan uustulnukatele!»

See oli veider, isegi solvav. Uje, viisakas Kei ja piraadipeakattega Madani on siis need, kellele pannakse pealootus?! Aga meie?

«Meie oleme üksteisega liiga harjunud,» selgitas Thor.

«Luba, luba! See on ju hea, et me üksteisega harjunud oleme!»

Thor muigas skeptiliselt. Ja elu näitas, et tal oli õigus.

Vaevalt oli stardieelne elevus vaibunud ja uue merereisi alguse ülevustunne veidi järele andnud, kui adusime, et «Ra» pardal ei klapi kõik nii nagu enne.

Kõigepealt selgus, et me soovime üksteisega vähem suhelda kui möödunud aastal. Milleks seda vaja on? Igaüks teab ju teistest nagunii juba kõik!

Teiseks ilmnes, et oleme lakanud üksteist häbenemast. Käime, piltlikult öeldes, aluspesu väel ringi. Ei karda vestluskaaslast kogemata sõna või žestiga riivata. Meie repliikide avameelsus läheb vahel nii kaugele, et sarnaneb taktitusega.

Ja lõpuks, kolmandaks ilmnes, nii paradoksaalne kui see ka pole, et «Ra I» mälestused ei teeni meid alati hoopiski mitte nii nagu vaja.

«Ra I» oli meie mustand ja nüüd oleksime just nagu seda mustandit puhtalt ümber kirjutanud, sealjuures suure hoolega, ise südames veendunud, et sedapuhku ei eksi me kriipsuvõrdki, et sellest saab tõeline kalligraafia- ja stilistikaime. Aga eelmise merereisi korrektuuri tehes polnud meil mitte millegi muu kui ainult omaenda mälu poole pöörduda. Ja mälu on salakaval asi. Ta muudab mastaape, hindab ümber väärtusi, mätsib kinni inimese enda möödalaskmisi, süvendab teiste omi...

Ühel ei lähe meelest, et eelmisel merereisil püüdsid kõik teda hirmus palju õpetada. Nüüd on ta oma sisimas veendu-

nud, et midagi niisugust ei tohi enam juhtuda, ning sõdib seepärast käte ja jalgadega vastu viimasele kui soovitusele.

Teine arvab, et ta oli «Ra I» pardal liiga järeleandlik ja leebe, ning katsub nüüd seda viga vältida.

Kolmas on veendunud, et väärib oma ideede eest suuremat lugupidamist, kui seda talle seni on osutatud, ning võtab nüüd kas solvunu poosi, kukub kõike palavikuliselt korraldama või norutab ja haliseb.

Mina ise... Aga las mind hindab keegi teine. Ei ole minagi patust prii. Ikka ja jälle jõuan «Ra II» pardal ennast piitsutava mõtteni: «Nii poleks ma möödunud korral talitanud!»

Muide, võis täheldada ka vastupidist. Heas suunas oli muutunud Norman. Ta oli loobunud oma mentoritoonist, ja kohe oli temaga väga lahe töötada. Ta puistas küll nüüdki igal sammul tähendamissõnu, aga need ei ärritanud enam — kõigile oli selge, et seda tehakse puhtast südamest.

Jah, kaht korda ühte jõkke — meil siin ookeani — ei astu. Vesi on teine ja ka ise oled teine. Selles mõttes oli meie kordusreis psühholoogidele meeldiv kingitus. Avanes eriti soodne võimalus sobivuse dünaamikat uurida.

Kui hoolikalt sa ka näiteks kosmonaute ühiseks lennuks ei vali, kui palju nende grupikäitumise variante sa ka eelnevalt raalist läbi ei lase, ikkagi on nii, et enne kui sa pole neid finišis uuesti uurinud, võid rahumeeli öelda, et sa pole veel mitte midagi ette näinud. Ja ka finiš ise — kas see tähendab, et probleemi võib lõpuni lahendatuks lugeda? Inimorganism ei reageeri toimunule alati otsekohe. Reaktsioon küpseb, ja siis korraga toimub kvalitatiivne hüpe, võib-olla kuid, võib-olla aastaid hilinenud plahvatus! Hüpertoonia! Neuroos!

Kas niisugused asjad on võimalikud? Paraku on.

Mida teha, et neid ei esineks?

Kasutada iga võimalust, et õppida tundma mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi. Mitte ainult sündmust, vaid ka seda, mis sellele eelnes ja järgnes. Alles siis on näiteks võimalik täpselt kindlaks määrata, kes teeb endale rohkem kahju, kas äge või ennast ülimalt vaos hoidev inimene, millest on grupil rohkem kasu, kas häälekatest «ideedest» või vaikivast vastuseisust.

Nüüd te ütlete: see on ju aabitsatõde, seda õpetatakse algkoolis — emotsioone alla suruda on kahjulik, vaikiv vihakandmine on rängem kui avameelne vahekordade klaarimine!

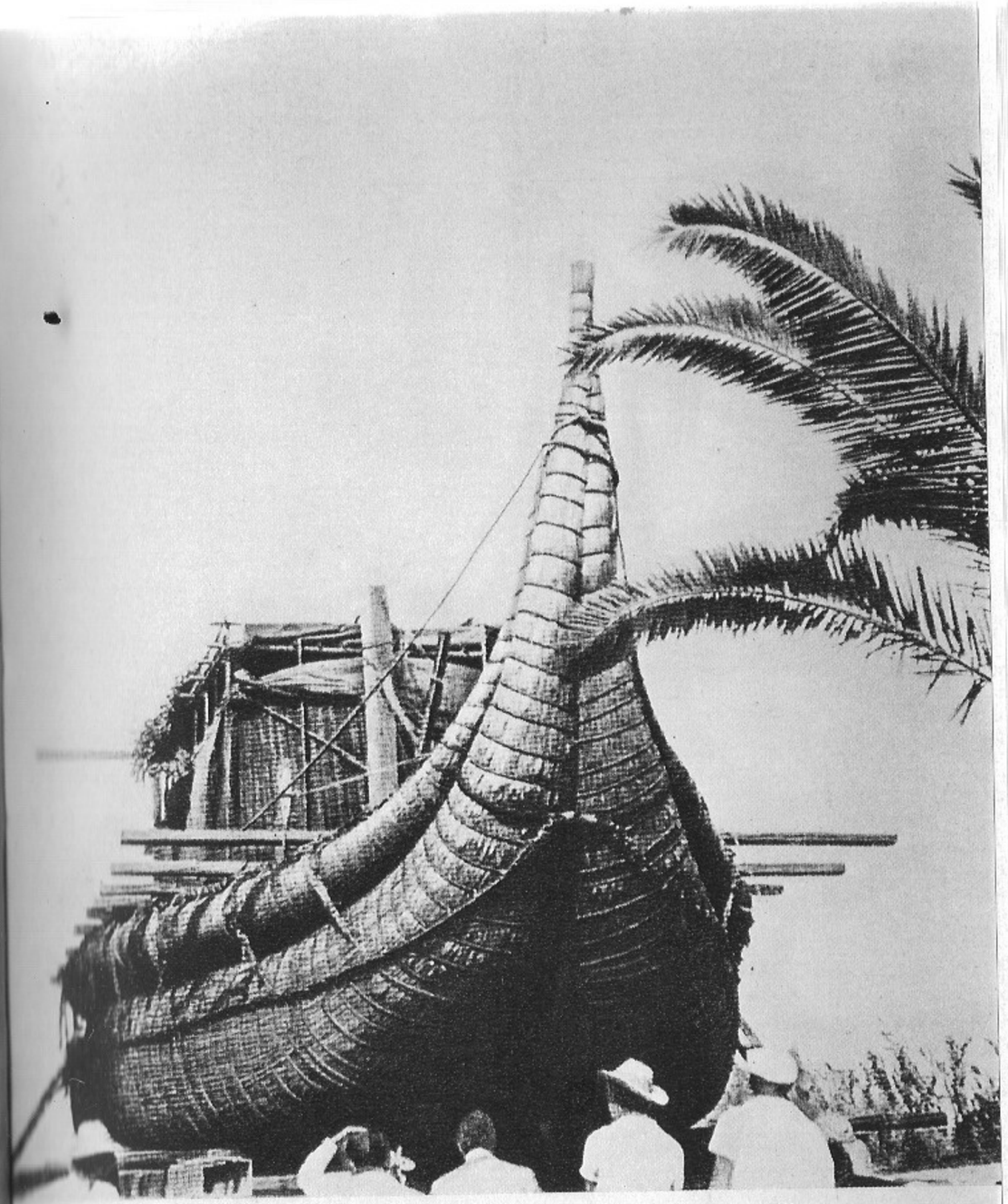

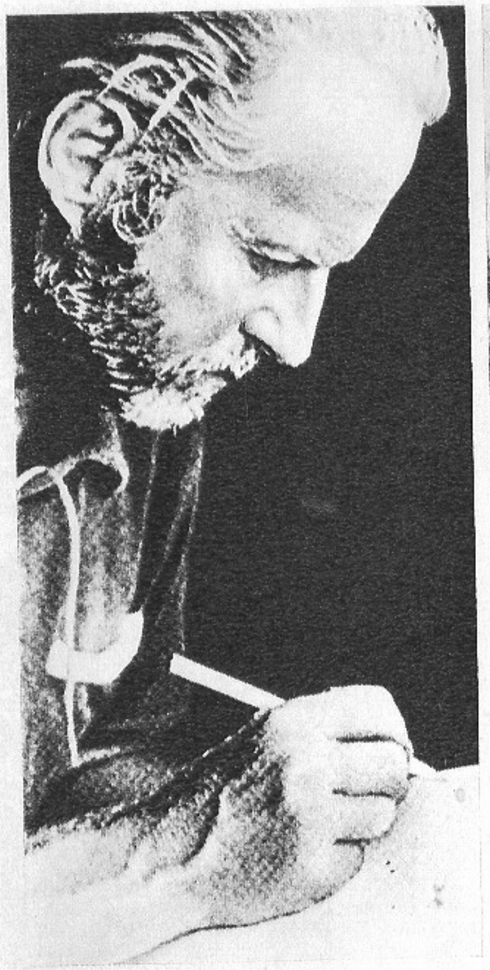

«Ra I» ja «Ra II» ekspeditsioonist osavõtjad: Thor Heyerdahl, Carlo Mauri, Georges Souriál, Abdullah Djibrine, Norman Baker, Santiago Genovés, Juri Senkevitš, Madani Ait Ouhanni, Kei Ohara.

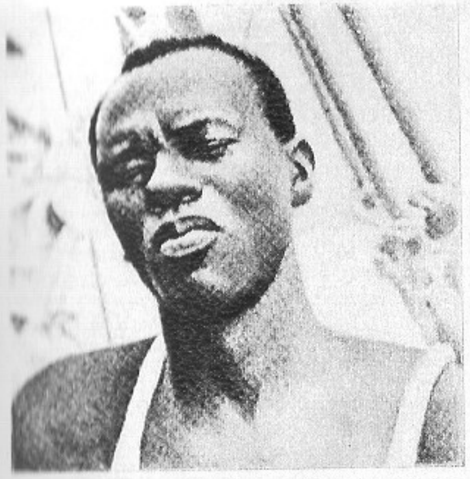

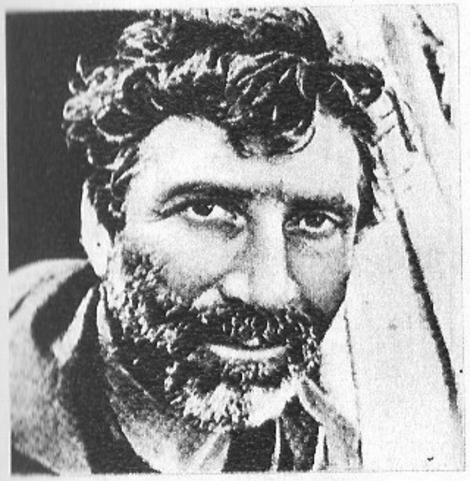

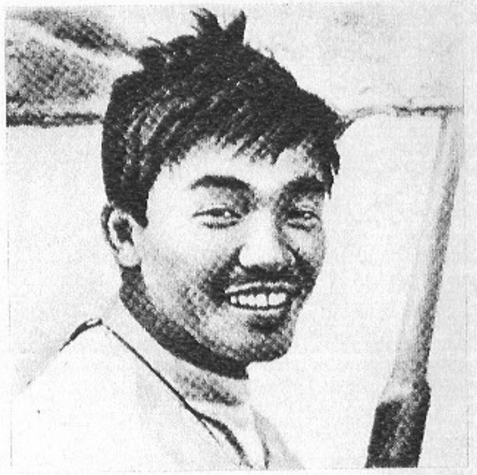

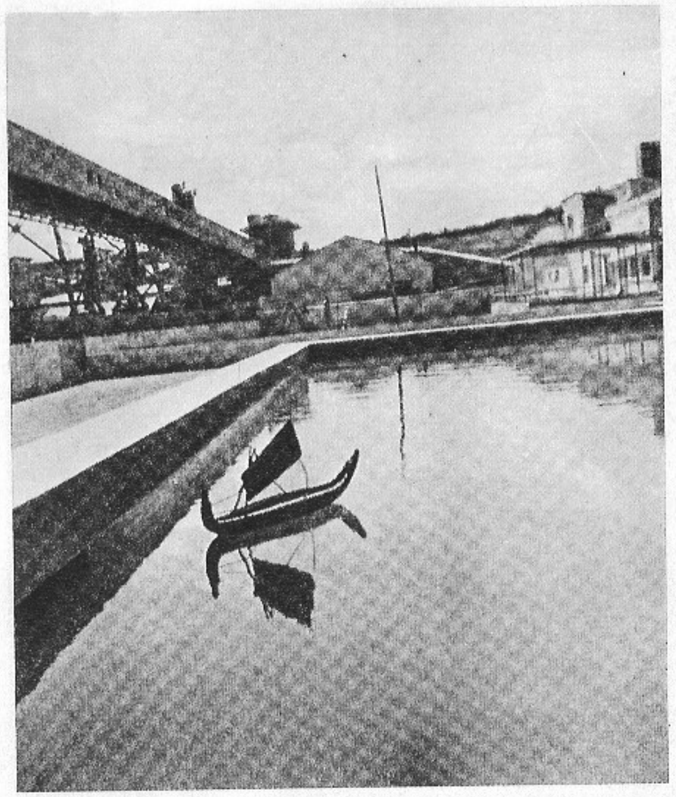

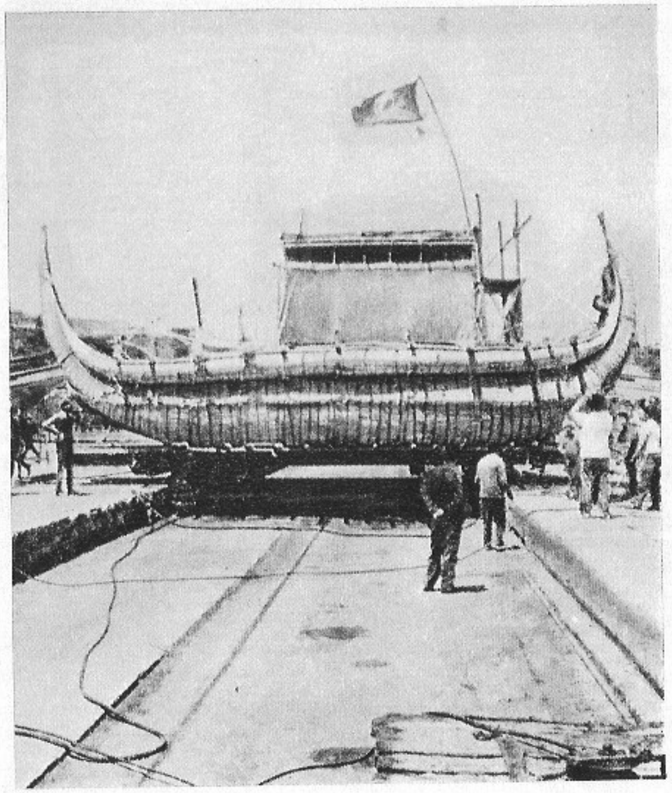

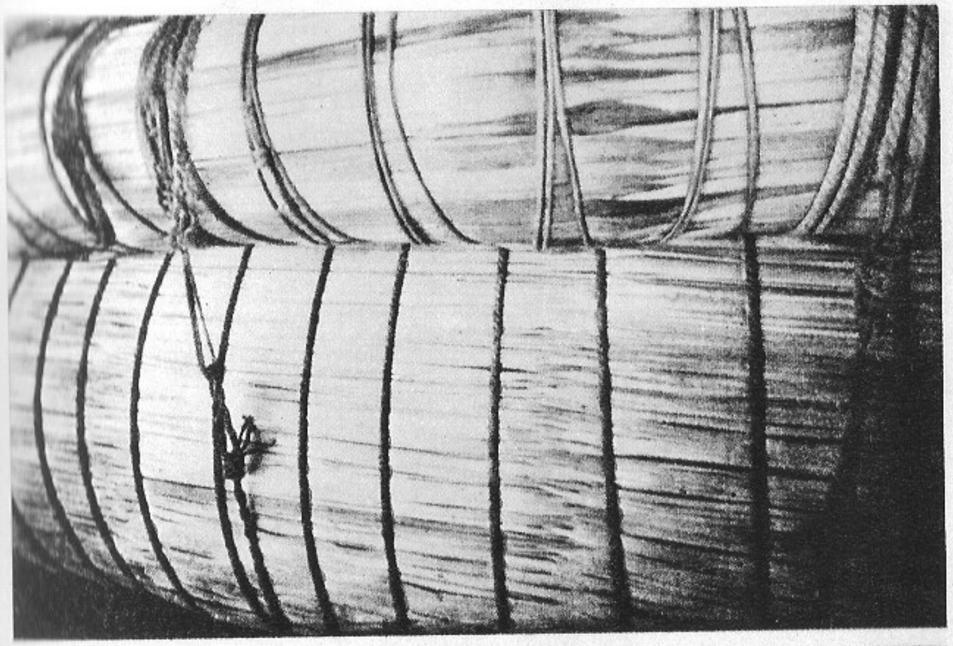

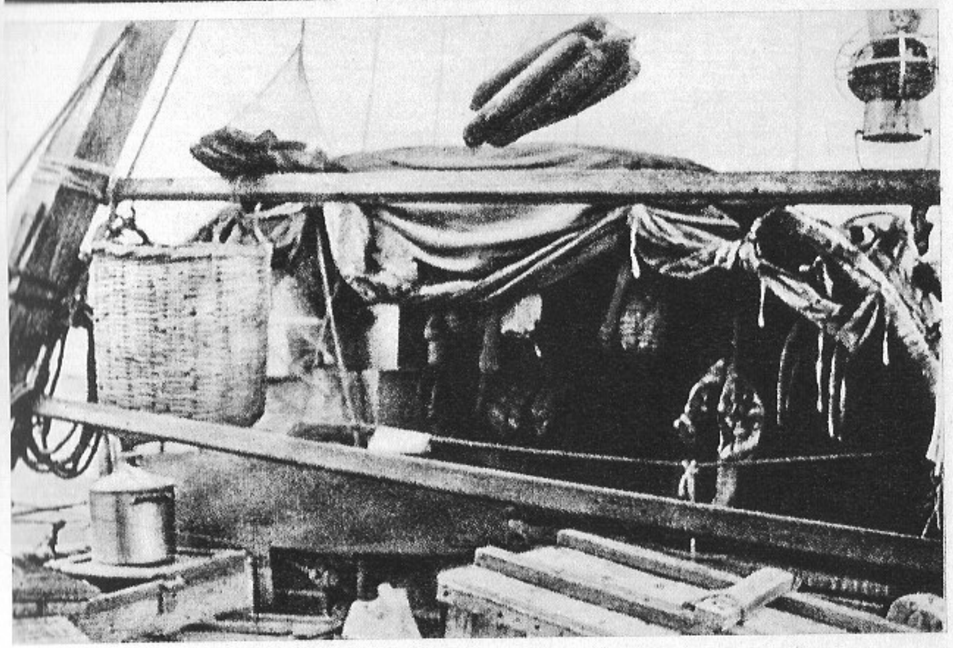

Basseinis käitub «Ra» mudel kenasti, kuid mis saab ookeanil?
«Ra II» enne vettelaskmist.
Papüürus ja köied — ning ongi kogu see värk . . .
Igatahes toidupuudust meil nüüd küll ei tule!

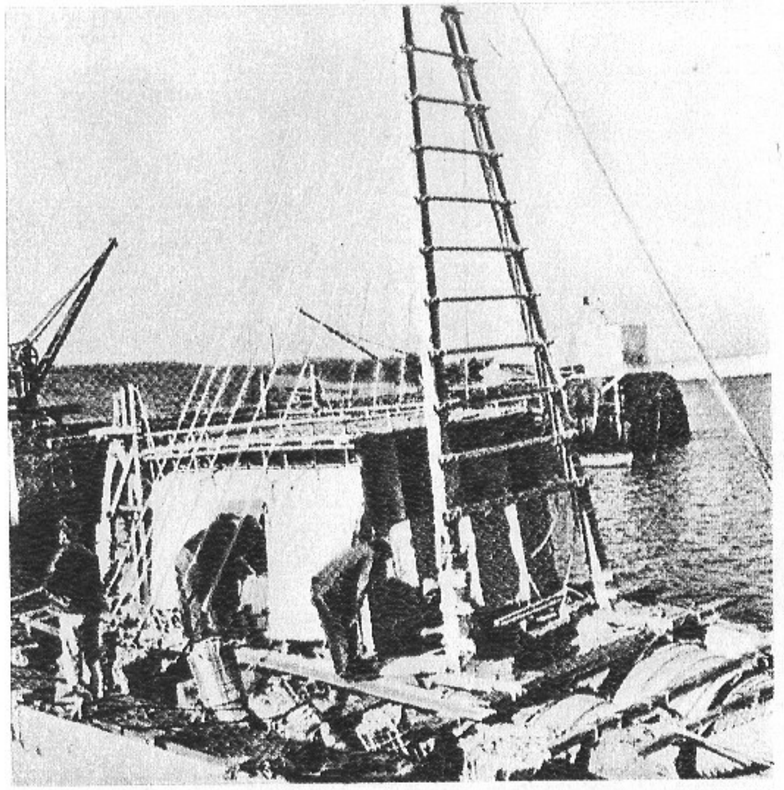

Valmistume stardiks.

Üsna varsti tuleb jaapani filmioperaatoril Kei Oharal seista silm silma vastu ookeaniga.

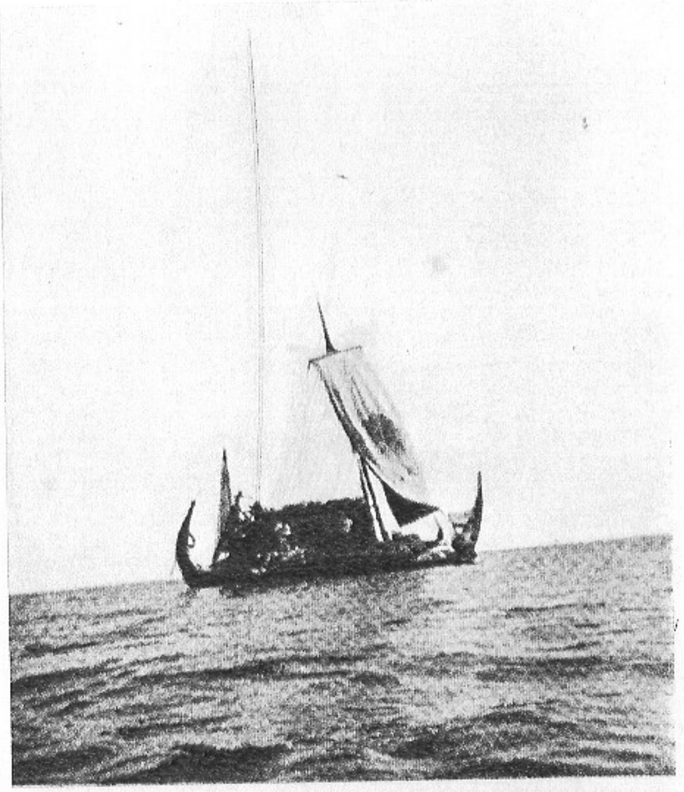

Aafrika rannik on jäänud selja taha, ümberringi laiub piiritu Atlandi ookean.

Esimene raadiosideseanss.

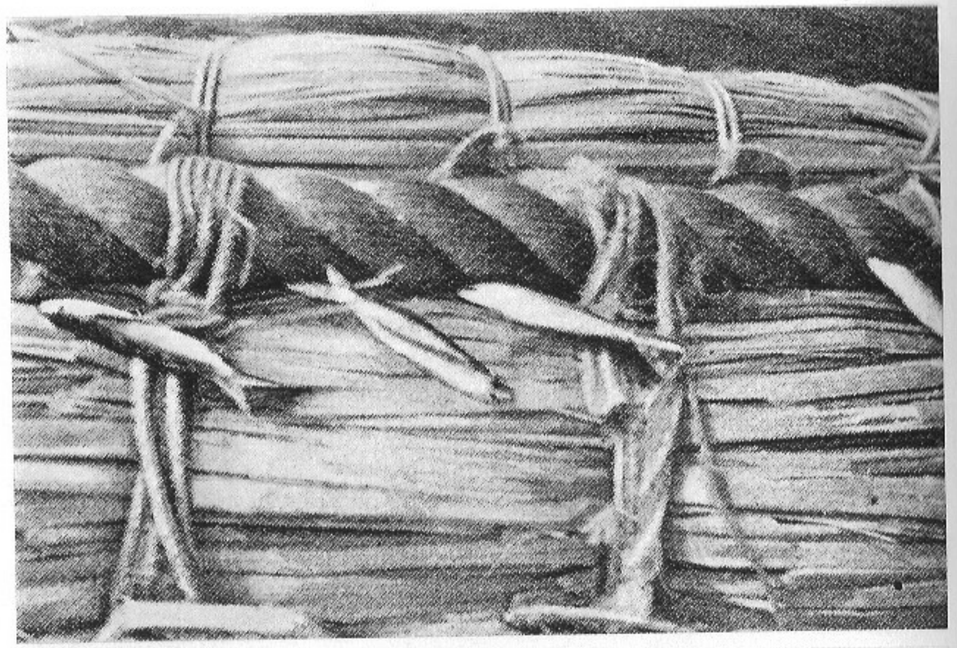

Pärast vaikseid ja kuupaisteta öid oli dekil nii palju lendkalu, et Carlo sai neist erilise väevata hommikusöögi kogu meeskonnale.

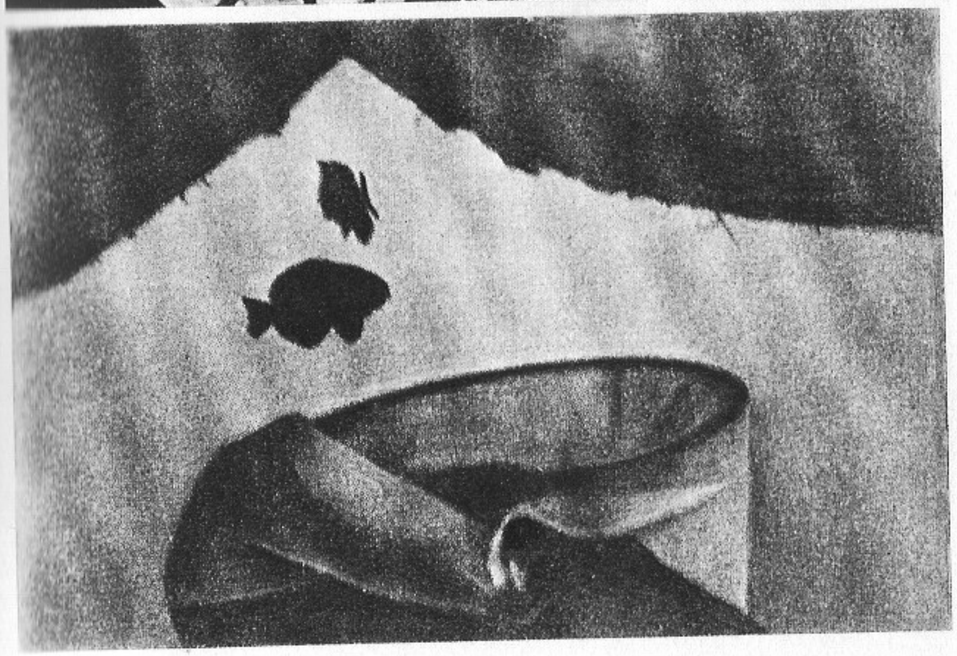

Ilmselt on see pudel olnud ookeanis pikka aega. Selliseid ande öngitseme välja iga päev. *Foto C. Mauri.*

«Ra II» altvaates. Graatsilised pampanod ja boniitod peavad väsimatult oma veealust vahiteenistust. *Foto G. Souriál.*

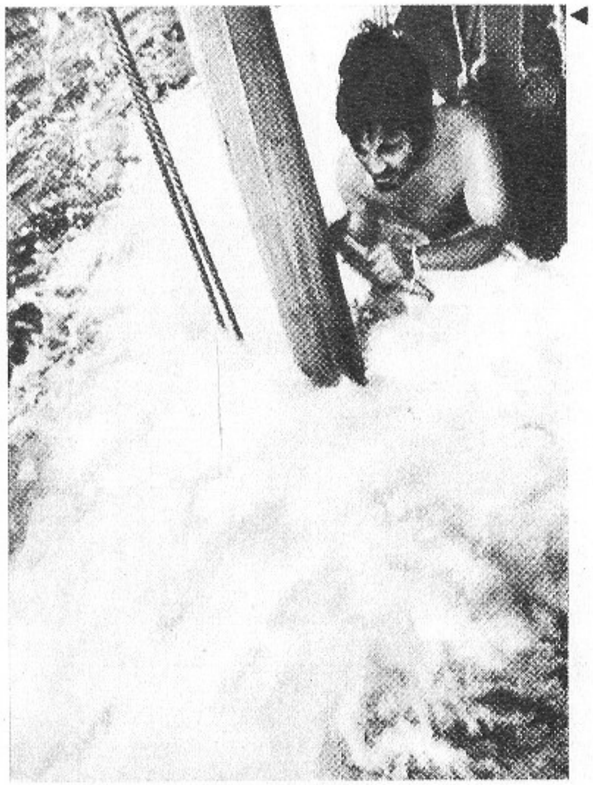

Aeru parandamine täiskäigul. *Foto C. Mauri.*

See tuvi lahkus meie juurest alles üsna Ameerika ranniku lähedal. *Foto C. Mauri.*

Kas tõesti on lõpuks ometi nähtavale ilmunud kauaoodatud Jubi neem? . . .

Hea tuul ja rahulik ookean — parim, mida võib soovida!

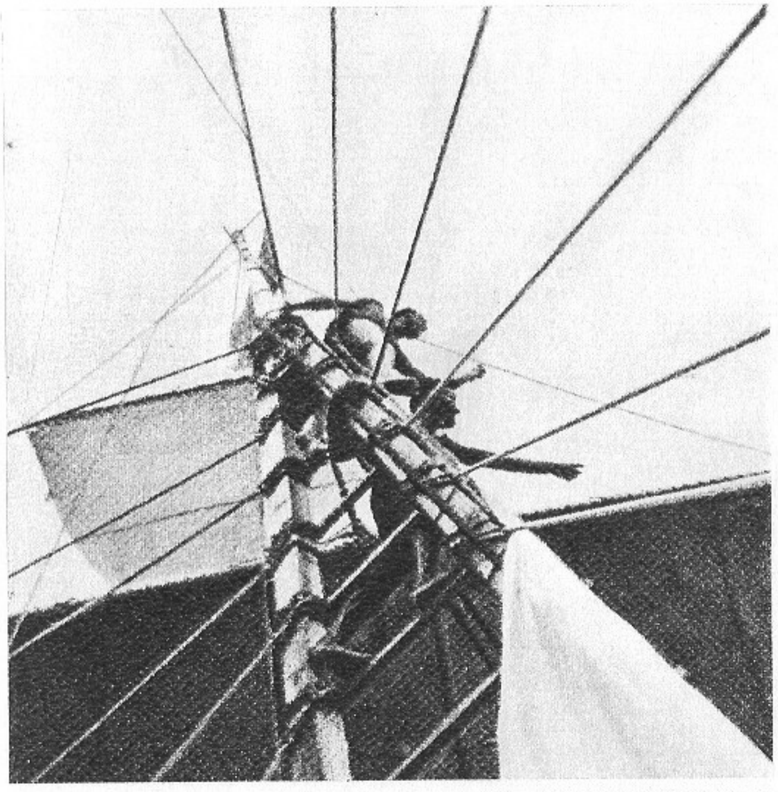

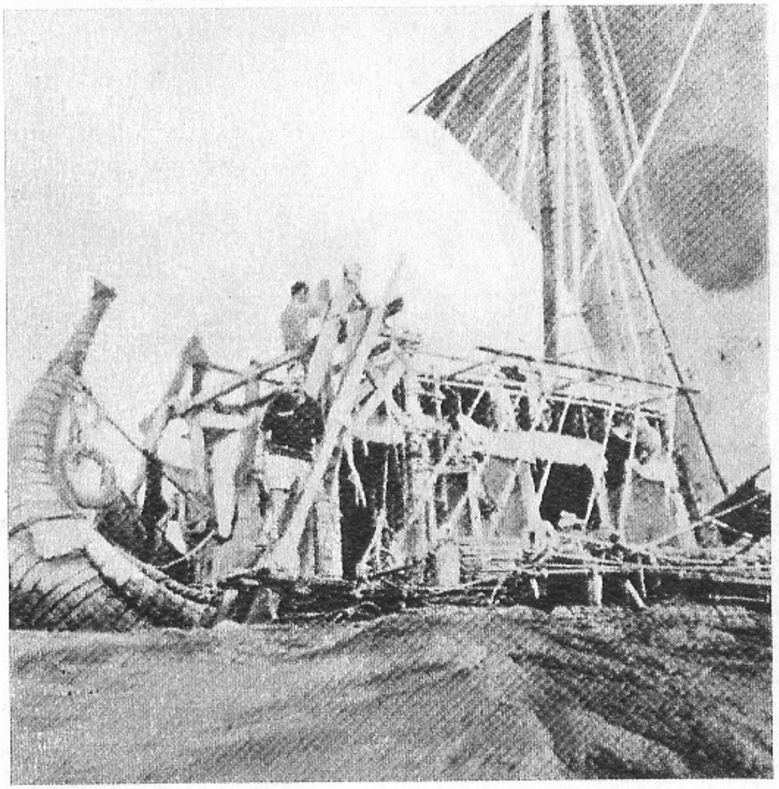

Purje tõstmiseks läheb vaja tohutu palju jõudu ja aega.

Veel üks varuaer tuli välja pakkida . . .

Järjekordne amforate ümberpaigutamine.

Saabus kauaoodatud *mañana*. «Soe nagu Itaalias,» rõõmustas Carlo.

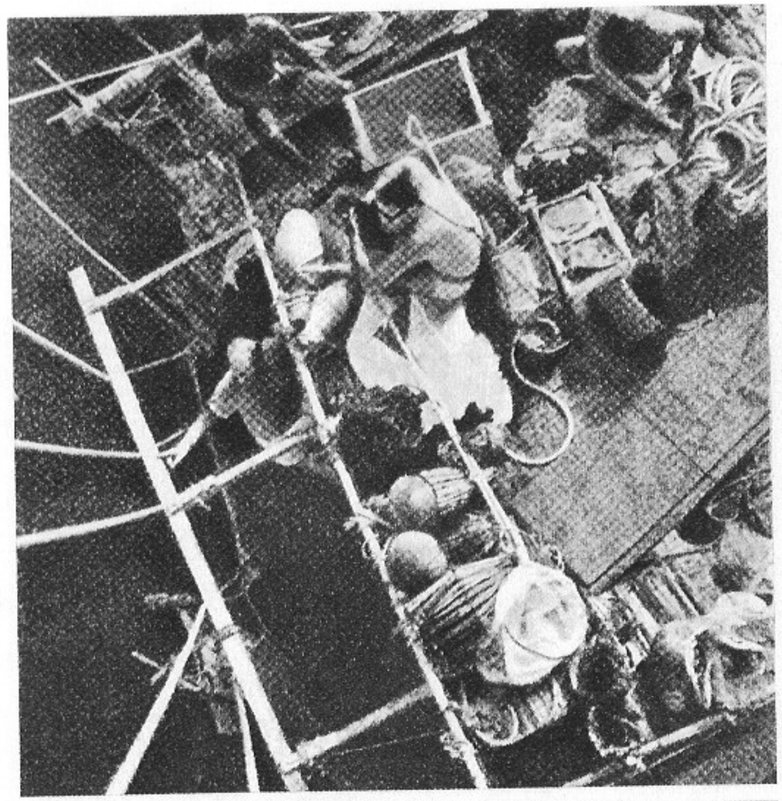

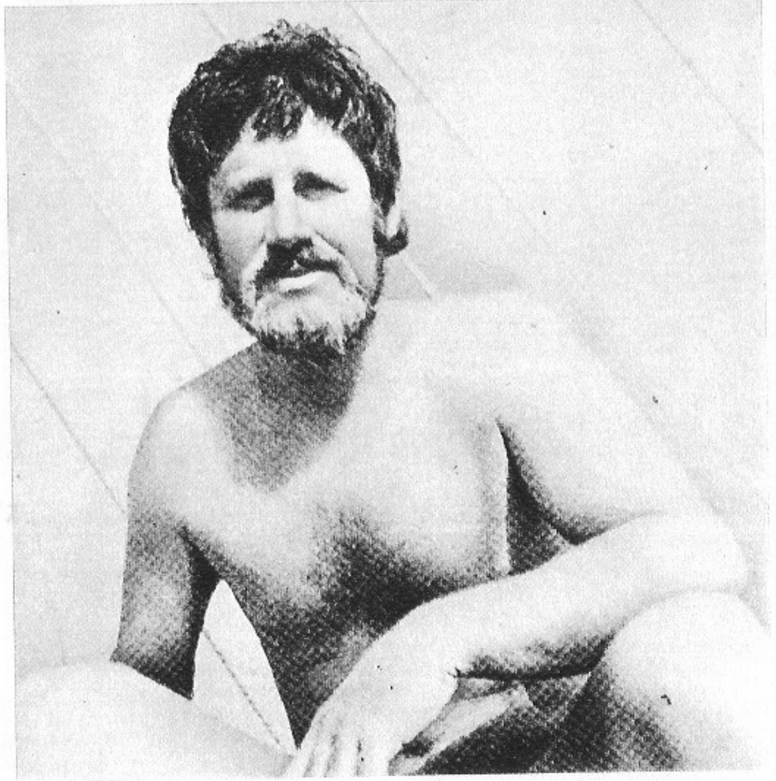

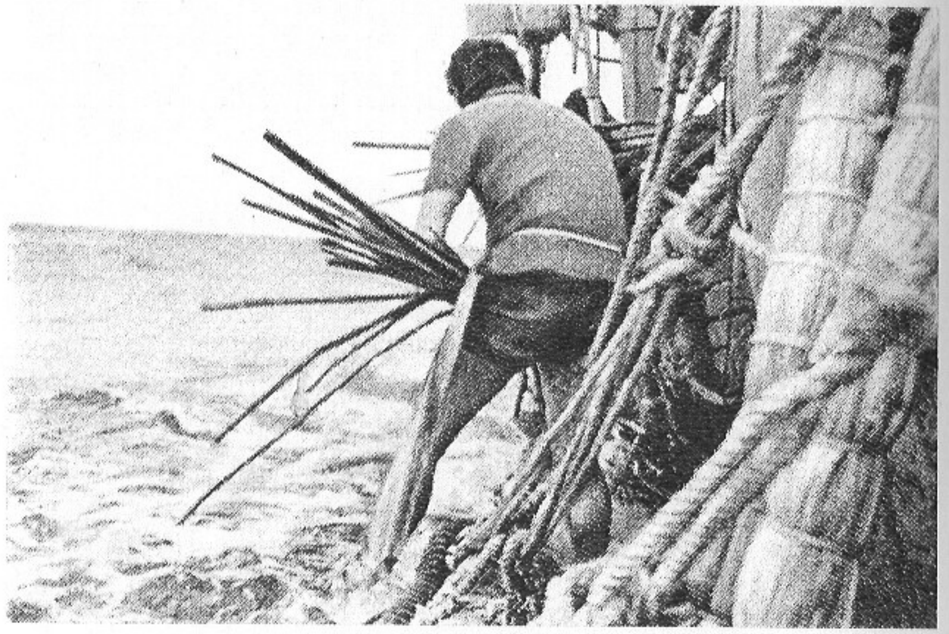

Norman lõpetab murdunud aeru parandamist.
Ookeani vajuva ahtri kaitsmiseks otsustati ehitada papüürusest lisaparras.

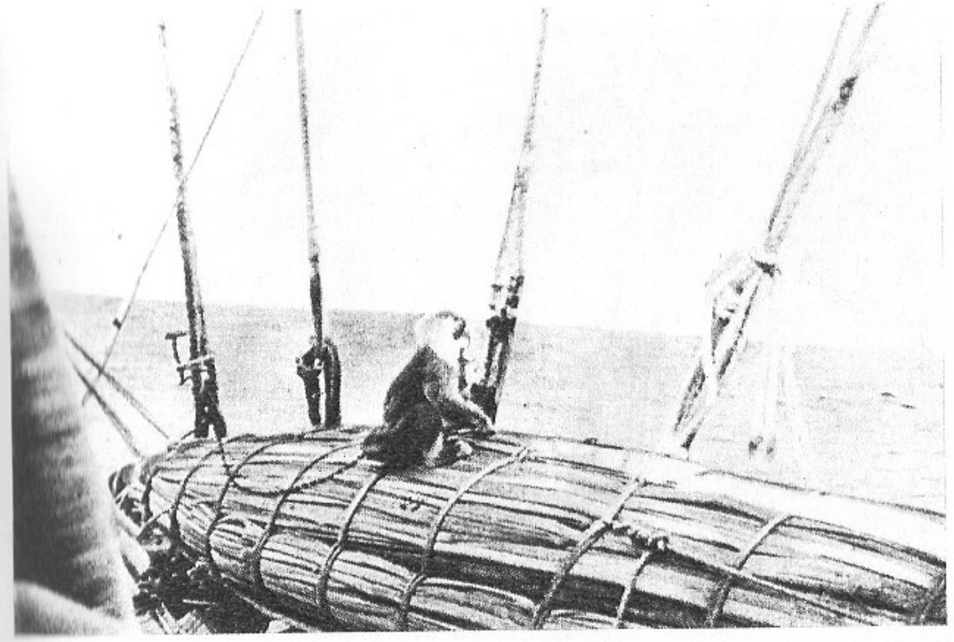

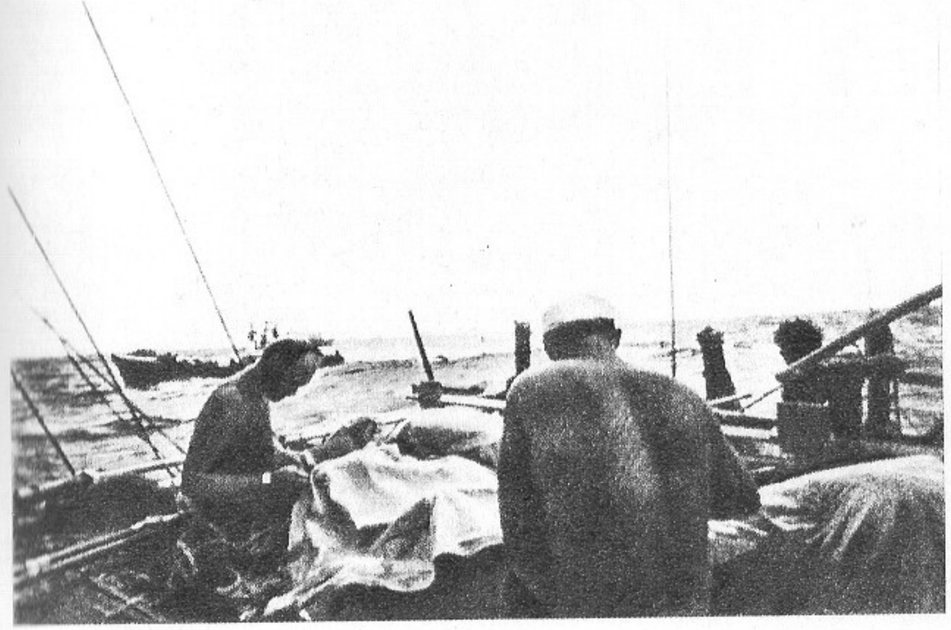

«Papüüruslaevastiku» veteran ahvipärdik Safi.
Taageldamine.

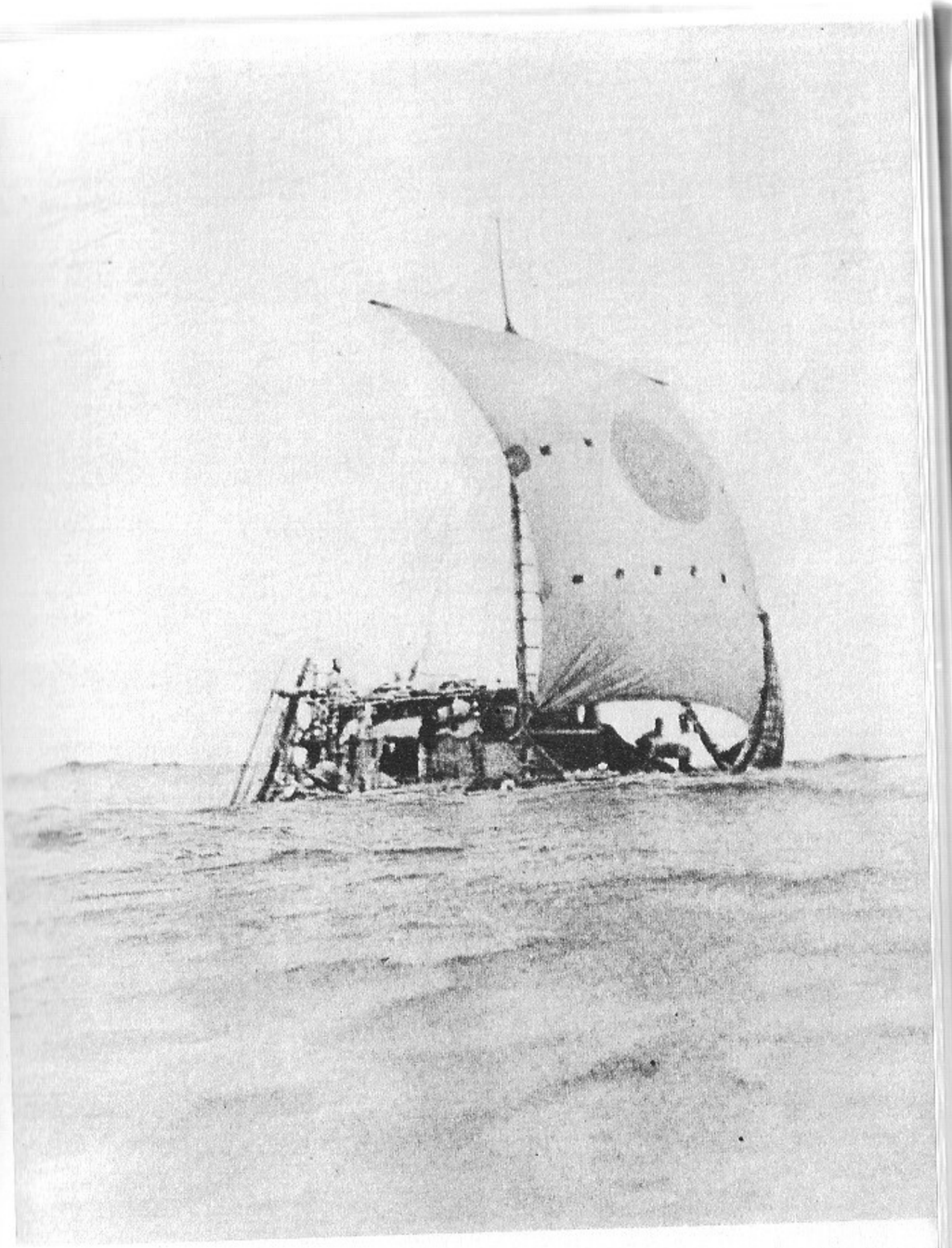

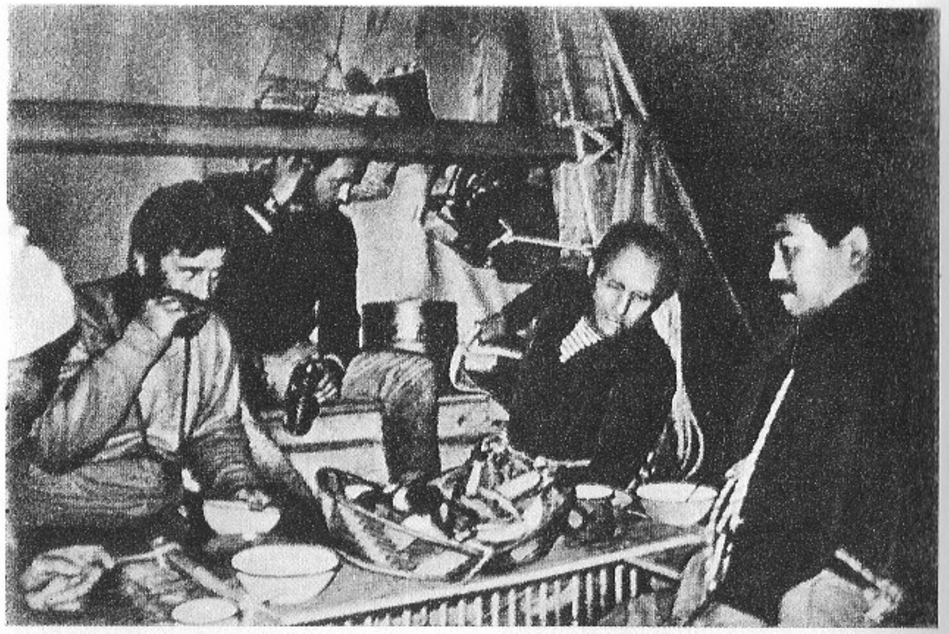

Õhtusöök. *Foto G. Souriál.*
Uustulnukas Madani harjus merekorraga kiiresti.
Vaatajad . . .
. . . ja näitlejad.

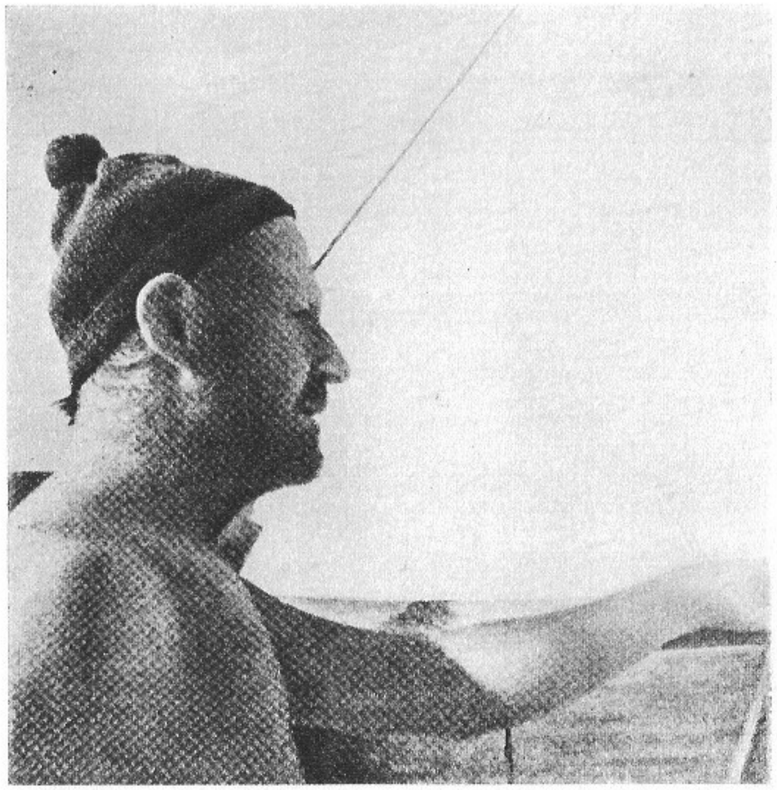

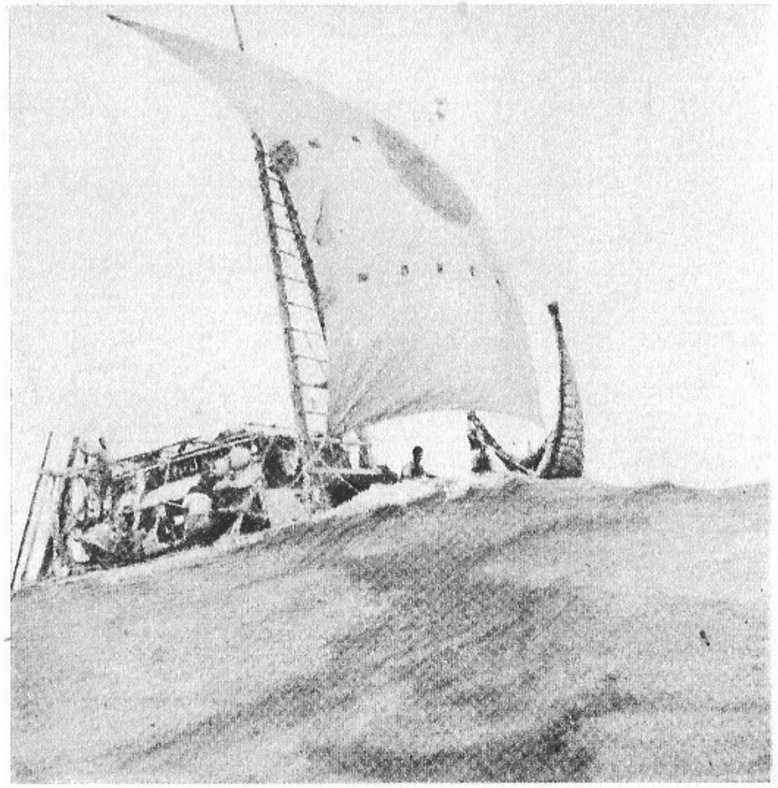

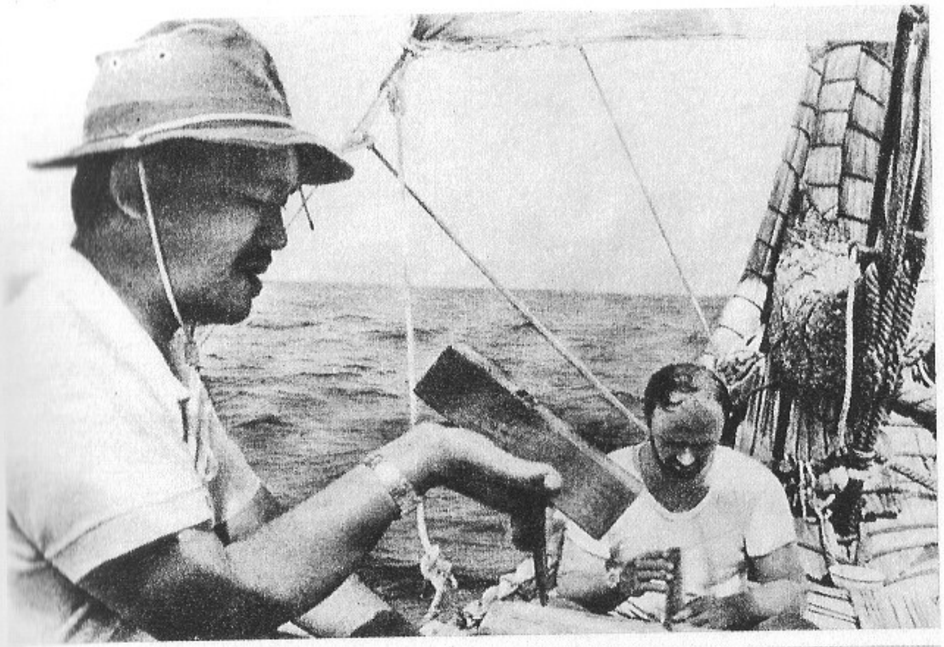

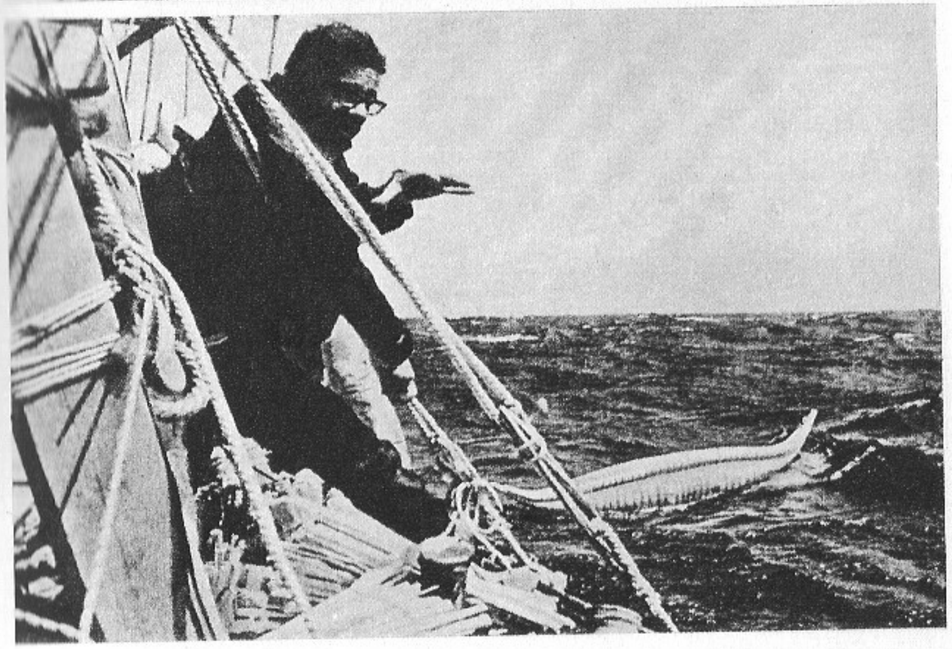

Vahis on Thor Heyerdahl.

Kuulsate orkaanide tekkealal. Määratu suured lained tõstavad meid kuuekorruselise maja kõrgusele.

Kei on sõna tõsises mõttes iga töö peale meister. Tema töökus ja optimism on ammendamatud ja innustavad. *Foto C. Mauri.*

Pärast Marokost lahkumist lasksime «Ra» mudeli vabalt ujuma, lootes, et ta jõuab meie järel Ameerika rannikule.

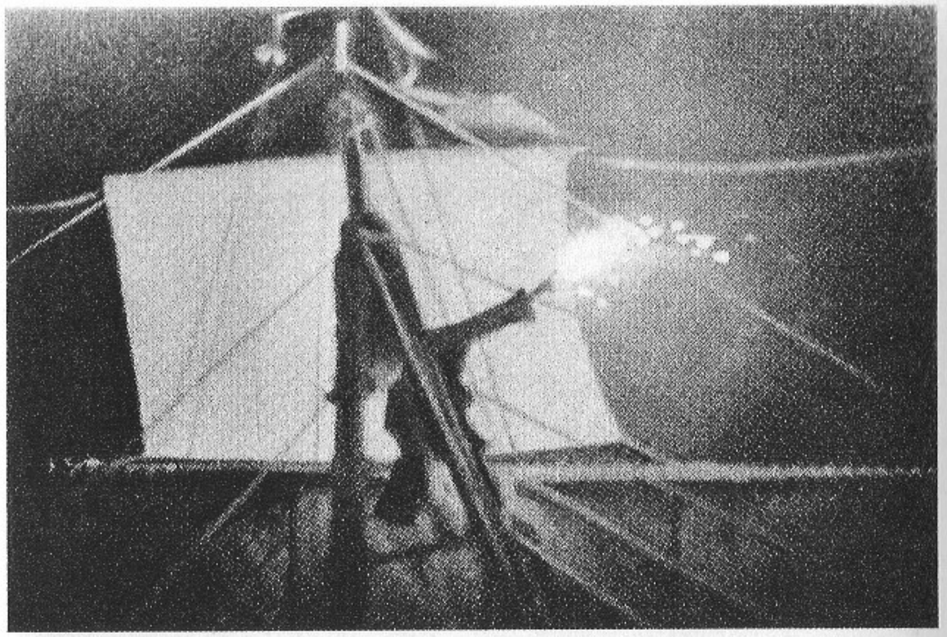

Öösel on tuled kaugele näha. Võib-olla meid märgatakse?
Õine vaht.

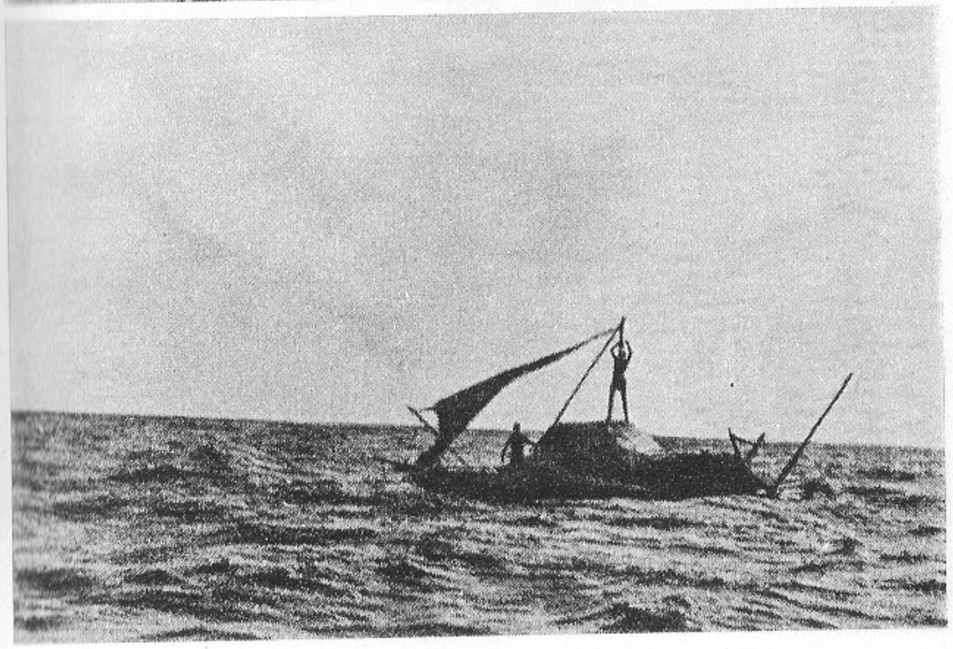

Peaasi, et me nüüd Barbadosest mööda ei põruta!
Foto G. Souriál.

„Ra I" laevapäevikust.
Tegime laevukese puupaljaks, võtsime ära kõik, mis võis sobida Oslo muuseumi.

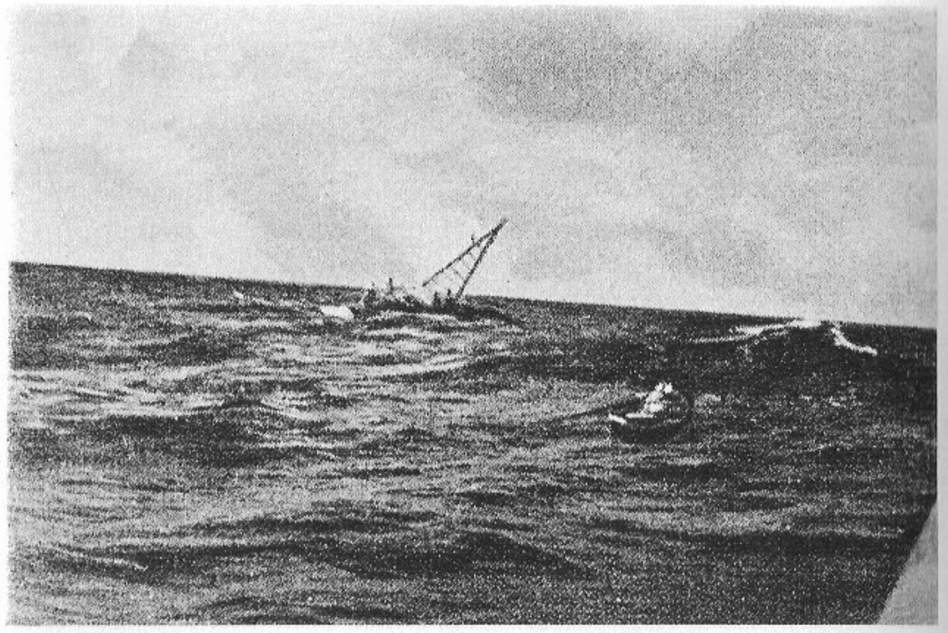

Meie mahajäetud «Ra».
«Shanandoah'» pardal. Siis me veel ei teadnud, et aasta pärast läbime selle marsruudi edukalt. *Foto D. Harbour.*

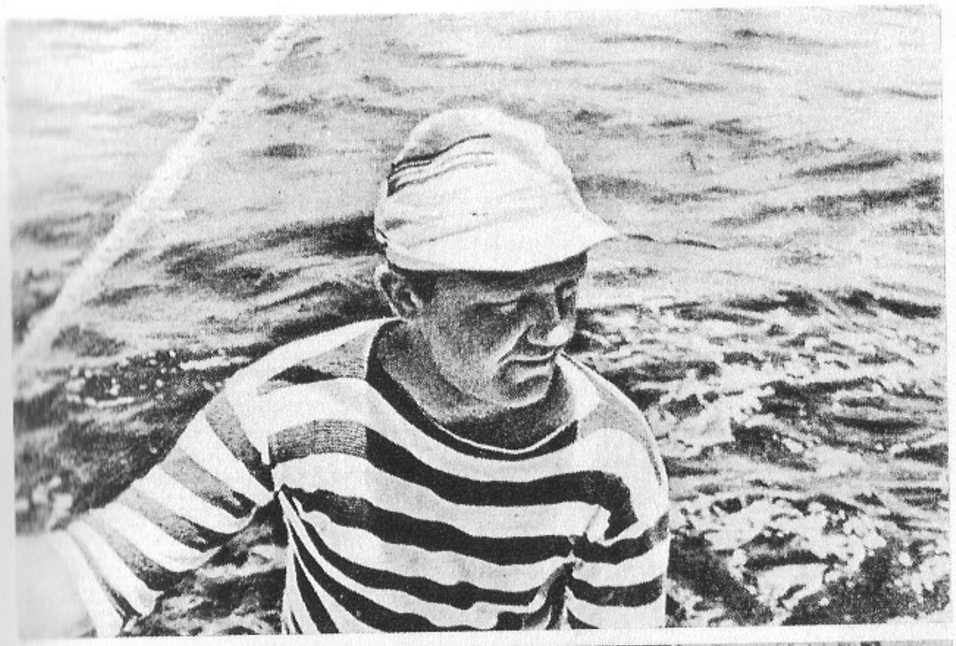

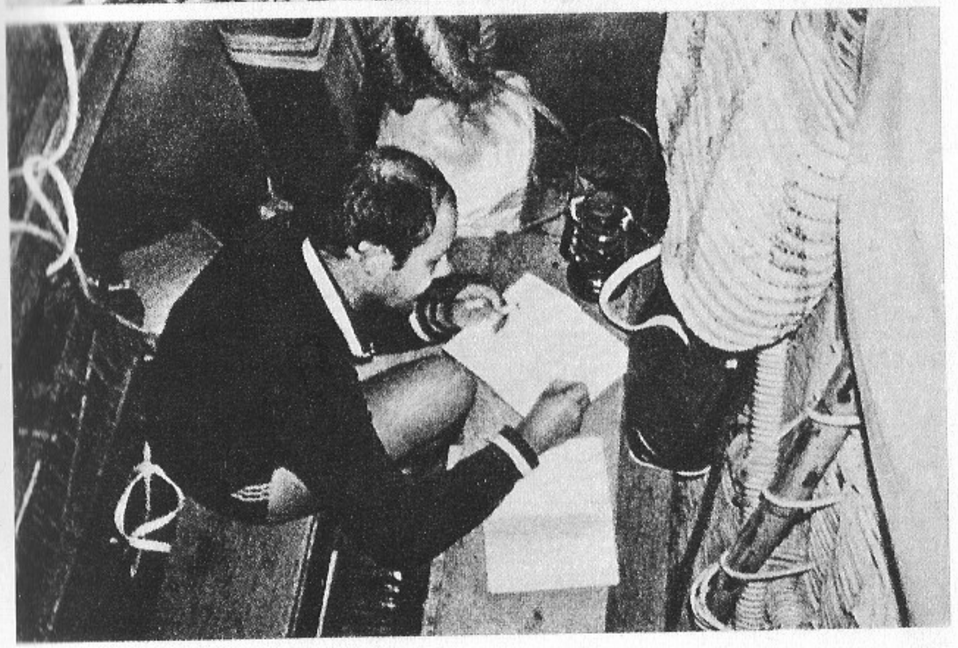

Meenutades kohtumist meripõitega. *Foto C. Mauri.*
Nii sündis see raamat. *Foto G. Souriál.*

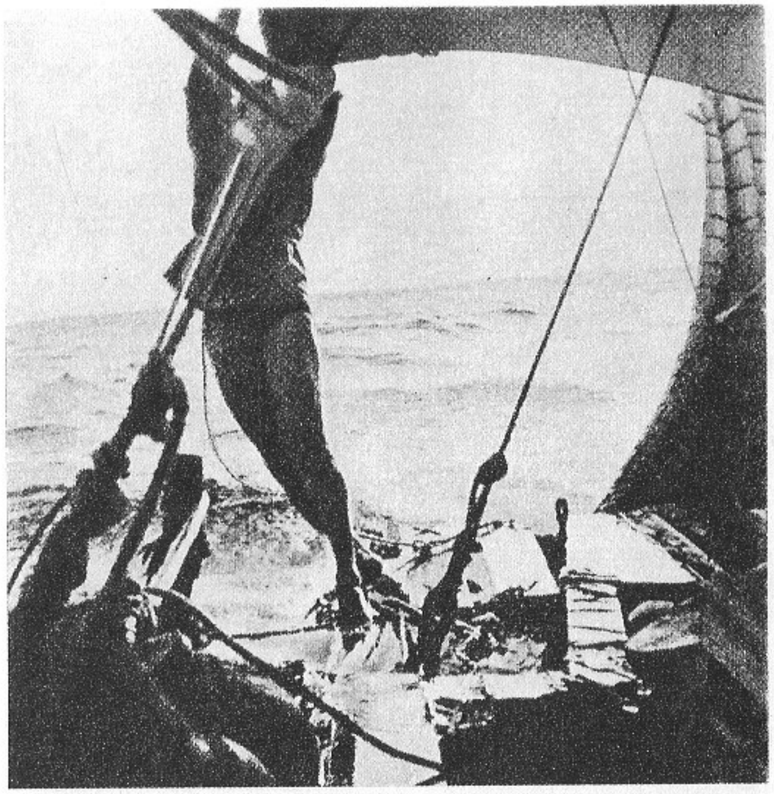

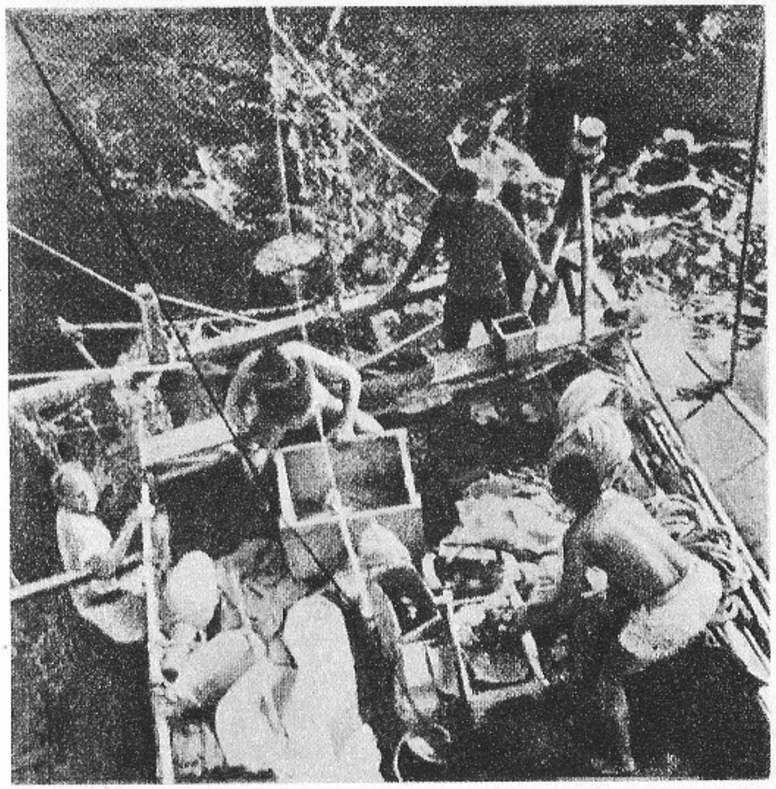

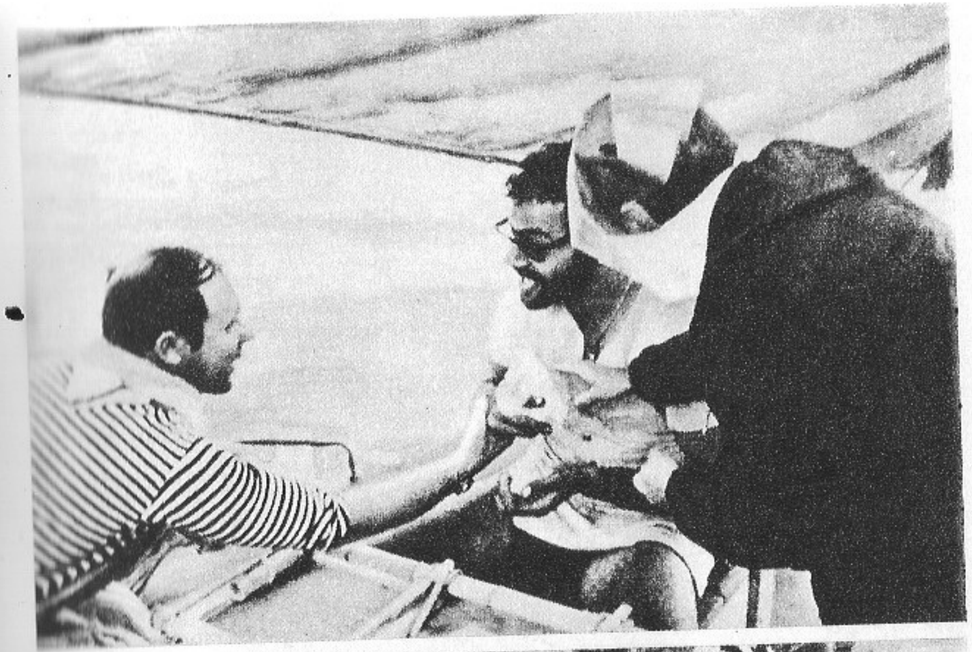

Kahevõitlus purjega on alati ohtlik, sest «mees üle poordi» tähendab siin «mees jäädavalt üle poordi».

Nii nägi välja «Ra II» mastitopist vaadatuna. Hüttkajuti lael asuv lavats sobis hiilgavalt pagasiaidaks.

Esimene operatsioon papüürusalusel. Ravija ja ravitav vahetavad komplimente. *Foto C. Mauri.*

Bambusest põimkajutis on kitsas, kuid hubane. *Foto C. Mauri.*

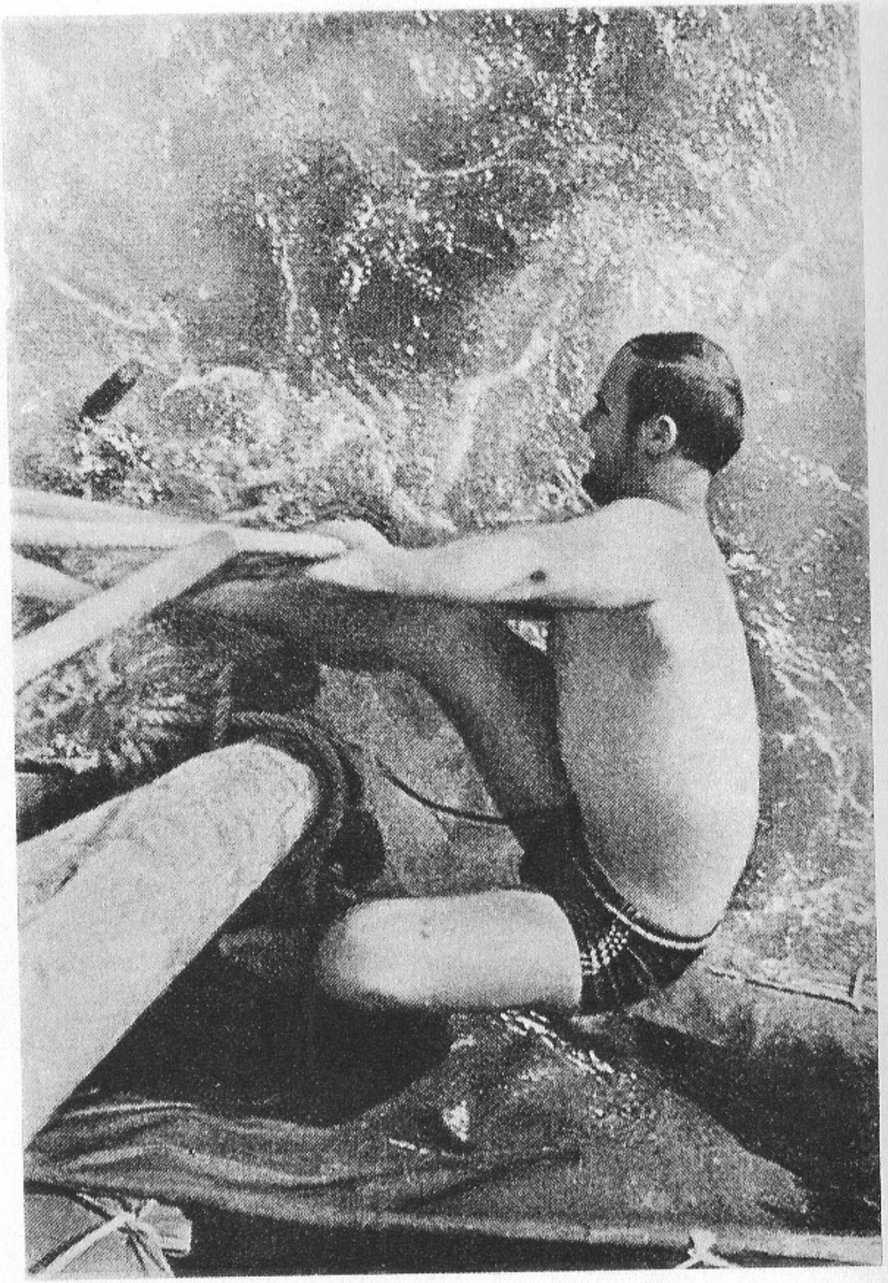

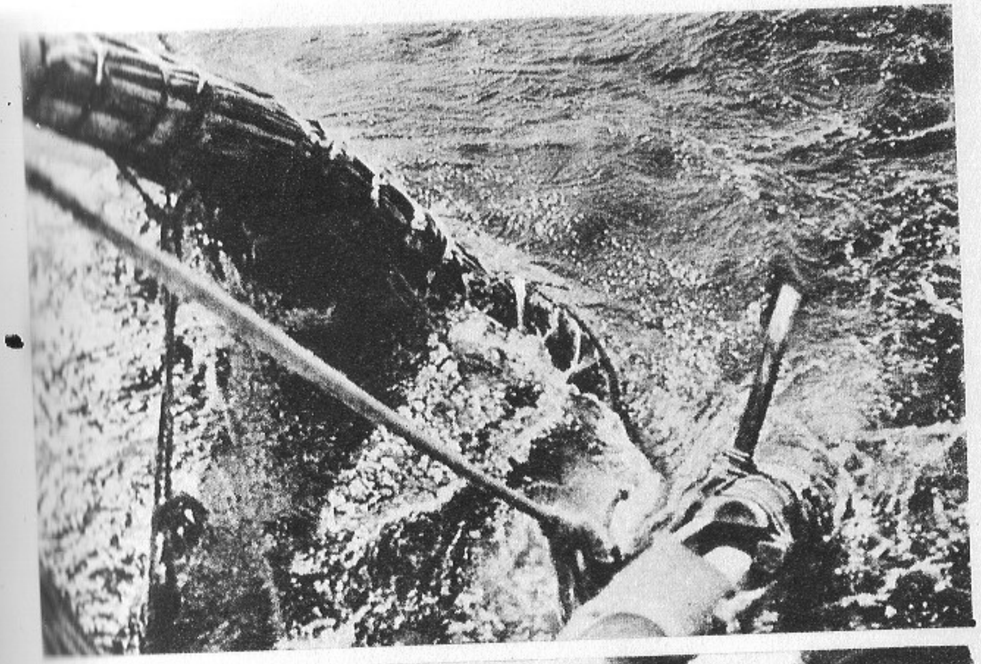

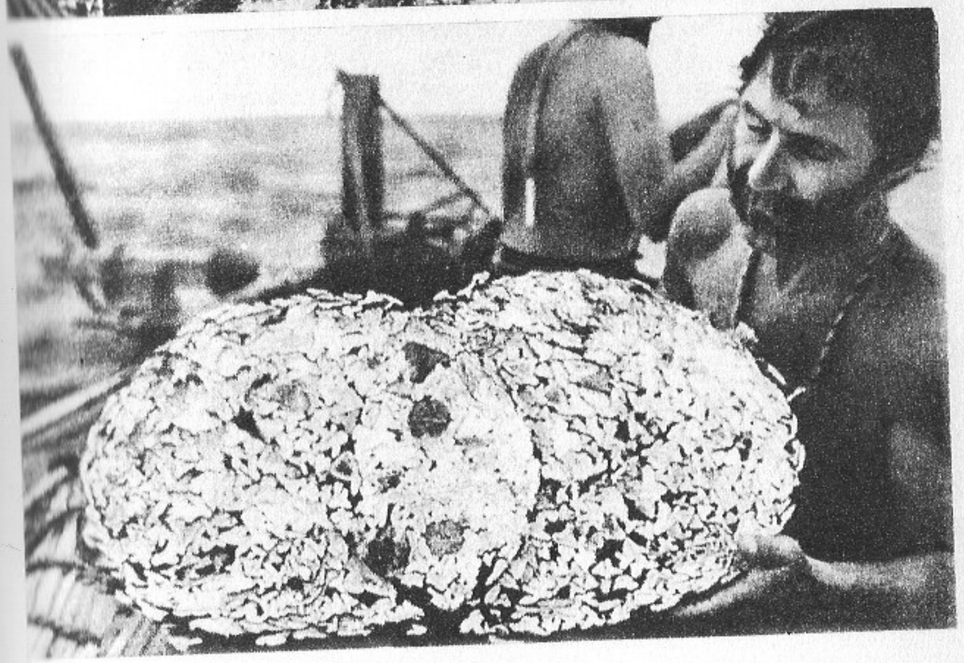

Meil kõigil tuli lühikese ajaga ära õppida muistsete meresõitjate oskused. *Foto S. Genovés.*

Dekk on lainete meelevallas.

Vöörtäävi läbilõige.

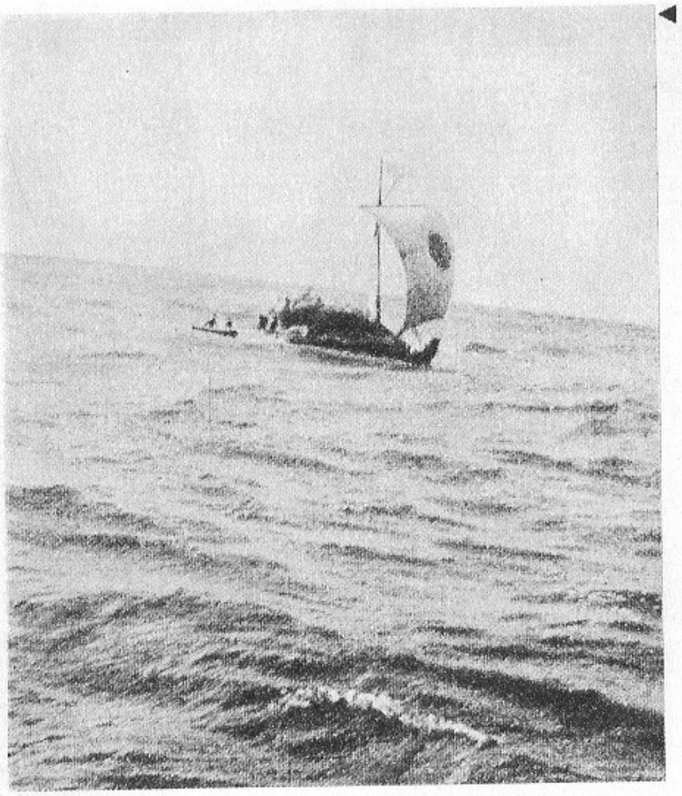

◀ Nii vöör- kui ahtertäävi kõrguvad otsad on maha nüsitud. Sellisena säilib «Ra II» üksnes meie mälestustes.

Filmimiseks ja pildistamiseks kasutasime väikest päramootoriga kummipaati «Sodiaak».

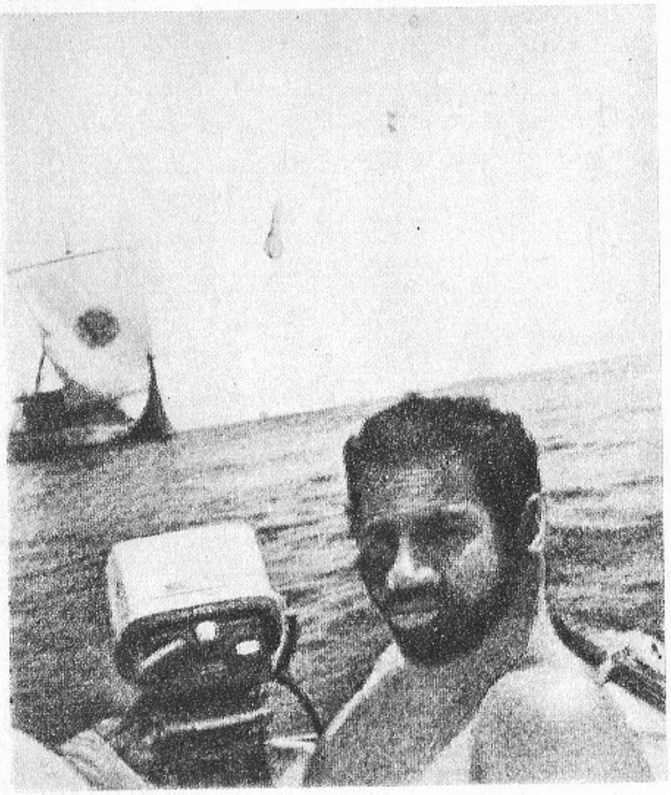

Läheneme Barbadosele. Pildistamiseks on valmis fotoaparaadid, puksiiriga sidepidamiseks väike raadiosaatja «walkie-talkie».

Part Simbadi viimane suplus. ▶

Tõsi, kõik see on tõsi! Aga kui mitu protsenti tõsi? Kas üheksakümmend või seitsekümmend viis?

Ja kas nii on õige talitada iga iseloomu puhul?

Ja kas iga kokkusattunud iseloomudegrupi puhul?

Ja kas kõikide kokkupõrgete puhul?

Ja kui kaua?

Teame veel liiga vähe, mida me suhtlemisel võidame ja millega riskime . . .

Ka möödunud merereisil olid meil küsitlused ja testid. Nende väärtus on vaieldamatu, aga kui selgus, et saadud andmed, mida peeti «lõpptulemuseks», osutusid tegelikult «keskelt võetuiks», et ühevaatuseline näidend oli muutunud kahevaatuseliseks, et eesriide lõpliku langemiseni pidi veel hulk aega minema ja näitlejad võisid veel igasuguseid üllatusi pakkuda, isegi rolle vahetada, siis see väärtus kahekordistus.

Rollid jäid endiseks, küll aga hakkas ilmnema nende kuju teatava muutumise tendentse.

«Ra I» testide järgi otsustades seltskondlik ja elurõõmus, ennast kollektiivis suurepäraselt tundev mees nägi «Ra II» testide järgi välja hoopis endassetõmbunud ja ettevaatlik, kogu aeg valmis enesekaitseks, kusjuures nüüd oli talle iseloomulik, et paljudele testi punktidele ei andnud ta üldse üheseid vastuseid.

Meie juht oli möödunud aastal, nagu öeldakse, normosteenik — kõik omadused püsisid tal «kuldses keskmises». Nüüd on temagi oma suhtlemisvalmidust mõnevõrra piiranud, eelmise aastaga võrreldes rohkem endasse tõmbunud. Rosenzweigi piltide järgi otsustades püüab ta nüüd kõigest naljaga üle saada, kuid just see naljaga ülesaamise püüd toobki välja selle, mida ta tahab varjata — tegemist on frustratsiooniga, sisemise pingega. Thorile teeb muret ookean, teeb muret laev, teeme muret meie. Ka tema vastustes on sedapuhku palju ebakindlat: ei «jah» ega «ei», «olen tüdinud», «pole tahtmist», «teie, psühholoogid, kerige oma küsimustikega sinna, kus . . .»

Muidugi mõista ei ütle ta seda sõnaselgelt välja. Vastupidi, Thor on rõhutatult viisakas ja delikaatne, ehkki näib, et närvidele voli andmisest ja plahvatamisest hoidumiseks on ta vahel sunnitud end tõsiselt kätte võtma.

Üldse aga plahvatame me nüüd sagedamini ja tühisemate asjade pärast kui «Ra I» pardal.

Esimesel merereisil tekkis vastastikune rahulolematus esialgu üksnes «tootmismotiividel» — keegi ei sikutanud seda

köit, mida vaja, ei käänanud rooliaeru, kuhu vaja, ei heitnud triivankrut sisse, nagu vaja ...

Mäletan, kuidas Norman vihastas, kui ma kolmnurkse purje kohale seadsin, selle kõikide karabiineritega korralikult staagi külge kinnitasin, valli paika panin ja — ise oma saavutuse üle hästi uhke — purje heiskamiseks korralduse andsin ... ning siis äkki selgus, et seil on paigale pandud valepidi, alumine nurk üleval!

Normanil oli raske ennast meie seisundisse seada, meie kobakäpsust ja harjumatutes olukordades halvasti orienteerumist mõista, ning ta ei andnud meile asu. Tema võimukas hääl kõlas «Ra I» pardal ennemini liiga tihti kui liiga harva, igal juhul sagedamini, kui seda tarvis oleks olnud. Tuleb veel arvestada, et Norman oli startimise ajal haige ning andis käsklusi magamiskotist. Oma võimetuse valgusel näis talle kogu aeg, et tema korraldusi täidetakse ebatäpselt ja liiga aeglaselt.

Hiljem õppisime me, käpardid, üht-teist ära, omandasime veidi vilumusigi ja arusaamatusi poleks tohtinud enam olla. Kuid võta näpust! Mida aeg edasi, seda vääramatumalt kandusid «plahvatuskolded» tootmissfäärist olmesfääri, igapäevase eluolu valdkonda. Sa polnud kaaslasega rahul mitte enam ainult tema töö pärast, vaid üldse, sellepärast, et ta polnud niisugune, nagu sina teda enda kõrval näha oleksid tahtnud.

Iseloomulik on selles suhtes Abdullahi näide. Tema aadressil on mu päevikus rohkesti ütlemisi, mis kõik räägivad ühest ja samast: Abdullah peseb ennast mageda veega — see on lubamatu! Miks lubamatu? Vett oli tollal (esimesel merereisil!!!) küllalt, tema tarbimist polnud vaja piirata. Aga kuidas mina soolase veega toime tulen? Abdullah lihtsalt jonnib. Mille poolest tema teistest parem on? Selle poolest, et ta on muhameedlane? Et koraan ei luba? Mõelda ometi! Nagu kammerhärra Nikita Prjahhin «Kuldvasikas» ütleb: «Kõigil on oma koraan.»

Kui asi vee poolest veidi viletsamaks läks ja Abdullahi mageveekümblused ära keelati, märkisin ma selle suure rahuldustundega oma päevikusse: läbi on selle poisi pidupõlveke!

Samast ajast pärineb teinegi sissekanne: «Norman on üks neid, kes peseb hambaid õhtul, mitte hommikul, ja see ärritab mind.» Kes seaks oma suhtumist naabrisse normaalsetes tingimustes sõltuvusse sellest, kas see puhastab hambaid hommikul või õhtul?!

Omaenda kriksatrulle on õpetlik üle lugeda ...

Kogusin neid päevast päeva, täitsin ühe lehekülje teise järel, hoolitsesin, et kõik saaks võimalikult täpne, võimalikult üksikasjaline. Aga alles nüüd, aasta aega hiljem mõistan, kui halastamatu informatsioon on päevikus kirjas mu enda kohta, minu üliväärtusliku «ego» kohta! See «mina» pole hoopiski ideaalne, pigem vastupidi — otsib pindu võõras silmas, nägemata palki enda omas ...

Mu kallid meresõidukaaslased! Kui see raamat teie kätte satub, siis vabandage minu erapoolikust. Ega minagi ei jälginud toimuvat kusagilt pilvepiirilt, olin koos teiega märjal dekil, keset kogu toda köitesegadikku. Ning seda nii seal, «Ra I» pardal, kui ka siin, «Ra II-l», kus dekist samuti vesi üle käib, kus taglaseosad samuti segamini lähevad, kus aer samuti peost minema rapsab ja puri kuidagi tõusta ei taha ... Aga me oleme nüüd palju tublimad, saame selle kõigega juba hoopis kindlamini hakkama, raskel hetkel tuleme peaaegu kutsumata üksteisele appi, ka eluolu pisiasjad valmistavad meile nüüd vähem muret, vastastikuste suhete esialgne teravus on kadunud ... Mis meil siis nüüd veel vaja on?

Ometi esines kokkupõrkeid, mõttetuid, põhjendamatuid sõnasõdasid, mis — tõsi küll — hääbusid kohe tekkimisel, leidsid lahenduse naerupahvakus. Kuid ka see naer oli palavikuline ja pingutatud.

Meie kohal hõljus midagi tabamatut, vormitut, see kiheles kõrvus, pani pahandama pisiasjade pärast, tegi meid jõuetuks, mähkis apaatiasse ja lodevusse.

Mis parata, üritus, milles me kaasa lõime, polnud pühapäevane jalutuskäik. Elasime reaalses ohus ning tunnetasime seda ohtu igal sammul, minut-minutilt, tund-tunnilt, ja nii paljude päevade jooksul. Psüühiline koormus oli äärmiselt suur.

On üsna tõenäoline, et meile ei mõjunud mitte ainult merereisi üldine kestus, vaid ka — ja just eriti! — tema kaheetapilisus. Las ütlevad selle kohta oma sõna spetsialistid, kuid mulle näib, et neli kuud järjest oleks kergem olnud merel olla kui seda kahes osas teha.

Oli veel üks tegur, vähem ilmne, kuid küllalt võimas — tunnetasime seda kõik, kuid formuleeris selle professor Santiago Genovés, ja nimelt varsti pärast kohalejõudmist kirjutatud artiklis.

Santiago võttis kasutusele termini «limiteerimata aktiivsus». Ta mõtles selle all järgmist.

Kaasaegne tsivilisatsioon on asetanud inimese tingimus-

tesse, kus ta elurütm on mõõdetud ja korrastatud. Kaheksa tundi tööd, kaheksa tundi magamist, kaheksa tundi vaba aega. Sellisel režiimil on terve hulk plusse, ent temast johtub ka saatuslikuks kujuneda võiv nähtus — erakorralistesse tingimustesse sattudes, seda aga võib juhtuda igaühega, kohaneb üliväga «reglementeeritud» inimene nendega suurivaevu ja sugugi mitte kohe, tema tsiviliseeritus hakkab talle vastu toimima.

«Ra'ga» purjetades olime — ärgu see võrdlus lugejat ehmatagu — mõnes mõttes ürginimeste olukorras. Suurem osa ajast kulus võitlusele olemasolu eest. Oli perioode, kus saime mitme ööpäeva jooksul vaid mõne harva hetke puhata, ja ka siis ainult korraks sõba silmale lasta, sest kohe oli tarvis karata uuesti jalule ning jätkata seda «limiteerimata aktiivsust», mida ei tunnista ükski töö teaduslik organiseerimine. Organism protesteeris samal ajal niisuguse talitusviisi vastu, nõudis töö ja puhkuse rütmilist vaheldumist, hommikul ajalehti ja une eel telerit.

Muidugi mõista räägin ma lihtsustatult. Meie seas polnud selliseid inimroboteid, kelle tavaline kaldaelu olnuks kronomeetri järgi «siit siiani» reglementeeritud. Üks oli harjunud poole ööni kirjutusmasina taga istuma, teine ei osanud piiri pidada ei töös ega meelelahutustes (mis võivad samuti väga kurnavad olla). Ent igas harrastuses, igas korralageduseski peitub teatav süsteem — siin aga olime selle täielikult minetanud, me ei kuulunud enam endale, meil polnud valikuvõimalust — meie eest otsustasid tuul ja lained.

Asi ei ole isegi füüsilises väsimuses, ehkki me tundsime kogu aeg ka seda, vaid seisundis «ei puhkust ega piiri», selles kolmekordselt neetud olukorras, kus sa kunagi ei tea, kas saad koiduni magada või lööb ootamatu häire sind taas maast lahti, kas saad presentseina valmis poole tunniga või kulub sul selleks pool päeva. Viimaks lõpetad oma töö ära, oled õnnelik, et said millegagi hakkama, ei jäänud jänni ja ei olegi nii väga väsinud. Ning seal korraga tabad ennast soovilt kaaslane läbi sõimata — miks ta jälle oma suupilli kräunutab! Ometi tead, et ka tema lõhkus alles äsja tööd teha nagu härg, et muusika on talle praegu just see õige lõdvestus ja et ka meloodia on ju tegelikult igati sümpaatne... Mõistad seda kõike, kuid ei suuda ometi endast jagu saada.

Nii kobrutab vesi tammi taga, otsib väljapääsu, pisikest pragu, ja leiab selle võib-olla hoopis mujalt, kui oodata võiks.

Mäletan, kuidas me poisikesepõlves mängisime. Kinnitasime õhupalli veekraani külge, keerasime vee jooksma ja vaatasime põnevusega, mis juhtub. Juhtus tavaliselt nii, et lõpuks tuli ikka suur skandaal, ja üsna paratamatult, sest koht, kus seda eksperimenti läbi viidi, oli ühisköök.

Aga vahepeal toimus haarav vaatemäng — õhupall täitus, paisus, tema pinnale ilmusid suured laigud ja ta lõhkes nagu pomm. Sealjuures võis murdosa sekundist varem siiski ette määrata, kust ta nimelt puruneb: värvilise õhupalli ühes kohas punnitus välja valge täpp, mis näitas, et kõige nõrgem koht on just nimelt seal.

Lugematu hulga sel kombel puruks lastud õhupallide seas ei olnud ühtki, mis oleks purunenud samast kohast kust teised.

Miks see mulle nüüd meelde tuli? Istun lavatsil, ümberringi aga valitseb tavaline argipäev: Santiago nöögib Georges'i, Norman mängib suupilli, Kei naeratab ja vaikib...

Oleme väga erinevad! Väga! Ka sellele, mis meiega sünnib, reageerime erinevalt. Ja kes teab, mis meist oleks saanud, kui meie grupile toimivale välismõjule poleks vastukaaluks olnud niisama tugevat sisemist.

Kellelegi meist pole saladuseks, et see, kas me suudame oma purjematka edukalt lõpetada või ei, sõltub ainult meist endist. Igaühest meist, veelgi enam — meist kõigist koos. Koos, kogu aeg koos, hoolimata frustratsioonist, stressist, «limiteerimata aktiivsusest» ja igasugu muudest kollitajatest. Ainult koos, selles on pääsemine ja võit ja meie kontseptsiooni triumf. see, mille tõestamiseks kogu see üritus toimub.

«See, mis inimkonda ühendab, on loomulik ja seda tuleb soodustada, ning, vastupidi, see, mis inimesi lahutab, on kunstlik ja tuleb kõrvaldada.» Nii kõlavad read deklaratsioonist, millele me möödunud merereisi ajal kõik alla kirjutasime. Ja me usume, pagan võtaks, usume siiralt sellesse, millele me alla kirjutasime!

Järjekordne katse homeostaadiga on läbi, koostasin protokolli ja lülitasin patareid vastavalt instruktsioonile välja. Üsna varsti jäid nad pikaks perioodiks väljalülitatuks, sest mu uurimispalangust ei jätkunud kuigi kauaks, üksnes kaheks-kolmeks seansiks, siis polnud enam õiget hakkamist ega kättevõtmist, nii et kaval seade sai päris pika puhkuse.

Ent katse jätkus sellegipoolest. Katse kestis katkematult.

Ning kui ma kaptenisillal seisin ja kompassinõela jälgisin, selle sööste ja hüppeid ette arvata püüdsin, tundus vahel, et see on homeostaadi osuti, mida ookean ühele, tuul teisele poole kisub, mina aga hoopis kolmandasse kanti kangutan. Kuid tasalülitaja on olemas, niisugune jõud leidub. Me pole ju vaenlased, oleme liitlased, peame üksnes oma püüdlused kooskõlastama, üksteisega nagu kord ja kohus leppima.

Kui aga meie laeva kusagilt kõrgemalt vaadata — kuidas ta siksakke tehes liigub, kord kursilt kõrvale kaldub ja siis taas tagasi tuleb, vahustele laineharjadele ronib ja alla rullab, kuidas rooliaerud käginal käänduvad ja puri plagiseb, kuidas ta seejuures ikka aina liigub ja liigub, ruttamata ja raugemata —, siis võiks ta näida üheainsa hiidosutina ookeaniskaalal. Teda juhib kordamööda kaheksa eri inimest. Aerukäepidet hoiab vaheldumisi kaheksa roolivahti, ja kaheksa meest hüüab unes koduseid... Mõnikord näib meile, et merereis on võimatult pikaks veninud, et enam ei jätku jõudu, et partnerid pole enda kaasavõtmist õigustanud — kuid hiidosuti ütleb teist, tema kinnitab vääramatult, et kokkuvõttes töötab kaheksa kätepaari nii nagu vaja, et kaheksa paari silmi on ühtviisi valvsad, et kaheksa individuaalsust on kõigest hoolimata leidnud ühise keele...

Ma ei tea, kuidas kellelegi, kuid mulle endale on kõikidest protokollidest väärtuslikumad ja olulisemad read, mida ma ikka ja jälle siiralt päevikusse kandsin:

«Olukord «Ra II» pardal on normaalne.»

Mis sellest, kui ta ka alati päris normaalne ei olnud. Tähtis on, et ma ka konfliktidest varjutatud päevi just nii iseloomustasin, seega oma teadvuses terad aganaist, tõelise ebaolulisest eraldasin ja veendumusel püsisin — kui kibedaks ka ei läheks, hommik on õhtust targem. Ning mu kaaslased olid selles kahtlemata niisama veendunud.

Nii katsed homeostaadil kui ka testid näitasid muide, et peaaegu kõikidel meie meeskonnas on tugev «mina». Peaaegu igaühes meist löövad läbi juhi jooned. Teoreetiliselt kätkeb selline potentsiaal suuri raskusi — kujutlege laeva, millel on kaheksa kaptenit ja mitte ühtki madrust!

Õnneks tegelikult nii ei olnud. Küllap seetõttu, et inimene ei ole oma iseloomu eritunnuste ori, vaid võimeline neid vajaduse korral ohjeldama. Tähelepanuväärne on selles mõttes «fenomen Carlo».

Minnesota testi vastustest ilmnes, et Carlo Mauril esineb üllatav kooslus: tublit 50% tema vastuseist võis tõlgendada

kui «juhtimisele püüdleja», teist nii palju aga kui «sõltuva» omi. Kokku tuleks sel kombel üle saja protsendi, mis nagu ei klapiks terve mõistusega. Kas inimesel saab ühekorraga nii ülemuse kui alluva jooni olla?!

Ilmneb, et saab. Carlol oli rikkalikult ekspeditsioonikogemusi, ta oli harjunud tegutsema väikeses grupis. Alpinistiköiega ühendatud ronijate rühmas tuleb osata vastuvaidlematult alluda, kuid vajaduse korral ka momentaanselt juhtimist enda kätte võtta.

Selline «kaksainus» nõuab suurt sisemist jõudu. «Ra» pardal olid Carlol üsna sageli närvid tõsiselt pingul: ühelt poolt soov sekkuda, teiselt poolt mitte sisemist distsipliinibarjääri ületada; eriarvamust omada ja seejuures mõista, et sinu sõna pole määrav...

Tõsi, olukorda lihtsustas see, et ta tundis suurt austust ja lugupidamist Thori vastu. Kui juba alluda, siis pole kaugeltki ükskõik, kellele.

Muide, see ei käi mitte ainult Carlo kohta. Ka meil teistel tuli vahel mõte, et nii mõndagi on vaja iseennast maksma pannes muuta, ümber seada, uut moodi lahendada. Ja kui me ennast ikkagi tagasi hoidsime, siis ennekõike sellepärast, et juhiks oli Thor.

Meie suhtumisest temasse olen kõnelnud juba küllalt palju. Kuid pieteet pieteediks, sümpaatia sümpaatiaks — pikal teekonnal ainuüksi juhi aprioorne, algul omaks võetud sümpaatia lõpuni vastu ei löö. Autoriteet pole midagi muutumatut, ennemini võiks teda võrrelda pidevalt ringluses oleva kapitaliga, mida on raske koguda, aga väga kerge kaotada.

Päevad läksid päevade järel, roosad kardinad olid alla langenud, romantilised oreoolid tuhmunud, Thori kapital aga muudkui kasvas — ja tegemist ei olnud mitte varasema, «Kon-Tiki» ja Lihavõttesaarte ekspeditsioonil kogutud kapitaliga, vaid just siinse, värske, ainsa meile vastuvõetava autoriteedikapitaliga, sest «Ra» pardal kehtis ainult see autoriteet, mis oli kätte võidetud «Ra» pardal.

Tõepoolest, Heyerdahlil oli mingi aku-aku, talisman, mille abil ta meid juhtida suutis...

Veidi aega enne ärasõitu Moskvast Safisse vestlesin eelseisvast merereisist oma sõbra, meditsiinikandidaat Mihhail Aleksejevitš Novikoviga. Ta rääkis, kuidas ta oli läbi viinud homeostaadikatseid kaheksa operaatoriga. Kuni ülesanded püsisid lihtsad, lahendas grupp neid stiihiliselt, põhimõtte järgi «igaüks on iseenda eest väljas». Aga kui ülesanne

muutus keerukamaks ja selle lahendamine nõudis suuremat koordineeritust, ilmnes kohe vajadus selle järele, kes grupi üldise strateegia eest vastutaks, juhi järele, kes partnereid suunaks. Mida suurem on grupp, seda varem niisugune olukord tekib, sest seda varem tekib kohustuste jaotamise vajadus, juhtimissüsteemi vajadus, mille eesotsas seisaks kõige mõjukam . . .

«Üks hetk! Aga kuidas jääb siis Kurt Lewiniga?» küsisin mina.

Kurt Lewin on fašismi eest USA-sse emigreerinud saksa teadlane, üks maailma silmapaistvamaid psühholooge, kes uuris kolmekümnendate aastate keskel, kuidas mõjub psühholoogiline atmosfäär grupi efektiivsusele. Lewin võrdles anarhilist, demokraatlikku ja autokraatset mudelit ning tuli järeldusele, et parimaid resultaate annab demokraatia.

Tähendab, Lewin eksib?

Ei, asi ei seisne selles. Demokraatia ja ainujuhtimise vahel pole selles mõttes teravat vahet, kõik oleneb juhtimismoodustest. Kui juht rakendab kogu juhtimistegevuse kompleksi, pole autokraatse grupi efekt sugugi väiksem kui demokraatliku oma.

Novikov selgitas mulle, mida ta mõtleb «kogu juhtimistegevuse kompleksi» all. Püüan nüüd seda omakorda teile seletada.

Keegi tujutseb, kurdab halba tervist. Kõik näevad, et ta pole nii haige ühti, ning ootavad, et kapten võtaks midagi ette. Aga kapten viivitab.

Suurima heameelega sõimaks temagi mehe nende vigurite eest läbi ja saadaks rooliaeru hoidma, kuid ta pole kindel, et sedamaid ei teki poleemika, et kired ei löö lõkkele, et ei ilmu nii süüdistajaid kui ka kaitsjaid — ja Thor laseb siidivenna vahist vabaks ning võtab roolisseismise enda peale, ehkki ta ise on niisama väsinud kui teised.

See pole liberalism, pole taandumine, positsioonide loovutamine. Thor lihtsalt mõistab kollektiivi sisesuhete kogu keerukust, tunnetab, et meeskonna ühtsus on tähtsam kui mõned täiendavad tunnid vahis seismist.

See ongi r e g u l e e r i m i s m ä r g i i n v e r s i o o n. Isiklike eesmärkide kiirest saavutamisest loobumine kogu grupi eesmärkide huvides. Niiviisi talitades viiks Thor homeostaadi osuti just nagu teadlikult skaala teise serva. Nüüd on kogu meeskond teeskleja suhtes halvustavalt meelestatud: «Kah mul mees, Thor seisab sinu eest vahis,» ning sellest hukkamõistust on palju rohkem kasu kui kapteni noomitusest. Kavaldajal ei õnnestunud mängida kaitsetu ohvri rolli, mida ta võib-olla salamisi soovis . . .

Teine juhtum. «Ra II» pardal käib vaidlus, kas ehitada ahtrisse presendist lainekaitse või ei.

Thor on veendunud, et riidetükist pole ookeani tõkestajat. Ütle siis seda, nii et kõik kuulevad, põruta kõva komandörisõna ja lugu on lõppenud!

Kuid Thor talitab teisiti: «Ei tea. Ma ei usu, et sellest abi oleks. Mina isiklikult olen vastu. Aga eks proovigem.»

Niisuguse lähenemise puhul jääb tema kui juht alati võitjaks: kui eksperiment õnnestub, on kõik kõige paremas korras — iga asi, mis on hea «Ra'le», on hea ka Thorile, ja ta tunnistab esimesena, et eksis vahepeal. Kui aga asi korda ei lähe, siis — mis seal ikka, Juri ja Santiago saavad kogemusi juurde. Ilma riskita kogemusi ei omanda. Järgmine kord ei mõõda nad mitte ainult seitse, vaid kakskümmend seitse korda, enne kui hakkavad lõikama.

Nii õpetab ka elutarkus: oska oma laevukesega ikka nii purjetada. et sa kinni ei jää! Teaduslikult nimetatakse seda a j u t i s e k s f u n k t s i o o n i d e v a h e t u s e k s, initsiatiivi teadlikuks loovutamiseks nooremale partnerile.

Kui palju olen ma elu jooksul kohanud komandöre, kes juhivad röökimise ja rusika abil! Thor ei kuulu nende hulka. Tema väldib pisinägelustesse sekkumist, just nagu ei märkagi neid (ä r a o o t a m i n e). Vahel püüab teravusi siluda iroonilise märkuse või kaine, rahuliku sõna abil (i n i t s i a a l k o r r e k t s i o o n). Aga kui ta silmad juba väikesteks tõmbuvad ja sädemeid pilduma hakkavad (s u n d i m i n e), siis hoia ja keela!

Äsja esitatu kätkeb viit juhtimismoodust. Thor kasutab neid ühtses gammas, tajudes intuitiivselt, missugusele klahvile just on vaja vajutada. Sellest tulenebki, et tema ainujuhtimine pole koormav, ja tema liiderlus, nagu ma juba ütlesin, ei jää formaalseks.

Sellega seoses on huvitav vaadelda teise meeskonnaliikme, Santiago Genovési käitumist. Esimesel merereisil ilmnesid tal selgesti määratletavad juhtimispüüdlused ja oma alagrupis (mäletate — Santiago, Georges ja mina) osutus ta üldiselt küllalt leidlikuks ja paindlikuks. Kuid seda ainult alagrupi raamides! Suhetes ekspeditsiooni teiste liikmetega kasutas ta peamiselt initsiaalkorrektsiooni — tegi ettepanekuid, pidas nõu, kommenteeris kaaslaste talitusviisi. Hea küll, temperamentse meeskonnaliikme puhul, kel pole ametlikke volitusi, on niisugune aktiivsusvorm loomulik. Santiago

ei tikkunud juhiks, kuid ei lasknud ka mööda võimalust mõista anda, et vajaduse korral tema juba vahele ei jääks. Ja tema sellised mõistaandmised lõid teatava pinna. «Ra I» merereisi lõpul viisime kord läbi sotsioloogilise mängu: täitsime ankeedi «Pealiku valimine». Kellele usaldaksite enda juhtimise, kui Heyerdahli ei oleks? Kuuest küsitletust hääletas viis Santiago Genovési poolt.

Järelikult pidas meie grupp Santiagot faktiliselt oma liidriks number kaks.

«Ra II» pardal on paljugi muutunud. Mõni on saanud tundmatuseni seltsivamaks, mõni teine seevastu kaotanud oma varasema temperamendi. Endised alagrupid on lagunenud, psüühiline pinge kasvanud. Kordan, et teisel merereisil on meil palju raskem kui esimesel. Seda tähtsamad on nüüdsed õppetunnid.

Just «Ra II-l» täpsustusid lõplikult seisukohad, mis me hiljem koos M. A. Novikoviga teesidena formuleerisime ja mis ma siinkohal lühidalt esitan.

1. Kaheksa eraldi inimest on hoopis midagi muud kui kaheksa inimest grupis. Näiteks Carlo omaette võetuna ja Carlo koos teistega; Santiago üksinda ja Santiago inimeste seas; Carlo ja Santiago kahekesi ja mõlemad koos Keiga — kõik need variandid erinevad üksteisest järsult. Grupis toimub vastastikune harjumine, adapteerumine, ja kollektiivi koostöö efektiivsust on tema liikmete individuaalsete omaduste järgi niisama mõttetu ennustada kui mingi mehhanismi tulevase töö kohta tema üksikute detailide seisundit aluseks võttes otsust langetada. Seda enam veel niisugusel juhul, kui pole teada, missugustes tingimustes edaspidi tuleb töötada.

Ekspeditsioonirühma komplekteerimisel on tarvis läbi viia grupiviisilisi kontrolltreeninguid.

2. Ehkki Thor prahvatas kord: «See on minu viga, et «Ra II» pardal on endine meeskond!» ei maksa ometi arvata, et need ägedushoos väljapaisatud sõnad väljendavad just seda, mida ta tegelikult õigeks peab. Kahtlemata on tõsi, et uustulnukad Kei ja Madani olid meile juba ainuüksi oma juuresolekuga toeks. Instinktiivselt, püüdes «Ra» marki nende ees mitte alla lasta, hoidsime ennast rohkem traksis ja trammis, mis oli muidugi hea. Ja ometi — kui ükskõik kellele meist oleks antud valida, kas minna uuele, kolmandale merematkale veteranide või nekrutitega, oleks igaüks

hääletanud tuntud koosseisu poolt. Siin on vähemalt teada, kuidas tuleb läheneda Carlole, kuidas Santiagole, Normanile või Jurile, mida kindlasti võib ja mida mitte, kuidas kedagi mõjutada, mida kellelegi andestada. Mõelda vaid, kui kõiki neid teadmisi tuleks hakata uuesti terahaaval koguma! Tänan alandlikult — hea juurest paremat otsima ei minda, üks vana sõber on rohkem väärt kui kaks uut.

Kontrolltreeningud peavad olema pikaajalised ja arvukad, et tulevase ekspeditsiooni liikmeil oleks võimalik üksteist juba enne starti hästi tundma õppida.

3. Adapteerumise kulgu pole võimalik mõistuslikult ette määrata. Eri inimesed kohanevad erinevalt, ja meie äärmuslikes tingimustes on võimalikud igasugused paradoksid. Kes oleks võinud ette arvata, et ülemeelik, seltsiv noormees muutub avariiolukorras (purje rebenemine, rooliaeru murdumine) endassetõmbunuks, valib tegevuse, kus ta saab olla üksi? Ja teisest küljest, kes oleks võinud ette arvata, et endassetõmbunu hakkab samades tingimustes teiste seltsi otsima, ühiseid töid tegema, grupi asjades eriti aktiivselt kaasa lööma?

Ei ühele ega teisele pole niisugune käitumine loomupärane, neil pole sellekohaseid harjumusi. Nad hüppavad vette tundmatus kohas ja loovad täiendavaid raskusi nii neile endile kui ka nende partnereile. Niisuguse ekspeditsiooni juhtimisel, nagu seda on meie oma, tuleb sääraste ootamatuste võimalust arvestada ning treeningud nii korraldada, et nende käigus saaks modelleerida mitte kavandatava ürituse teisejärgulisi, vaid kõige olulisemaid tahke.

Kontrolltreeningute tingimused peavad maksimaalselt «lahingutingimustele» vastama.

4. Grupi efektiivsust pole võimalik tagada mingisuguse ühe ette määratava teguri abil. Juhi autoriteet? Seda on vähe! Üleüldine heasoovlikkus? Vähe! Püüdluste kokkulangemine? Vähe!

Igast üksikult võetud punktist on vähe. Tähtis on nii see, teine kui ka kolmas — nii see, et keegi armastab Thori ega salli Jurit, see, et kõik armastavad Thori, see, et igaüks tahab ellu jääda ja purjematka õnnelikult lõpule viia, kui ka see, et ühele ei meeldi transistorraadio, teisele suupill . . . See tähendab, et grupi adapteerumisel kujuneb väga erisuguseist seoseist keerukas võrk, mis lõppude lõpuks just määrabki tulemuse.

Selle võrgu kõiki kavalaid põiminguid varem peensusteni ette näha pole võimalik, kuid üldisi tendentse kogenud, tähelepanelik silm siiski tabada suudab.

Oleks väga soovitav, et kontrolltreeninguist võtaks osa psühholoogiaspetsialist.

5. Igas grupis on formaalseid seoseid (juhtkonna hierarhia, spetsialiseerumine ametite järgi) ning on mitteformaalseid, kalduvuste ja huvide alusel spontaanselt tekkivaid seoseid. Ideaalne oleks, et nii need kui teised langeksid täielikult kokku, aga see on raskesti saavutatav. Seepärast tuleb taotleda formaalsete ja mitteformaalsete seoste ligilähedastki ühtivust.

Eriti käib see juhi kohta. Üliosav, kuid eraklikult käituv komandör võib küll edu saavutada, aga väga kalli hinnaga. Igatahes kujuneb ekspeditsiooni õhkkond hirmus raskeks.

Psühholoogi soovitused ei ole olulised mitte ainult grupi komplekteerimisel, vaid ka funktsioonide jaotamisel, eriti juhi määramisel.

6. Emotsioonid «ta meeldib mulle» või «mina teda ei salli» on eelmainitud seoste võrgus kahtlemata tähtsad. Aga grupi arengut mõnede uurijate kombel ainult neist sõltuvaks pidada pole kaugeltki õige. Emotsionaalsed orientatsioonid ei ole põhilised, esmased, vaid tingitud, teisesed. Kui veidi sügavamale vaadata, siis ilmneb: «ta meeldib mulle seepärast, et tunneb asja», ja koguni: «mina teda ei salli, kuid asja ta tunneb». Niisiis, objektiivne väärtus on põhiline, ilusate silmade küsimus teisene, tingitud.

«Lihtsalt niisama» võib armuda ainult vaateakna mannekeenisse. Ka kõige arutum, kõige seletamatum sümpaatia on millegagi põhjendatud, olgu küll, et meile enesele märkamatult, alateadlikult. Meie tunnete ilmingud on just nagu jäämäe veepealne osa, põhimass, nagu teada, ujub silmale märkamatult vee all.

Grupi liikmete kõrgetasemeline professionaalne ettevalmistus on puhtpsühholoogiliselt võetuna — kui ka muud aspektid kõrvale jätta — ilmtingimata vajalik.

7. Viimane ja peamine.

Selleks et grupi efektiivsus oleks võimalikult suur, peab iga osavõtja täie selgusega mõistma nii enda, seltsimeeste kui ka terve grupi tegevuse kogu ühiskondlikku tähtsust.

Suurtükkidest varblasi ei tulistata. Suur energia läheb käiku üksnes suure eesmärgi nimel.

Taludes paratamatuid raskusi ja tuues paratamatuid ohvreid, peab inimene teadma, mille nimel ta seda kõike teeb. Mida õilsam on ülesanne, seda tervem — kõikide muude tingimuste võrdsuse korral — on psüühiline kliima. Sealjuures ei tule õilsuse all mõista mitte ainult loogilise mõtlemise abil määratletut, seda on vähe, vaja on kuulata ka «südamehäält».

Ekspeditsioonigrupp peab kujutama endast üksmeelselt mõtlevate inimeste liitu, keda ühendab ja innustab püüeldava eesmärgi tähtsuse tunnetamine.

Muidugi mõista ei tohi ühelgi juhul arvata, et mitmepäevast lendu sooritava kosmoselaeva meeskond peaks olema koopia meie purjetajategrupist, mingisugune «Ra» meeskonna teisik... Kuid gruppide kujunemise ja siseelu seaduspärasused on üsna ühelaadsed kõikjal. Seda enam, et kolme-neljaliikmelistes gruppides, kõnelemata juba kaheksaliikmelistest, on täieliku sobivuse saavutamine väga raske, kui mitte võimatu. Kosmoseekspeditsioonide puhul on see eriti ilmne, sest inimeste ring, kelle seast valik tuleb teha, on küllalt kitsas, kosmonaudi eriala on ju üsna haruldane. Järelikult saab juttu olla ikka üksnes suhtelisest psühhofüsioloogilisest tasakaalust ning ainult järsult üksteise ja kollektiivi suhtes vastunäidustatud isikute väljalülitamisest tulevase meeskonna kandidaatide hulgast.

Niisugune aga ongi ju meie variant: täielikud antagonistid puuduvad, on olemas teatav ligilähedane tasakaal koos sellest sugenevate probleemidega.

Kunagi saavad teoks internatsionaalsete meeskondadega tähelennud, Arktika jääle ja Antarktika lauskjäile mägedele kerkivad rahvusvahelised teadlastelinnakud, inimkond õpib elama sõbralikumalt ja monoliitsemalt... ning siis vilksatab võib-olla kellegi mälus kas või hetkekski papüüruslaevukese siluett, tillukese liblika siluett, kes on laskunud ookeanipinnale ja kelle tiivale on maalitud kõikidele Maa lastele ühine Päike...

VIIES PEATÜKK

Ilmusid meripõied. — Internatsionaalne ravim. — Niisiis jõudis see aeg ikkagi kätte! — Epitaaf «Ra I» aerudele. — Esimesest päevast viimaseni. — Raudpuu sööb mändi. — Võtame rehvid sisse. — Tükkidest rool. — Košmaar. — Pragu. — «Kaptenisild purunes!» — Groodi asemel spinnaker. — Meripõis ja Georges. — Jahtlaev on alles sadamas! — Möödunudaastane SOS. — Norman annab bakstaake järele. — «Calamar» ja tema küsimustik. — Kõnelen Leningradiga. — S-t-o-l-b. — Tullide remont. — Lapsed laiast maailmast. — Jubi läks kaduma. — Neljakümne Kolmanda Päeva Kõik-See-Mees-Dekile. — Thor ei pidanud kinni merekombeist. — Kohtumine «Calamariga». — Saadetis. — Nüsime ahtri maha. — Ring tõmbub koomale. — Ohverdame «Sodiaagi». — Georges'i käekell. — Meenutusi «Ra I» viimastest tundidest. — Võtame uue kursi. — «Meil on käsiraadiosaatja!» — Tuul, lained, vihm ... — Küll aga õõtsutab! — Yvonne ja tema «walkie-talkie». — Kõik on rõõmsad. — Sipelgas Georges. — Kas me satume Barbadosele? — Norman võitleb ujuvuse eest.

Vasakul meie kõrval purjetas «Portugali sõjalaev». Viipasin talle kui vanale tuttavale.

Tutvumine toimus möödunud aastal.

Puhastasin tookord ahtris kanu ja tahtsin neid juba kambüüsi viia, kui märkasin veepinnal liuglevat violetset põit, seejärel veel üht ja veel üht ... Sel hommikul ujus neid meie ümber üldse väga palju. Ma ei saanud esialgu aru, mis elukad need on. Küsisin seda Georges'ilt, kes ütles: «Meduusid!» Ja siis purjetas üks selline ilus meduus mulle otse sülle.

Pikemalt mõtlemata haarasin ta pihku ja ... pistsin seda-

maid valu pärast karjuma. Hakkasin kohe kätega palavikuliselt merevees sumama, kuid kleepuv lima ei tulnud lahti. Anusin Santiagot, kes parajasti sealt möödus: «Seepi!» Mu ilme väljendas arvatavasti nii tõsist kannatust, et Santiago tormas nagu ussist nõelatult seepi tooma. Aga ka seep ei aidanud. Käed valutasid, lausa põlesid, sõrmed ei tahtnud nõrkuda. Otsisin välja pulverisaatori anesteetikumiga ja piserdasin käed üle — mõneks hetkeks valu kadus, kuid taastus kohe uue hooga.

Georges soovitas: «Oota natuke, läheb ise üle.» Kuid ootamisest polnud tuhkagi abi. Varsti ei saanud sõrmi enam üldse kõverdada ja valu hakkas vasaku käe närviteid mööda edasi kanduma, algul õlga, seejärel südame piirkonda. Tundsin ennast hirmus sandisti. Võtsin sisse kaks analgiinitabletti, validooli ja püramidooni ning heitsin pikali. Külmavärinad panid keha vappuma.

Vaibuma hakkas valu järk-järgult. Algul andis järele parem käsi, siis vasak. Päriselt terveks sain alles viie tunni pärast.

Säärane oli mu esimene kohtumine meripõiega. Portugali sõjalaevaks hüütakse meripõit seepärast, et ta meenutab nii vanaaegset harjaga sõjakiivrit kui ka purjelaeva. Vee all ujub tal aga terve lakk püünisniite, mis võivad vahel oma kümme meetrit pikad olla. Mürk, mida ta eritab, kuulub neuroparalüütiliste hulka. Võib ette kujutada, mis sellisesse haardesse sattumine kalakesele tähendab!

Meripõis liikus kiirustamata, värvikirev nagu mõni mukitud moenarr. Kurje mõtteid ta minus enam esile ei kutsunud. Olin, nagu öeldakse, talle kõik andestanud, seda enam, et teadsime nüüd, kuidas ennast nende vastu kaitsta.

Pöördun taas mõneks minutiks tagasi möödunud aastasse.

Teiseks meripõie püünisniitide läbi kannatajaks oli Norman. Ta ujus tookord, mask peas, piki poordi, tugevdas raadiojaama «maandust», ja Georges, veidi vimmas, et Norman väljaspool järjekorda vette läks, oli talle julgestuseks, valvas, et haisid lähedal pole. Mina seisin roolis. Korraga kuulsin südantlõhestavat karjet ja Norman kargas veest välja nagu väike viidikas võimsa haugi eest. Sekundi murdosa vältel käis peast läbi: «No nii! Seda nad seal passisid! Hai!» Aga Normani käed-jalad olid terved ja ma ohkasin kergendatult, olgu küll, et rahuloluks polnud veel põhjust. Mees oli just nagu lassosse mässitud, ja mida agaramalt ta neid meripõie põletavaid püünisvääte oma kehalt maha lükata püüdis, seda rohkem need teda kõrvetasid. Kohale

ruttas Carlo, käterätt käes, ja nühkis ohvri puhtaks. Norman tassiti hüttkajutisse, kus ta esialgu ei teinud muud kui oigas. Mõistsin tema olukorda, kuid mõistsin ka seda, et ma ei saa teda tegelikult mitte millegagi aidata. Andsin temalegi analgiini ja validooli, piserdasin teda aerosooliga, mida mul hambavalu puhuks varutud oli, aga see kõik pakkus vaid poolikut abi.

Siis meenus Thorile, et igasuguste ilgete olevuste kõrvetuse vastu mõjub hästi ammoniaagilahus.

Niisugust asja «Ra» apteegis ei olnud, aga hea tahtmise juures suutis igaüks meist seda teatud koguses eritada. Üritus võeti kohe käsile ja mõne hetkega oligi kookospähkli koore täis loomulikku lahust olemas ning ma võisin seda internatsionaalset rohtu Normanile vatitupsuga peale määrima hakata. Valu lakkaski, kuid vappekülm tuli ikkagi kallale. Seejärel tekkis söögiisu, kohutav söögiisu nagu pärast pikka kurnavat haigust. Lõpuks jäi Norman magama.

Tänu radikaalsetele abinõudele vaevles ta viie tunni asemel siiski ainult kolm. Jätsime selle meelde ja võtsime nüüdsele merereisile kaasa nuuskpiiritust, sest küllap vabrikuammoniaak on ikkagi mõjuvam.

Nii et uju aga pealegi, meripõis. Sinul on omad asjad ajada, meil omad. Mina näiteks pean oma kaustiku juurde tagasi pöörduma.

Seitsmeteistkümnendal ja kaheksateistkümnendal juunil panin jupikaupa kirja esimese reportaaži «Izvestija» jaoks. Lehitsesin päevikut, elasin uuesti läbi torme ja tuulevaikusi, seda, kuidas ilmus pardatuvi Jubi ja kuidas me jõudsime Jubi neeme alla, meenutasin Georges'i vettehüpet ja Normani seminari . . . Ühesõnaga — vaimusilma ette kerkis kõik see, mida te eespool juba lugeda olete võinud.

Järgmisel päeval oli ette nähtud sideseanss. Lootsin, et sedapuhku on kuuldavus mõlemapoolne ja mul õnnestub kõik vajalik edasi anda.

Aga saatus tahtis teisiti.

Tavalise päeva tavaline algus. Ebameeldivusi ei ennusta veel miski. Üksnes Norman on veidi mures, sest väikese purje raa vajab parandamist. Keskpäeva paiku hakkasid lained kasvama ja tuul tugevamaks muutuma, kuid me ei pööranud sellele erilist tähelepanu, rõõmustasime ainult, et «Ra'l» on nii hea käik.

Pärastlõunal kobisin kaptenisillale ja olin paar tundi vahis. Kui Thor mu lõpuks välja vahetas, läksin kambüüsi nõusid pesema.

Erutatult tormas mulle vastu Carlo, kes millegipärast oli otsustanud oma spinninguga kiires korras vöörist ahtrisse üle kolida. Nagu pärast selgus, oli Carlo vööris olles juhuslikult pilgu üle poordi alla heitnud ja jahmunud — «Ra» balansseeris parajasti kuuekorruselise maja kõrguse laine harjal ning ähvardas iga hetk lausa kurstikku kukkuda.

Niisuguseid laineid esineb vahel, nad pole eriti ohtlikud, kuid nende nägemine on kõike muud kui meeldiv. Ka minul tekib neid vaadates vastupandamatu soov kusagile pakku joosta. Laev aga rühib selle aja sees aina edasi — ühest lainejärsakust üles, teisest alla, ilma et temaga midagi hirmsat juhtuks.

Niisiis, me saime Carloga ses kitsas läbikäigus kokku ja läksime uuesti lahku. Olin juba kambüüsi jõudmas, kui seljataga käis kõrvulukustav praksatus, pauk, piksekärgatus . . . Heli, mis oli kahjuks juba eelmisest aastast tuttav.

Vasaku aeru tohutu suur laba loksus ahtri taga lõtvunud köite otsas.

Thor rähkles kaptenisillal ja karjus: «Kõik see mees dekile!» Sööstsin teise, parempoolse, terve aeru juurde, tõmbasin käepidemelt stopperi maha ja hakkasin talle kogu keharaskusega peale rõhuma, püüdes rooli nii kaugele küljele viia kui võimalik. Vastasel juhul ähvardas täielik ümberpöördumine. Kuid ma ei suutnud aeru liigutadagi.

Niisiis oli see tund ikkagi kätte jõudnud!

Tulevaste põlvede skaldid — kui teil peaks kunagi tekkima tahtmine luua paljuvärsilist saagat «Ra I» rännuseiklustest, siis kõige pikem ja tragikoomilisem laul selles epopöas olgu «Aerud».

Heliloojad — kui te kavatsete komponeerida «Ra I-le» pühendatud sümfooniat, siis olgu selle juhtmotiiviks «Aerud».

Aerud olid meile eelmisel merematkal ühtaegu issanda nuhtluseks ja hämmastavaks, seletamatuks fenomeniks, tuliste kõnede teemaks ja anekdootide soolaks, uksele koputavaks saatuse sõrmeks ja tsirkuse barjääriks, mille otsa, ühte ja samasse kohta kloun laste naerutamiseks ikka ja jälle komistab ning kukub!

Nad hakkasid murduma juba stardis, saatjate silma all, kui Safi sadam polnud veel uduvinesse kaduda jõudnud. Ja kui me oleksime ette teadnud, kui sagedasti «Ra I» pardal see sakramentaalne praksuv heli kostma hakkab, oleksime vist küll lepingust lahti öelnud.

Olgu siin mõned juhuslikult valitud katkendid möödunud-aastasest päevikust.

«25. mai. Thor ja Abdullah posivad ühe murdunud aeru kallal. Aerud ei murdu ühtviisi, mõnda neist ei saa enam üldse kasutada, mõnda saab.»

...

«26. mai. Alles eile kinnitas Abdullah aerule kaks planku külge. Need peavad laba vertikaalselt hoidma, sest horisontaalasendisse pöördudes murdub aer kohe pooleks.»

...

«27. mai. Tegime aerule eraldi käepideme, seejärel panime selle paigale. Kogu töö võttis oma paar tundi.»

...

«28. mai. Carlo tugevdas rooliaeru. Üldse läheb kõik pikkamööda lõdvemaks ning vajab pidevat kontrolli ja pingutamist.»

...

«1. juuni. On otsustatud purunenud rooliaer ära parandada. Ölgmattide hunniku alt tõmmatakse välja tohutu suur, rohkem kui kolme meetri pikkune neljakandiline pruss (niisugustest on valmistatud meie mast) ja hakatakse talle murdunud laba külge köitma. Töö läheb aeglaselt.»

...

«Päev pärast seda. Olime vaevalt jäänud pärastlõunast puhketundi pidama, kui suur aer korraga katki läks. Seesama ainus suur rooliaer, mille me nii hirmsa vaevaga tükkidest kokku olime lappinud. «Ra» pöördus otsekohe kursilt ära. Norman soovitas purje alla lasta ja taglast tugevdama hakata. Lõpuks võtsime siiski kõik uue rooliseadeldise käsile. Tuli välja panna kaks keskmise suurusega aeru, esialgu üks paremast, veidi hiljem ka teine ahtri vasakust äärest.»

...

«4. juuni. Üldse on meil murdunud viis aeru (neist kaks suurt) ja laine minema viinud ühe.»

...

«5. juuni. Terve päeva meisterdasid Thor, Carlo ja Norman teist rooliaeru, et see järgmisel päeval paigale panna.»

...

«7. juuni. Hakkasime jälle aeru valmistama. Varuaeru (kolmanda) tassisime juba eile ahtrisse. Tugevdamiseks sidusime talle külge jämeda kaika. Neisse kohtadesse, kus aer pardapuu vastu käima hakkab, kinnitasime täiendavalt vahele klotsidest «laagrid».

...

«Samal korral. Hakkasime kogu koosseisuga aeru paigaldama. Kuna meil on juba soliidsed kogemused, läheb asi nüüd kiiremini ja kergemini.»

...

«10. juuni. Võtsime «laagrid» küljest ära, neid on vaja täiustada. Lõikame neile aeru kuju järgi õnarad sisse.»

...

«17. juuni. Jälle hüüab Thor kõik kokku. Parempoolne rooliaer on alumises kinnituses loksuma hakanud. Võtan püksid jalast, seon endale otsa ümber, ronin poordile ja hakkan libedal poordiprussil balansseerides ning ahvi kombel varvastega köitest kinni hoides tugevdustrossi aeruprussi alt läbi suruma. Seejärel tuleb tross mitu korda ümber aeru mässida ja pingule tõmmata.»

...

«21. juuni. Ööl vastu 20-ndat murdus järjekordne (rooli-aer).»

...

Mõni rida allpool:

«Õhtupoolikul olime ametis murdunud aeru väljasikutamisega.»

Ja veel mõni rida edasi:

«Algul on aeru raske kinnitada, sest trossid on kuivad ja libedad, hiljem jälle raske ära võtta, sest siis on trossid märjad, turdunud ja pingul.».

...

«Järgmisel päeval. Aerulabad on meil liiga suured, varred ei suuda survele vastu panna ja nii nad siis nüüd üksteise järel murduvad.»

...

«23. juuni. Seisin vahis ning aitasin Normanil ja Abdullahil aerule uut käepidet külge panna.»

...

«Aer», «aerule», «aeruga», «aerust» — kurb grammatika. Möödunudaastane purjematk lõppes ja «Ra» oli peaaegu kaptenisillani vee all; muutus ilm, muutusime meie ise — ainult üks ei muutunud: nii nagu me hooaega alustasime, nii me ta ka lõpetasime.

«3. juuli. Jaguneme laeva mööda laiali. Santiago jääb tüürile, Thor, Georges, Carlo ja mina oleme vasakus poordis, Norman on kaptenisillal. Niisugune on meie paigutus algul. Sedamööda kuidas aer edasi liigub, liigume ka meie. Ainus tee vasakust poordist ahtri paremale poolele viib üle põimkajuti katuse, kõikjal mujal tõkestavad teed Carlo kavalad köiepõimikud. Tõstame aeru üles ja hakkame katusele ronima. Püüame mööda pääseda köitest, mitte vigastada antenni, hoiduda kaela murdmast endal ja pead lõhki löömast teistel... Ning mis peamine — aeru ei tohi lasta vette kukkuda. Normanil on valmis aas, millega aer ahtripõiktala ettenähtud õnarasse kinni tõmmata.

Ei tohi kiirustada, kuid ei tohi ka viivitada, sest kui me kõik ahtrisse koguneme, vajub laev järjest vett rüübates üha rohkem. Norman ongi juba vööni sees.

«Kähku, kähku! Ja kes vabaks saab, kohe vasakusse poordi!» käsib Thor.

Laseme aeru kiiresti vette, kuid esialgu ebaõnnestunult. Norman ei jõua talle silmust ümber heita ja meil tuleb see mürakas (oma 200 kg) uuesti üles tõmmata. Kogu ahter on vee all. Üks laine ei jõua veel ära vajuda, kui uus juba peale voogab. Lõpuks saab Norman silmuse paika ja Carlo kinnitab köie otsekohe kaptenisilla põiktala külge.

«Valmis!» hüüab Thor. «Juri ja Georges, minge ära, ahter on liiga koormatud!»

Aer juba töötab, roolib mis hirmus, ainult et alles mõttetult, mitte sinna, kuhu vaja. Santiago saab kaptenisillal mahvi. Nüüd tuleb tal peale tuule ja hoovuse arvestada veel poordi taga arutult pekslevat tohutu suurt tümikat, mis praegu ei abista, vaid segab. Aga Santiago on tubli, peab kurssi, nii et puri pole veel kordagi loperdama löönud. Kohe-kohe, veel viimased prõmakad põiktalale alt üles, kaptenisilla reelingule ülalt alla ja...

Valmis. Meil on taas kaks rooliaeru.

Istume lavatsile ja elame toimunut uuesti läbi. «See oli suurepärane näide rahvaste koostööst,» sõnab Thor kokkuvõtteks.»

Miks meil möödunud aastal aerudega nii halvasti läks?

Aga teisest küljest — miks meil nendega hästi oleks pidanud minema?

Kas me oskasime kuigi üksikasjaliselt ette arvata, missugused nad pidid olema? Just nimelt sellel laeval? Just nimelt sellel marsruudil?

Tegelikult me sellega kogu aeg ametis olimegi, et õppisime neid valmistama, õppisime igast uuest purunemisest, õppisime vigade ja katsetuste varal. Täpsustasime aerude asendit, kaldenurka, kinnitusmooduseid, uurisime nende varre jämedust ja pikkust, laba laiust ja kuju.

Esialgu ei osanud me ju isegi korras, tervete aerudega roolida. Kord, kui tuul meid ikka ja jälle ringi oli pööranud ja me terve tunni «Ra'd» tagasi kursile olime püüdnud viia, märkasin äkki rabelemist kaptenisillal. Carlo rebis Abdullahi käest aeru ja katsus seda vasakule pöörata, Abdullah aga kangutas käepidet millegipärast jonnakalt teisele poole, hoides rooli ebanormaalses asendis, mis ajaski kõik meie püüdlused luhta.

Kordan, et siin öeldu käib esimese merereisi kohta. Teisele asusime juba teatava kogemustepagasiga. Võtsime enda teada arvesse ja nägime ette kõik mis vaja. Ometi ei olnud me osanud ära arvata üht pisiasja — seda, mis juhtub tullihargiga. Nimelt olid aerud valmistatud valitud mastimändidest, väga tugevast ja vastupidavast puust, tullikahvel omakorda tehtud raudpuust, mis teatavasti on veelgi tugevam, veelgi vastupidavam. Raudpuu aga kulutas männi pikkamööda ära, tull sõi ennast aeru sisse, kuni see läks lõpuks katki.

Niisiis, aer on katki. Täies purjes ja tohutu suure lainega saab ühe rooliaeruga üpris vähe ära teha, seda enam, et ta tullis kuigi vabalt ei liigu. Mõne minuti pärast olime käändunud põigiti, parem poord vastu tuult, nii et laine hakkas üle ahtri käima. Läks kõvaks madinaks. Norman pistis mulle millegipärast kompassi pihku ja ma seisin hämmeldunult, kuni kuulsin Thori häält:

«Triivankur sisse! Peame püüdma laeva pärituult pöörata!»

Kargasin juhtimissillalt alla. Vandudes müttas dekil juba Carlo. Suure ankru otsad olid armetult sassis ja ma tundsin ennast süüdlasena, sest ankru korrashoidmine oli minu asi.

Thor kärkis, et ankur otsekohe korda seataks. Rabelesin keset kangeks kuivanud köite sasi, püüdes taibata, kus on seal ots, kus algus. Vahepeal heitis Carlo väikese tagavara-ankru sisse ja tuli mulle appi. Ühiselt saime otsad klaariks ja riputasime suure ankru, mida nüüd enam vaja polnud, konksu otsa.

Seejärel nõudis tohutuid pingutusi, et murdunud aerulaba koos tullijäänustega kätte saada ja ahtrile ära paigutada.

Nüüd tuli asuda purje kallale.

Seil oli tarvis maha võtta, sest raa peksles nii tugevasti vastu masti, et üks neist — kas mast või raa ise — võis iga hetk puruks minna. Sellise tuulega pole aga purje allalaskmine sugugi lihtne.

Pärast väikesi vaidlusi otsustati groot ära koristada järkjärgult, rehvides. Hakkasime esimest rehvi sisse võtma, kuid siis selgus, et üsna mitmes kohas on rehvipenslid, purjest läbitorgatud sidumisnöörid puudu. Need tuli kiiresti sisse torgata ja kinnitada. Teisel rehvil puudusid penslid hoopis. Oma hooletust maapõhja vandudes tuli jälle kibekiiresti sobiv liin leida, sellest parajad jupid lõigata ja paika panna. Kuidagimoodi saime ka teise rehvi sisse ning kolmekordselt vähendatud puri lasti tuulde.

Siis sikutasime veel väikese tormiankru välja ning laksime suure sisse. Laev jäi nüüd enam-vähem sobivasse triivi ja me saime pisut hinge tagasi tõmmata.

Thor tahtis otsekohe rooliaeru kallale asuda, kuid Norman arvas, et mehed on väsinud ja ka sööma peaks. Georges läks kambüüsi toitu tegema, meie teised, kurnatud ja ikka veel sisemiselt pingul, kobisime kuhu saime.

Öö möödus õnneks rahulikult. «Ra» triivis ja vahimehel polnud muud teha kui ümbrust silmas pidada.

Hommikul tõusime vara.

Päike näitas ennast harva, ilm oli sombune, tuul vali, ookean hirmuäratav. Olime just nagu osalejad suures võrkpallimängus, kus meid peeti palliks ja lained vahetpidamata üksteisele passi andsid. Olgu, elame üle, kui see spordikirg ainult ülemäära lõkkele ei löö. Vintpallina ma ennast just tunda ei tahaks!

Einetasime kiiresti ja istusime kajutikünnisele, et arutada rooliaeru parandamise variante. Neid võis olla mitu ja valida tuli parim.

Kõigepealt mõõtsime tükid ära. Seejärel hakkas Thor aerutükkide mudeleid papist välja lõikama, kuna meie läksime generaatorit teise kohta toimetama, sest seal, kus ta

oli, ähvardas ta märjaks saada, side kaotamine aga ajanuks meid hoopis purki.

Mind hämmastas, kui palju vett oli viimase ööpäeva jooksul laeva tulema hakanud. Ahtris pulbitses ookean, lained kobrutasid üle presentkaitse ja pahisesid niisuguse hooga mööda dekki, et ähvardasid jalust maha lüüa.

Generaatori seadsime juhtimissillale.

Vaidlusele ja papist makettide kokkuklapitamisele kulus rohkem kui kolm tundi, alles siis suudeti õige tegevuskava kindlaks määrata. Otsustati laba kõige ülemise tüki külge kinnitada. See tõi muidugi kaasa aeru tunduva lühenemise. Varre ots tahuti lamedaks, et ta labaga hästi lapiti kokku passiks. Kinnitamine võttis ikkagi kaua aega, olime sellega ametis terve päeva ja rooliaer sai vettelaskmisvalmis alles õhtuks.

Kuidas me ta sisse tõstsime, seda ma päris täpselt ei mäletagi. Ja milleks need üksikasjad! Vatti saime igatahes kõvasti . . .

Õhtuhämarus hakkas juba ööks tihenema, kui aer lõpuks vees oli ja me ise rampväsinult vööri õhtustama läksime.

Unustasin märkida: mul tuli sel päeval üsna palju ankrutega mässata. Suur triivankur läks üleni keerdu ja kägarasse. Olin sunnitud ta välja tõmbama ja oma neli tundi tema trosse harutama, nii et mu ristluud päris lõhkusid valutada ning ma ainult suurivaevu suutsin võitu saada soovist kõige peale sülitada ja terve pundar üle poordi heita. Kuid midagi polnud parata — oma süü!

Suure triivankru asemel oli sel ajal sees väike. Hiljem, pärast rooliaeru paigaldamist tõmbasime ka selle pardale ja hakkasime pidama endist kurssi.

Lühikeseks jäänud aeruga polnud kuigi hea roolida, ta toime jäi väikeseks. Peaosa tuli nüüd etendada vasakul, tervel rooliaerul, parem fikseeriti lihtsalt neutraalsesse asendisse.

Tuul ei raugenud, kuid et puri oli ikka veel rehvitud, siis jõudsime edasi väga aeglaselt. Kõik olid üsna väsinud ja vajasid puhkust.

Mageda vee probleem on muutunud teravaks. Kehtib range režiim — isiklikku joogiveepudelisse saab ööpäeva peale ainult pool liitrit.

Tõsi, piisake lisandub sellele ka ühisest, kambüüsi kanistrist. Aga siingi kehtib nüüd uus kord. Varem keedeti hommikusöögiks nii teed kui kohvi ning igaüks jõi, mida tahtis, ja nii palju, kui tahtis. Nüüd keedab Carlo täpselt mõõdetud

koguse vett ning jaotab selle välja — igaüks tehku siis oma osaga, mida tahab, lisagu kohvi või lisagu teed, joogu lihtsalt kuuma vett või valagu see oma välipudelisse, jätku isiklike tagavarade suurendamise eesmärgil pärastiseks.

Meil pole veel janupiina selle sõna õiges mõttes, olukord pole veel niisugune, et sa ei saaks mõelda millestki muust, et ilmuksid miraažid ja hallutsinatsioonid. Ometi tungib kogu su mõttepaljusest juba nüüd salamisi, kuid pidevalt, just nagu urgitseva hambavalutuikena läbi: «Juua, juua, juua . . .» Sealjuures on ümberringi ookean, miljardeid tonne vett, vesi loksub ja lainetab, õõtsutab sind ja paiskub sulle näkku, ta on — nagu küünarnukk, mis on küll lähedal, kuid mida ei saa hammustada. Ja see teeb asja veel raskemaks.

Prantsuse arst Alain Bombard tõestas, et häda korral võib ka mereveega läbi ajada . . .

Jah, mis seal meie hädadest rääkida — Bombard'il oli hoopis raskem! Tema ei saanud ju nädalate kaupa tilgakestki magedat vett suhu! Ning seadis ennast meelega sellisesse olukorda, korraldas oma ohtliku katse, läks ilma söögi ja joogita kummipaadiga «L'Hérétique» üle ookeani. Ning talus seda tehes raskusi ka meie huvides!

Enne magamajäämist niisutasin järelejäänud veega huuli ja mõtlesin lamades Bombard'ile, ideede jõule, pärinegu nad siis teaduse- või argielu vallast, ideede jõule, mis võib ajendada inimest peaaegu võimatut korda saatma. Ja mida tähtsam on idee, mida suuremaid ohvreid ta nõuab, seda kergem — nii paradoksaalne kui see ka ei ole — on neid tuua.

Hiljem aga nägin kontrastide printsiibil unes täiesti ootamatuid asju.

Nägin, et ärkasin üles, vähkresin veidi ja otsustasin siis kajutist välja suitsetama minna. Ukse juures nagis rippus jope ja püksте kõrval minu joogiveepudel. Õigemini küll ei rippunud, vaid teda hoiti käes, temast joodi . . .

Selle peale ärkasin juba päriselt, ihu kaetud külma higiga. Tundsin ühtaegu piinlikkust ja õnnestavat kergendust. Mu kaaslased magasid rahulikult ega võinud aimatagi, kui koledal kombel ma neid äsja olin reetnud, ehkki tahtmatult. Kui kibe ja ühtlasi rõõmus mu meel oli, kuidas ma neilt mõttes andeks palusin, kuidas ma neid, oma mehiseid, vastupidavaid, tublisid sõpru sel hetkel armastasin!

Saabus hommik, algas taas argielu.

Purje otsustati esialgu mitte puutuda, jäägu rehvid niikauaks sisse, kui aerud veel päris korras pole.

Vasaku, lühikese aeru külge kinnitati läbi ploki jooksev tross ja pikenduskaigas. Konstrueeriti omamoodi juhtimise ülekanne — jalaga pingutad trossi, käega tõmbad kaigast. Nüüd on vahimees midagi hüpiknuku, nöörides tantsiskleva marioneti taolist.

Parempoolset aeru on ikka veel väga raske liigutada, ilmselt käib ta kusagile vastu, sööb sisse. Carlo tegi ettepaneku järgmisel päeval selle aeru profülaktiline ülevaatus korraldada.

Mina olen jälle ametis kaitseseintega. Nii ahtris kui vööris on nad tõsiselt kannatada saanud, kusjuures ahtri omaga on asi eriti täbar, lained murravad sealt päris juhtimissilla alla.

Õhtuks läks tuul nii hulluks, et isegi rehvitud purjega oli raske hakkama saada. Meri kandis meid kord põhja, kord lõuna suunas kursilt kõrvale. Olukord nõudis topeltvahtide sisseseadmist — kaks meest ja kaks tundi. Koidu ajaks tuul küll rauges veidi, kuid lained jäid endiseks. Oma tohutu suurusega tegid nad just nagu kõik selle tasa, mis eelmistel päevadel vajaka oli jäänud.

Thor, Norman, Carlo ja Georges nägid parempoolse aeruga kaua vaeva, püüdsid teda pardale tõmmata, kuid see ei läinud neil korda. Siis kutsusid nad veel Santiago ja minu appi sikutama. Aga isegi kuuekesi ei saanud me sellega hakkama. Lõpuks otsustasime tali appi võtta. Siis hakkas asi minema. Tõstsime aeru umbes neljakümne sentimeetri võrra üles ja nägime, missugused õnneseened me olime.

Aeru säärde oli kulunud sügav vagu, õnar, rebenenud servadega haav, mistõttu oli üldse ime, et ta senini vastu oli pidanud, et ta koos vasakpoolsega katki polnud läinud!

Tullist välja tõstetud, liikus ta nüüd vabalt. Üksnes saablikujuline käepide oli liiga püsti, et temast käega kinni saaks hoida, tuli aer ümber pöörata, käepideme kumer osa üles seada. Nii me siis nüüd purjetamegi — üks rool ülearu lühike, teine nii pikk, et käsi ei ulatu kinni hoidma.

Oma üritusele truu, läksin jälle presentkatteid parandama. Lained märatsesid, uhtusid mind pealaest jalatallani üle . . . Ajuti tõmbus mu julgestusots viiulikeelena pingule, ahtrilt tagasivoogav vesi püüdis mind kaasa viia.

Paiga pealeõmblemine, milleks varem oli kulunud viisteist minutit, võttis nüüd oma poolteist tundi. Mereveest tekkisid kõrvetised, kurk oli kuiv, silmad kipitasid. Aga pole viga, presendist on kasu! Nüüd tunnistavad seda kõik, kuna enne oli ka naerjaid — suudab siis riidetükk ookeani tagasi hoida.

Riidetükk küll, aga abi temast on.

Õhtuks tugevnes tuul uuesti, ja jälle polnud võimalik rooliaerudega üksinda hakkama saada, puri tikkus ikka loperdama. Tahtsime uuesti topeltvahid sisse seada, kuid Georges tegi teise ettepaneku.

«Heidan katusele magama, nii et kui midagi on, äratage mind üles!»

Ta puges magamiskotti, tõmbas teki peale ja keris enda kenasti kerasse. Mina sain tema madratsi kajutis endale ning nautisin taevaõndsust. Nii hästi pole ma kunagi maganud kui sel tormiööl.

Paljukest sel «Ra» madrusel siis vaja on! Välja magada, habet ajada, pesta, puhas pesu selga panna . . .

Thorile ei anna rahu see järelejäänud kahe ja poole meetrine aerutükk. Ta on risuks jalus, jääb igaühele ette, aga seda ära visata — no kuulge, mis teile mõttesse tuleb! See jõmakas sobib huvitava eksponaadina «Kon-Tiki» muuseumi. Ainult et kuhu ta vahepeal panna, ilma et teda katki tuleks saagida?

Panna pole kusagile.

Noh, saeme ta siis hoolikalt katki ja liimime tükid pärast kokku!

Nii tehtigi.

Santiago sorris kaptenisilla serva alla ja ahtrisse kolm jämedat tümikat, et seal vett nende võrra vähem oleks ja meie ujuvus selle võrra suureneks.

Siis tuli Norman väikese varuaeruga ja palus aidata tal seda tillulillukest lisarooli juhtimissilla põiktala külge kinnitada — ikkagi kergem kurssi pidada. Saime selle täiendusrooli lõpuks paigale, pühkisime higi ja tahtsime just ühe sigareti teha, kui käis hirmus praksatus!!! Norman karjatas:

«Kaptenisild purunes!»

Jäin soolasambaks — kas see remonditants hakkab tõesti jälle otsast peale?!

Arvasime esialgu, et murdunud on põiktala, millele toetub juhtimissilla dekk. Tala osutus üldiselt siiski terveks, ainult väike tükk oli välja lennanud. Sidusime selle köiega uuesti kinni.

Ööpäeva jooksul olime läbinud kõigest 47 miili, mis on ilmselt halva juhitavuse tulemus — liigume siira-viira.

Enne magamaheitmist arutasime kaua, mida ette võtta, et lained meid nii fataalselt ei uhaks. Kavandati terve rodu

töid: tühjad amforad teise kohta tõsta, presentkaitse ümber seada . . .

Ühtki punkti sellest loetelust järgmisel päeval täita ei õnnestunud, sest kogu valge aeg kulus meil purjele.

Tuli kaua kohmitseda, enne kui rehvid välja saadi ning täis puri vedama hakkas. Jälle oli ju tarvis igavene hulk nöörikesi, nööre ja jämedaid köisi lahti harutada ning kinni siduda. Lõpuks panime ennast rakkesse ja hakkasime purje heiskama. Kuid see lõi lehvima nagu tuulelohe, soodid olid liiga lõdvaks lastud. Tegime selle asja korda ja hakkasime uuesti sikutama. Lõpuks oli puri ülal . . . ja sellest peale andis ta meile tööd kogu ülejäänud päevaks. Laev oli unustanud, kuidas kursil püsida — liikus kord põhja, kord lõunasse, puri peksles ja loperdas. Vahetpidamata seadsime soote ja brasse, kuid kasu ei olnud sellest karvavõrdki.

Thor veenis Normanit purje veidi rohkem ette välja laskma, et ta veaks nagu spinnaker. Tegime seda ja puri paisuski põiena prunti, ulatudes nüüd üle vööri, viies ka raa mastist eemale ning hoides laeva kokkuvõttes paremini kursil. Kuid sellest tuli ka uus mure — nüüd käis purje alumine serv vastu laeva vöörtäävi ja ohustas seda.

Siin talitas Thor nagu Aleksander Suur. Selle asemel et Gordioni sõlme lahti harutada, raius ta selle — õigemini küll saagis — pooleks.

«Andke käsisaag!» hüüdis Thor, ja üks-kaks-kolm võtsid nad Carloga «Ra» elegantsel vööril tüki maha. Kohe paisus puri pingule ning laev hakkas üllatavalt rahulikult ja otse liikuma. Ent Thoril algas uus peamurdmine. Kuidas kasutada ärasaetud tükki? Minema visata seda ju ei saa, ikkagi papüürus, ujuvusetagaja.

Norman seadis selle «ujuvusetagaja» siis ahtrisse, kuhu niisugust kraami võib lõputult laduda, tarvitsemata karta, et seda kunagi küllalt saab ja ujuvus ülearu heaks muutub.

Muide, täna ületasime neljakümnenda meridiaani. Georges laskis meil sel puhul kolm tundi pead murda ning pakkus siis meeskonnale äraarvamata originaalset rooga — juustuga praetud musti kuivikuid ja rosinatega kaerahelbeputru. Thor lisas omalt poolt purgi musta kalamarja.

Pidu polnud siiski kuigi lõbus. Hiljutiste sündmuste tagajärjel olid kõik alles väga väsinud ja pinge all.

Sündmusi, põhiliselt ebameeldivaid, jätkus ka edaspidiseks. Georges läks pärast vahti ahtrisse ennast pesema ja seal heitis laine talle ootamatult meripõie vastu jalga. Unisest peast ei taibanud ma esialgu, mis kisa see on. Aga kui asi selgeks

sai, otsisin välja nuuskpiirituse, niisutasin sellega vatitupsu ja lõpetasin üsna ruttu Georges'i kannatused. Me oleme nüüd õpetatud mehed, nuuskpiiritus mõjub selle hädа vastu kiiresti ja üllatavalt hästi.

Tuul muudab vahetpidamata suunda, puri ei püsi, ei lase isegi korralikult süüa. Suu on alles täis, kuid juba tuleb asuda jälle soote sikutama.

Norman sai ühenduse Barbadosega ja me kuulsime jahtlaeva «Ring Andersen» radisti. Selgus see, mida me salamisi olime kartnud — laev seisis alles sadamas!

Meie siin loeme tema saabumiseni jäävaid päevi, väriseme iga piisa mageda vee pärast, mis keegi rohkem või vähem võib saada, tema aga istub alles sadamas!

...Et saate isegi aru, kapten ei taha asjatult riskida ja kaugele merele minna, ootab, kuni «Ra» lähemale jõuab: «Kui kõik klapib, siis anname nädala pärast otsad ära. Kuhu meil ikka kiirustada?»

Thor kutsus Yvonne'i raadiotelefonile.

Ta ei poetanud poolt sõnagi veenappusest ega aeru purunemisest. Ta tegi panuse naise taibukusele. Eeter kubiseb ju kõrvalistest pealtkuulajatest, pole mõtet anda alust kõlakatele: «Kas teate!!! «Ra» pardal on nii ja «Ra» pardal on naa...!»

«Nädal aega on hea,» ütles Thor. «Kuid viis päeva on veel parem. Saad aru? Veel parem!»

Tema toonist kõlas: «Sõitke otsekohe välja, mis paganat te seal veel puperdate. Iga päev on kallis!»

See toon tuli kuidagi väga tuttav ette, see meenutas... Jah, muidugi, ongi meeles!

Möödunudaastase merematka neljakümne kolmas päev. Lained pillutasid meie laevukest ja käisid temast üle. Thor kutsus kokku nõupidamise.

«Tahan teha tähtsa avalduse. Mulle näib, et on saabunud aeg tõsiselt järele mõelda...»

Jäime soolasambaks. Kui Thor ütleb, et on vaja tõsiselt järele mõelda, siis peab asi üpris hull olema.

«... ekspeditsiooni filmi väntamise üle.»

«?!»

«Olen kogu aeg jälginud, kuidas see asi edeneb, ja arvan, et laevast endast tehtud võtteid on liiga vähe. Tuleb hankida kaadreid, mis oleksid võetud kõrvalt, nii päeval kui öösel, eri rakurssidelt. Minu arvates tuleb Bruno Vailatile ja Yvonne'ile telegramm saata, et nad laevale vajaliku proviandi peale võtaksid ja meile vastu tuleksid.»

Vaatasime üksteisele otsa, ja olime muidugi nõus.

Thor luges Yvonne'ile ja Brunole mõeldud telegrammi teksti ette ning palus Normanit, et see püüaks juba homme, tavakohast teisipäeva ootamata, maaga ühendust võtta.

Igaüks taipas, mitte sõnade, vaid ütlemisviisi järgi, et sel kombel antakse eetrisse SOS, et meie elu ohutuse huvides on Thor otsustanud astuda resoluutse sammu. Aga ta esitas oma otsuse nii, et see ei riivanud mingil kombel «Ra» reputatsiooni.

Siin on kohane mainida, et meie juhi olukord oli üpris keeruline. Ehkki meeskonna iga liige oli andnud allkirja, et ta on eelseisvast riskist teadlik ja läheb selle peale välja vabatahtlikult, oli see ikkagi üksnes asja juriidiline külg. Mingid allkirjad ega deklaratsioonid ei vabastanud Thori moraalsest vastutusest kogu meeskonna ja iga tema liikme saatuse eest. Sealjuures süvendas meie internatsionaalsus seda vastutust veelgi, andis sellele erilise värvingu: kujutlege vaid, et kuus valget jääksid ellu ja hukkuks ainus neeger! Või et kaduma läheks ainus sotsialismileeri maade esindaja! Missugune olukord!? Kui haaratud Thor oma teaduslikust ideest ka polnud, ülaltoodud kaalutlused jäid tal — tema suureks auks — alati esmasteks. Just sellega seletuvad eespool esitatud jutuajamised ja abipalved.

Kas «Ring Andersenil» taibatakse, et nad peavad tõepoolest ruttama?

Olin tõsiselt erutatud ja asusin närvide rahustamiseks oma vana töö, ikka sellesama presendist lainekaitse kallale. Vaatasin ta üksipulgi läbi ja leidsin uusi katkisi kohti. Tuli lahti riietuda ja vette kobida.

Normani hinnangu kohaselt on «Ra» olukord niisugune, et ainus pääsemine seisneb liikumises. Liikumine kiireneb aga seda rohkem, mida rohkem me purje ette välja laseme. Nii on kergem roolida ja tuules püsida, otse pärituult minnes jõuame aga ilmtingimata Ameerikasse välja.

Purje niimoodi kaugemale ette lasta, et raa või puri ise kannatada ei saaks, on võimalik ainult ühel viisil: bakstaakide järeleandmise ja vöörstaagi pingutamisega masti ettepoole kallutades.

Selle operatsiooni juurde ei lasknud Norman kedagi teist, ütles, et saab üksinda hakkama. Terve päeva ronis ta mööda laeva, päästis kõiksugu otsi ettevaatlikult ja ühtlaselt lahti ning sidus siis uuesti kinni. Õhtu eel aga pingutasid Norman, Thor ja Carlo tali abil vöörstaaki, nii et masti topp kaldus oma meetri jagu ettepoole. Jälle hakkas purje alu-

mine liik vastu «Ra» vööri käima ning jälle võtsid Thor ja Carlo sae kätte. Vöörtääv tehti veelgi lühemaks, ahtrile lisandus ujuvust ning kogu laev hakkas kindlamini tuules püsima.

Järgmine päev, merematka kolmekümne üheksas päev oli pilgeni täis raadioseansse.

Täpselt kell 9.00 läks Norman eetrisse ja ka Barbados vastas kohe. Taibukas Yvonne oli aru saanud, milles asi seisab, ning näitas üles maksimaalset teotahet.

Missugused olid siis uudised?

«Ring Andersen» on aeglane ja (vähemalt kapteni arvates) avaookeani jaoks sobimatu alus. Kapten ei taha eemalduda rannikust üle 300—400 miili, mistõttu ta peab paremaks oodata, kuni me Barbadosele lähemale jõuame, ja alles siis merele tulla.

Kuid õnneliku kokkusattumuse tõttu viibib Barbadose vetes parajasti ÜRO teadusliku uurimistöö laev «Calamar», mis tegeleb ookeani faunaga ja võib hakata meile ülehomme vastu tulema. «Ra'ni» jõuaks ta siis nelja päevaga. Kuid selle reisi jaoks on «Calamarile» põhjendust tarvis. Seetõttu esitatakse meile rida küsimusi kalade kohta, kes meie ümber ujuvad, ja lindude kohta, kes meie ümber lendavad. Kui meie vastused looduseuurijaid rahuldavad, sõidab laev välja.

Leppisime kokku, et saame järelemõtlemiseks ühe tunni. Terve selle aja lahendas kogu «Ra» meeskond üheskoos sõna otseses mõttes zooloogiaalaseid ristsõnu. «Vaal!» karjus Georges juhtimissillalt. «Makrell,» hüüdis Santiago. «Mitte makrell, vaid korüfeen.» — «Need suurte uimedega aga on lendkalad. Kuidas neid ladina keeli nimetatakse?»

Meenutasime oma Nelsonit, kivises kuues kilpkonna, ega unustanud paha meripõit, lugesime üles kõik haid ja vaalad, keda me kas või kaugeltki olime näinud. Isegi tuvi Jubi, ookeani kohta ikkagi üsna ebatavaline lind, läks loetellu. Pidime ju iga hinna eest tõestama, et bioloogide huvialal valitseb siin haruldane küllus. Meil tuli nad hasarti ajada, «Calamar» merele meelitada.

Täpselt tunni möödudes laskis Norman aparaadi käiku.

Barbados võttis informatsiooni vastu, kuid viivitas oma seisukoha avaldamisega. Näis, et nad kõhklevad. Nad vajasid järelemõtlemisaega ja palusid kell seitseteist uuesti ühendust võtta.

Juba ammu enne ettenähtud kellaaega istusime kõik kajutilävel ja ootasime. Kui lõpuks paras aeg kätte jõudis, pani

Thor kõrvaklapid pähe, võttis mikrofoni ja alustas Yvonne'iga norra keeli põhjalikku vestlust. Meie ei taibanud sellest muidugi mõista mitte mõhkugi ja nihelesime oma istmeil, püüdes Thori ilmest midagi välja lugeda. Kuid juht oli kõigutamatult tõsine ja vaatas ainiti enda ette, just nagu ei olekski meid seal. Lõpuks ta siiski kuidagi pooljuhuslikult märkas meid ja naeratas. Taipasime, et kõik on korras.

««Calamar» sõidab välja ülehomme keskpäeval ja ka «Ring Andersen» on otsustanud ennast liigutama hakata — väljub mitte nädala, vaid viie päeva pärast. Yvonne ja tütred asuvad tema pardale, filmigrupp ja reporterid «Calamarile».»

Atmosfäär laevas muutus järsult. Kuhu oli kadunud meie väsimus ja närvilisus? Taas kostis nalju, kõlasid lõbusad hääled. Külvasime Thori üle küsimustega laevade suuruse, meeskonna ja kõige muu kohta. Meie kalendrisse ilmus uus ajaarvamise tähis: päev enne «Calamari» väljumist, «Calamari» väljumise päeval, «Calamari» teeloleku esimesel päeval. «Calamar» on üldse väga kena nimi (muide, hispaania keeli tähendab see nii kalmaari kui ka aeglast koperdajat).

Norman ja Kei täiustasid parempoolset aeru. Nad silusid peitliga tullikahvli sisepinda, et aer seal enam ei hõõruks, vaid vabalt libiseks. Lõpuks lõid nad selle ümbermeisterdatud tulli põhja männilaua. Las mänd käia vastu mändi, võibolla ei hakka ta siis enam niipalju sisse sööma.

Santiago oli ametis tühjade amforatega. Need tuli kajuti all rohkem ahtri poole paigutada. Enne seda oli aga tarvis nad kinni korkida, igaüks omaette ujukiks muuta. Santiago sulatas parafiini ja valas korgid kinni. Seejärel kutsus ta mind ja kõik see, millega me nädal tagasi olime tegelnud, hakkas uuesti otsast peale. Laeva põues, kui see meie pilgule avanes, vulises vesi ja loksusid lained. Meie ülesanne oli nad sealt välja tõrjuda. Üldiselt üsna vaevanõudev ja ebameeldiv töö. Hea, et ka Thor appi tuli, otsi kätte andis.

Lõppude lõpuks saime selle musta töö siiski tehtud. Thor oli rahul. Ta nuputab iga päev üha uusi vigureid välja, et kõik, mis ujub, meie huvides ujuma panna. Kategooriliselt on keelatud visata üle poordi papüürust, olgu või kõige väiksemaid tükikesi, rääkimata siis puidust või — kole mõeldagi — tühjadest amforatest.

Niisiis, «Calamari» mereletuleku päeval oli meil jällegi kokkulepitud raadioseanss. Olin parajasti vahis, kui mind kutsuti. Palusin Madanit, et ta mind asendaks. Nägu üleni naerul, oli ta kohe valmis seda tegema ning võttis rooli,

kuna mina tuiskasin tulistjalu kajutisse. Side oli Leningradiga, kõneles Aleksei Starkov.

Lõpuks ometi õnnestus «Izvestija» jaoks reportaaž edasi anda. See oli nüüd muidugi juba vananenud, kuid ma kohendasin ja uuendasin seda käigu pealt, mikrofoni ees.

Dikteerisin himu täis ja tulin tagasi. Algul juhtimissillale, siis aga . . . Muidugi — siis asusin jälle presentkatte kallale.

Thor kõneles Barbadosega, Yvonne'iga. Naerdes teatas ta, et Yvonne kavatseb purunenud rooliaeru asendamiseks telefoniposti kaasa võtta. Esialgu ei saanud Thor hulk aega aru, mille Yvonne nimelt kaasa kavatseb võtta. Lõpuks dikteeris naine talle selle sõna tähtede kaupa. Muide, hämmastaval kombel on post nii norra kui vene keeli ühtviisi «stolb».

Yvonne teatas, et «Calamar» väljub pärast keskpäeva. Georges hüüdis: «Okei!» ja proovis kohe, kas tema ettepanek tühistada joogivee kokkuhoiurežiim läheb läbi. Aga teised olid ägedasti vastu ja Georges võttis oma ettepaneku tagasi.

Kei ja Norman jätkasid parempoolse rooliaeru kallal mässamist ja tullihargi kõva pinna silumist. Julgestusots ümber, istusid nad ahtri põiktalal. Seal on ebamugav ja ohtlik, töö käigus ei märkagi enam laineid ja just siis pahiseb ahtrist üle mõni võimas veevall, mis püüab sind kas laevalt minema pühkida või vastu aerulaba laiaks litsuda.

Tullihark sai lõpuks nii hea, et aer hakkas seal vabalt liikuma. Siis kutsuti appi köienduse meister Carlo. Tema seadis kähku silmused ja sõlmed peale ning fikseeris rooliaeru soovitud asendisse.

Pärast lõunat otsustasin tunnikeseks silma kinni lasta ja siis kirjatöö käsile võtta, sest mu päevik oli elust kolme päeva võrra maha jäänud. Palusin Georges'i, et ta mind äratataks, kuid tegelikult magasin seni, kuni und jätkus ja ma ise üles ärkasin. Pea uimane, heitsin pilgu kellale — ega midagi, õhtusöögini polnud enam kuigi palju aega jäänud. Georges pomises kambüüsis ja kolistas toidunõudega. Thor istus kajutikünnisel ja tunnistas mind irooniliselt:

«Sul läks magamine täna õige hoogu.»

«Jah, nagu näed! Oleks Georges . . .»

«Mida?» hõikas Georges kohe vahele.

«Miks sa mind ei äratanud?»

«Sa ju magasid.»

«??!!»

Veider loogika. Just nagu selles anekdoodis meditsiini-

õest, kes äratas patsiendi kesköö1 üles, et talle unerohtu anda. Naersime Thoriga mõlemad, kuid pärast ei tulnud mul enam und ja ma olin peaaegu hommikuni ärkvel, järgmisel päeval aga käisin ringi nagu läbipekstu.

Meie nüsitud vöör on ikka veel liiga kõrge. Puri käib vastu papüürust ja liik narmendab. Georges ja Carlo saagisid veel rohkem kui meetrise jupi maha. Nüüd pole meil enam üldse ilusat kaarduvat vöörtäävi, ninas tõrrutab üksnes jäme tömp kännujõmakas.

Ilm on talutav, ehkki muutlik. Ajuti sajab nõrka lühiajalist vihma.

Õine vaht on nüüd jälle poolteisetunniline. Roolida on kerge, ookean loksub laisalt vastu laeva külgi. Taevas on selge, haruldaselt täherikas. Kuud veel ei ole ja seepärast on tähed eriti kirkad. Panin «nahkhiire» põlema ja istusin kambüüsi päevikut täitma, kuid taevast vahtides vajusin mõttesse ja lõtvusin.

Niisugustel hetkedel on eriti mõnus istuda, jalgu välja sirutades lõõgastuda ja mõelda — mitte millelegi konkreetsele, vaid niisama, lasta kõigel lihtsalt läbi uneleva aju libiseda, et siis äkki hämmastunult tajuda: peale sinu maailma, ookeani poolt igast küljest kokkulitsutud maailma on olemas veel teine, tohutu suur maailm, kus elavad su sõbrad ja vaenlased . . .

Oleme tolle kunstlikuma ja keerukama maailma lapsed ega suuda ilma temata elada. Ta paneb meid igatsema, tõmbab enda poole.

Hommik tervitas meid särava päikese, sooja vinu ja rahuliku ookeaniga. Puhus idast ning me purjetasime pärituult, tundmata vähimatki muret juhtimise pärast.

Hommikusöögi järel viis Thor jutu jälle ujuvusele ja arvas, et küllap oleks õige koondada kogu ülejäänud papüürus kaptenisilla alla. Kui õige, siis õige. Korjasime Santiagoga lahtised papüürusevarred katuselt kokku, võtsime nööri kaasa ja ronisime juhtimissilla alla, kus lainevood üle puitvaheseina sumasid ja lurinal läbi bambusvarje sisse valgusid.

Lisaks papüürusele taakisime sinna veel suure tühja kanistri ning ronisime siis kergendustundega välja.

Olin hommikust saadik millestki puudust tundnud, suutmata sealjuures taibata, mis see on. Korraga torkas see mulle pähe — tuvi! Meie tuvi oli kadunud. Otsisime kogu laeva läbi, kuid asjatult. Kunas, kuidas ja miks ta meilt lahkus? Kuhu tema mõistmatud instinktid teda kiskusid?

Kas ta suudab katta üheksasajamiilise vahemaa ja jõuda kaldale?

See jäi meile igaveseks saladuseks.

Ma ei tea, kuidas on teistega, kuid minule tähendas Jubi kadumine merematka jõudmist lõppjärku.

Järgmine päev, õigemini küll öö on igaveseks mällu söövinud.

Oli pühapäev, päike paistis, kõik tegelesid oma isiklike asjadega. Ma pesin ennast, ajasin habet, seejärel pildistasime Santiagoga teineteist tahtmist mööda. Ronisime kogu laeva läbi ja muudkui klõpsutasime igal pool kus vähegi võimalik. Võtsime täis kolm filmi. Thor rikastas meie tegevust sobivate tsitaatidega koraanist, see lebas tal parajasti põlvedel ja ta tudeeris seda suure naudinguga.

Vastu õhtut hakkas ilm halvenema. Heitsime magama. Ma uinusingi üsna pea, kuid kuulsin siiski, kuidas Georges Thori vahtiminekuks üles äratas. Kui Georges ennast magama seadis, ärkasin päriselt ja jäin lahtisi silmi lamama.

Thor ei saanud aerudest hästi jagu ja laev liikus siiraviira. Mõistsin seda sellest, et tuul käis põimkajutisse ajuti sisse. Nii sünnib nimelt siis, kui «Ra» pöördub liiga palju vasakule, lõunasse.

Puri lõi loperdama. Ma ei kannatanud välja ja ronisin dekile küsima, mis lahti on.

«Tuul on muutunud, raske on kurssi pidada.»

«Kui katsuks purje paremini tuulde seada?»

Selleks tuleb ahtri parempoolsesse ossa kobrutavate lainete sisse ronida, brass pimedas lahti päästa ja teisal uuesti kinni tõmmata. Mul polnud tegelikult mingit tahtmist sinna minna, ilmselt tajus seda ka Thor.

«Ei maksa, ootame veel.»

Pugesin kajutisse tagasi ja heitsin pikali. Tuul oli väga vali. Puri lõi uuesti tühjaks — üks, kaks, kolm korda järjest... Ei, magamisest ega lamamisest ei tule midagi välja. Ronisin uuesti üles ja pakkusin oma teeneid.

«Olgu pealegi. Võta see asi käsile.»

Mässisin endale julgestusotsa ümber ja ronisin alla põrguhauda. Lained limpsisid algul mu põidasid, siis põlvi, lõpuks naba. Meri vahutas ja fosforestseeris. Oleks tulnud mõelda haidele, kuid selleks polnud mahti, puri muudkui peksles. Kus see parempoolne brass siin on? Kes küll niisuguse süsteemi välja mõtles? Lasksin kuradeid lendu, neelasin suutäie soolast vett ja needsin oma üliagarust. Lõpuks õnnestus siiski õiget otsa järele anda ja teist tarvilikku peale võtta.

Thor rõõmustas: asi läks kergemaks. Istusin katusele, et ennast kuivatada, kuid vihma hakkas sadama ja ma leidsin, et üldiselt on mul ammu aeg magada.

Aga mulle polnud antud ei magama jääda ega kuivaks saada. Puri lopsatas korra otsekui prooviks ja hakkas siis plaugatama, just nagu peetaks väljas suurtükivõitlust. Kajutis polnud tuult tunda, järelikult olime nüüd paremale, põhja poole kaldunud. See oli veelgi hullem, sest laev pöördus millegipärast lõunast põhja kuulekamalt kui põhjast lõunasse. Ronisin uuesti välja ning võtsin nüüd juba vasakpoolse brassi käsile.

Mõneminutilise heitluse järel mõistsin, et üksinda ma hakkama ei saa, ja kutsusin Carlo appi. Aga me ei suutnud ka kahekesi asja korda ajada. Dekile ilmusid unised Kei, Norman ja Santiago. Puri peksles üha hullemini, raa tagus vastu masti. Brass lõikus pihkudesse, teised purjeotsad piitsutasid õhku, nii et iga hetk oleks keegi võinud silmast ilma jääda.

«Laseme triivankru sisse!» hüüdis Thor.

Peagi oli balloonankur vees. Algul ei tahtnud ta avaneda, aga kui kord avanes, siis tõmbas nii tugevasti, et jõudsime suurivaevu otsa järele anda. Kõik sada meetrit jooksis kohe maha ja tõmbus pingule. Vähehaaval saime «Ra» kursile.

Nüüd oli tarvis ankur uuesti välja võtta.

Tõmbasime Carloga kahekesi kogu jõust, kuid seegi mõni meeter, mis meil õnnestus sisse võtta, kisti sedamaid vihinal tagasi ning kõike tuli otsast alata. Hõikasime Santiago appi ja sikutasime kolmekesi, kuid ikkagi tulemusteta. Ankruots, sunnik, tõmbus pingule ja vetrus, kiskus hoopis meid enda poole, püüdis ookeani vedada. Peopesad kuumasid, lihased olid kanged nagu puupakud.

Veerand tunni pärast olin sunnitud alla vanduma. Me polnud suutnud midagi ära teha, kuid jõudu ei jätkunud enam.

Kutsusime Georges'i ja Madani appi, siis tulid veel Kei ja lõpuks ka Norman. Ahtris jäi kitsaks. Lisaks sellele kobrutasid seal lained ja ülalt sadas hooti kaela jämedat vihma. Tõmbasime nüüd ankrut seitsmekesi järjepanu. Tegime seda järk-järgult, ankruotsa iga sissevõetud meetrit kohe ära kinnitades. Puhkasime, tõmbasime uuesti. Võitlus kestis oma poolteist tundi. Ja kui me siis lõpuks võitjaks olime jäänud, varisesime väsimusest sõna otseses mõttes kokku.

Vaevalt olid kõik magama jäänud, kui Carlo Georges'i üles ajas, öeldes, et eelmisel päeval sissevisatud spinningukonksu on hakanud suur kala.

Georges oli surmani väsinud, kuid kobis ometi koos Car-

loga juhtimissillale. Spinning viskles igas suunas. Georges hakkas tõmbama — midagi on tõepoolest otsas, ehkki veab kuidagi veidralt, ühtlase pingega.

Lõpuks tõmbasid nad dekile spinningukonksu hakanud boi.

Nii lõppes meie Kõige Suurem Mäsu, Neljakümne Kolmanda Päeva Kõik-See-Mees-Dekile.

Ka möödunud aastal tuli meil midagi selletaolist läbi teha. Ööl vastu 20. juunit, Santiago ja Thori vahikorra ajal ilmus vööris nähtavale laev. Ta liikus meile vastu ning andis valgussignaale. Thor sai aru ainult sõnadest: «Hallo, «Ra»!» ja vastas laternaga: ««Ra» okei!» Laevalt signaliseeriti veel midagi, aga Thor ei suutnud seda dešifreerida. Signaliseeriti võib-olla hispaania keeles, kuna tema püüdis lugeda inglise keeles... Laev tegi meie ümber ringi, andis lahkumistervituseks signaali «Bon voyage!» ja eemaldus. Kirjeldatud sündmused on järgnevaga vahetus seoses, mis selgub otsekohe.

Ärkasin viisteist minutit enne kahte, ja mõistes, et minu vahikorra alguseni on veel viis minutit aega, otsustasin viimase võimaluseni tukastada. Äkki kuulsin Thori häält:

«Juri!»

«Kohe tulen.»

«Juri!»

«Tulen, tulen.»

«Juri!»

Santiago liigutas ennast ja pomises:

«Thor kutsub, mine kiiresti.»

«Lähen, lähen,» vastasin mina ja hakkasin riietuma.

«Juri, Norman! Rooliaer purunes. Kõik see mees dekile!» Thor lausa karjus juba.

Meid oleks nagu tuulehoog haaranud. Kargasime välja, nii nagu olime. Pilkane pimedus. «Ra» läks omapead. Kõik sööstsid sootide ja brasside kallale, hakkasid neid ümber seadma. Kaptenisillalt hõikas Thor kompassinäite:

«Kakssada nelikümmend, kakssada kolmkümmend, kakssada kümme, sada üheksakümmend, sada seitsekümmend, sada viiskümmend!»

150°! Uskumatu! Tuul oli meid lõunasse pööranud. Saputasime köiepuntra lahti ja heitsime tormiankru sisse, kuid ka see ei aidanud. Puri peksles. «Ra» vänderdas nagu joobnu.

Olukorra päästis Georges. Riskides üle poordi lennata — tal polnud julgestusotsa ümber —, ronis ta rapsiva purje alla vööri, sõlmis allesjäänud varuaerujupi pimedas käsi-

kaudu lahti, tormas sellega ahtrisse ja hakkas liikumisele paremast poordist täiest jõust vastu aerutama. Laev muutis pikkamisi kurssi.

«Sada üheksakümmend, kakssada, kakssada kümme, kakssada kolmkümmend, kakssada viiskümmend, kakssada seitsekümmend!» teatas Thor juhtimissillalt.

Jumal tänatud, tasakaal oli käes! Kuid kohe hakkas vöör paremale kanduma:

«Kolmsada, kolmsada kümme, kolmsada kolmkümmend, kolmsada viiskümmend!»

Georges jooksis aeruga vasakusse poordi. Jälle peksles puri nagu meeletu ja jälle aerutas Georges nagu suutis. Tunni-poolteise pärast oli olukord siiski sedavõrd normaliseerunud, et vahti jäime ainult Georges ja mina, teised läksid magama.

Vastutulnud laeva osa kõiges selles seisnes aga järgmises: pärast seda kui Thor oli teatanud, et «Ra'l» on kõik okei, oleks ta pidanud kaetamisest hoidumiseks vana merekombe kohaselt kindlasti rusikaga vastu mõnda puitosa põrutama.

«Jah, see oli minu viga,» nõustus Thor.

Hommikused vahikorrad pärast iga niisugust mäsu, olgu siis «Ra I» või «Ra II» pardal, on ikka ühesugused: ei hoolita ei söögist ega ilmast, peaasi et saaks magada ja veel kord magada, vähemalt sel ajal, kui ei pea vahis olema. Mina aga polnud vahis ja nii ärkasin alles keskpäeval raadiojaama töö peale üles. Norman ja Thor rääkisid «Calamariga». Jutt käis meie võimalikust kohtumispaigast, koordinaatidest. Neil oli jäänud läbida veel umbes sada viiskümmend miili, meil viiekümne ümber. Midagi tuntud kooliülesande taolist, kus tuleb kindlaks määrata ekspressi ja postirongi kohtumispaik. Ülesanne on ju iseenesest lihtne, kuid meil ei läinud lahendamine kuigi kergesti...

Järgmisel päeval tolknes Norman tundi kolm mastitopis, laskis rakette ja põletas ammonaalpadruneid. Sedasama tehti ka «Calamaril», kuid kumbki ei näinud kumbagi, ehkki raadioside oli pidev. «Calamari» lihtsalt polnud! Ka koordinaatidega oli asi kuidagi veider. Nimelt selgus, et viimase ööpäeva jooksul olime läbinud ainult kakskümmend kolm miili. Täiesti arusaamatu, kuid tõsi. Ilmselt olime sattunud mingisugusesse ebanormaalsesse hoovusse, mis surus meid vastutuult tagasi.

Õhtul näitasid arvutused, et «Ra» ja «Calamar» peavad asuma ühes ja samas punktis. Viga navigeerimisel on kahtlemata loomulik asi, aga paar-kolm miili ei mängi ookeanil

mingit rolli, see on otsese nähtavuse piires. Kuid meie vahtisime kas või silmad peast, valvasime küll kajutilael, küll mastis, aga «Calamari» ikkagi ei näinud.

Neil oli raadiopeilingaator valetama hakanud. Sellegipoolest püüdsime neile võimalust luua meid peilida. Rakendasime tööle ka oma väikese abisaatja ning andsime vänta lüües kaua aega eetrisse kutsungit: ««Calamar», «Calamar», siin «Ra»!» Seejärel küsisime põhisaatja kaudu:

«Kuidas on?»

«Tabasime ära, varsti jõuame teile järele.»

Tunni aja pärast hakkasime uuesti oma krappi väntama ja tegime seda lakkamatult, kuni kuulsime kõrvaklappidest:

«Aitab, poisid, me näeme teid!»

Nüüd nägime ka meie neid. Nad lähenesid meile idast. Öelda, et me olime rõõmsad, tähendab mitte midagi öelda.

Oo, esimesed kohtumishetked!

Mäletan möödunud aastast seda päeva, kui me aerudega mässamisest ning tuule ja lainetega võitlemisest juba viimase võimaluseni nõrkenult nägime korraga silmapiirile kasvamas suurt laeva. Ta kurss oli meile põiki vastu. Karjusime: «Ship, ship!» ja vehkisime kätega. Laev muutis kurssi, kaugenes, lähenes uuesti, stoppas masinad. Ta jäi meist umbes kolmesaja meetri kaugusele. Dekil sagisid madrused, liikusid (jumal küll!) elusad lihast ja verest naised! Laevalt heideti merre mingi punane asi. See triivis aeglaselt meie poole, kuid hoovus kandis teda veidi paremale ja ta ähvardas meist mööduda. Georges palus Thorilt luba, tõmbas sukeldumisülikonna selga, sidus endale julgestusliini ümber, andis selle otsad Santiago ja minu kätte ning hüppas vette.

Ta ujus umbes nelikümmend meetrit ja hakkas siis kaagutama, teatades sellega, et saadetis on käes.

Kahe päästevöö vahele oli seotud kott, mille alla oli pistetud pundar ajakirju. Kotis endas oli õunu, apelsine, greipfruute, sidruneid, kõike natuke. Krahmasime otsekohe õunad pihku ja hakkasime ajakirju sirvima. Viimased olid vees üsna tublisti kannatada saanud, pealegi polnud nad just kõige värskemad — laev oli ju lahkunud sadamast paar nädalat tagasi. Sellegipoolest lehitsesime neid ahnelt ja rõõmuga, põrnitsesime paljaid fotokaunitare. Meie tänuhõisetest saadetuna eemaldus New Yorgist pärit «African Neptun» tagasihoidlikult ja kadus uduvinesse.

Varsti eemaldub sel kombel ka «Calamar» . . . Kuid praegu pidasime paremaks sellele mitte mõelda. Kaks ööpäeva, see

on ju terve igavik, meil on kõik alles ees. «Sodiaak» lasti vette, mootor pandi peale ja Thor siirdus ametliku visiidi korras, aga samal ajal ka majandusülesannetega «Calamari» pardale. Seejärel hakkas Georges «Sodiaagiga» nagu süstikuga «Calamari» ja «Ra» vahet käima, tuues meile värsket juur- ja puuvilja. Vett olime siiski otsustanud mitte võtta.

See-eest tõi Georges vägeva kuhja jäätist, mille me silmapilkselt hävitasime.

Kei tegi mulle viisaka kummarduse:

«Juri, palun vabandust, ahtri parempoolne present on päris katki.»

Tunnistasin teda hämmastunult: mis presendist ta siin veel räägib?! Neil minuteil oli mul hoopis meelest läinud, et «Ra II» merereis alles kestab ja et ookean ei pea meie kohtumisi miskiks. Presentkaitse aga vajas tõepoolest asendamist, ja otsekohe, viivitamatult. Ainult et kust võtta materjali paikadeks? Tuleb põimkajut paljaks koorida, katet lühemaks kärpida. Muud väljapääsu ei ole.

Istusime Normaniga ahtrisse ja hakkasime katuselt lõigatud presenditükile tugevuse mõttes köit serva liikima. Õmblustöö kestis hulk aega. Lõpuks sai kõik valmis ja uue katte oleks võinud paigale panna, kuid harilikult nii toimekas Norman viivitas:

«Ootame veidi, paneme suitsu näkku.»

«Teeme parem valmis, saab kaelast ära. Eks siis suitseta.»

Lõpuks tunnistas Norman, et ta ootab Thorilt juhendeid, et ta ei tea, kas «Calamarilt» hakatakse meie tööd filmima või ei. Juttu sellest on olnud, aga konkreetseid juhendeid ikka veel ei ole ja ka Thor ise on alles seal.

«Sodiaak» tuli järjekordselt reisilt jälle ilma Thorita. Ta oli millegipärast külla istuma jäänud. Norman närveeris. Kuid Georges'il oli tilluke raadiosaatja, «walkie-talkie», nagu teda hüüti, midagi traadita mängutelefoni taolist, ja me otsustasime kasutada seda. «Walkie-talkie» osutus hästi primitiivseks riistapuuks, mis töötas ka selle väikese vahemaa puhul üsna kehvasti. Ometi õnnestus selle abil Thoriga kõnelda, kes lubas meil presendi Normani ja minu heameeleks filmivõtteid ootama jäämata paigale panna.

Filmimine toimus hiljem, pärast lantši. Carlo, Thor ja Norman saagisid ahtertäävi, tegid selle niisama nudiks ja näotuks kui vööri. Mahasaetud papüürusepuntrad tassiti kajuti katusele ja laotati heinaloona laiali, et papüürus hästi ära kuivaks ja teda siis ahtri ujuvuse suurendamiseks kasutada saaks. Kogu selles töös polnud midagi erakordset, ainult et

täna, kaamerate surinast ja pealtvaatajate pilkudest seiratuna näis see veidi teatraalsena. «Ra» ise oli just nagu mingi dekoratsioon ja ookean hiiglaslik ringekraan.

Pähe tuli mõte: ongi käes viimased filmivõtted, ja ammukest see oli, kui tehti esimesed! Kas see ei olnud alles eile? Lõunasöök veini, datlite ja arbuusidega. Carlo võtab kaamera välja ning seab võttevalmis. Thor ütleb tema ettevalmistusi nähes: «Üks hetk!» ja vahetab oma metall-lusika suveniirse vene puulusika vastu ... Tõepoolest, kas see ei olnud alles eile, kui «Ra» merereis algas?

Igavik oli ühe hetkega mööda vilksatanud. «Calamar» täitis ettenähtud programmi, andis vilet ja kadus. Viimasena vajusid silmapiiri taha mastid, veele ei jäänud laevast ainsatki jälge.

Aitäh «Calamarile», ehkki ta oli meie elu väga häirinud.

Õhtustasime ning jäime kambüüsi juttu puhuma. Ja seal tekkis korraga ootamatu murrang — hakkasime kõnelema asjadest, millest me seni kogu aeg teadlikult olime hoidunud: armastusest, abielust, temperamendist, seksuaalvabadusest jne. jne. Vaidlus läks üsnagi ägedaks. Siis taipasime äkki, mida me teeme, ja silmi peites läksid kõik nagu üks mees üle finišivariantide arutamisele. Kas me jõuame välja Barbadosele, Trinidadile või koguni Venetsueelasse?

Parajasti sel ajal ilmus Georges (ta polnud meiega koos õhtustanud, sest kahepäevane mündrikuamet oli teda niivõrd väsitanud, et ta oli kohe pärast «Calamari» lahkumist magama vajunud). Ta oli turris ja tige. Santiago monoloogi lõpuni kuulamata prahvatas ta välja oma arvamuse:

«Kõik need jutud Venetsueelast on jama. Peame purjetama Barbadosele ja selle ükskord otsustatuks lugema! Kui hakkame rohkemat taga ajama, jääme sellestki ilma, mis meil on.»

Tema jutus ei puudunud oma loogika. Kuid missugused väljendid, missugune toon! Mis pagan sellesse Georges'isse läinud on?

Olime kõik ühtviisi vatti saanud, olime kõik väsinud, puri ei kuulanud sõna, presentkaitsed vajasid iga päev parandamist, meil olid topeltvahid ja kahekesi tuli seista kolm tundi korraga, meil polnud puhkepäevi — kõik see oli nii, kuid kõik see nõudis, et kaaslastesse suhtutaks erilise tähelepanuga.

Mäletan, kuidas ahvipärdik möödunud aastal oma tempe tegema ja hambaid näitama hakkas ning lõpuks koguni Normanit hammustas. Murdsime siis kaua pead, mida tema heaks

teha, ja mõtlesimegi lõpuks lahenduse välja: meisterdasime bambusest katusega varjualuse, midagi majakesetaolist, ja andsime selle Safi kasutusse. Ta rahunes kohe. Kõik, mida ta vajas, oli veidi üksindust ja mugavust. Kuid endale me ju siin üheinimesekajuteid ehitada ei saanud.

Esimene, mida ma järgmisel hommikul märkasin, oli see, et ahtri paremalt poolt olid lained presentkaitseseina täiesti ära viinud. Kutsusin ka Carlo kohale. Ta vaatas, raputas pead ja avaldas kahtlust, kas neid kaitseseinu enam üldse taastada saab. Viimastel päevadel oli ahter märgatavalt sügavamale vajunud ja lained pahisesid temast mõlemalt poolt üle nagu kaks koske. Mis present siin vastu peab?

Carlo soovitas järelejäänud presendiräbalad ära korjata ja hoopis juhtimissilla kaitseks üles seada. Taanduda niiöelda sisemistele barrikaadidele, jätta alumised kaitseliinid vaenlase valdusse.

Nii me talitasimegi.

Tuntud töö: lained pahisevad kaela, paiskavad sind siia ja sinna, ümberringi keeb põrgulik veekeeris. Käsikaudu saad nööri kätte, kompamisi torkad selle alt läbi teise, leiad presendist augu ... Kurk kipitab, pea valutab, ärapekstud kohad annavad ennast igal liigutusel tunda.

Algul oleks meri mu peale siiski nagu halastanud, aga siis tuli üks laine — hea, et olin endale julgestusotsa ümber sidunud —, tõstis mu üles, pööras ümber ja virutas otse ristluid pidi vastu põiktala, nii et ma valu ja viha pärast röögatasin. Klassikaline löök, sellist juba niipea ei unusta!

Seejärel vahetasime ka vööri kaitseseina välja. Võtsime vana, viledaks muutunu maha ja asendasime uuega, «Calamari» kingitusega. Ahtrisse tagasi jõudes nägime, et see istub veelgi sügavamalt sees ning kaldub ka küljele. Juhtimissild oli juba tublisti paremale kreenis. Jutt läks täispuhutavale paadile. Paat on seotud põimkajuti külge ja seisab seal kasutult, ometi võiks temast täiendava lainekaitse meisterdada.

Kõik nõustusid selle mõttega, üksnes Georges oli kategooriliselt vastu. Ta ei esitanud mingeid eriti kaalukaid argumente, rääkis ainult pikalt-laialt sellest, et paati ei maksa ahtrisse panna, et finišeerimiseni on jäänud kõigest mõni päev ja et laeva ei ähvarda mingi oht. Ta oli kangekaelne nagu ninasarvik ja loopis rohkesti teravusi, ilma et keegi oleks õieti aru saanud, milles on küsimus, miks ta ettepanekule nii visalt vastu seisab.

Absoluutse häälteenamusega — seitse ühe vastu — otsustati «Sodiaak» siiski ära kasutada. Norman mõõtis kõik üle ja seadis kinnitused valmis. Nähes, et lingukiviga ikka suurtükiväe vastu ei saa, andis Georges alla, loobus oma kuraasist ja läks köisi kinnitama.

Ta hüples ahtri taga laines nagu õngekork, kuni veemass ta korraga otse vastu aerulaba teravat serva paiskas. Georges jõudis veel õigel ajal käe vahele panna ja see võttis pealöögi vastu. Hoobist purunes «Rodexi» terasrihm ning kell vajus põhja. Hea, et luud-kondid terveks jäid, nii et ma võisin tohterdamisel ainult jäiga sideme pealepanemise ja analgiini andmisega piirduda. Kuid Georges kurtis valjul häälel oma «Rodexit» taga. Arusaadav, see oli Thori kingitus igale «Ra I» merereisist osavõtnule ja sellele oli graveeritud: ««Ra»-ekspeditsioon, mai 1969.»

Georges ohkis, kirus ja vandus ennast, et ta polnud õigel ajal südamehäält arvestanud.

Närvid olid pinguli kõigil, mitte ainult Georges'il. See ilmnes igal sammul.

Olin parajasti vahis, kui minu juurde tulid Kei ja Santiago. Kei nuttis, Santiago püüdis teda rahustada.

Selgus, et Santiago oli Keid naljapärast jalaga tonksanud, see aga on jaapanlasele midagi äärmiselt alandavat.

«No kuule, Kei, kes siis seda teadis? Ole hea, anna andeks, ära võta südamesse!»

Kei luristab nina, vabandab ka omalt poolt, naeratab, kuid pisarad jooksevad ikkagi: «Mõistan väga hästi, et see on rumalus, aga ma ei saa sinna midagi parata.» Ning ta jutustab kurva loo oma noorusest. Ta oli armunud tüdrukusse, kellest oli sisse võetud ka nende kooliõpetaja. Kord nägi õpetaja Keid selle tüdrukuga kaelakuti koos. Järgmisel päeval peksis ta poisi jalgadega nii läbi, et see ei saanud neljal päeval koju minna: «Kui mu isa oleks juhtunust teada saanud, oleks ta pidanud õpetaja maha lööma.»

Ning nüüd, nii palju aastaid hiljem on minevik taas esile kerkinud. Mehe hääl katkeb, ta ei suuda ennast kuidagi kätte võtta.

Meie tubli Kei, nii hästikasvatatud, nii tagasihoidlik, nii delikaatne! Kogu merereisi ajal ei tõstnud ta kordagi kellegi peale häält, aitas kõiki, suhtus kõikidesse ühtviisi, oli alati ametis, püüdis anda ekspeditsiooni heaks kõik mis võimalik. Seltsimehi säästes oli ta endas halastamatult maha surunud viimase kui negatiivse emotsiooni ... kuni neid kogunes, kogunes ja nad talle endale kätte maksid.

Aeg on merereis lõpetada! Aitab. Põhimõtteliselt on eesmärk saavutatud, ülesanne täidetud. Sellest hetkest peale, kui «Calamar» taevarannal nähtavale ilmus, oleme psühholoogiliselt juba kohale jõudnud. Ja nüüd on väga raske viimaseid päevi välja vedada.

Toimus järjekordne raadioseanss ning Yvonne «rõõmustas» meid uue teatega: «Ring Andersenil» on midagi viga ja neil on nüüd uus laev, mis pakub oma teeneid tuhande dollari eest ööpäevas. See pole muidugi mõista vastuvõetav ning tema, Yvonne, püüab veel midagi muud ette võtta. Poisid, ärge heitke meelt! Ülehomseni!

Selleks ajaks, kui ülehomme kätte jõudis, olime me jõudnud «Sodiaagi» põigiti ahtrile seada, Norra tanklaeva «Titusega» kohtuda ja ... heale ilmale hüvasti öelda. Taevas oli kattunud kurjakuulutavate mustade pilvedega. Hakkas vihma tibama, siis ladinal sadama, siis jälle tibama ... Kõik muutus märjaks, libedaks ja külmaks, ase ja pesugi olid ligedad. Tuul kas räsis meid iiliti või vaikis hoopis, nii et märg puri lotendas laeva õõtsumise taktis tühjalt ühest küljest teise.

Ilmale vastab ka meie meeleolu. Istume kajutis, presentkate alla lastud. On märg, lämbe ja kurb.

Otsin meelelahutust möödunudaastase päeviku lugemisest. Viimased sissekanded. Siis oli lugu hoopis hullem:

«13. juuli. «Hommikune päiksesära rikub meremehel ikka. tuju ära!» Nii ka nüüd. Ehkki taevas on selge ja sinine, möllab ookean hullemini kui enne. Need ammused armsad ajad, millal laeval vabalt kõndida sai, on meelestki läinud. Kogu ahter ja parem poord on praktiliselt vee all. Vesi käib pidevalt üle ka vöördekist ning toitu valmistada on üha raskem. Lisaks sellele on «Ra» hakanud deformeeruma. Keskmine osa tõmbub kummi, poordid vajuvad alla, kere kisub spiraalina keerdu. Kuivaks (suhteliselt muidugi!) on jäänud üksnes lapike vööri tipus ja osa vasakpoolset kajutiäärset dekki.

Ka põimkajuti sees pole asi parem. Kastid ujuvad, kastidel omakorda ujuvad meie magamisriided. Ajuti, eriti suurte lainete puhul, paiskuvad asemed püsti. Kajutilagi on alla vajunud ja põrand üles kerkinud, nii et põimkajutis saab liikuda üksnes neljakäpakil.

Ei ole kahtlust, meie merereisi ei saa ühestki küljest võrrelda «Kon-Tiki» omaga. Too oli meelelahutuslik merereis koos kalastamisvõimalustega, meil aga on viiskümmend päeva võitlust kursi, laeva, elu eest.»

...

«Meie laev on peaaegu tervenisti vee all ja kõik lainehoobid tuleb vastu võtta ainult kajutil.»

...

«14. juuli. Põimkajuti katus on veel rohkem sisse vajunud. Kastid ujuvad, käivad üksteise vastu ja kriuksuvad, vesi loksub, magamisriided väänlevad nagu mingid eelajaloolised koletised. Lõikasin sõrme ja ronisin oma kastist sidet võtma. Kast püsib vaevu koos, ravimitekohver on üleni vee all... Kus ma küll täna öösel magan? ...»

Huhh! Hirmus mõelda. Praegu on meil mullusega võrreldes lausa lust ja lillepidu. Nüüd tuli eetrisse ka Yvonne oma heade uudistega: Barbadose valitsus on andnud korralduse saata meile vastu väike laev, mis vajaduse korral pukseerib «Ra» saarele. Raskus seisab nimelt selles, et me oleme kursist tunduvalt põhja poole kaldunud ja võime sel moel saarest mööda purjetada. Nüüd tuleb käänata vöör Barbadosest lõuna poole, sihtida eemusega, nagu öeldakse liikuva märgi pihta tulistamisel. Kas see manööver õnnestub? Yvonne'i sõnade järgi väidavad meremehed ühest suust, et praeguses olukorras on meil võimatu saarele jõuda. Norman võtab lootsiraamatu välja: peale Barbadose on siin ka teisi saari, kuid katsetada ju võib. Muudame järsult kurssi...

Liigume põiki lainet, seepärast paiskub vett nüüd sisse vasakust poordist, kajutiukse poolt. Ega sellest just erilist rõõmu ei ole. Sajaks siis kogu aeg vihmagi, kuid ei — muudkui algab ja lõpeb. Iga vihmahoog toob aga ilmtingimata tuulemuutuse kaasa ja siis ole hästi valvas. Oleme hirmsasti mures purje pärast. Iga kord, kui ta pekslema lööb, võtab südame alt külmaks: järsku ei pea enam vastu! Ta on juba kaks kuud väljas, varupurje aga pole, see kulus presentkateteks.

Nii vööri kui ahtri lainekaitsed vajavad jälle parandamist, kuid me ei viitsi, meid on mingi laiskus või apaatia vallanud. Küllap jõuame kuidagi kohale.

Barbadose laev on juba merele sõitnud ja pole meist enam kuigi kaugel, Normani kõrvaklappides muutuvad tema signaalid aina valjemaks. Raadiosaatja on seotud masti külge. Läbimärg Norman väntab, väntab, siis lülitab ümber tumblerile: «Meie koordinaadid on nii- ja niisugused, teatage omad!»

Vastuseks kõlab: «Hästi, umbes tunni aja pärast olge valmis sideseansiks, kutsume teid välja!»

Norman: «Kuulge, kapten! Mul on käsiraadiosaatja, ma ei saa sellega mingit valvet sisse seada. Öelge täpne kutsungiaeg.»

Kapten: «*All right!* Kahe tunni pärast.»

Kahe tunni pärast on koordinaadid muidugi nii siin kui seal muutunud.

Norman: «Hallo, siin «Ra»! Ootan andmeid. Vastuvõtt.»

Kapten: «Oodake, olge aparaadi juures.»

Norman: «Kapten, mul on kä-si-raa-di-o-saat-ja, ma ei saa niimoodi! Öelge täpne aeg.»

Tohutu enesevalitsemine sel meie Normanil! Mina poleks niisugust asja küll välja kannatanud, oleksin perutama hakanud: kord nad kuulevad meid, kord jälle ei kuule, koordinaate nagu kord ja kohus teatada ei suuda, tulevad ja ei tule ka — kõik on neil segi ja sassis. Aga meil on asi tõsine, iga minut võib puri rebeneda, see aga oleks krahh, ekspeditsiooni lõpp, sest siis ei saaks me enam mingil moel edasi ja kõik meie kahekuised kannatused lendaksid kuradile.

Kell kolm öösel kadusid nad hoopis. Ei kuule meie neid ega nemad meid. Ja ilm on nagu kiuste hästi halb. Presendist kaitseseinad kärisevad, lained pahisevad kaela igast kandist. Nähtavasti on siin Lõuna-Passaathoovuse ja Põhja-Passaathoovuse kokkupõrkeala ning me asume just keset seda, kõige keevamas katlas. Ainus, mis teha jääb, et puri veidigi rahu saaks, on tormiankur sisse heita. Kuid siis hakkavad tuul ja hoovus meid kohe põhja poole kandma.

Varem heitsime ankru sisse ainult lühikeseks ajaks, niikauaks, kui läks vaja purje seadmiseks ja aluse pööramiseks, nüüd lohiseb ta meil taga peaaegu pidevalt. Terve möödunud öö triivisime, ankur slepis, ja kandusime muidugi kõvasti kursist kõrvale. Nüüd tuleks tormiankur välja tõmmata. Ponnistame viimast jõudu kokku võttes, valutavad käed-jalad, valutavad silmad... Endale truu Carlo mõtles välja uue süsteemi: pani ankruotsale liugleva aasa peale; niipea kui oleme suutnud köit natukenegi sisse võtta, pingutame leki kohe abiotsaga juhtimissilla külge stiiviks. Sel viisil pole karta, et köis käest lahti pääseb ja me kõike jälle nullist peame alustama.

Lõppude lõpuks läks asi hoopis hulluks — lained hakkasid meid ka eest ründama. Nad käivad vastu kajuti esiseina just selles kohas, kus mina magan. Lohutan ennast sellega, et vähemalt katus on pea kohal. «Ra I» pardal oli asi sel ajal halvem:

«16. juuli. Meil tekkis öösel peavarju probleem. Kajutis

saavad magada ainult Thor ja Abdullah, teiste asemed on lagunenud. Päeval püüdsime kaste kuidagi paigale panna ning puutükkide ja tühjade kanistritega kinni kiiluda, aga sellest ei tulnud midagi välja, kajutisse tekkis üksnes lasu puu- ja metallikoli, mis loksus ja vastu seinu peksis.

Georges ja Santiago seadsid ennast vööri korvidele, kuid said seal ainult mõne tunni magada, siis hakkas laine tugevasti peale käima. Mina leidsin koha vasaku dekipoole esiosas, veekanistrite otsas. Tõmbasin endale kajutilaelt presendi peale ja sain nii üsna talutava pesakese. Tõsi, pidin olema kolmeti kõveras, kanistrite käepidemed külje all ja kael ebaloomulikult kookus, kuid koht oli vähemalt kuiv. Keset ööd ärkasin siiski üles, luud-kondid olid nii valusad, et ei saanud enam magada. Läksin vaatama, kas ma ei mahu ehk Georges'i ja Santiago kõrvale. Vööris nägin Carlot, kes tuias ringi ega olnud endale veel üldse aset leidnud. Georges ja Santiago aga lamasid täiesti märgades magamiskottides. Parem siis juba kanistrisangade otsas kõõluda kui sel kombel läbi vettida. Läksin oma vanale kohale tagasi, kuid kanistritel norskas juba Carlo. Norman vaevles põimkajutis ujuvail kastidel, Thor magas, present ümber, poolest saadik uksest väljas . . .»

Oli see alles ööl Viimane öö «Ra I» pardal!

Täna on meie olukord võrratult parem. Aga kõik on suhteline: oleme end juba lõpule, finišeerimisele häälestanud ja see, mis meiega nüüd toimub, on nagu üleplaaniline lisaannus — inimene pidi minema puhkusele, korraga aga tehti talle teatavaks, et puhkus on edasi lükatud, ees seisab hoopis ületundide tegemine, hirmus rabamine.

Päeval ripume mastis, öösel põletame signaaltulesid — pole kedagi, pole midagi!

Ometi peavad nad asuma juba üsna ligidal, võib-olla koguni kusagil meie «walkie-talkie» raadiuses.

Thor tõi «walkie-talkie» lagedale ja kuuliski kohe üsna selget Yvonne'i häält. Side oli jälle taastatud. Kohtumisest aga ei saanud ikka asja. Sellel laeval, just nagu «Calamarilgi», oli samuti peilingaator rikkis ja me liikusime kõrvuti, võib-olla paralleelsetel kurssidel, ilma et oleksime teineteist märganud.

Meid leidis Yvonne. Ta palus Thori saatja juures olla ja kogu aeg midagi kõnelda, ise aga hakkas antenni siia-sinna liigutama. «Walkie-talkie» aitaski, meid peiliti ligilähedaselt välja. Yvonne osutas käega: «Nad peavad asuma selles suunas,» laev tegi pöörde ja jõudiski otse meie juurde.

See sündis meie merereisi viiekümne viiendal päeval. 10. juulil 1970. aastal kell 19.00.

Enam polnud ei jõudu, aega ega tahtmist päevikusse üksikasjalisi sissekandeid teha. Kõik, mis ma 10. juuli kohta kirja panin, on siin:

«Laev saabus, ilmal pole viga, kõik on õnnelikud. Toitu ja puuvilja on kõvasti. Georges tahab vette hüpata. Ei ööbi kodus.»

Kogu ülejäänud päeva kurseeris meie päramootoriga varustatud nende metallpaat kahe laeva vahet. Paadimeheks oli muidugi jälle Georges. Ta sai hirmsasti mahvi, aga ka tahtmist mööda rahuldust.

Ta muudkui sõitis seda vahet, kuid viimast, öö peale jäänud sõitu enam lõpetada ei jõudnud. Läks pimedaks ja paadiga polnud enam võimalik teele asuda. Laev pani masinad tööle ja sõitis meie juurde, oleks meid peaaegu põhja ajanud. Dekil jooksis siia-sinna Georges, nagu sipelgas, keda enne pessa tagasijõudmist päikeseloojang on tabanud. Ta tahtis ülalt otse meie pardale hüpata, kuid keegi hüüdis talle laevast: «Hai!» — veest oleks nagu seljauim paistnud — ja Georges jäi hommikuni meist lahku. Anastasin jälle tema madratsi, kuid magada oli ebamugav: kogu aeg on kõik kohal olnud, nüüd korraga üks puudub.

Öösel tuli jälle triivankur sisse lasta. Jälle võitlesime Santiagoga selle neetud purje vastu. Vaevalt saad rahulikumalt hingama hakata, kui pea kohale ilmub sünge pilv. Trahh! Tuul muutub, tugev maruiil, tugev vihm. Ümberringi müriseb ja plagiseb kõik, oleme kursilt kõrvale kandunud. Ookean saadab meid ära täiesti kõrgel tasemel!

Järgmisel hommikul selgus, et olime üle pingutanud ja liiga kaugele lõunasse kaldunud, meid ähvardas oht saarest mööda purjetada. Tuli hakata põhja poole hoidma. Barbadose raadionõuandjad arvasid jälle üksmeelselt, et nüüd pole «Ra'l» kuidagi võimalik eesmärgile jõuda.

. . . Esimesena märkas saart vist küll Norman. Enne seda nägime lennukit, siis teist, kolmandat . . . Nad tiirutasid parves meie pea kohal. Ühel neist, nagu me hiljem kuulsime, asus Barbadose president ise. Siis ilmusid kaatrid. Meid taheti kohe puksiiri võtta, aga me ütlesime sellest ära. Otsustasime, et purjetame võimalikult saare lähedale, eks seal siis näe . . .

Silmapiiril uduvines kerkis esile tume triip.

Ja kohe kõlas kaheksas keeles hõige: «Maa!» Meie laeva pardal vehiti kätega, kareldi mööda dekki, kaisutati. See-

järel tuli käsklus: «Purje juurde!» ning algas tohutu hulga sõlmede ja kinnituste järeleandmine, lõdvendamine, vallapäästmine.

See oli raske ja aeganõudev, ehkki harjumuspärane töö. Aga sedapuhku me ei märganud tundide lendu, sedapuhku polnud sellest midagi, et selg oli nagu puupakk ja käed valutasid, vastupidi — olgu veelgi raskem, me saame sellega ikkagi hakkama, sest me oleme — pagan võtaks! — vahvad sellid, sest me saavutasime oma eesmärgi! Elagu Thori hüpotees, au ja kuulsus meie «Ra'le»!

Töötasime rõõmsalt ja kuidagi armunult, külvasime üksteist üle komplimentidega: «Mul on hea meel, kallis sõber, et olin terve selle aja koos niisuguse mehega nagu sina!» — «Tubli, mu poiss, sa said kõigega suurepäraselt hakkama!» — «Noh, sõbrake, anname siis viimast korda takka, nagu takka anda annab!» Madani lagistas naerda, Carlo laulis itaalia keeli, Georges patsutas mulle õlale — käega, mille randmel oli päevitumata vööt, «Rodexi» mälestus (ta ei teadnud siis veel, et olime otsustanud kinkida talle uue, samasuguse graveeringuga kella), Kei silmad särasid, Thor köhatas tähendusrikkalt, Santiago oskas purjeotstega askeldamise kõrval tulise tantsu maha lüüa. Ja ma võiksin vanduda, et kuulsin selles meie lakkamatus kooris ka Abdullahi kurguhäält ...

Lõpuks oli hiilgavalt, kõikide merereeglite järgi allalastud puri dekil maas ja kokku lapatud ning me astusime joovastavas rõõmus tema peale. Mõistsime, et nüüd on kõik!

Kõik! Lõplikult! Enam pole vaja midagi teha!

Tol hetkel oli «Ra» pardal väga, väga vaikne ...

Üksnes kajakad kisasid, üksnes ahv niuksus tasakesi Georges'i õlal, üksnes tühjad amforad masti juures kägisesid õõtsumise taktis ...

«Vaadake, niimoodi tagab see meie ujuvust!» hüüdis Norman, haaras ühe tühja amfora ja hakkas seda ahtrisse tassima, kuid heitis teel merre. Naerupahvakas.

VIIES MÕTTEMÕLGUTUS

lõpetuseks

Värske õhtune tuuleiil libiseb üle järsandike, tuues kaasa jahedust ja all, Tjan-Šani südamiku orus asuva küla hääli.

Istun väikeses, kaljujalamile liibunud majakeses. Vaatlen orusügavuses vilkuvaid tulukesi ja mulle tundub, et kõik see on unenägu: kust on ilmunud mu ümber mäed, kuhu on kadunud lained? Miks on jalge all kõva kalju, aga mitte nõtkuv dekk?

Tahtmatult kerkib silme ette teistsugune pilt. Kõrged lainehiiud paiskuvad Barbadose rannale, kaheksa meest kaheksalt eri maalt on võtnud istet kookospalmide varjus, mille kroone õõtsutab passaat. Meid ümbritsevad lubjakivikaljud kujutavad endast kõige kagupoolsemat osa Kariibi mere saartest, mis omal ajal said ebaõigesti nimeks Lääne-India.

Nüüd oleme üksnes vaatlejad. Laseme pilgul libiseda üle murdlainete, üle Atlandi takka sõudvatest õhuvooludest kantud valgete pilvede ... aga vaevalt mõni päev tagasi olime ka ise osalejad selles looduse hiiglaslikus protsessis.

Milleks meil seda kõike vaja läks?

Hiljuti õhkas üks ülemäära ekspansiivne daam kaastundlikult: «Juri, te riskisite nii hirmsasti — aga mille nimel? Mägi sünnitas hiire!»

Küllap ta pidas silmas seda, et meie merereisi tulemusi ei saa otseselt ei selga ega patta panna.

Ega midagi! Sellest, et «Ra» üle ookeani purjetas, tõepoolest piimajõgesid voolama ega puu otsas saiu kasvama ei hakanud.

Ekspeditsiooni etnograafiaalasel ülesandel oli tähtsust üksnes vähestele spetsialistidele. Tõsi, ka katsed sünkrofasos-

tronil on asjatundmatutele tühi jama, eluvõõras lapsemäng. Siin oleks vahest kohane meenutada, et kogu nüüdisaegne elektroenergeetika sai ju alguse jantimisest tühiste leideni purkidega. Missugune «globaalne elektriasjandus» meie tagasihoidlikust merereisist põhimõtteliselt välja võiks kasvada, seda ei maksa arvatagi. Jätame selle probleemi sulgudesse.

Läheneme küsimusele teisest küljest.

Alpinistid riskivad eluga, et jõuda mõne mäe tippu, ja me ütleme sel puhul siiralt: «Näete, missugune uhke, missugune suurepärane inimvõimete saavutus!»

Frances Chichester läheb oma «Chipsy Moth'iga» ümbermaailmareisile, mitte uusi maid avastama, mitte vürtse või aardeid otsima, hoopiski mitte — ta tahab lihtsalt üle olla oma east, vanainimeslikest hädadest, üle olla oma laevast, millega üksinda on nii raske toime tulla. Ja maailm aplodeerib talle, maailm hüüab taas: «Kui piiritud on inimvõimed!»

Kas seda kõike on vähe, et niimoodi riskida, et tõestada, milleks inimene võimeline on, et mitmekordistada inimeste usku oma võimetesse, et tõsta latt rekordkõrgusele... ja seda mitte maha ajada, ärgitada sel kombel teele homse päeva inimesi, kellele need rekordid on juba tavaline norm?

Aga asi ei seisne isegi mitte ainuüksi selles.

Lehekülgedel, mida te lugesite, meenutati rohkem kui üks kord Alain Bombard'i nime. Lubatagu siinkohal kõnelda temast veidi üksikasjalisemalt.

Kaheksateist aastat tagasi ületas doktor Alain Bombard Atlandi samal marsruudil mis meiegi. Tema päeviku lehekülgedel võib kohata nimesid Kanaari saared, Rohelise neeme saared, Barbados niisama sageli kui meie vahižurnaaliski.

Samuti nagu meie, igavles temagi tuulevaikuses ja palvetas kõikide pühakute poole, et jõuaks kiiremini passaatide alasse. Samuti nagu meie, nägi temagi vaeva tormiankru väljatirimisega. Meripõis, keda tema kohtas, oli võib-olla sellé sugulane, kes mind kõrvetas.

Aga muidugi oli Bombard'il mõõtmatult raskem kui meil.

Esiteks — ta purjetas üksinda (kavandatud oli purjetada kahekesi, kuid kaaslane mõtles viimasel hetkel ümber). Teiseks — tema kummipaat oli oma kuus korda väiksem kui meie «Ra». Kolmandaks — ta reisis ilma raadiosaatjata. Ja lõpuks, neljandaks — «L'Hérétique'i» pardal polnud ei süüa ega juua.

Täpsemini öeldes — väikestes kogustes oli tal kinniplommitud kotikestes kaasas nii sööki kui jooki, ainult et Bombard oleks ennemini surnud, kui plomme avanud. See oleks tähendanud ürituse läbikukkumist.

Alain Bombard oli otsustanud tõestada, et tahtejõulisele teadlikule inimesele pole laevahukk sugugi nii kohutav, et inimene suudab ookeanilaineil siiski palju-palju päevi vastu pidada.

Bombard kogus vihmavett, ja kui vihma polnud, pressis püütud kaladest mahla. Ta ei kartnud ka parda tagant soolast merevett rüübata. Toitus ta nii kalast kui ka planktonisulbist.

Tal tulid ära sõrme- ja varbaküüned, teda vaevasid avitaminoosist tingitud paised ja haavandid, veel kaua aega hiljem ei suutnud ta normaalselt süüa ega magada. Kuid ta pidas vastu ja see oli peamine. Ta jõudis kaldale, olles sellega suurepäraseks lootust sisendavaks eeskujuks nendele, kes teevad läbi laevahuku või satuvad muul moel tahtmatult parda taha. Võimatu on öelda, kui palju elusid ta sel kombel päästnud on ja veel päästab.

Ta oleks võinud ju, kui nii võtta, kõik selle ka kaldal, laboratooriumis välja arvutada, tavalises korras püütud kalu mahlapressi abil töödelda, planktonis sisalduvate toiteainete tabelid koostada (mida ta muide eelnevalt ka tegi) ja sellega rahulduda. Mitte keegi poleks saanud talle mitte midagi ette heita. Meie ajastule, kõige mitmekesisema ja täiuslikuma tehnika ajastule on ekstrapoleerimine üldse omane. Patsient tuleb arsti juurde juba terve pataka õiendite ja analüüsidega, ning see on seaduspärane: mida täielikum on olnud uurimine, seda täpsem saab diagnoos...

Ja ometi pole stetoskoopi veel arhiivi antud! Ikkagi — tõsi küll, väga harva — tuleb katseklaas, milles on mõni ohtlik, kuid uurimist vajav vibrioon, seadmete, aparaatide ja reaktiivide suurest valikust hoolimata isaisade kombel huultele tõsta.

Plasma alistamine, võitlus valgeveresuse ja vähiga, lõpuks ka kosmonautika — kõik need on ju suuremal või vähemal määral eksperimendid iseendaga.

Varem või hiljem jääb uurija kõikjal silm silma vastu Suure Tundmatuga.

Ilma valehäbita võin öelda, et selles suhtes ei kujuta «Ra» endast erandit. Ning seda kinnitades ei pea ma silmas hoopiski mitte ainult tuult ja vett, laineid ja torme...

Üks käsikirja esimestest lugejatest tähendas:

«Sul on siin igal pool «laev» ja «laev»! Laev on võimas veesõiduk, näiteks sõjalaev, «Ra» aga on lihtsalt pargas, alus, lodi . . . nimeta teda milleks tahes, ainult mitte laevaks! Ära vii lugejaid segadusse.»

Kui mitte arvestada vene keeles viimasel ajal toimunud sõnatähenduslikke nihkeid (kosmoselaev on näiteks ilma suurtükkide ja kuulipildujateta, kuid ometi laev), siis on mu sõbral õigus. Ja ometi jään ma kindlaks, et «Ra» oli laev ning et ka tema merereis on võrreldav kas või sõjalaeva lahinguretkega.

Võitlesime sõpruse ja koostöö eest, selle eest, et tajuda õla kõrval sõbra õlga, tunde eest, mis peab ühendama meie ausalt öeldes üsnagi väikese Maa rahvaid. Võitlesime halva vastu ja õilsa eest meis endis.

Ning parem, õilsam võitis!

Jah, me kontrollisime muistsete papüüruslaevade meresõiduomadusi, ületasime Atlandi Kolumbuse-eelsel kombel, täpsustasime oma võimete piires ookeani reostatuse astet ning tegime veel nii mõndagi, millest tuleb juttu erialastes kirjutistes — ettekannetes, aruannetes, dissertatsioonides . . . Aga selle kõrval on veel üks aspekt, mis puutub eranditult kõigisse, nii etnograafidesse kui ka mitteetnograafidesse, nii spetsialistidesse kui ka mittespetsialistidesse.

«Ra»-ekspeditsioon kinnitas, mitte teoreetiliste tuletiste kujul, vaid praktikas, näitlikult, et ka kõige rängemad takistused on ületatavad, kui inimesed on solidaarsed peamises, kui nad on vastu sellele, mis neid lahutab, ja ustavad arukatele ühistele eesmärkidele.

Juba ainuüksi selle nimel tasus papüüruslaevukesega «Ra» ookeanile minna . . .

Kui mõni Cheopsi püramiidi vaatama tulnud turist oleks pööranud tol sügispäeval pilgu alla, sinna, kust algab Sahara, siis oleks ta kahtlemata hämmastunud.

Kaheksa meest, riides nagu diplomaatilisel vastuvõtul — lumivalged särgid, tumedad ülikonnad —, kaheksa soliidset, täiskasvanud meest jooksis väikest platsi mööda ringi, kummardus, kraapis liivas ja hõiskas rõõmu pärast, kui õnnestus välja koukida veel mõni kollakas jupike.

Kairo päike kõrvetas halastamatult, laup ja seejärel selg tõmbusid üha higisemaks, püksisääri kattev tolmukord kerkis üha kõrgemale, nagu elavhõbedasammas termomeetris. Ning siiralt ahastav filmioperaator karjus: «Kuulge, kuidas

ma teid võtta saan!? Te olete ju ennast ära määrinud nagu viimased kuradid põrgusuus!»

Need olime meie, kes me otsisime papüürusetükke, mis mõni kuu tagasi «Ra» ehitusplatsile olid jäänud.

Tegime seda hästi hoolega, hästi hasartselt — veel, veel üks meene koju perekonna, sõbra, tuttava, kaastöötaja jaoks . . .

Kas asi seisnes tõesti ainult suveniirides? Me lihtsalt püüdsime alateadlikult pikendada neid hetki, kus me veel midagi koos teeme.

Haprad kollased papüürusevarred — tundus, et kuni nad sul käes on, pole veel midagi lõppenud, reis kestab. Hoidsime neid kollaseid varsi nagu võlukepikesi! Me ei tahtnud loobuda olemast üks meeskond, nii palju koos läbi elanud ja kannatanud kollektiiv. Me ei tahtnud lahkuda.

Me oleksime just nagu kartnud, et me lahku minnes ka meis endis otsekohe midagi kaotame, millestki vajalikust ja juba harjumuslikust ilma jääme, jälle tavaliseks, argipäiseks, eilseks iseendaks saame.

Aga mis parata — ei saa ju kogu elu papüürusaluse pardal veeta.

Sõitsime laiali. Meist said jälle tavalised inimesed. Kinkisime ära oma maagilised papüürusetükikesed, meie tubli «Ra» aga jääb igaveseks Oslo muuseumis pollarisse.

Ja ometi — kui teraselt kuulatada, siis tabab kõrv veel praegugi lainete kohinat tema täävi all.

Veel praegugi, kui vahel igapäevases elus raskeks läheb, kuulen Thori hüüdmas: «Kõik see mees dekile!» Ja sedamaid tekib tunne, et kõik meie mehed on siinsamas, kusagil mu kõrval: Norman kaksiratsa raal («Ettevaatust! Suur laine!»), Kei oma filmikaameraga, Madani kahvaga, hiiglane Georges aerujupiga . . . Valgete hammaste särades naeratab Abdullah, ideedest pakatab Santiago, mõtlikult vilistab Carlo: «*Bella ciao, bella ciao, bella ciao, ciao, ciao* . . .»

«Just nii, kõik see mees dekile! Me ei jäta sind iial, «Ra»!»

JÄRELSÕNA

Käesolevat raamatut polnud sugugi kerge kirjutada. «Ra»-reisidest on rohkesti kirjutatud ja kõneldud, sõna on võtnud paljud, sealhulgas Thor Heyerdahl ise. Õnnestumiseks tuli J. Senkevitšil üldtuntud faktide ja sündmuste valgustamiseks, nagu arvata võib, uudne vaatenurk leida ning kõigest oma võimete piires, kuid kindlasti huvitavalt jutustada.

Võib öelda, et see ülesanne osutus autorile jõukohaseks. Juri Senkevitši raamatut loetakse elava huviga. Põhjuseks on ilmselt see, et paljudele huvipakkuvatele üksikasjadele tuginedes käsitletakse neil lehekülgedel k a n g e l a s t e o a n a t o o m i a t.

Kuidas toimib erilistesse, äärmuslikesse tingimustesse sattunud inimene? Missugusteks kujunevad neis tingimustes tema vahekorrad meeskonna-, grupi-, ekspeditsioonikaaslastega? Kuidas kujuneb ja seejärel funktsioneerib mitteformaalsete inimsuhete kogum väikeses isoleeritud kollektiivis, kus alles hiljuti üksteisest midagi ei teatud? Kuidas näeb iga meeskonnaliige eesmärki, mida taotleb kogu kollektiiv tervikuna? Kuidas realiseerub raskusi tulvil argipäevade ahelas juhi roll ja kuidas näevad juhti need, kellel tuleb tema juhtnööre järgida?

See on üpris põgus loetelu küsimustest, mida J. Senkevitš oma raamatus suuremal või vähemal määral käsitleb, püüdes lugejale näidata, kuidas kollektiivi liikmete tegude, nende aktsioonide, mõnikord ka vastuaktsioonide kirjust reast kujuneb kangelastegu, mida see kollektiiv sooritab.

See peaks huvitama kõiki. Ja mitte ainult sellepärast, et meid haaravad alati igasugused silmapaistvad saavutused kui niisugused ning neid sooritavate inimeste sisemaailm. Ei, asi ei piirdu sellega. Veelgi tähtsam on võib-olla teine külg: purjetades koos Juri Senkevitšiga papüüruslodja pardal üle karmi Atlandi, rühkides koos Robert Scottiga läbi purgaa ja rüsijää Antarktikasse, ronides koos Huntiga ühise alpinistiköie otsas maailma kõrgeima mäe tippu, ei ela lugeja mitte ainult toimunut läbi, vaid kõrvutab ennast ka iga kord selle sooritajatega, hindab ikka ja jälle endagi võimeid ja võimalusi.

Me elame ju järskude murrangute ajastul, kus vältimatus kangelastegu sooritada võib iga hetk muutuda vältimatuseks igaühele. Ja mida rohkem

on meie seas neid, kes on sisemiselt küpsed tegudeks, millega inimene hakkama saab, mis on talle jõukohane, seda parem meile endile, kõikidele inimestele Maal. Ja ka kosmoses.

Tuhandete ja tuhandete kangelastegude seas, mis inimestel veel ees seisavad, kuulub kaalukas osa endist viisi kangelastegudele, mida tuleb sooritada võitluses loodusjõududega. Meie aeg on ju kõige muu kõrval ka aeg, kus tormiliselt areneb inimkonna ekspansioon looduse alles alistamata valdkondadesse.

Maapõu ja kõrgeimad mäeharjad, suurimad kõrbed ja maakera polaaralade jäämütsid, maailmaookeani sügavused ja põhi, Päikese-lähedane maailmaruumi osa — kõike seda ründavad maalastest pioneerid jõuliselt ja üha kasvava hooga.

Pioneerid on alati teed rajanud väikesearvuliste gruppidena. Aga neid gruppe peab olema palju, vajadus nende järele kasvab iga päevaga. Ja seepärast — mida rohkem on neid, kes tahavad olla pioneerid juba noorest peast, kes tahavad kanda sisimas «valmisolekut nr. 1», seda edukamalt tõotab kulgeda inimese võitlus loodusega.

Just nimelt selles näen ma niisuguste raamatute erilist kõlbelist tähtsust, nagu seda on J. Senkevitši «Papüürusalusega üle Atlandi». Ühiskonnas, kus inimeste kõrgete kõlbeliste omaduste kasvatamine on saanud riiklikuks ülesandeks, omandavad niisugused raamatud minu arvates eriti suure tähtsuse. Sest olla pioneer, esimeste sammude astuja — ükskõik siis kas ookeanil, kosmoses või teaduse ja teooria avastamata aladel —, ei ole mitte ainult austusväärne ja huvitav, vaid ka, ehkki seda sageli unustama kiputakse, ülimalt vastutusrikas! Ning mitte ainult ja mitte sedavõrd sama üritust sooritavate seltsimeeste, kui kogu ühiskonna ees. Ja siingi — mitte ainult kaasaegsete inimeste ees, vaid ka nende ees, kes on kord elanud ja kes kord tulevad.

Käesolevas raamatus kirjeldatava ekspeditsiooni juhiks oli inimene, kellele see vastutustunne, vastutus praeguste, muistsete ja tulevaste põlvede ees on ülimalt omane. Thor Heyerdahl on mees, kes suhtub ühtviisi kirglikult nii muinasinimeste tegudesse, kaasaegsete saavutustesse kui ka järelsoo probleemidesse ja muredesse. Just sellepärast, püüdes kogu jõust lahendada muinastsivilisatsioonide saladusi, uurib Heyerdahl samal ajal niisama suure entusiasmiga Atlandi vee reostatust ning loob «Ra» pardal teadlikult keeruka olukorra, moodustades meeskonna eri rassidesse kuuluvatest, eri keeli kõnelevatest, erisuguse kultuuri, elulaadi, materiaalse kindlustatuse ja ideoloogiaga inimestest, kes «rahuolukorras» praktiliselt ühelgi juhul kuigi kaua koos ei ela.

Rääkimata juba sellest, et meeskond ei koosnenud elukutselistest meremeestest. Ja kes siis üldse on viimase kahe tuhande aasta jooksul käinud ookeanil papüürusroost kokkuköidetud parvega?

Meeskonnavaliku sellise eksperimendiga läks Heyerdahl teadlikult riski peale välja. Kui palju traagilisi juhtumeid on ette tulnud pioneeridel, olgu

väikestes gruppides või tervetes meeskondades, ainuüksi selle nõndanimetatud psüühilise sobimatuse pärast! Meenutagem kas või sündmusi ja olukorda Eric Bishoni parvel «Tahiti-Nui».

Kuid «Kon-Tiki» ja «Ra» kapten on ägedalt, võiks öelda lausa fanaatiliselt veendunud: «See, mis inimkonda ühendab, on loomulik ja seda tuleb soodustada, ning, vastupidi, see, mis inimesi lahutab, on kunstlik ja tuleb kõrvaldada.» Ning siit järeldus — kui suured ka poleks inimestevahelised objektiivsed ja subjektiivsed erinevused, ühiste eesmärkide nimel võidakse siiski koos töötada, olgu see kui tahes raske. Mõistagi peab eesmärk selleks küllalt innustav ja küllalt suur olema.

Heyerdahli eksperiment õnnestus. «Ra» internatsionaalne meeskond sai temale pandud ülesannetega suurepäraselt hakkama. Seitsmest-kaheksast inimesest koosnev ajutine väike maailm, mille suurust piiritlesid papüüruslaeva mõõtmed ja mida muust maailmast ning XX sajandi seitsmekümnendate aastate sotsiaalsetest konfliktidest eraldasid (kuid ei lahutanud!) ainult sellesama laeva poordid, see miniatuurne maailm osutus, nagu Thor Heyerdahl oli uskunud, elu- ja teovõimeliseks.

Meile, kes me ehitame ühiskonda, kus kollektivism on üks sotsiaalse elu põhiprintsiipe, ei saa see eksperiment, samuti Thor Heyerdahli veendumus, et kõik progressiivselt mõtlevad Maa asukad peavad koos töötama ja et see koostöö on ilmtingimata viljakas, — meile ei saa see eksperiment vastumeelne olla. Ehkki me sealjuures muidugi mõistame, et paljas eksperiment ise ei tõestanud veel mitte midagi, vaid pööras ainult sadade tuhandete, võib-olla miljonite inimeste tähelepanu inimkonna ühele aktuaalsemale küsimusele — maakera kõigi rahvaste internatsionalismile, sõprusele, vendlusele ja koostööle.

Maailmas, mida vapustavad pommiplahvatused ja sõjatules hukkuvate laste karjed, on hinnatav iga konstruktiivne jõupingutus, mis on suunatud inimkonna rasse ja rahvusi lähendavate ideede kindlustamisele. Oleme kõik inimesed ja elame ühel, mitte just eriti suurel planeedil. Ja kui me siis kõige selle kiuste, mis meid lahutab ja üksteisele vastandab, sajandist sajandisse, aastatuhandest aastatuhandesse, küll ajuti komistades ja kukkudes, kuid üldjoontes ikkagi progressi teed liigume, siis võlgneme selle eest tänu ennekõike oma materiaalsete ja vaimsete jõupingutuste ühtsusele, koostööle, mis kokkuvõttes on lahkhelidest vääramatult üle olnud.

Kõikide eelnenud ajalooperioodide jooksul on üldinimlikud solidaarsuse- ja progressiideed kurja, reaktsiooni ning klassi- ja etnilist egoismi külvavatest ideedest lõppkokkuvõttes üle olnud. Sellest seisukohast võttes sisendab maailmakultuuri areng meisse ajaloolist optimismi. Ning Thor Heyerdahl tegi väga palju, veenmaks meid, et muistsete inimeste konstruktiivsed pingutused olid hoopiski suuremad ja resultatiivsemad, kui me endale seni ette olime kujutanud.

Just nimelt Thor Heyerdahl tõestas — nüüd on meil juba täielik õigus kasutada sõna tõestas —, et ka muinasajal ookean mitte ainult ei

lahutanud asustatud piirkondi ega loonud neis tingimusi intensiivse erilaadse elu arenguks, vaid sageli otse vastupidi, soodustas nende vahel pikaajaliste ja katalüüsivate kultuurisidemete arengut, soodustades sel kombel ülemaailmse kultuuriprotsessi kulgu.

Siin on nähtavasti kohane pühendada paar sõna nendele vaadetele, mis tõid Thor Heyerdahli ja tema kaaslased, sealhulgas ka Juri Aleksandrovitš Senkevitši «Ra» ja seejärel «Ra II» pardale. Selgitus peaks olema vajalik seda enam, et tänapäevani leidub raamatuid ja ajakirju, mille veergudel etnoloogi ja kultuuriajaloolast Heyerdahli süüdistatakse ei milleski vähemas kui rassismis(?!).

Seda laadi kriitikud-süüdistajad lähtuvad tavaliselt väitest, et Thor Heyerdahl omistab Kesk- ja Lõuna-Ameerika muistsete tsivilisatsioonide rajamise pahatahtlikult «kõrgemale rassile», mingitele «valgenahalistele, ruugejuukselistele» tulnukatele kusagilt Vahemeremailt, ja peab ameerika indiaanlasi endid võimetuks midagi niisugust looma.

Raske öelda, mis juhib selliste süüdistajate sulge, kas teadmatus, mõistmatus või pahatahtlikkus. Igal juhul on sellised kriitikud tõest üpris kaugel.

Kõigepealt faktidest, mis teadus on juba kindlaks teinud. Esimene faktide ahel kinnitab, et maiadel, asteekidel, tšibtšadel, inkadel ja paljudel teistel Kesk- ja Lõuna-Ameerika rahvastel oli tõepoolest veel üsna hiljuti legende ja pärimusi, mis jutustasid, et indiaani kultuuri suurimate saavutuste loojaiks ja säilitajaiks olid väikesearvulised tulnukate rühmad, kes oma füüsilise inimtüübi poolest erinesid tunduvalt asukate põhimassist. Tähtsamate erinevustena nende meeste välimuses märgivad legendid üksmeelselt heledat (valget) ihu ja ruuget habet. Sageli on need tunnused omistatud ka kohalikele jumalustele. Olgu öeldud, et samasugustest europiidse välimusega meestest ja jumalatest räägitakse ka polüneesia pärimustes ja muistendites.

Kuid võib-olla on heledanahaliste, ruugehabemeliste tulnukate motiiv sattunud indiaani ja polüneesia legendidesse alles uusajal, euroopa kolonisaatorite ja ristiusu levitajate sissetungi kirjeldavate oodide kaudu? See esimesel pilgul küllalt kaalukana näiv argument on siiski üsna kergesti kummutatav. On ju nimelt fakt, et inkad pidasid Peruu vallutaja, Hispaania konkistadoori Francisco Pizzaro sõdalasi nende juurde tagasitulnud jumalateks, Havai saarte polüneeslased aga nägid kuulsas inglise meresõitjas James Cookis samal kombel oma jumalat Lonot.

Kuid europiidsete habemike viibimise kohta muinasaja Ameerikas on ka teisi, veel kaalukamaid fakte. Nimelt kätkevad Kesk- ja Lõuna-Ameerika kunstiteosed hindamatut informatsiooni europiidse välimusega habemike sealviibimisest tol iidsel ajal. Palju sellest on ära toodud Thor Heyerdahli tuntud, kuid vene keelde kahjuks tõlkimata raamatus «Ameerika indiaanlased Vaiksel ookeanil».

Lõpuks on olemas veel kolmas faktide grupp, mis kinnitab võib-olla kõige veenvamalt heledate europiidsete habemike viibimist Ameerikas. Need on tõestused, mis arheoloogid ja antropoloogid on saanud Lõuna-Ameerika Andides lahti kaevatud muistsetest matmispaikadest. Kõrgmägede tingimustes hästi säilinud muumiate seas on selgesti eristatavad mõned europiidsete, ruugehabemeliste meeste omad. Nende antropoloogilised tunnused erinevad silmatorkavalt muistse Ameerika asukate põhimassi tunnustest.

Ilmselt on õigus nendele kolmele faktide rühmale ühist teaduslikku seletust otsiva Thor Heyerdahli, mitte neid fakte ignoreerivate ja teda ennast rumalalt rassismis süüdistavate oponentide poolel. Tegelikult pakkus ju Heyerdahl välja vaid ühe võimalikest seletustest faktidele, mis olid juba ammugi kindlaks tehtud, ehkki veel mitte kuigivõrd rahuldaval kombel seletatud.

Edasine kujutab endast loogilist ahelat. Kust võisid eelajaloolised europiidsed tulnukad Ameerika mandrile sattuda? Üks tõenäolisemaid (võibolla et koguni k õ i g e tõenäolisem) lähteala on Vahemeremaad, kus juba ammust ajast oli merd sõidetud, küll ranniku lähedal, küll ookeanilaineil.

Seda tõenäolisust tasus põhjalikumalt kontrollida. Ning Heyerdahl ei piirdunud nagu varemgi teoreetiliste arutlustega, vaid otsustas ise Vahemere muistsete aluste merekindlust proovida. Nii sündis ja viidi Thor Heyerdahli ning tema internatsionaalse meeskonna poolt ellu see XX sajandi viikingi järjekordne pöörane idee: ületada Atlandi ookean muistsete egiptlaste kombel papüürusest valmistatud mereparvega.

Ja mis selgus? Skeptikute üksmeelse ja valju koori kiuste püsisid muinasegiptuse — väga tinglike! — jooniste järgi papüürusekubudest kokku köidetud mõlemad «Ra'd» ookeanilaineil suurepäraselt. Õigluse nimel olgu öeldud, et üks neist, «Ra I», lõpuks hukkus — sellest dramaatilisest sündmusest jutustab ka Juri Senkevitš oma raamatus. Aga kui palju laevu, ja sada korda täiuslikumaid laevu, on ainuüksi viimase sajandi jooksul Atlandil põhja läinud! Kas selle alusel saab väita, et Christoph Kolumbus e i v õ i n u d (!) Ameerikasse purjetada?

«Ra» kahe purjematka tulemuste põhijäreldus seisneb selles, et Heyerdahlil õ n n e s t u s t õ e s t a d a, et nii navigatsiooniliselt kui ka tehniliselt on Vahemeremaade muistsete asukate papüürusalustega, nende inimeste veesõidukitega, kes lõid ühe vanema, kui mitte vanima tsivilisatsioonikolde, võimalik Atlandi ookeani ületada.

Kas see võimalus jäi ainult võimaluseks või leidis ta Vahemeremaade muistsete asukate poolt ka realiseerimist? Kui «jah», siis kunas, kuidas ja missuguste tagajärgedega Muinas-Ameerika kultuurile? Vastuse neile küsimustele võivad anda üksnes edaspidised väga tõsised, paljude kõige erinevamaid teadusharusid esindavate õpetlaste — arheoloogide, antropoloogide, etnograafide, ajaloolaste, sotsioloogide, botaanikute, lingvistide, kunstiteadlaste, laevaehitajate, arhitektide ja teiste ühised uurimused. Igal

juhul on nüüd niisugusteks uurimusteks juba plats puhastatud, küsimused püstitatud, ja mis teaduslikule ideele eriti tähtis, nende küsimuste õigus-pärasus tõestatud.

Kas edasised uurimused kinnitavad, et Vahemeremaade iidsed asukad on Ameerika mandri muinastsivilisatsioonide tekkes ja arengus osalenud või ei, igal juhul saame kultuuriajaloo reaalsest kulust palju rohkem teada, kui me senini oleme teadnud.

Kuid selleks, et need edasised uurimused kujuneksid viljakaks, tuleb ilmtingimata loobuda järgmisest, kahjuks üsna levinud eelarvamusest. Juba lapsest peale on meile sisendatud, et muinastsivilisatsioonide maailm *ei sarnane* meie tänapäevase maailmaga. Juba koolipingis tuuakse meile pähe, et vanasti eksisteeris orjanduslik ühiskond, et tolles ühiskonnas olid suhteliselt väikesearvulise valitseva orjapidajate klassi püüded suunatud sellele, et hoida orjade ja seejärel talurahva hulki alistuvuses, et muinasaja tsivilisatsioonide konkreetset ajalugu täidavad sõjad, kodusõjad ja ülestõusud ning et nii ori kui orjapidaja uskusid võrdselt, et nende saatus sõltub täielikult julmade, verejanuliste jumalate, despootlike, igasugust õrnust jalge alla tallavate, külluses elavate valitsejate ja kõikvõimsate vaimulike piiramatust, absoluutsest tahtest.

Samuti tutvustatakse meid juba lapsepõlves muinasinimeste mitmekülgse tegevuse ja hämmastavate saavutustega: nende palee-, templi- ja kindlusearhitektuuriga, nende skulptuuride ja freskodega, nende filosoofiliste traktaatide ja teaduslike töödega, mis on läbi põimunud jumalate ja vaimude fantastilise maailmaga, nende käsitöömeistrite arvuka ja paljutahulise toodanguga... ühesõnaga kõige sellega, mis toda maailma, milles muistsed asukad elasid ja surid, meie päevade omast nii järsult eraldab.

Muinastsivilisatsioonide maailm on meile ennekõike *hämmastav, erisugune* ja *võrreldamatu*. Ning me ise (õpetlased harilikult kaasa arvatud) ütleme märkamatult lahti sellest, mis *seob* meid meie eelkäijatega ühiseks inimkonnaks — mehisusest ja julgusest, igavesest rahuldamatusest ja püüdest paremuse poole, kõigest sellest, mille olemasolu on teada olnud ikka ja alati ning mis igavesest ajast saadik on hoidnud ideesid, julgeid püüdeid ja tegusid kõrgemal ebausust, hirmust ja loomalikust enesega rahulolust, taganud esimeste prevaleerimise teiste üle. Ajuti me lihtsalt unustame, et inimene saab ainult seetõttu inimene olla, et ta ka varem inimene *on olnud*. Erinevused, üksiknähtused takistavad nägemast üldinimlikku.

Ja ometi on ju igaüks selles tohutu suures peres kõigepealt ikka inimene ning alles siis egiptlane, ahhailane, olmeek, irokees, frank või vjatkalane — on ju nii?

Võib arvata, et just selline, *inimlik* suhtumine halli muinasaja rahvastesse ja ühiskonnasse on omane Thor Heyerdahlile. Ning just selles peitubki muinasühiskonna ajaloo heierdalliku käsituse võti. Heyerdahli järgi oli meist nii kauge aja inimene ennekõike ikkagi inimene, nagu meiegi, s. t. ta võis palju teada, pidi teadma, julgema, võitjaks jääma. Ta polnud mitte selle maailma ori, kus ta elas, vaid peremees — niisugune oli see muistne maadeavastaja ning meresõitja!

Pika ja raske kogemusteahela tulemusena hakkasid iidsed inimesed mõistma ümbritsevat loodust, selle seaduspäraseid muutusi ja tujusid, samuti nagu nad õppisid ületama mägesid ja kõrbi, meresid ja isegi ookeane vahendite abil, mis põhjendamatult näivad meile, kes me hindame kõike XX sajandi teaduse- ja tehnikarevolutsiooni kõrguselt, primitiivsetena ja sobimatutena. On ju täiesti võimalik, et meie kaugeid järeltulijaid haarab samal kombel õudus, nähes seda «konservipurki», milles esimene Maa-asukas Kuu pinnale jõudis!

Heyerdahli tarkus seisnebki selles, et ta uskus muinasaja inimese üldinimlikke võimalusi ja võimeid. See ongi põhjus, miks Thor Heyerdahli poolt muinasmaailma ühe või teise osa kohta loodud ajalooliste protsesside mudelid leiavad üha uut faktilist kinnitust.

Kõige huvitavam on aga see, et Thor Heyerdahl modelleerib inimajaloo iidseid lehekülgi ookeanilaineil. Skandinaavia viikingite järglasele on ookean niisama sobiv ajaloosündmuste paik kui beduiinile või bušmanile kõrb, kui tšuktšile või eskimole jää- ja lumeväljad. Ning Thor Heyerdahlil on ilmtingimata õigus. Kuidas seletada muidu IV—III aastatuhandest e. m. a. pärinevate jaapani nõude leide ookeanikaldalt praeguses Ekuadoris või IV sajandist e. m. a. pärinevat sügavale peidetud rooma aarete leidu Venetsueela rannikualal? Säärased faktid ajavad kuivamaa-ajud ummikusse, kuid neile, kellele vetevald moodustab koduse keskkonna, on see üksnes uueks tõendiks, et inimesed alistasid ookeani juba ammusel hallil ajal.

Muinasmaailma ajaloolist mudelit, mille järgi ookean mitte ei lahutanud, mitte ei isoleerinud eri mandreid aastatuhandeid asustanud inimrühmi, vaid, vastupidi, ühendas neid üksteisega — säärast mudelit poleks muidugi mõista saanud luua õpetlane, kellel on ülalmainitud taunitavad eelarvamused.

Muinasmaailma kohta sellise põhimõtteliselt uue ajaloolise mudeli loomine õnnestus Thor Heyerdahlil just sellepärast, et ta ei näe minevikus esmajoones mitte varemeid, mitte matmispaiku, mitte mõistatuslikke kirju ja raidkujusid, vaid ikka ajaloo ja kultuuri loojaid endid, neid tuhandeile eelarvamustele ja ebausule vaatamata julgeid mõtte- ja teoinimesi, kes tollal looduse alistamiseks eksisteerinud materiaalsete vahendite lihtsusest ja isegi algelisusest hoolimata tuginesid oma aju- ja kätetööle ning saavutasid edu.

Niiviisi ei kujuta kahe «Ra» merematkad endast mitte ainult Vahemeremaade muistsete aluste meresõiduomaduste kontrollkatseid, vaid teatud mõttes ka muinastsivilisatsioonide tekkeperioodi kultuuriajalooliste

reaalide vaieldamatult progressiivse teoreetilise orientatsiooni kontrolli, mis on teostatud rekonstrueerimise meetodil.

Materialistlik kontseptsioon inimkonna ajaloolisest ühtsusest, mille esmakordselt esitasid ja teaduslikult põhjendasid K. Marx ja F. Engels, areneb ja rikastub vahetpidamatult, sulatab endasse kõik parema, mida tänapäeva teadus loob. Võib vist öelda, et Thor Heyerdahli konkreetsed ajaloolised uurimused pole vähimalgi määral vastuolus marksistliku arusaamaga maailma kultuuriloolisest arengust, vaid, vastupidi, annavad teaduse kasutusse hindamatu materjali nimetatud kontseptsiooni õigsuse kinnituseks.

Selline on teoreetiline alltekst sündmustele, milles Juri Aleksandrovitš Senkevitšil oli õnn osaleda ja milles osalejaiks ta oma raamatu kaudu on nüüd teinud ka lugejad. Ma ei võta endale julgust otsustada, kas ta seda tahtis või ei, aga raamat on saanud kahtlemata romantiline. Eriti hästi on tal õnnestunud Thor Heyerdahli, meie päevade romantilise hingega teadlase kuju: «tema Heyerdahl» on köitev ja samal ajal vääramatult sihikindel isiksus, mees nagu kompassi magnetnõel.

Ning teine, mille eest me käesoleva raamatu autorile erilist tänu võlgneme, on «tema ookean». Juri Senkevitši raamatu lehekülgedel tajume ookeani sageli alistamatuna, vahel lihtsalt eluohtlikuna, aga mitte kunagi inimese vaenlasena. Raamatut käest pannes tunned, et ookeaniga võib koos elada. Kui ma selle teose käsikirja lugesin, meenus mulle mingi assotsiatsiooni tõttu Stanislav Lemi «Solaris». Oli see juhus?

Igatahes on Juri Senkevitši raamat üleskutse sõpruseks ookeaniga. See on väga sümboolne üleskutse meie päevil, kus inimese intensiivne tungimine ookeani on jõudnud kvalitatiivselt uude faasi. Ka selles mõttes on Juri Senkevitši raamat tulus ja vajalik kingitus nõukogude lugejaile, selle maa elanikele, mille rannikuid uhuvad meie planeedi kolme suurema ookeani veed.

Ajalooteaduste kandidaat
V. M. BAHTA

SISUKORD

Eessõna asemel 5

ESIMENE PEATÜKK 11

Kuidas lõppes möödunudaastane purjetamine. — «Shanandoah'» pardal. — Mis me oma laevukesega peale hakkame? — «Vesi kubiseb haidest!» — Kurb lahkumine. — Thor ütleb kolm korda «jah». — Aga ometi . . . — Mitteametlik lõuna Kairos. — Hoiame saladust. — Taas Safi. — Ülistuslaul Yvonne'ile. — Thor kratsib kukalt. — «Kas sa ujuda oskad?» — Teelesaatmine. — Puri läks! — Operatsioon «Groot». — Kui raske on seda heisata! — Torm. — Milleks küll, milleks! . . .

ESIMENE MÕTTEMÕLGUTUS
difusionismist ja isolatsionismist ning iidseist üle-ookeani-kontaktidest 24

TEINE PEATÜKK 43

Kolmandat päeva torm. — Veteranid on vaprad. — Saagem lõppude lõpuks tuttavaks! — «Ega me liiga kiiresti ei sõida!» — Purjetagem siis aeglasemalt. — Hommik «Ra II» pardal. — Vöörist mastini. — Papüürus ja priimus. — Muide, ka vaarao mõjust. — Mastist hüttkajutini. — Kuidas «Ra I» väänles ja kääksus. — Mitte ainult numbrimuutus. — Hüttkajutist ahtrini. — Kellel on õigus sukelduda? — Nelson laeva all. — Jubi ja Simbad. — Kes antud hetkel millega tegeleb.

TEINE MÕTTEMÕLGUTUS
mille peategelaseks on Ookean 60

KOLMAS PEATÜKK 70

«Sodiaagist» jagusaamine. — Georges ja Santiago tantsivad kankaani. — Kirurgia. — Keda ja kuidas ma tohterdasin. — «Ra I» haigla. — Tuuletuse plussid ja miinused. — Täpselt aasta tagasi oli eelmine start. — Hirmus Jubi neem. — Üine häire. — Porsume. — Kuidas meie unustamatu «Ra I» vähehaaval vajus. — Kas mitte Kanaari saartel maale minna? — Laadime trümmi tühjaks. — Mida «Ra» pardal süüakse. — Isukuse kõver. — Sotsialistlik kuivik ja kapitalistlik hammas. — Diskussioon. — Kuidas ma uinun ja kuidas ärkan. — Ood öistele vahikordadele. — Kus on vesi? — Mälestused monsieur Chanelle'i allikast. — «Aga mille peal me sööma hakkame?» — «Pärast meid tulgu või veeuputus!» — Kas Carlo või Georges? — Üine hala.

KOLMAS MÕTTEMÕLGUTUS
psühholoogilisest eksperimendist, mille osalised me kõik tahes-tahtmata oleme 107

NELJAS PEATÜKK 125

«*Mañana!*» — Seame üles presentkaitseid. — Varumast vastukaaluks?! — Kuidas tõsteti «Ra I» ahtrit. — Köied-köidised. — Õhtud kappistmel. — Oleme kõik huvitavad inimesed! — Kleenuke Knut. — «*Bella ciao, ciao, ciao!*» — Archimedese seadus ja «Ra» sõbrad. — Viis meest Titicacalt. — «Mul on oivaline idee!» — Roogime trümmi. — Georges jäi vahele. — Variant *karkadé*. — Mis *outrigger*? Sellest tuleb lainemurdja! — Mees üle parda! — Pikk tsitaat «Kon-Tikist». — Abdullahil yedas. — Norman käänab pead. — Tormi ootel. — Uus joogiveerežiim. — Papüürus ei tõota enam head. — Meie

loomaaed. — Kõik tegelevad Safiga. — Kuhu kaob «Ra» pardal aeg? — Tuul ja lained. — Miinus 2 amforat. — Miinus veel 2 amforat. — Miinus veel ½ amforat. — Pool teed on seljataga. — Pidu, kus esialgu lõplikult tülli minnakse, pärast aga lõplikult ära lepitakse.

NELJAS MÕTTEMÕLGUTUS
mida tuleb pidada kolmanda, eelmise järjeks. 154

VIIES PEATÜKK 174
Ilmusid meripõied. — Internatsionaalne ravim. — Niisiis jõudis see aeg ikkagi kätte! — Epitaaf «Ra I» aerudele. — Esimesest päevast viimaseni. — Raudpuu sööb mändi. — Võtame rehvid sisse. — Tükkidest rool. — Košmaar. — Pragu. — «Kaptenisild purunes!» — Groodi asemel spinnaker. — Meripõis ja Georges. — Jahtlaev on alles sadamas! — Möödunudaastane SOS. — Norman annab bakstaake järele. — «Calamar» ja tema küsimustik. — Kõnelen Leningradiga. — S-t-o-l-b. — Tullide remont. — Lapsed laiast maailmast. — Jubi läks kaduma. — Neljakümne Kolmanda Päeva Kõik-See-Mees-Dekile. — Thor ei pidanud kinni merekombeist. — Kohtumine «Calamariga». — Saadetis. — Nüsime ahtri maha. — Ring tõmbub koomale. — Ohverdame «Sodiaagi». — Georges'i käekell. — Meenutusi «Ra I» viimastest tundidest. — Võtame uue kursi. — «Meil on käsiraadiosaatja!» — Tuul, lained, vihm... — Küll aga õõtsutab! — Yvonne ja tema «walkie-talkie». — Kõik on rõõmsad. — Sipelgas Georges. — Kas me satume Barbadosele? — Norman võitleb ujuvuse eest.

VIIES MÕTTEMÕLGUTUS
lõpetuseks 209
Järelsõna 215

Серия «Мир и что в нем есть». Юрий Сенкевич. НА «РА» ЧЕРЕЗ АТЛАНТИКУ. На эстонском языке. Перевод с русского: Л. Парашин. Оформление: Х. Польберг. Иллюстрация на суперобложке: Ю. Мейстер. Таллин, изд-во «Ээсти раамат».

Toimetaja A. Ravel. Kunstiline toimetaja M. Torim. Tehniline toimetaja A. Merirand. Korrektorid A. Kiho ja E. Toots. ИБ № 381. Laduda antud 12. VII 1977. Trükkida antud 11. XI 1977. Trükipaber nr. 3, 84×108/32. Trükipoognaid 7,0+1,0 (kleebised). Tingtrükipoognaid 13,44. Arvestuspoognaid 14,96. Trükiarv 40 000. «Eesti Raamat», 200090 Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimuse nr. 1443. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk 58. Hind 70 kop.